

BETÆNKNING
OM PRINCIPPERNE FOR
EN ALMINDELIG
TILLÆGSPENSIONSORDNING

AFGIVET AF

TILLÆGSPENSIONSUDVALGET
AF 1964

BETÆNKNING NR. 452

1967

Indholdsfortegnelse

	Side
Indledning	7
Kapitel I <i>Forskellige bestående pensionsordninger</i>	9
A. De sociale pensionsordninger	9
1. Folkepension	9
a. Betingelserne for at få folkepension	9
b. Pensionens størrelse	10
2. Invalidepension	11
a. Betingelserne for at få tilkendt invalidepension	12
b. Pensionens størrelse	12
c. Ydelser til ikke-pensionister	12
3. Enkepension	12
a. Aldersmæssige betingelser for at opnå enkepension	13
b. Pensionens størrelse	13
c. Enkehjælp	13
4. Antallet af pensionister	13
5. Udgifterne til de sociale pensioner og deres finansiering	13
B. Arbejdsmarkedets Tillægspension	14
1. Personkredsen	14
2. Pensionsydelserne	14
a. Alderspension	14
b. Enkepension	15
3. Finansieringen	16
4. Regulering af tillægspensionen	16
5. Ledelsen og administrationen m.v.	16
6. Antallet af pensionister, lønmodtagere og registrerede arbejdsgivere under ordningen	17
C. Pristalsreguleret aldersdomsforsikring og aldersdomsopsparing (indekskontrakter)	17
Kapitel II <i>Tillægspensionsordningerne i Sverige og Norge</i>	19
A. Tillægspensionsordningen i Sverige	19
1. Grundlaget for retten til tillægspension	19
2. Alderspension	20
3. Familiepension	20
4. Invalidepension	21
5. Finansieringen	21
6. Pensionsfonden	21
7. Den øvrige administration	22
B. Tillægspensionen i den norske folketrygd	22
1. Grundlaget for retten til tillægspension	22
2. Alderspension	23
3. Pension til efterlevende	23
4. Invalidepension	23
5. Finansieringen	23
6. Pensionsfonden	24
7. Den øvrige administration	24

	Side
Kapitel III <i>Grundlaget for retten til tillægspension</i>	25
A. Den pensionsgivende indtægt	25
1. Lønindtægt og erhvervsindtægt	25
2. Den fulde indtægt eller den skattepligtige indkomst	28
B. Aldersgrænser for indtjening af pensionsret	29
C. Adgang til undtagelse fra ordningen	31
Kapitel IV <i>Pensionsniveauet og reguleringsbestemmelser</i>	35
A. Pensionsniveauet	35
1. Basisbeløbet	37
2. Tillægspensionsprocenten	38
3. Den maksimale indtægt for beregning af tillægspension	45
4. Tillægspension for ægtepar	46
B. Reguleringen	47
1. Pristalsregulering	48
2. Anden form for regulering	49
Kapitel V <i>Nærmere regler om alderstillægspension</i>	52
A. Pensionsalderen	52
1. Den almindelige pensionsalder	52
2. Pension før tiden	53
3. Opsat pension	54
B. Optjeningstid for uafkortet pension	54
C. »De bedste år«	55
D. Pensionernes størrelse i ordningens opbygningstid	56
1. Hvilke aldersklasser skal kunne opnå uafkortet pension?	58
2. Pensionens størrelse for de ældste aldersklasser ved ordningens ikrafttræden	59
Kapitel VI <i>Enketillægspension og eventuel tillægspension til andre efterladte</i>	61
A. Enketillægspension	61
1. Hvilke grupper af enker skal have adgang til enketillægspension	61
a. Samme aldersgrænse som i ATP-loven	61
b. Enketillægspension efter de aldersmæssige begrænsninger, der gælder i enkepen- sionsloven	61
c. Skal der være adgang til enkepension for yngre enker	63
2. Andre betingelser for enkepension	63
3. Enkepensionens størrelse	64
4. Skal enkepension kunne oppebæres ved siden af egenpension	66
5. Samordningen med enkepension efter enkepensionsloven	67
B. Fraskilte hustruers ret til enkepension	67
C. En eventuel adgang til tillægspension for enkemænd	68
D. En eventuel adgang til børnetillægspension	69
E. Talmæssige oplysninger	70
Kapitel VII <i>Om invalidetillægspension</i>	72
A. Skal der være adgang til invalidepension fra tillægspensionsordningen	72
B. Hvem skal have invalidetillægspension	73
C. Invalidetillægspensionens størrelse	73
D. Graduering af den samlede pension efter invaliditetsgraden	75
E. Den samlede pensionsydelses fordeling på grundpension og tillægspension	76
F. Indtægtsgrundlaget for fastsættelsen af invalidetillægspensionen	78
G. Overgang fra invalidetillægspension til alderstillægspension	79
Kapitel VIII <i>Bidragsbetaling</i>	80
A. Hvem skal betale bidraget	80
1. Almindelige betragtninger	80
2. Arbejdsgivernes deltagelse i finansieringen af lønmodtagernes tillægspension	82
3. Rent lønmodtagerbidrag	84
B. Bidraget fastsættes som en procent af indtægten	84

	Side
C. Aldersgrænser for bidragspligt	84
D. Grundlaget for bidragsberegningen	84
1. Udgangspunkt: Bidrag beregnes af den pensionsgivende indtægt	84
2. Begrænsninger	85
E. Tidspunktet for bidragsbetalingen	86
 Kapitel IX <i>Skitser for beregning af pensionsgivende indtægter og beregning samt opkrævning af bidrag</i>	 88
Skitse 1 - En ordning efter svensk mønster	88
a. Beregning af den pensionsgivende indtægt	88
b. Beregning og opkrævning af bidrag	90
1. Arbejdsgiverbidrag	91
2. Eget bidrag	92
Skitse 2 - En ordning, der bygger udelukkende på individuelle bidrag	92
a. Beregning og opkrævning af bidrag	93
b. Beregningen af den pensionsgivende indtægt	95
Skitse 3 - En ordning, der bygger på, at samtlige tillægspensionsbidrag opkræves hos den forsikrede	95
a. Beregningen af den pensionsgivende indtægt	95
b. Beregning og opkrævning af tillægspensionsbidraget	96
 Kapitel X <i>Forholdet til bestående pensionsordninger</i>	 97
A. Arbejdsmarkedets Tillægspension	97
1. Indledning	97
2. Fra hvilket tidspunkt må det forudsættes, at bidragsbetalingen til ATP ophører?	98
3. Udbetaling af ATP-tillægspensioner	98
4. Kan ATP-rettigheeder omregnes til rettigheder i den almindelige tillægspensionsordning	100
B. De private pensionsordninger	100
C. Pristalsreguleret alderdomssikring og alderdomsopsparing (indekskontrakter)	102
 Kapitel XI <i>Ledelse og administration</i>	 104
A. Ledelse	104
B. Administration	105
C. Ankeadgang	106
 Kapitel XII <i>Fondsforvaltningen</i>	 108
A. Fondsanbringelsen	108
1. I hvilke aktiver skal fondens midler kunne placeres?	108
2. Skal fonden have pligt til at dække finansieringen af bestemte investeringer?	109
3. Indflydelse på penge- og kapitalmarkedet	110
B. Fondens bestyrelse	110
 Kapitel XIII <i>Finansiering og beregning for tillægspensionsordningens økonomi</i>	 111
A. Finansieringen	111
B. Forudsætninger for beregningerne	112
C. Resultatet af beregningerne	117
1. Alderstillægspension	117
2. Enketillægspension og tillægspension til enkemænd	120
3. Børnetillægspension	123
4. Invalidetillægspension	123
 Kapitel XIV <i>Samfundsøkonomiske virkninger</i>	 125
A. De økonomiske virkninger af en almindelig dansk tillægspensionsordning	125
B. De økonomiske virkninger af tillægspensionsordningen i Sverige	131
C. Befolkningsudviklingen	136
D. Finansieringen af den almindelige tillægspension	138
E. Virkningerne på den private opsparing	140
F. Virkningerne på kapitalmarkedsforholdene	143

Bilag 1. Socialministeriets skrivelse af 21. januar 1964	.145
Bilag 2. Socialministeriets skrivelse af 3. juni 1965.	.147
Bilag 3. Pensionsordninger for tjenestemænd og andre ansatte.	.148
A. Tjenestemandspensioner.	.148
B. Andre pensionsordninger for offentligt ansatte.	.150
C. Pensionsordninger ved koncessionerede virksomheder.	.151
D. Private pensionsordninger.	.152
Bilag 4. Pensionsordningen i Sverige	.155
A. Folkepensionen.	.155
B. Tillægspensionen	.157
Bilag 5. Pensionsordningen i Norge.	.168
A. Grundpensionen	.168
B. Tillægspensionen	.169
Bilag 6. Pensionsdækningen i procent af tidligere indkomst i Sverige og Norge og efter mulige ordninger her i landet	.177
Bilag 7. Beregninger foretaget for tillægspensionsudvalget af 1964 af professor, dr. phil. Erik Sparre Andersen.	.178

Indledning

Udvalgets opgave og sammensætning.

Tillægspensionsudvalget af 1964 er nedsat ved socialministerens skrivelse af 21. januar 1964, der er optaget som bilag 1.

Det er udvalgets opgave at belyse virkningerne af og udarbejde forslag om en tillægspensionsordning med de samme væsentlige træk som den svenske tillægspensionsordning, tilpasset den danske folkepension og det danske skattesystem, og således at både lønmodtagere og selvstændige erhvervsdrivende kan omfattes af ordningen.

For så vidt angår virkningerne, skal udvalget belyse de almindelige samfundsøkonomiske konsekvenser af ordningen, herunder navnlig af den forudsatte fondsdannelse, samt tillige de fordelingspolitiske og beskatningsmæssige virkninger af ordningen.

Under overvejelserne om forslag til en sådan videregående tillægspensionsordning kan udvalget lægge til grund, at den almindelige tillægspensionsordning skal udgøre en overbygning på folkepensionen, og at pensionsordningen foruden alderspension i hvert fald skal omfatte enkepension. Udvalget skal endvidere overveje, på hvilken måde en sådan ordning kan værdisikres. I forbindelse med folkepensionen bør den almindelige tillægspension, når ordningen er fuldt udbygget, sikre dem, der beskæftiges i erhvervslivet, en værdisikret pension sigtende mod 60 pct. af den enkeltes erhvervsindtægt over en vis årrække og inden for visse grænser, jfr. den svenske ordning. Under udvalgets overvejelser skal det dernæst forudsættes, at tillægspensionsordningen kan hvile i sig selv ved et kombineret præmiereserve- og fordelingssystem og uden tilskud fra det offentlige.

Det sæt af problemer, der knytter sig til tjenestemændenes og dermed ligestillede adgang til almindelig tillægspension, skal ikke behand-

les af udvalget, men er taget op til særskilt behandling.

I socialministeriets skrivelse af 3. juni 1965, bilag 2, er udvalget anmodet om under sine overvejelser at inddrage de synspunkter, der ligger til grund for den kommende norske pensionsordning.

Udvalget har fra socialministeren opnået tilslutning til, at udvalget i første omgang indskrænker sig til at afgive en *principbetænkning*, som alene indeholder en gennemgang af hovedtrækkene i en kommende tillægspensionsordning, men derimod ikke et forslag i alle detaljer. I overensstemmelse hermed har udvalget i nærværende betænkning redegjort for forskellige muligheder for, hvorledes en kommende tillægspensionsordning i hovedtrækkene kan udformes.

Udvalget har tidligere i en betænkning af december 1964 (nr. 373/1965) behandlet spørgsmålet om en udvidelse af Arbejdsmarkedets Tillægspension til også at omfatte selvstændige erhvervsdrivende.

Siden november måned 1965 har repræsentanter for de politiske partier i folketinget deltaget i udvalgets arbejde.

Udvalget har ved afgivelsen af denne betænkning følgende sammensætning:

Fhv. departementschef *Erik Dreyer*, formand.

Repræsentanter for de politiske partier:

Folketingsmand *Egon Jensen*, udpeget af Socialdemokratiets folketingsgruppe.

Folketingsmand *Peter Larsen*, udpeget af Venstres folketingsgruppe.

Folketingsmand *Poul Møller*, udpeget af Det konservative Folkepartis folketingsgruppe.

Folketingsmand *Chr. Madsen*, udpeget af Socialistisk Folkepartis folketingsgruppe.

Fhv. minister, folketingsmand *A. C. Nor-*

mann, udpeget af Det radikale Venstres folketingsgruppe.

Regnskabschef, cand. oecon. *Niels Jørgen Ebbensgaard*, udpeget af Liberalt Centrums folketingsgruppe.

Øvrige medlemmer:

Nationalbankdirektør, dr. polit. *Erik Hoffmeyer*.

Rådsformand *P. Ørding*, forsikringsrådet.

Afdelingschef *K. Agbo*, handelsministeriet, udpeget af handelsministeriet.

Kontorchef *E. Arntzen*, socialministeriet, udpeget af socialministeriet.

Afdelingschef *K. Bredahl*, finansernes centralstyrelse, udpeget af finansministeriet.

Direktør *G. Drachmann*, formand for bestyrelsen for Arbejdsmarkedets Tillægspension.

Kontorchef *N. Engberg*, socialministeriet, udpeget af socialministeriet.

Kontorchef *Henning Jensen*, skattedepartementet, udpeget af finansministeriet.

Kontorchef *K. Kampmann*, arbejdsministeriet, udpeget af arbejdsministeriet.

Kontorchef *Johs. Pedersen*, indenrigsministeriet, udpeget af indenrigsministeriet.

Kontorchef *Niels Ussing*, økonomiministeriet, udpeget af økonomiministeriet.

Professor, dr. phil. *E. Sparre Andersen* er knyttet til udvalget som sagkyndig bistand.

Efter aftale med socialministeriet og administrationsrådet har kontorchef *Olaf Johansen*, administrationsrådet, haft lejlighed til at overvære udvalgets møder siden september 1966.

Udvalgets sekretariat ledes af kontorchef *E. Arntzen*, socialministeriet, og består i øvrigt af arbejds- og socialministeriernes økonomisk-statistiske konsulent *Niels Halek*, ekspeditionssekretær *P. Loft* og ekspeditionssekretær *A. Trier*, socialministeriet, og fuldmægtig *Søren Johnsen*, Statens Ligningsdirektorat.

Udvalget har efter afgivelsen af den foran nævnte betænkning af december 1964 holdt 39 møder.

København, marts 1967.

Knud Agbo	E. Arntzen	K. Bredahl	G. Drachmann	Erik Dreyer
	leder af sekretariatet			formand
N. J. Ebbensgaard	N. Engberg	Erik Hoffmeyer	Egon Jensen	
Henning Jensen	K. Kampmann	Peter Larsen	Chr. Madsen	Poul Møller
A. C. Normann	Johs. Pedersen	Niels Ussing	P. Ørding	

Niels Halek Søren Johnsen P. Loft A. Trier

KAPITEL 1

Forskellige bestående pensionsordninger.

Ifølge kommissoriet skal udvalget lægge til grund, at den almindelige tillægspensionsordning skal udgøre en overbygning på folkepensionen, og at ordningen foruden alderspension i hvert fald skal omfatte enkepension. Der redegøres derfor først i korte træk for de gældende sociale pensioner, folkepensionen, invalidepensionen og enkepensionen.

Endvidere omtales reglerne om Arbejdsmarkedets Tillægspension, hvorved der for lønmodtagere allerede er gennemført en overbygning på folkepensionen.

Endelig omtales adgangen til en frivillig overbygning på folkepensionen ved oprettelse af indekskontrakter efter loven om pristalsreguleret alderdomsforsikring og alderdomsopsparing.

Under den kommende ordning skal pensionerne afpasses efter den enkeltes hidtidige arbejdsindtægt. På dette punkt vil ordningen komme til at ligne de pensionsordninger, som findes her i landet for mere begrænsede grupper, tjenestemændene og forskellige andre grupper af ansatte. Herom henvises til bilag 3 om pensionsordninger for tjenestemænd og andre ansatte.

A. De sociale pensionsordninger.

1. Folkepension.

Folkepensionsordningen er senest fastlagt i lov nr. 218 af 4. juni 1965 om folkepension, der trådte i kraft den 1. april 1966.

a. Betingelserne for at få folkepension.

1°. Alder.

Den almindelige aldersgrænse for at opnå folkepension er 67 år. Denne aldersgrænse gælder ubetinget for at opnå den ikke-indtægtsregulerede pension, som i tiden indtil 1. april 1970 andrager folkepensionens mindstebeløb og

i tiden derefter andrager pensionens fulde grundbeløb med visse tillæg.

En enlig kvinde og en kvinde, der er gift med en folkepensionist eller en invalidepensionist, er berettiget til indtægtsreguleret pension fra det 62. år. Endvidere kan der ved dispensation bevilges indtægtsreguleret pension fra det 60. år, når svigtende helbred eller andre ganske særlige omstændigheder taler derfor.

2°. Dansk indfødsret.

Det er en betingelse for at opnå dansk folkepension, at modtageren har dansk indfødsret. En kvinde, der ikke selv har indfødsret, men som er eller senest har været gift med en mand med dansk indfødsret, har dog også adgang til pension. Ved overenskomst med andre stater kan der gøres undtagelse fra kravet om indfødsret, og der er afsluttet en række sådanne overenskomster, hvorved udenlandske statsborgere efter en vis tids ophold her i landet - op til 15 år - har adgang til dansk pension. Overenskomsterne omfatter statsborgere i de andre nordiske lande, Frankrig, Den tyske Forbundsrepublik, Schweiz, England, Irland, Italien, Holland, Belgien, Luxembourg og Grækenland.

3°. Bopæl.

Modtageren skal have fast bopæl her i landet og skal i det sidste år forud for begæringens indgivelse have haft fast bopæl her. Med bopæl her i landet sidestilles forhyring med dansk skib.

Der kan ved overenskomst med andre stater også gøres undtagelse fra bopælskravet; sådan overenskomst er alene indgået med de øvrige nordiske lande. Nordiske statsborgere kan således medtage folkepension ved flytning til andet nordisk land.

Administrativt kan der i særlige tilfælde dispenseres fra bopælskravet. Fra kravet om 1 års fast bopæl her i landet inden begæringens indgivelse er dispensation især blevet givet i de tilfælde, hvor udrejsen af landet har fundet sted i en høj alder. Tilladelse til at få pensionen udbetalt under fast ophold i udlandet kan efter bestemmelsen kun gives undtagelsesvis.

4°. Sygekasseforhold.

Hvis en person er bidragydende medlem af en sygekasse, er retten til at oppebære indtægtsbestemt pension betinget af, at han søger optagelse som nydende medlem og forbliver stående som sådan. Kravet om nydende medlemskab af sygekasse gælder ikke de medlemmer af fortsættelsessygekasser (sygeforsikringsforeninger), der er fritaget for bidragydende medlemskab af sygekasse.

b. Pensionens størrelse.

Folkepensionen består af et grundbeløb og eventuelt af visse tillæg. I tiden indtil 1. april 1970 kan folkepension tillige ydes i form af folkepensionens mindstebeløb til pensionister, der er fyldt 67 år. De beløb, der er angivet i folkepensionsloven, reguleres alle i forhold til reguleringspristallet, der har januar måned 1963 som basis. Mindstebeløbet beregnes dog i forhold til den gennemsnitlige bruttoindkomst for forsørgere beregnet på grundlag af skattestatistikken. I det følgende er nævnt de satser, der gælder pr. 1. april 1967.

1°. Grundbeløb.

Pensionen udredes med et grundbeløb på årlig 9.348 kr. til ægtepar, når begge ægtefæller opfylder betingelserne for at opnå pension, og på 6.204 kr. til enlige personer og til ægtepar, når kun den ene af ægtefællerne opfylder betingelserne. Grundbeløbet til enlige og til ægtepar, når kun den ene er pensionsberettiget, udgør således ca. $\frac{2}{3}$ af grundbeløbet til ægtepar, når begge er pensionsberettiget.

Indtil 1. april 1970 er grundbeløbet reguleret efter pensionistens andre indtægter. Efter dette tidspunkt ophæves indtægtsreguleringen for pensionister, der er fyldt 67 år. Folkepension til personer under 67 år - d.v.s. til enlige kvinder og til pensionisthustruer i alderen 62 til 67 år samt til personer, der ved dispensation får tillagt folkepension før tiden, tidligst fra 60 års alderen — vil derimod fortsat være indtægtsreguleret.

Reglerne for regulering af folkepensionen efter pensionistens indtægter er opbygget på den måde, at indtægten indtil en vis størrelse ikke bevirker fradrag i pensionen. Har pensionisten noget større indtægter, sker der en gradvis nedsættelse af pensionen, og ved endnu større indtægter falder pensionen bort. I tiden indtil 1. april 1970 kan pensionen dog ikke nedsættes under mindstebeløbet, hvis pensionisten er fyldt 67 år. Afgørende for, hvorledes indtægterne påvirker pensionens størrelse, er endvidere indtægternes art, f.eks. om det er arbejdsindtægter, pension, formueindtægter o.s.v.

En udførlig redegørelse for pensionsberegningen med tilhørende tabeller findes i socialministeriets periodiske cirkulærer om pensionens størrelse, senest socialministeriets cirkulære af 24. februar 1967 om invalide-, folke- og enkepensionens størrelse pr. 1. april 1967.

Den *beregnete årlige indtægt*, som man kan have ved siden af folkepensionens fulde grundbeløb, er 4.100 kr. for ægtepar (uanset om kun den ene af ægtefællerne er pensionsberettiget) og 2.800 kr. for enlige. Det er imidlertid vanskeligt herfra at slutte, hvilken *faktisk indtægt* man kan have ved siden af pensionens fulde grundbeløb. Som nævnt foran er indtægtsarten af betydning, og der skal endvidere ske fradrag for skatter og kontingenter for at nå til den beregnede indtægt, der bestemmer grundbeløbets størrelse.

Indtægtsreguleringen vil som nævnt foran blive opretholdt efter 1. april 1970 for betydelige grupper. Det er derfor beregnet, hvilken faktiske indtægt man kan have ved siden af fuldt grundbeløb. Beregningen er baseret på pensionister i Københavns kommune, og det er forudsat, at deres indkomst har været uændret i en årrække, således at de kan siges at befinde sig i en skattemæssig ligevægtstilstand. Under denne forudsætning er nedenfor vist den tilnærmelsesvis størrelse af den højeste faktiske indtægt - inden fradrag for skatter og kontingenter — som man kan have ved siden af fuldt grundbeløb. Der er ikke ved beregningen taget hensyn til det yderligere indtægtsfradrag, som alene gælder i tiden indtil 1. april 1970 for personer, der er fyldt 67 år.

	Private pensions- indtægter m. v. årlig kr.	Arbejds- indtægter årlig kr.	Formue- indtægter årlig kr.
Ægtepar, begge pensionsberettigede.	12.000	8.800	5.800
Enlige	7.800	4.000	3.000

2°. Tillæg.

Til grundbeløbet ydes forskellige tillæg:

Pensionstillæg. Tillægget ydes til pensionister, der ikke har andre indtægter eller dog kun har beskedne indtægter ved siden af pensionen. Det fulde tillæg udgør 1.068 kr. årlig både for enlige og ægtepar samt et beløb af samme størrelse som medlemsbidraget i gruppe A i den stedlige sygekasse.

Tillægget udbetales med det fulde beløb, såfremt pensionistens andre indtægter ikke overstiger årlig for ægtepar 1.800 kr. og for enlige 1.200 kr. Ved højere indtægter nedsættes tillægget med 60 pct. af indtægten udover de nævnte grænser. Tillægget falder således helt bort ved årlige indtægter på ca. 4.500 kr. for ægtepar og ca. 3.400 kr. for enlige. Ved indtægtsopgørelsen medregnes alle former for indtægt, herunder også en eventuel tillægspension fra Arbejdsmarkedets Tillægspension.

Ægteskabstillæg, der ydes, hvis kun den ene af ægtefællerne er pensionsberettiget, udgør 840 kr. årlig.

Ventetillæg, der ydes, når begæringen om pension udsættes til det 70. eller 72. år eller særlig for enlige kvinder — til det 65. eller 67. år. Tillægget varierer fra 1.116 kr. årlig til ægtepar ved en tilgangsalder på 72 år og ned til 168 kr. årlig for enlige kvinder med en tilgangsalder på 65 år. Hvis folkepension er begæret før 1. april 1960, ydes ventetillæg efter tidligere regler og gennemgående med noget lavere beløb.

Alderstillæg, der ydes til pensionister, der er fyldt 80 år. Tillægget udgør 8 1/4 pct. af det udbetalte grundbeløb, eller for tiden maksimalt 768 kr. årlig for ægtepar, når begge ægtefæller er berettiget til tillægget, og 516 kr. årlig for én berettiget.

Børnetillæg, der udbetales til pensionister, der forsørger børn under 15 år eller børn mellem 15 og 18 år, der er under uddannelse. Tillægget udgør samme beløb som det normalbidrag, der påhviler en fader i henhold til forsorgsloven, for tiden 1.836 kr. årlig.

Personlige tillæg, der ydes efter et skøn til pensionister, hvis forhold er ganske særligt vanskelige. Tillæggene ydes af et samlet beløb, der for folke- og invalidepensionister står til rådighed for kommunalbestyrelsen. Dette rådighedsbeløb udgør for kommuner i hovedstadsområdet og i det øvrige land henholdsvis 5½ og 4½ pct. af grundbeløbene af de pensioner (bortset fra folkepensionens mindstebeløb), som

kommunen i det foregående år har udbetalt. Fra 1. april 1968 er de nævnte satser henholdsvis 5 og 4 pct.

3°. Folkepensionens mindstebeløb.

I tiden indtil 1. april 1970 opretholdes folkepensionens mindstebeløb for personer, der er fyldt 67 år. Allerede inden da vil mindstebeløbets betydning blive formindsket, fordi flere og flere pensionister over 67 år vil opnå ret til den indtægtsregulerede pension. Dette skyldes, at der i overgangstiden foretages et yderligere fradrag i indtægten for personer over 67 år, inden pensionen beregnes. Fradraget forhøjes gradvis i løbet af overgangstiden.

Mindstebeløbet for ægtepar udgør 10 pct. af den gennemsnitlige bruttoindtægt for forsørgere, således som den senest er beregnet af Danmarks Statistik på grundlag af skattestatistikken. Til enlige og til ægtepar, når kun den ene af ægtefællerne opfylder betingelserne, udgør mindstebeløbet ²/s af beløbet til ægtepar.

Mindstebeløbet udgør fra den 1. april 1967 2.280 kr. årlig for ægtepar, når begge ægtefæller opfylder betingelserne, og 1.524 kr. årlig for enlige og for ægtepar, når kun den ene ægtefælle opfylder betingelserne. Disse beløb er fastsat på grundlag af den af Danmarks Statistik beregnede gennemsnitlige bruttoindkomst for forsørgere i året 1964.

2. Invalidepension.

De gældende regler om invalidepension findes i lov nr. 219 af 4. juni 1965 om invalidepension m.v. Loven trådte i kraft den 1. april 1966, og på mange væsentlige punkter er der tale om nykabelser i forhold til de hidtidige regler om invalidepension, som fandtes i lov om invalide- og folkepension. En række grundlæggende bestemmelser, f.eks. om indfødsret og bopæl her i landet som betingelse for at opnå pension, er dog fortsat fælles for invalidepension og folkepension. I det følgende er navnlig behandlet de særlige regler, der gælder om invalidepension, medens der i øvrigt henvises til fremstillingen foran om folkepensionsordningen.

Efter den hidtidige ordning var det en betingelse for at opnå invalidepension, at erhvervs- evnen var betydeligt nedsat, normalt til 1/3 eller derunder. Invalidepensionen bestod af et grundbeløb og af eventuelle tillæg - der var fælles for folke- og invalidepensionister - samt af et inva-

lidetstillæg. Ordningen er bevaret som en overgangsordning for pensionister, der nærmer sig 67 års alderen, og som kan bevare retten til invalidetstillægget, når de ved denne alder overgår til folkepension.

Efter nyordningen er der sket en væsentlig forhøjelse af pensionsniveauet navnlig for de sværest invaliderede, og samtidig er der indført en graduering af pensionen.

Betingelserne for at opnå og for at bevare invalidepension har tidligere været ens. Efter den nye lov er betingelserne for at bevare pensionen blevet lempet, således at retten til pension normalt bevares, så længe invalidens egen arbejdsindtægt ikke overstiger et beløb, der svarer til to gange pensionens grundbeløb.

a. Betingelserne for at få tilkendt invalidepension.

1°. Erhvervsevns nedsættelse.

Retten til at få tilkendt invalidepension er betinget af, at erhvervsevnen er varigt nedsat på grund af fysisk eller psykisk invaliditet. Pensionen er graderet i 3 størrelser efter graden af erhvervsevns nedsættelse.

Til invaliderede, som er helt erhvervsudygtige, eller som kun har en ganske ringe erhvervsevne i behold, ydes højeste invalidepension. Til personer, hvis erhvervsevne er nedsat i mindre grad, men dog med omkring $\frac{2}{3}$, ydes mellemste invalidepension. Til personer, hvis erhvervsevne er nedsat med mindst halvdelen, ydes laveste invalidepension.

2°. Alder.

Ydelserne kan oppebæres af personer mellem 15 og 67 år, højeste invalidepension dog tidligst fra det fyldte 18. år. Ved 67 års alderen sker overgang til folkepension beregnet efter de regler, der gælder for denne pension. Efter det fyldte 60. år kan invalidepension kun tilkendes i klare tilfælde af svær invaliditet og kun med mellemste pension.

b. Pensionens størrelse.

1°. Grundbeløb, invaliditetsbeløb og beløb for erhvervsudygtighed.

Pensionen opdeles i grundbeløb, invaliditetsbeløb og beløb for erhvervsudygtighed. Grundbeløbet svarer fuldt ud til folkepensionens grundbeløb, som pr. 1. april 1967 årlig ud-

gør 6.204 kr. for enlige og 9.348 kr. for ægtepar, når begge ægtefæller er berettiget. Såvel invaliditetsbeløb som beløb for erhvervsudygtighed ydes med halvdelen af grundbeløbet.

Den højeste invalidepension består af grundbeløb og invaliditetsbeløb samt beløb for erhvervsudygtighed eller i alt det dobbelte af grundbeløbet. Den mellemste invalidepension består af grundbeløb og invaliditetsbeløb, eller i alt $1\frac{1}{2}$ gang grundbeløbet. Den laveste invalidepension består af halvt grundbeløb og halvt invaliditetsbeløb, eller i alt $\frac{3}{4}$ af grundbeløbet.

Grundbeløbet reguleres efter andre indtægter efter regler, der stort set svarer til dem, der gælder for regulering af folkepensionens grundbeløb til pensionister, som ikke er fyldt 67 år. Hvis invalidepensionisten eller dennes ægtefælle har arbejdsindtægter, foretages dog et yderligere fradrag i indtægten inden pensionsberegningen. Invaliditetsbeløb og beløb for erhvervsudygtighed ydes derimod uden indtægtsregulering.

2°. Tillæg.

Til invalidepensionister ydes pensionstillæg, ægteskabstillæg, børnetillæg og personlige tillæg efter samme regler som for folkepensionister, jfr. foran under 1, b, 2°. Til laveste invalidepension ydes dog ikke pensionstillæg eller ægteskabstillæg, og børnetillæg ydes kun med halvt beløb.

Til invalidepensionister kan der endvidere eventuelt ydes ikke-indtægtsregulerede bistands- eller plejetillæg, som udgør årlig henholdsvis 3.096 kr. og 6.204 kr.

c. Ydelser til ikke-pensionister.

Personer, som har en alvorlig lægelig invaliditet, men som er afskåret fra invalidepension på grund af erhvervsmæssigt arbejde, har ret til en invaliditetsydelse. Personer, der på grund af alvorlig høreskade har svære kontaktvanskeligheder, har også ret til denne ydelse. Invaliditetsydelsen udgør pr. 1. april 1967 årlig 3.096 kr. Sammen med ydelsen kan der eventuelt ydes bistands- eller plejetillæg.

3. Enkepension.

Reglerne om den offentlige enkepension findes i lov nr. 70 af 13. marts 1959 om pension og hjælp til enker m.fl., jfr. socialministeriets bekendtgørelse nr. 268 af 26. august 1964.

Bortset fra aldersbetingelserne gælder der tilsvarende regler som for indtægtsbestemt folkepension til personer under 67 år, f.eks. med hensyn til indfødsret, bopæl her i landet og pensionens størrelse og regulering efter indtægt. Her omtales navnlig de særlige betingelser for enkepension, medens der i øvrigt henvises til fremstillingen foran under A om folkepension.

a. Aldersmæssige betingelser for at opnå enkepension.

Enkepension ydes til en enke, der er fyldt 55 år, når hun er blevet enke efter det fyldte 45. år, og ægteskabet har bestået i mindst 5 år. Enkepension ydes endvidere - uanset ægteskabets varighed - til en kvinde, der bliver enke efter det fyldte 45. år, når hun ved ægtefællens død har forsørgerpligt over for 2 eller flere børn under 18 år. Pensionen ydes i så fald fra ægtefællens død, og så længe hun har forsørgerpligt over for ét barn under 18 år, og fra 55 års alderen ydes pension efter lovens almindelige regler uden hensyn til, om ægteskabet har bestået i 5 år. Endelig kan pension ved dispensation tillægges enker og andre enlige kvinder fra det fyldte 50. år, når svigtende helbred eller andre særlige omstændigheder taler derfor.

Fra det fyldte 62. år overgår pensionisten til folkepension.

b. Pensionens størrelse.

Pensionens grundbeløb er det samme som for enlige folkepensionister, fra 1. april 1967 6.204 kr. årlig. Hertil ydes tillæg efter samme regler, som gælder for enlige folkepensionister.

Enkepensionen er indtægtsreguleret efter tilsvarende regler, som gælder for folkepension til personer under 67 år. Medfører beregningen, at pensionen bliver mindre end Ve af grundbeløbet, falder pensionen således bort.

c. Enkehjælp.

Til enker kan der i trangstiftælde ydes en *overgangshjælp* i indtil 13 uger eller i visse tilfælde i indtil ½ år efter ægtefællens død. Efter overgangshjælpens ophør kan der endvidere i trangstiftælde ydes en løbende *underholdshjælp* til kvinder, der bliver enker efter det fyldte 45. år, og til enker med børn under 18 år, når de pågældende ikke opfylder betingelserne for at få enkepension. Underholdshjælpen kan ydes, når enken ikke er i stand til at påtage sig arbejde i normalt omfang, f.eks. på grund af

deltagelse i uddannelse eller på grund af børnenes pasning. Underholdshjælpen kan ikke overstige 85 pct. af enkepensionen.

4. Antallet af pensionister.

Antallet af personer, der oppebærer en social pension, opgøres årligt ved udgangen af marts måned. Den senest foreliggende opgørelse viser antallet den 31. marts 1965. På dette tidspunkt blev der udbetalt indtægtsbestemt folkepension til 398.978 personer og ikke-indtægtsbestemt folkepension (folkepensionens mindstebeløb) til 100.539 personer. I alt var antallet af folkepensionister således 499.517. Antallet af personer i de aldersklasser, der kan opnå folkepension, må antages at ville stige med ca. 2 pct. om året i de nærmeste år, og det må antages, at antallet af folkepensionister vil stige tilsvarende, såfremt de gældende aldersbetingelser forbliver uændrede.

Antallet af invalidepensionister udgjorde på samme tidspunkt 96.975 svarende til 3,1 pct. af befolkningen fra 15 år til folkepensionsalderen. I de ældre aldersklasser er antallet af invalidepensionister forholdsvis højt, medens det er ubetydeligt i de yngre aldersklasser. Der har i de senere år været en ret betydelig procentvis stigning i antallet af invalidepensionister - udover den årlige tilvækst i befolkningen i de aldersklasser, der har adgang til invalidepension.

Det må antages, at 30-35 pct. af samtlige invalidepensionister efter den tidligere ordning opfylder betingelserne for at oppebære den højeste invalidepension efter den nye lov, medens resten vil få ret til den mellemste invalidepension. Det påregnes, at der vil være nogenlunde samme forhold mellem disse to pensionistgrupper også blandt nytilkomne pensionister. Gruppen af personer, der kan opnå ret til den laveste pensionsstørrelse, forventes at blive forholdsvis lille.

Antallet af personer, der oppebærer pension i henhold til lov om pension og hjælp til enker m.fl., er pr. 31. marts 1965 opgjort til 15.893.

5. Udgifterne til de sociale pensioner og deres finansiering.

En endelig opgørelse af de samlede udgifter til de sociale pensioner er senest foretaget for regnskabsåret 1964/65. I alt anvendtes i dette år 2.103 mill. kr. til folkepension, 643 mill. kr. til invalidepension og 78 mill. kr. til enkepen-

sion, eller tilsammen 2.824 mill. kr. til de sociale pensioner. For årene til og med 1967/68 kan endvidere anslås følgende udgiftsbeløb (skønnet over udgifterne i 1967/68 er foretaget på grundlag af pristallet for juli 1966).

	Mill. kr.			
	1964/65	1965,66	1966/67	1967/68
Folkepension . .	2.103	2.578	2.960	3.177
Invalidepension	643	730	995	1.185
Enkepension...	78	98	112	117
Tilsammen	2.824	3.406	4.067	4.479

Udgiftsstigningerne fra 1964/65 til 1967/68 skyldes i første række nye love, såsom loven om den gradvise overgang til fuld folkepension og indførelse af pensionstillæg fra 1. april 1965, den nye invalidepensionslov, som trådte i kraft den 1. april 1966, samt love om forhøjelse af pensionssatserne i takt med lønudviklingen. Endvidere har stigninger i pristallet og i antallet af pensionister medvirket til udgiftsstigningerne.

De sociale pensioner udbetales af kommunerne, som får hovedparten af udgifterne refunderet af staten, medens resten fordeles mellem landets kommuner efter reglerne om mellemkommunal refusion. Af udgifterne til folkepension refunderer staten 82 pct., medens 18 pct. bæres af kommunerne. Af udgifterne til invalidepension udreder staten (og invalideforsikringsfonden) 64/70, medens 6/70 bæres af kommunerne. Af udgifterne til enkepension refunderer staten ⁴/₅ medens kommunerne bærer 1/5.

Udgifterne finansieres af det offentliges almindelige indtægter. En mindre del af udgifterne dækkes dog af et særligt bidrag, som fra skatteåret 1966/67 udelukkende anvendes til delvis dækning af statens udgifter til folkepension. Folkepensionsbidraget opkræves med 2½ pct. ¹⁾ af skalaindkomsten. For forsørgere, hvis skalaindkomst er under 12.000 kr., og for ikke-forsørgere, hvis skalaindkomst er under 6.000 kr., foretages dog et nærmere fastsat fradrag i skalaindkomsten, inden bidraget beregnes. En mindre del af statens udgifter til invalidepension dækkes endvidere ved tilskud fra invalideforsikringsfonden, hvis midler tilvejebringes ved bidrag fra arbejdsgiverne. Bidraget udgør 14,25 kr. for hver beskæftiget helårsarbejder.

¹⁾ Efter et fremsat lovforslag skal bidragssatsen ændres til 3 pct. og indtægtsgrænserne til 13.000 kr. og 6.600 kr. fra skatteåret 1967/68.

B. Arbejdsmarkedets Tillægspension.

Arbejdsmarkedets Tillægspension (i det følgende betegnet som ATP) er oprettet ved lov nr. 46 af 7. marts 1964 med det formål at udbetale tillægspension til lønmodtagere.

1. Personkredsen.

Alle lønmodtagere i alderen 18 til 66 år optjener i princippet pensionsrettigheder i ordningen, efter at den i 1965 blev udvidet til også at omfatte tjenestemænd og dermed ligestillede. Personer, der har indtægter både ved selvstændigt erhverv og ved ansættelse som lønmodtager, optjener pensionsrettigheder i forhold til deres beskæftigelse som lønmodtager. Selvstændige erhvervsdrivende er principielt holdt uden for ordningen. Lønmodtagere, som overgår til selvstændig erhvervsvirksomhed, har dog adgang til at blive i ordningen, når de har været medlemmer i sammenlagt mindst 3 år.

2. Pensionsydelseerne.

Tillægspensionen omfatter alderspension og enkepension.

a. Alderspension.

Alderspensionen ydes fra det fyldte 67. år, og fuld pension udgør 2.400 kr. årligt.

For at muliggøre, at der kan ydes en antagelig tillægspension til lønmodtagere, der ved deres indtræden i ordningen i dennes første år allerede er oppe i årene, er der fastsat særlige regler for pensionsberegningen for sådanne ældre lønmodtagere. For det første er det her muligt at opnå fuld tillægspension ved en medlemsanciennitet på 27 år og opefter - medens ordningen i øvrigt kræver 40 år. Personer, der i det første år er indtrådt i ordningen inden det fyldte 40. år, optjener således fuld tillægspension, såfremt de ved pensionsalderen på 67 år har opnået den til deres indtrædelsesalder svarende anciennitet i ordningen, dog højst 40 års anciennitet. For det andet aftrappes pensionen for lønmodtagere, der på grund af deres alder ikke kan opnå 27 års anciennitet, på en sådan måde, at der ved en så ringe anciennitet som et år opnås en pension på 600 kr.

For alle andre lønmodtagere er fuld tillægspension betinget af, at der ved det fyldte 67. år er opnået 40 års anciennitet. Da anciennitetserhvervelse kan ske indtil pensionsalderen på 67 år, skal personer i denne gruppe være tilmeldt ordningen inden det fyldte 27. år for at

kunne opnå fuld tillægspension. Er ancienniteten mindre end 40 år, ydes en forholdsmæssig tillægspension.

Virkningerne af de to beregningsformer for tillægspensionen ses af følgende to skalaer (da en beregnet tillægspension under 300 kr. årlig bortfalder, kan der ikke udbetales pension efter 40 års-skalaen ved en anciennitet under 5 år, og de beregnede pensioner ved en anciennitet fra 1 til 4 år efter denne skala er derfor sat i parentes):

1) Beregning efter 27 års-skalaen:

Anciennitet ved det fyldte 67. år	Årlig tillægspension kr.
27 år eller derover	2.400
26 "	2.280
25 "	2.160
24 "	2.040
23 "	1.920
22 "	1.800
21 "	1.680
20 "	1.560
19 "	1.500
18 "	1.440
17 "	1.380
16 "	1.320
15 "	1.260
14 "	1.200
13 "	1.140
12 "	1.080
11 "	1.020
10 "	960
9 "	900
8 "	840
7 "	780
6 "	720
5 "	696
4 "	672
3 "	648
2 "	624
1 "	600

2) Beregning efter 40 års-skalaen:

Anciennitet ved det fyldte 67. år	Årlig tillægspension kr.
40 år eller derover	2.400
39 "	2.340
38 "	2.280
37 "	2.220
36 "	2.160
35 "	2.100
34 "	2.040
33 "	1.980
32 "	1.920
31 "	1.860
30 "	1.800
29 "	1.740
28 "	1.680
27 "	1.620
26 "	1.560
25 "	1.500
24 "	1.440
23 "	1.380
22 "	1.320
21 "	1.260
20 "	1.200
19 "	1.140
18 "	1.080
17 "	1.020
16 "	960
15 "	900
14 "	840
13 "	780
12 "	720
11 "	660
10 "	600
9 "	540
8 "	480
7 "	420
6 "	360
5 "	300
4 "	(240)
3 "	(180)
2 "	(120)
1 "	(60)

Den forsikringsmæssige udligning mellem ordningens medlemmer, som de nævnte bestemmelser er udtryk for, kommer ligeledes frem i bestemmelserne om anciennitet, hvorefter et års anciennitet opnås allerede ved bidragsbetaling for 44 uger eller 11 måneder, således at kortere sygdoms- og arbejdsløhedspriorider i det enkelte år ikke vil medføre nedsat tillægspension; for medlemmer over 60 år, som erfaringsmæssigt har større risiko for sygdom og arbejdsløshed, opnås et års anciennitet ved bidragsbetaling for kun 36 uger eller 9 måneder. Virkningen af disse bestemmelser forstærkes ved bestemmelsen om, at overskydende anciennitet oparbejdet i det enkelte år om fornødent kan overføres til andre år. Alt i alt betyder

disse regler, at en person, der indtræder i ordningen ved det fyldte 18. år, kan opnå fuld tillægspension ved det 67. år, selv om der ikke er betalt bidrag for pågældende i 12-13 år, når han eller hun i øvrigt har haft fuld beskæftigelse.

Ved udsættelse af begæringen om tillægspension forhøjes pensionen med 5 pct. for hvert halve år regnet fra det 67. år, dog ikke udover det fyldte 70. år.

b. Enkepension.

Enken efter et medlem eller en tillægspensionist har ret til enkepension, såfremt ægteskabet har bestået i mindst 10 år, og afdøde har opnået 10 års anciennitet i ordningen. Retten til

enkepension kan derfor først blive aktuel i 1974 — 10 år efter ordningens ikrafttræden. Pensionen ydes tidligst fra enkens fyldte 62. år, og den udgør halvdelen af ægtefællens tillægspension eller af den pension, der svarer til de af ham indbetalte bidrag indtil dødsfaldet.

Har enken ret til pension på grundlag af mere end ét ægteskab, kan den samlede enkepension højst udgøre halvdelen af fuld tillægspension. Hvis enken selv har optjent pensionsrettigheder, kan hun fra 67 års alderen kun oppebære den højeste af de to ydelser, enten enkepensionen eller hendes egenpension.

Retten til enkepension bortfalder ved indgåelse af nyt ægteskab, men genindtræder hvis dette ægteskab ophører.

Det er antaget under lovens behandling i folketinget, at en fraskilt hustru bevarer retten til enkepension efter bestemmelserne i lov nr. 102 af 14. marts 1941 om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse.

3. Finansieringen.

Det er et karakteristisk træk, at tillægspensionsordningen finansielt hviler i sig selv uden tilskud fra det offentlige, idet midlerne tilvejebringes ved bidrag, der i loven er fastsat til 5,40 kr. pr. uge eller 21,60 kr. pr. måned, hvoraf arbejdsgiveren udreder $\frac{2}{3}$ og lønmodtageren $\frac{1}{3}$.

Ordningen er i øvrigt opbygget som et kombineret præmiereserve- og fordelingssystem ¹⁾, der på samme tid tillader, at der ydes antagelige tillægspensioner inden for en nærmere fremtid til forsikrede, der ved ordningens oprettelse er oppe i årene, og sikrer en vis fondsdannelse, der gennem renteafkast muliggør mindre præmier og samtidig i ordningens opbygningsperiode vil medføre en større total opsparing i samfundet end et rent fordelingssystem.

Fondsmidlerne skal forvaltes således, at de bliver til størst mulig gavn for tillægspensionsordningen. Ved midlernes placering skal der tilstræbes en betryggende sikkerhed, en opretholdelse af midlernes realværdi samt højst mulig forrentning.

Midlerne kan anbringes i obligationer, som indestående i banker og sparekasser og i mere begrænset omfang i faste ejendomme, i investeringsforeninger og -aktieselskaber, samt i aktier.

1) Der henvises angående de forskellige finansierings-systemer til redegørelsen i kapitel VI i betænkningen om Arbejdsmarkedets Tillægspension, nr. 341/1963.

De nærmere regler om anbringelsen af midlerne er omtalt i kapitel XII, fondsforvaltningen.

I tiden indtil 31. december 1967 ($2\frac{3}{4}$ år efter ikrafttrædelsen) er der ialt indkøbt nom. 1.360 mill. kr. obligationer til en pris af 805 mill. kr. Obligationsbeholdningen fordeler sig således efter udstedere: kommuner 2 pct., kreditforeninger 55 pct., hypotekforeninger 17 pct. og reallånefondene 26 pct. Størstedelen af beholdningen forrentes med $4\frac{1}{2}$, 5 eller 6 pct. (henholdsvis 24, 21 og 18 pct. af beholdningen), og hovedparten af obligationerne har en løbetid på over 50 år, fra 40-50 år eller fra 30-40 år (henholdsvis 39, 27 og 22 pct. af beholdningen). Endvidere er der indkøbt nom. 16,6 mill. kr. aktier for en pris af 38,9 mill. kr. Foruden de nævnte værdipapirer er der anvendt 10,8 mill. kr. som lån til arbejdsgivere, fortrinsvis større virksomheder, og 5,2 mill. kr. til køb af fast ejendom. Efter de senest foretagne beregninger vil fondsmidlerne pr. 1. april 1969, d.v.s. 5 år efter ordningens oprettelse, andrage ca. 1,8 milliarder kr. og pr. 1. april 1970 ca. 2,3 milliarder kr.

4. Regulering af tillægspensionen.

Der er ikke i loven indeholdt nogen automatisk reguleringsbestemmelse, men der er lagt vægt på, at der ved fondsmidlernes placering skal tilstræbes ikke blot en betryggende sikkerhed og den højst mulige forrentning, men også en opretholdelse af midlernes realværdi. Ordningens ledelse skal med passende mellemrum optage til overvejelse spørgsmålet om en ajourføring af pensioner og eventuelt af bidrag.

5. Ledelsen og administrationen m.v.

I konsekvens af, at tillægspensionsordningen forudsættes at skulle hvile i sig selv uden tilskud fra det offentlige, er ATP oprettet som en selvstændig, selvejende institution under ledelse af den kreds, der tilvejebringer ordningens midler, d.v.s. de grupper af lønmodtagere og arbejdsgivere, der vil blive berørt af ordningen.

ATP ledes af et repræsentantskab, en bestyrelse og en direktør.

Repræsentantskabet består af 15 arbejdsgiverrepræsentanter og 15 lønmodtagerrepræsentanter samt en formand. Af arbejdsgiverrepræsentanterne udpeges 8 af Dansk Arbejdsgiverforening, 2 af Sammenslutningen af Landbrugets Arbejdsgiverforeninger, 1 af finansministeren, 1 af indenrigsministeren efter samråd med kom-

munale organisationer og 3 af arbejdsministeren efter samråd med andre arbejdsgiverorganisationer. Af lønmodtagerrepræsentanterne udpeges 9 af Landsorganisationen De samvirkende Fagforbund, 2 af Fællesrådet for danske Tjenestemands- og Funktionærorganisationer, 1 af Fællesrepræsentationen for danske Arbejdsleder- og tekniske Funktionærforeninger og 3 af arbejdsministeren efter samråd med andre lønmodtagerorganisationer. Repræsentantskabet udnævner selv sin formand.

Bestyrelsen består af formanden for repræsentantskabet som formand, 3 medlemmer udpeget af Dansk Arbejdsgiverforening, 3 medlemmer udpeget af Landsorganisationen De samvirkende Fagforbund, 1 medlem udpeget af Sammenslutningen af Landbrugets Arbejdsgiverforeninger samt 1 medlem udpeget af Fællesrådet for danske Tjenestemands- og Funktionærorganisationer og Fællesrepræsentationen for danske Arbejdsleder- og tekniske Funktionærforeninger i fællesskab.

Den daglige administration, som også omfatter den løbende anbringelse af fondsmidlerne efter de af bestyrelsen fastsatte retningslinier, forestås af direktøren for ATP.

Repræsentantskabet for ATP skal godkende det årlige regnskab og behandle de sager, som bestyrelsen eller mindst 4 bestyrelsesmedlemmer måtte ønske at forelægge for repræsentantskabet. Regnskabet skal revideres af mindst 2 af repræsentantskabet udnævnte revisorer. Efter godkendelsen af det reviderede regnskab skal regnskabet indsendes til arbejdsministeren.

Loven om tilsyn med pensionskasser gælder ikke for ATP, men forsikringsrådet fører tilsyn med ordningen for så vidt angår dennes forsikringstekniske beregningsgrundlag.

De af ATP trufne afgørelser om medlemskab, bidrag og pensionsret kan indbringes for et af ordningen uafhængigt ankenævn bestående af 5 medlemmer, hvoraf 3 udnævnes efter indstilling henholdsvis af højesterets præsident, af sø- og handelsrettens præsident og af den faste voldgiftsret og 2 udnævnes efter indstilling af partsrepræsentanterne i repræsentantskabet for ATP.

6. Antallet af pensionister, lønmodtagere og registrerede arbejdsgivere under ordningen.

Udbetaling af tillægspension sker pr. 1. marts 1967 til ca. 11.000 medlemmer, idet tallet hidtil har været stigende med ca. 600 om måneden. I omkring 85 pct. af tilfældene udbetales maksi-

mumspension, det vil sige det højeste beløb, som pensionisterne efter deres alder har haft mulighed for at opnå.

Pr. 1. januar 1967 omfattede ordningen ca. 1,7 mill. lønmodtagere; heraf var ca. 60 pct. mænd og ca. 40 pct. kvinder. Der var endvidere registreret ca. 145.000 arbejdsgivere.

C. Pristalsreguleret aldersdomsforsikring og aldersdomsopsparring (indekskontrakter).

Efter lov om pristalsreguleret aldersdomsforsikring og aldersdomsopsparring af 2. oktober 1956 med senere ændringer, jfr. lovbekendtgørelse nr. 61 af 6. marts 1964, er staten forpligtet til gennem udbetaling af et såkaldt indekstillaæg at tilvejebringe pristalsregulering for aldersdomsforsikring og aldersdomsopsparring, der er gennemført efter denne lovgivnings regler.

Efter loven kan enhver i alderen 18-56 år i banker, sparekasser, livs- eller pensionsforsikringsselskaber eller overformynderiet tegne indtil 6 af de omhandlede særlige indekskontrakter. En sådan kontrakt går ud på, at interessenten fra det fyldte 67. år årligt skal have udbetalt kontraktbeløbet på 500 kr. reguleret i overensstemmelse med pristalsstigningen siden juli 1956, d.v.s. for tiden med et tillæg på godt 40 pct.

Hvis kontrakten er oprettet med et pengeinstitut, skal den give ret til en årlig udbetaling af den pristalsregulerede ydelse i en aftalt periode på 10-15 år regnet fra interessentens 67. år. Ved interessentens død bortfalder kontrakten, og det på kontoen indestående beløb tilfalder dødsboet.

Hvis kontrakten er oprettet med et forsikringsselskab, skal den give adgang til årlige udbetalinger fra interessentens 67. år enten indtil interessentens død eller til udløbet af en aftalt periode på 10 år eller derover. Hvis den aftalte periode er længere end 15 år, skal derefter faldende udbetalinger være betinget af, at interessenten er i live på forfaldsdagen.

Ved kontraktens indgåelse fastsættes den præmie eller opsparring, som interessenten årligt er forpligtet til at betale, idet der herved tages hensyn til udbetalingsperiodens længde, pågældendes alder på tegningstidspunktet og pristallet for juli måned det foregående år. Præmieindbetalingerne i 1967 for én indekskontrakt tegnet henholdsvis i bank og sparekasse eller et livsforsikringsselskab er vist i nedenstående oversigt.

Præmien reguleres hvert år proportionalt med bevægelserne i juli-pristallet, d.v.s. på samme måde og i samme forhold som kontraktbeløbet. Såfremt denne regulering imidlertid ikke er tilstrækkelig til at skaffe dækning for udgifterne ved fra det fyldte 67. år at udbetale det fuldt pristalsregulerede kontraktbeløb, har staten påtaget sig i form af det allerede nævnte indekstillaeg (tillaeg til pristals- eller prisindeksreguleringen) at betale det manglende beløb. Indekstillæg ydes alene til interessenten selv, men derimod ikke ved eventuel udbetaling til de efterladte.

Fra det fyldte 67. år vil der herefter maksi-

malt pr. person kunne udbetales 3.000 kr. årligt + pristalsregulering, hvilket for tiden i alt svarer til godt 4.000 kr.

Antallet af indeksskontrakter er - specielt i de senere år - steget kraftigt. Ved udgangen af 1965 var der i alt ca. 1.087.000 kontrakter i kraft. Det vides ikke med sikkerhed, hvor mange enkeltpersoner der delte disse kontrakter, men på grundlag af oplysningerne i socialforskningsinstituttets publikation nr. 19/1965, Den private alderdomssikring, kan man dog med tilnærmelse beregne antallet. Der må herefter antages at være 200-300.000 personer, der har tegnet indeksskontrakter.

Eksempel på årlig indbetaling (kr.) for 1967 på én indeksskontrakt tegnet i 1967 i bank eller sparekasse.

Fødsels- år	Sidste indbetaling år	Udbetaling over					
		10 år	11 år	12 år	13 år	14 år	15 år
1949	2015	36,51	39,39	42,16	44,81	47,31	49,80
1945	2011	44,32	47,82	51,18	54,41	57,49	60,46
1940	2006	56,97	61,46	65,78	69,92	73,89	77,71
1935	2001	74,15	80,00	85,62	91,02	96,18	101,14
1930	1996	98,21	105,96	113,40	120,54	127,38	133,95
1925	1991	133,33	143,87	153,97	163,66	172,95	181,87
1920	1986	187,94	202,78	217,02	230,67	243,77	256,34
1915	1981	281,57	303,81	325,13	345,59	365,21	384,04
1910	1976	472,89	510,23	546,05	580,43	613,38	645,00

Eksempel på årlig indbetaling (kr.) for 1967 på én indeksskontrakt tegnet i 1967 i et livsforsikringselskab.

Helårlig præmie			Helårlig præmie		
Fødselsår	Mænd	Kvinder	Fødselsår	Mænd	Kvinder
1949	84,02	84,93	1925	257,83	263,05
1945	98,05	99,23	1920	353,91	362,79
1940	120,89	122,51	1915	515,62	531,99
1935	151,94	154,15	1910	831,39	865,43
1930	195,13	198,49			

Af forsikringsbetingelserne fremhæves:

Forsikringen giver ret til præmiefritagelse ved arbejdsudygtighed på grund af invaliditet og ret til bonus.

Der udbetales en årlig rate fra den første i måneden efter forsikredes fyldte 67. år, og så

længe den forsikrede lever, dog mindst i 13 år. - Ved død inden det 67. år sker udbetalingen i 13 år fra dødsdagen at regne. Rateudbetalingen sker i månedlige terminer. Præmierne betales, indtil hævnningen påbegyndes.

KAPITEL II

Tillægspensionsordningerne i Sverige og Norge.

Udvalget skal overveje en tillægspensionsordning med de samme væsentlige træk som den svenske tillægspensionsordning, og udvalget skal endvidere tage den kommende norske ordning i betragtning. I dette kapitel gives der en oversigt over hovedtrækkene i den svenske og i den norske ordning, og som det vil fremgå heraf er der på en række væsentlige punkter en ret nøje overensstemmelse mellem disse to ordninger. Der henvises i øvrigt til den mere udførlige redegørelse for den svenske og den norske ordning i bilag 4 og 5. I de følgende kapitler vil det endvidere blive omtalt, hvorledes man i Sverige og Norge har løst en række særlige problemer.

Inden gennemgangen kan følgende bemærkes om de vigtigste begreber, som anvendes i de to ordninger:

Pensionsgivende indtægt. Det grundlæggende træk ved begge ordninger er, at pensionen står i forhold til indtægten. Pensionsgivende er kun den del af indtægten, som ligger over en nedre grænse og under en øvre grænse.

Basisbeløbet (i Sverige) og *grundbeløbet* (i Norge) er den nedre grænse for pensionsgivende indtægt - for tiden henholdsvis 5.500 sv. kr. og 5.400 n. kr. Synspunktet er, at *grundpensionen* (svarende til *folkepensionen* her i landet) skal udgøre alderdomssikringen for den del af indtægten, der ligger under *basisbeløbet*/*grundbeløbet*.

Maksimumsgrænsen for pensionsgivende indtægt er i Sverige bestemt som $7\frac{1}{2}$ gange *basisbeløbet*, i Norge som 8 gange *grundbeløbet*.

Pensionspoints er et mål for de af den enkelte *optjente* pensionsrettigheder og findes ved at dividere den pensionsgivende indtægt i et kalenderår med årets *basisbeløb*/*grundbeløb*. Højeste antal *pensionspoints* for et år er i Sverige $6\frac{1}{2}$ og i Norge 7.

Tillægspensionsprocenten angiver tillægspensionens størrelse i procent af den pensionsgivende indtægt for personer, der har opnået fuld optjeningsstid.

Fuld optjeningsstid er det antal år, der kræves for at opnå uafkortet pension.

De bedste år. Tillægspensionen beregnes ud fra de år, hvori vedkommende har erhvervet det højeste antal *pensionspoints*. I Sverige anvendes de 15 bedste år, i Norge de 20 bedste år.

Grundpensionerne er de faste pensioner, som svarer til de gældende sociale pensioner her i landet, *folkepension*, *invalidepension* og *enkepension*. I Sverige anvendes *folkepension* som en fælles betegnelse for de forskellige former for *grundpension*.

Pensionsdækningen er den samlede pension i form af *grundpension* og *tillægspension* i forhold til den enkeltes indtægter.

A. Tillægspensionsordningen i Sverige.

Der er gennemført en fælles lovgivning om *grundpension* og *tillægspension*. *Grundpensionen*, der benævnes *folkepension*, omfatter *alderspension*, *familiepension* - d.v.s. *enke- og børnepension* - og *invalidepension*. Den ydes uden indtægtsregulering med ensartede beløb. Endvidere ydes forskellige tillæg til *grundpensionen*, hvor der er behov for en yderligere hjælp. *Tillægspensionen* er en særskilt finansieret pension, som er gradueret efter den enkeltes hidtidige indtægt, og som ligeledes ydes i form af *alders-*, *familie-* og *invalidepension*.

1. Grundlaget for retten til tillægspension.

Retten til *tillægspension* bygger på *arbejdsindtægten* fra det 16. til det 65. år. Både *lønindtægter* og *indtægter fra selvstændig erhvervs-*

virksomhed er pensionsgivende. Ordningen er obligatorisk; der er dog adgang til at begære undtagelse fra ordningen for indtægter fra selvstændig erhvervsvirksomhed.

Ordningen er bygget op omkring et *basisbeløb*, som har grundlæggende betydning både for folkepensionen og for tillægspensionen. Folkepensionen skal således dække den del af indtægtsbortfaldet ved arbejdsindtægten ophør, som svarer til basisbeløbet, medens tillægspensionen skal dække indtægtsbortfaldet fra basisbeløbet og indtil en maksimumsgrænse.

Basisbeløbet er fastsat til 4.000 sv. kr. efter prisniveauet i september 1957, og beløbet reguleres efter prisindekset. Basisbeløbet pr. 1. januar 1967, som er bestemmende for pensionsoptjeningen i 1967, udgør 5.500 sv. kr.

Folkepensionen skal — efter en overgangsordning, som udløber senest i 1968 — udgøre for en enlig 90 pct. af basisbeløbet, eller 4.950 sv. kr. årlig efter det gældende basisbeløb, og for et ægtepar 135 pct. af basisbeløbet ($1\frac{1}{2}$ gange pensionen for en enlig), eller 7.425 sv. kr. årlig.

Tillægspensionen skal, når ordningen er fuldt udbygget, udgøre 60 pct., *tillægspensionsprocenten*, af den *pensionsgivende indtægt*, d.v.s. den del af arbejdsindtægten, der ligger mellem basisbeløbet og maksimumsgrænsen, som er $7\frac{1}{2}$ gange basisbeløbet. Med et basisbeløb på 5.500 sv. kr. er det således den del af den årlige arbejdsindtægt, der ligger over dette beløb og indtil 41.250 sv. kr., der er pensionsgivende.

Den samlede pension i form af folkepension og tillægspension vil f.eks. for et ægtepar, hvor manden har haft en typisk arbejdsindtægt på 24.000 sv. kr. årlig, komme til at udgøre 18.525 sv. kr. årlig eller 77 pct. af indtægten. For en enlig med den samme arbejdsindtægt vil pensionen andrage 16.050 sv. kr. årlig eller 67 pct. af arbejdsindtægten. Har arbejdsindtægten i stedet været lig med den maksimale pensionsgivende indtægt på 41.250 sv. kr. årlig, vil pensionen for et ægtepar andrage 28.875 sv. kr. eller 70 pct. af arbejdsindtægten, og pensionen for en enlig vil andrage 26.400 sv. kr. årlig eller 64 pct. af arbejdsindtægten. Der er her forudsat et konstant basisbeløb på 5.500 sv. kr. og en konstant arbejdsindtægt.

De optjente pensionsrettigheder registreres ved hjælp af de såkaldte *pensionspoints*, som udregnes hvert år for hver enkelt forsikret. Antallet af pensionspoints bestemmes som vedkommendes pensionsgivende indtægt for året divi-

deret med årets basisbeløb. Da basisbeløbet reguleres efter pristal, betyder omskrivningen til pensionspoints, at man opnår et mål for den enkeltes pensionsoptjening, som er uafhængig af ændringerne i prisniveauet.

2. Alderspension.

Den almindelige pensionsalder er 67 år både for mænd og for kvinder. Denne pensionsalder er dog ikke fast, idet der er fri adgang til at udtage pensionen fra 63 års alderen imod en nedsættelse af pensionen i hele dens løbetid. Der er endvidere adgang til at opnå en forhøjet pension ved at udskyde hævningen udover 67 års alderen, dog længst indtil 70 års alderen. Pensionen nedsættes og forhøjes med 0,6 pct. for hver måned, hævningen henholdsvis fremskyn- des eller udskydes. Den størst mulige nedsættelse udgør således 28,8 pct. og den størst mulige forhøjelse 21,6 pct. Reglerne gælder både for folkepension og for tillægspension, og begge arter af pension skal begæres fra samme tidspunkt.

For at opnå fuld tillægspension kræves efter den endelige ordning, at der er erhvervet pensionspoints i 30 år. Ved lavere anciennitet afkortes pensionen proportionalt, d.v.s. med $\frac{1}{30}$ for hvert manglende år.

Pensionens størrelse beregnes ud fra de 15 bedste år, d.v.s. de år, hvori vedkommende har erhvervet det højeste antal pensionspoints.

For personer, der var fyldt 36 år ved ordningens ikrafttræden den 1. januar 1960, nedsættes kravet om optjeningstid. Personer, der på dette tidspunkt var 45 år eller derunder, har således mulighed for at opnå fuld pension. Personer, der var 46 år og derover, opnår et antal tyvendele af fuld pension svarende til antallet af år med pensionspoints. Til de 63-årige ved ordningens start ydes $\frac{2}{20}$ af fuld pension på grundlag af 2 års erhvervelse af pensionspoints. For denne årgang begyndte de første tillægspensioner at løbe fra den 1. januar 1963 - 3 år efter ordningens ikrafttræden - på grundlag af pensionspoints erhvervet i 1960 og 1961. For alle andre årgange kræves mindst 3 års erhvervelse af pensionspoints. Personer på 64 år og derover ved ordningens start kan ikke opnå tillægspension.

3. Familiepension.

Ret til enkelttillægspension foreligger, når den afdøde mand ved dødsfaldet var berettiget til

alders- eller invalidetillægspension, samt når han kunne have fået tillagt invalidetillægspension, hvis han ved tidspunktet for dødsfaldet i stedet havde fået sin arbejdsevne nedsat. Pensionen ydes uden hensyn til enkens alder, medens der derimod for enkepension i form af folkepension gælder visse aldersbetingelser.

Det er en betingelse for adgang til enkeltlægspension, at ægteskabet har bestået i 5 år, og at det er indgået senest ved mandens 60. år. Disse krav gælder dog ikke, hvis der er børn i ægteskabet.

Enkettillægspensionen udgør 40 pct. af mandens alderstillægspension, som - såfremt manden døde inden pensionsalderen - beregnes med tillæg af anciennitet og af anslåede pensionspoints for alle år, indtil manden ville have nået pensionsalderen. Hvis der tillige er pensionsberettigede børn, er satsen for enkettillægspension dog 35 pct.

Enkettillægspension kan oppebæres ved siden af enkens eventuelle alderstillægspension.

Børnetillægspension ydes såvel ved faderens som ved moderens død til efterladte børn under 19 år. Når der samtidig ydes enkepension, ydes til det første barn 15 pct. af afdødes egenpension, og for hvert barn udover det første forhøjes pensionen med 10 pct. af afdødes egenpension. Hvis der ikke ydes enkepension, udgør børnepensionen til det første barn 40 pct. af afdødes egenpension, og for hvert barn udover det første yderligere 10 pct.

De første familietillægspensioner kom til udbetaling i 1963, når dødsfaldet var indtrådt tidligst i 1962.

4. Invaliddepension.

Der gælder et fælles invaliditetsbegreb for ret til invalidepension i form af folkepension og tillægspension. Når arbejdsevnen er nedsat med mindst $\frac{5}{6}$ ydes fuld invalidepension. Er arbejdsevnen nedsat med mindst $\frac{2}{3}$, men ikke med $\frac{5}{6}$, ydes $\frac{2}{3}$ af invalidepension, og er arbejdsevnen nedsat med mindst $\frac{1}{2}$, men ikke med $\frac{2}{3}$, ydes $\frac{1}{3}$ invalidepension.

Invalidepensionen er i princippet lig med alderspensionen. Dette gælder både for folkepensionen og for tillægspensionen. For tillægspensionens vedkommende opnås dette ved, at der ved pensionsberegningen tillægges anciennitet og pensionspoints fra invaliditetens indtræden og indtil 67 års alderen, som om vedkommende fortsat var beskæftiget med den samme erhvervsindtægt som hidtil.

De første invalidetillægspensioner kom til udbetaling i 1963 for invaliditetstilfælde, der var indtrådt tidligst i 1962.

5. Finansieringen.

Tillægspensionsordningen finansieres ved bidrag, der indgår i pensionsfonden. Ordningen hviler på et kombineret præmiereserve- og fordelingsystem. Heri ligger, at der vel foretages en betydelig fondsopsamling, således at midlerne herfra kan bidrage til at dække pensionsudgifterne, men at fonden dog ikke svarer til en præmiereserve beregnet efter almindelige forsikringstekniske principper.

Bidraget for lønindtægter betales fuldtud af arbejdsgiverne. Bidraget for andre erhvervsindtægter betales af den forsikrede selv.

Bidraget er en fastsat procent af den pensionsgivende indtægt. Det beregnes for ét år ad gangen. Bidraget for lønindtægter beregnes under ét for alle ansatte hos den enkelte arbejdsgiver. Grundlaget for beregning af bidraget findes ved at nedsætte den samlede lønsum, som arbejdsgiveren har udbetalt, med et antal basisbeløb, der er lig med antallet af helårsbeskæftigede. Endvidere ses der for hver enkelt ansat bort fra den del af lønnen, der ligger over maksimumsgrænsen.

Bidraget blev ved ordningens start i 1960 sat til 3 pct. af den pensionsgivende indtægt. Satsen er derefter gradvis blevet forhøjet først med 1 pct. om året, indtil 7 pct. i 1964, og derefter med $\frac{1}{2}$ pct. om året, således at bidraget i 1967 udgør 8½ pct. af den pensionsgivende indtægt.

Det er fastsat, at bidragssatsen også i de førstkommande år skal forhøjes med $\frac{1}{2}$ pct. om året indtil 9½ pct. i 1969. Det påregnes, at satsen derefter i løbet af en kortere årrække vil blive forhøjet til ca. 12 pct.

Det anslås, at de samlede bidrag i 1967 vil andrage godt 5 pct. af de samlede arbejdsindtægter.

Bidraget for lønindtægt opkræves hos arbejdsgiverne af Riksförsäkringsverket. Der indbetales acontobeløb i årets løb. Bidraget for selvstændig erhvervsindtægt opkræves bagud sammen med slutskatterne under det svenske kildeskattesystem.

6. Pensionsfonden.

Fondens midler skal anbringes således, at der opnås betryggende sikkerhed, god fortjeneste og tilfredsstillende likviditet. Midlerne anbrin-

ges i offentlige papirer, obligationer o.lign., men ikke i aktier. Arbejdsgiverne har adgang til tilbagelån i forhold til indbetalte afgifter.

Fonden udgjorde pr. 31. december 1965 ca. 10 $\frac{1}{2}$ milliard sv. kr. Den forventes at vokse til ca. 60 milliarder sv. kr. i 1975 og til ca. 100 milliarder sv. kr. i 1980.

Fonden forvaltes af 3 fondsbestyrelser med repræsentanter for de forskellige kategorier af forsikrede og af arbejdsgivere. Det offentlige er repræsenteret i alle styrelser.

7. Den øvrige administration.

Ordningen administreres centralt af Riksförsäkringsverket og lokalt af försäkringskasserne med försäkringsdomstolen som den øverste ankeinstans.

Skattevesenet beregner de pensionsgivende indtægter for samtlige forsikrede og opkræver bidragene for selvstændig erhvervsindtægt.

B. Tillægspensionen i den norske folketrygd.

Den norske lov om folketrygd, der træder i kraft den 1. januar 1967, indeholder regler om en kombineret pension bestående af **grundpension** og **tillægspension**. *Grundpensionen*, der i princippet ydes uden indtægtsregulering og med ensartet beløb, omfatter alderspension, invalidepension og pension til efterladt ægtefælle og til efterladte børn. Endvidere ydes forskellige tillæg til grundpensionen efter den enkeltes behov. *Tillægspensionen*, der er gradueret efter hidtidig indtægt, ydes ligeledes i form af alders- og invalidepension og pension til efterladte.

1. Grundlaget for retten til tillægspension.

Ret til tillægspension erhverves på grundlag af arbejdsindtægten fra det 17. til det 69. år. Pensionsgivende er lønindtægter og indtægter fra selvstændig erhvervsvirksomhed. Ordningen er fuldt obligatorisk.

Ordningen er i lighed med den svenske ordning bygget op omkring et beløb, der benævnes **grundbeløbet**, og som er afgørende både for størrelsen af grundpensionerne og for optjeningen af ret til tillægspension.

Grundbeløbet er ved ordningens ikrafttræden sat til 5.400 n. kr. Det skal reguleres ved ændringer i det almindelige indtægtsniveau, og ikke - som i Sverige - alene efter ændringer i prisniveauet.

Grundpensionen for en enlig sættes lig med

grundbeløbet på 5.400 n. kr. årlig pr. 1. januar 1967. For et ægtepar udgør grundpensionen $\frac{3}{4}$ af grundbeløbet til hver af ægtefællerne, således at de tilsammen får 1 $\frac{1}{2}$ grundbeløb, eller 8.100 n. kr. årlig pr. 1. januar 1967. Retten til den fulde grundpension skal i fremtiden være betinget af, at vedkommende har været forsikret efter loven i mindst 40 år mellem 16 og 70 år. Enhver der er bosat i landet er forsikret. Ved kortere forsikringstid (bosættelsestid) ydes en forholdsmæssig del af fuld **grundpension**. Der kræves sammenlagt mindst 3 års forsikringstid for overhovedet at få ret til **pension**.

Tillægspensionen skal udgøre 45 pct., *tillægspensionsprocenten*, af den pensionsgivende indtægt, når ordningen er fuldt udbygget. Den *pensionsgivende indtægt* er den del af arbejdsindtægten, der ligger mellem grundbeløbet og en maksimumsgrænse, som er 8 gange grundbeløbet. Pr. 1. januar 1967 er det således den del af den årlige arbejdsindtægt, der ligger mellem 5.400 n. kr. og 43.200 n. kr., som er pensionsgivende.

Med et konstant grundbeløb på 5.400 n. kr. og med en konstant arbejdsindtægt vil den samlede pension i form af folkepension og tillægspension til sin tid komme til at udgøre: For et ægtepar, hvor manden har haft en arbejdsindtægt på 24.000 n. kr. årlig, samlet pension 16.470 n. kr., eller 69 pct. af indtægten. For en enlig med samme arbejdsindtægt, samlet pension 13.770 n. kr., eller 57 pct. af indtægten. Med den maksimale pensionsgivende indtægt på 43.200 n. kr. udgør samlet pension for ægtepar 25.110 n. kr., eller 58 pct. af indtægten, og for en enlig 22.410 n. kr., eller 52 pct. af indtægten.

Ægtepar, der begge har haft pensionsgivende indtægt, skal stilles, som om den ene af ægtefællerne har haft hele indtægten, d.v.s. at der ved pensionsberegningen i princippet kun foretages ét fradrag for grundbeløb. Begge ægtefæller skal dog hver for sig kunne optjene pension indtil maksimumsgrænsen.

De optjente pensionsrettigheder skal ligesom i Sverige registreres en gang om året for hver enkelt forsikret ved hjælp af *pensions point s*, der udregnes som den pensionsgivende indtægt divideret med årets grundbeløb.

Reguleringen af grundbeløbet efter indtægtsniveauet medfører en værdisikring af de optjente pensionsrettigheder og tillige af de løbende pensioner - både grundpensioner og tillægspensioner.

2. Alderspension.

Den almindelige pensionsalder sættes som hidtil til 70 år både for mænd og for kvinder. Der er ikke adgang til at udtage pension før tiden, og udsættelse af pensionshævningen giver ikke ret til forhøjet ydelse.

For at opnå fuld tillægspension kræves efter den endelige ordning, at der er erhvervet pensionspoints i 40 år. Ved lavere anciennitet ydes en forholdsmæssig nedsat pension.

Pensionens størrelse beregnes ud fra gennemsnittet af de 20 højeste pensionspoints, som vedkommende har opnået, d.v.s. ud fra indtægten i de 20 bedste år.

Kravet om optjeningstid nedsættes for personer, der er fyldt 30 år ved ordningens ikrafttræden den 1. januar 1967. Personer, der ikke er fyldt 50 år på dette tidspunkt, får herved mulighed for at opnå fuld pension. Personer, der er 50 år og derover, opnår et antal tyvende dele af fuld pension svarende til antallet af pointår. Til de 67-årige ved ordningens start ydes $\frac{2}{20}$ af fuld pension på grundlag af 2 års erhvervelse af pensionspoints. For denne årgang vil alderspensionerne begynde at løbe fra 1. januar 1969 - 2 år efter ordningens ikrafttræden. For alle andre årgange kræves mindst 3 års erhvervelse af pensionspoints. Personer på 68 år og derover ved ordningens start kan ikke opnå tillægspension.

3. Pension til efterlevende.

Der gennemføres en fuld formel ligestilling mellem enker og enkemænd med hensyn til ret til pension som efterlevende ægtefælle.

Det er en betingelse, at ægteskabet har bestået i 5 år, eller at der er børn i ægteskabet.

Pensionen til efterlevende ægtefælle udgør 55 pct. af afdødes egenpension. Hvis afdøde endnu ikke var pensionist, beregnes hans egenpension efter reglerne for invalidepension med tillæg af anciennitet og beregnede pensionspoints frem til pensionsalderen.

Der gælder ingen faste aldersgrænser for adgangen til pension. Er den efterlevende selv i pensionsalderen, er det derimod en betingelse for at få efterlevende-pension, at hans egen tillægspension nedsættes til 55 pct. Er den efterlevende under pensionsalderen, afhænger retten til pension af en bedømmelse af hans erhvervs-muligheder. Fuld pension ydes, når den efterlevende ikke kan forventes at få en årlig arbejdsindtægt over det halve grundbeløb, pr. 1.

januar 1967 2.700 n. kr. Ved højere forventet indtægt fradrages 40 pct. af den overskydende indtægt, således at pensionen eventuelt falder helt bort.

Børnepension ydes alene i form af grundpension. Forældreløse børn indtræder dog i retten til tillægspension af samme størrelse som til en efterladt ægtefælle.

Tillægspension til en efterlevende kan ydes, når dødsfaldet er indtruffet efter ordningens start den 1. januar 1967. Pensionen kan i så fald ydes straks fra dødsfaldet, og ved beregningen af pensionens størrelse skal der i et vist omfang tages hensyn til afdødes arbejdsindtægter inden lovens ikrafttræden.

4. Invalidepension.

Invalidepension ydes til personer over 18 år, hvis erhvervsevne er nedsat med mindst halvdelen.

Fuld invalidepension skal svare til fuld alderspension, bestående af grundpension og tillægspension. Invalidetillægspensionen beregnes ud fra ansatte pensionsrettigheder for tiden fra invaliditetens indtræden og indtil opnåelsen af pensionsalderen.

Pensionen gradueres forholdsmæssigt efter erhvervsevnenes nedsættelse. For personer, hvis erhvervsevne er nedsat med mindst $\frac{2}{3}$, kan pensionen dog ikke sættes lavere end fuld **grund-**pension, og til personer, hvis erhvervsevne er nedsat med mere end $\frac{3}{4}$, kan der efter omstændighederne ydes fuld invalidepension.

Invalidetillægspension ydes, når erhvervsevnen er blevet nedsat efter ordningens start den 1. januar 1967, forudsat at vedkommende efter dette tidspunkt har haft arbejdsindtægter af en vis størrelse. Pensionen ydes i så fald straks fra invaliditetens indtræden, og ved beregningen af pensionens størrelse skal der i et vist omfang tages hensyn til vedkommendes arbejdsindtægter inden lovens ikrafttræden.

5. Finansieringen.

Der er fastsat en fælles finansiering af **grund-**pensioner og tillægspensioner, der bygger på den hidtidige finansiering af grundpensionerne ved medlemspræmier og ved tilskud fra arbejds-giverne og fra staten og kommunerne.

De hidtidige medlemspræmier bliver ændret til bidrag i procent af arbejdsindtægten, og den

udgiftsforøgelse, som skyldes tillægspensionen, skal for lønmodtagernes vedkommende bæres fuldt ud af arbejdsgiverne, som ligeledes skal svare bidrag, der fastsættes som en procentdel af lønnen. Udgiftsforøgelsen skal for selvstændige erhvervsdrivendes vedkommende bæres af de pågældende selv ved en forhøjelse af medlemsbidraget. For visse erhvervsgrene, fiskeri og landbrug, overvejes det dog at finansiere merudgifterne ved afgifter på produktionen.

I 1967 sættes bidraget for arbejdsgivere til 7 pct. af lønnen, og medlemsbidragene sættes for lønindtægt til 4 pct. og for selvstændig erhvervsindtægt til 5,4 pct.

Arbejdsgiverbidraget og medlemsbidraget for selvstændig erhvervsindtægt forventes i de nærmest følgende år forhøjet med henholdsvis 0,6 og 0,4 pct. om året.

6. Pensionsfonden.

Bidragene skal indgå i en fond. Det forventes, at der efter fradrag af de løbende pensionsudgifter vil blive opsamlet godt 2 milliarder n. kr. i de kommende 4 år indtil 1. januar 1971.

Fonden skal forvaltes selvstændigt, eventuelt decentraliseres.

7. Den øvrige administration.

Ordningen skal administreres centralt af Rikstrygdeverket og lokalt af trygdekasserne. Der skal oprettes en trygderet som øverste ankeinstans.

Skattevæsenet skal opkræve bidragene, som for medlemsbidragenes vedkommende skal indarbejdes i det gældende kildeskattesystem, og skattevæsenet skal tillige opføre de pensionsgivende indtægter.

KAPITEL III

Grundlaget for retten til tillægspension.

A. Den pensionsgivende indtægt.

Den gældende ATP-ordning omfatter som hovedregel kun lønmodtagere, men dette uanset om den enkelte forsikrede alene er lønmodtager eller tillige er selvstændig erhvervsdrivende. Ifølge kommissoriet skal den kommende almindelige tillægspensionsordning omfatte både lønmodtagere og selvstændige erhvervsdrivende. I vidt omfang vil personer, der omfattes af denne ordning, inden for en given periode henhøre under begge grupper. Det vil derfor være mere praktisk at afgrænse ordningens omfang efter indtægtens art på samme måde som den svenske tillægspensionsordning, således at udgangspunktet tages i, at ret til tillægspension skal tilkomme alle, der har haft indtægt ved beskæftigelse som lønmodtager eller som selvstændig erhvervsdrivende. Tillægspensionens hovedformål er at give befolkningen sikkerhed for, at de enkelte forsikrede i alderdommen nogenlunde kan bevare en økonomisk standard, der står i passende forhold til den standard, som de har vænnet sig til i de aktive år. Da pensions- og renteindtægter ikke vil blive formindsket ved opgivelse af erhvervsmæssig beskæftigelse, ligger det uden for sigtet med ordningen, at den skal omfatte sådanne indtægter. Dette stemmer også overens med kommissoriet, hvori det er udtalt, at pensionen skal sigte imod 60 pct. af den enkeltes erhvervsindtægt.

I det følgende vil ordet *pensionsgivende indtægt* blive anvendt som dækkende den indtægt, der giver ret til tillægspension. Den pensionsgivende indtægt omfatter altså dels indtægt, der hidrører fra arbejde som lønmodtager, eller som ligestilles hermed - denne indtægt vil blive betegnet som *lønindtægt* - og dels indtægt fra

selvstændig erhvervsvirksomhed, eller som ligestilles hermed, som vil blive betegnet som *erhvervsindtægt*.

Efter den svenske og den norske ordning regnes som pensionsgivende indtægt kun den del af indtægten, som ligger over basisbeløbet og under en nærmere fastsat maksimumsgrænse. Spørgsmålet om, hvorvidt der skal være en tilsvarende nedre og øvre grænse for den pensionsgivende indtægt, vil ikke blive drøftet i dette kapitel, men i kapitel IV om pensionsniveauet.

1. Lønindtægt og erhvervsindtægt.

Man må som nævnt gå ud fra, at ret til tillægspension i princippet kun skal omfatte lønindtægt og erhvervsindtægt, idet tillægspensionen kun skal dække den del af indtægten, der normalt bortfalder ved pensionsalderens indtræden.

Som pensionsgivende indtægt regnes alle former for lønindtægt og erhvervsindtægt.

Ved *lønindtægt* må i den forbindelse forstås den løn i penge eller naturalier, som den forsikrede oppebærer i en andens tjeneste, hvad enten den pågældende er beskæftiget som arbejder, funktionær eller medhjælper, og hvad enten han er beskæftiget i offentlig eller privat virksomhed. Under lønindtægt må medregnes tidløn, akkordløn, provision, tantieme, løn under sygdom, feriegodtgørelse, overtidsbetaling. Særlige problemer opstår med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt arbejdsløshedsunderstøttelse, sygedagpenge samt dagpenge fra ulykkesforsikringen skal betragtes som lønindtægt, og i bekræftende fald hvorledes bidragsspørgsmålet skal ordnes. Det kan i denne forbindelse be-

mærkes, at disse ydelser ikke anses for lønindtægt hverken efter den svenske ordning¹⁾ eller efter den norske ordning.

Uden for lønindtægt må holdes f.eks. godtgørelse for rejse- og opholdsudgifter under tjensterejser samt andre lignende omkostninger, der refunderes lønmodtagere til dækning af påførte udgifter. Derimod må kost og logi og andre naturalydelser som f.eks. fri adgang til benyttelse af automobil, fri telefon, frirejser o.s.v. henregnes til lønindtægt i det omfang, ydelsen indgår i beskatningsgrundlaget.

Ved *erhvervsindtægt* forstås kun indtægt ved selvstændig erhvervsvirksomhed samt vederlag for udført arbejde for en andens regning, uden at der foreligger noget egentligt ansættelsesforhold.

Medens det er forholdsvis let at opgøre den enkeltes lønindtægt, vil det volde visse vanskeligheder at finde frem til indtægten ved selvstændig erhvervsvirksomhed. Denne indtægt vil normalt fremgå af det selvangivelsen vedlagte driftsregnskab. De fleste driftsregnskaber indeholder dog indtægts- og udgiftsbeløb, f.eks. formueindtægt, betalte personlige skatter o.s.v., og disse virksomhedens driftsvedkommende beløb må derfor reguleres ud af regnskabet, forinden den ved selvstændig erhvervsvirksomhed optjente selvstændige erhvervsindtægt fremkommer. Det er nemlig den altovervejende hovedregel, at den selvstændige erhvervsdrivende ikke udfylder selvangivelsens punkt 11 (indtægt for selvstændig erhvervsvirksomhed), idet ligningsmyndighederne principielt kun er interesseret i, at den skattepligtige indkomst er rigtigt opgjort.

Det af den selvstændige erhvervsdrivende med selvangivelsen indsendte driftsregnskab vil som hovedregel være opstillet på en sådan måde, at man ikke umiddelbart kan aflæse erhvervsvirksomhedens nettooverskud. De fleste driftsregnskaber vil dog være så specificerede, at ligningsmyndigheden med udgangspunkt i den for skatteyderen foretagne indkomstskatteansættelse kan opgøre og beregne erhvervsvirksomhedens nettooverskud, idet de erhvervsvirksomhedens uvedkommende indtægts- og udgiftsbeløb, f.eks. renteindtægter, betalte personlige skatter, kan reguleres ud af driftsregnskabet, forinden den egentlige erhvervsindtægt fremkommer.

Da et sådant beregningsarbejde vil være tidrøvende for ligningsmyndighederne, vil det for-

mentlig være mest praktisk, at det fastsættes, at den selvstændige erhvervsdrivende i forbindelse med indgivelsen af den almindelige selvangivelse på en dertil indrettet blanket skal afgive en opgørelse over størrelsen af den indtjente erhvervsindtægt samt afgive de til brug ved beregningen af den pensionsgivende indtægt fornødne oplysninger. Hvis en sådan udvidelse af selvangivelsespligten gennemføres, vil det antagelig medføre, at de fleste driftsregnskaber vil blive opstillet således, at man umiddelbart af driftsregnskabet kan aflæse virksomhedens nettooverskud.

En sådan udvidelse af selvangivelsespligten vil næppe medføre nogen byrde for de bogførende erhvervsdrivende, idet det må anses for givet, at de fleste erhvervsdrivende i forbindelse med opgørelsen af den skattepligtige indkomst også foretager en opgørelse af virksomhedens nettooverskud, selv om nettooverskuddet ikke direkte fremgår af det selvangivelsen vedlagte regnskab.

For de ikke-bogførende erhvervsdrivende vil den ovennævnte udvidelse af selvangivelsespligten give anledning til vanskeligheder.

Antallet af ikke-bogførende erhvervsdrivende kendes ikke, men det anslås, at der i hvert fald er ca. 130.000 landbrugere, hvis skattepligtige indkomst opgøres efter den såkaldte indirekte metode.

Beregningen af den pensionsgivende erhvervsindtægt for den ikke-bogførende selvstændige erhvervsdrivende vil - hvis der ikke fastsættes særlige regler - ske på den måde, at man forhøjer den ansatte skattepligtige indkomst med fratrukne personlige skatter, personlige forsikringsudgifter, fradrag for skattebegünstigede opsparingsordninger m.v., således at man konstaterer den samlede årlige nettoindtægt. For at nå frem til den egentlige erhvervsindtægt, hvoraf pensionen og pensionsbidraget skal beregnes, er det herefter nødvendigt at reducere den opgjorte nettoindtægt med eventuelle lønindtægter, renteindtægter o.s.v.

Det må anses for givet, at dette beregningsarbejde vil belaste ligningsmyndighederne i landkommunerne meget hårdt. Man kunne tænke sig at skære igennem med den klare og administrativt enkle regel, at den pensionsgivende indtægt for denne gruppe fastsættes til den skattepligtige indkomst, og bidraget ville i så fald også blive beregnet af denne indtægt, hvorved pensionsret og bidrag fortsat ville svare til hinanden. En sådan ordning vil imidlertid være uheldig, fordi der i den pågældendes pensionsgivende erhvervsindtægt kan blive medregnet eventuelle lønindtægter, hvoraf vedkommendes arbejdsgiver allerede (helt eller delvis) har svaret bidrag, for så vidt et sådant arbejdsgiverbidrag indgår i tillægspensionsordningen.

Det må derfor anses for praktisk, at det også af denne gruppe kræves, at de pågældende i selvangivelsen angiver deres indtægt inden for de forskellige hovedgrupper af indtægter, således at både lønindtægtens og erhvervsindtægtens størrelse er oplyst. Hvis man ikke mener at kunne stille et sådant krav til de ikke-bogførende, kan der eventuelt indføres en regel, hvorefter beregningsmyndighederne - i det omfang der ikke foreligger tilstrækkelige oplysninger i selvangivelsen - skønsmæssigt kan fastsætte den pensionsgivende erhvervsindtægt.

1) Derimod findes der i den svenske lov om allmän försäkring kapitel 15, § 2, en bestemmelse, hvorefter forsikrede, som er født i 1927 eller tidligere, har adgang til en gunstigere beregning af pensionen, når de har været ramt af længere sygeperioder. Hvis en sådan forsikret har oppebåret sygedagpenge i mere end 90 dage inden for et år, kan der ved beregningen af hans pension ses bort fra dette års indtægt, såfremt året vil få hans pointgennemsnit til at synke. I alt kan der ses bort fra 3 år. Det er en forudsætning, at han mindst har været placeret i den sygedagpengeklasse, der svarer til basisbeløbet. Tilsvarende regler gælder ikke for personer, der rammes af arbejdsløshed.

En del af den selvstændige erhvervsdrivendes erhvervsindtægt må i realiteten anses at dække forrentningen af den i virksomheden indestående egenkapital, og en fuldstændig medtagelse af den selvstændiges erhvervsindtægt vil derfor indebære en forskelsbehandling i forhold til de befolkningsgrupper, der placerer deres opsparede midler i pengeinstitutter og værdipapirer. I det omfang det anses for ønskeligt at sikre sig den størst mulige tillægspension, vil en fuld indregning af den selvstændiges erhvervsindtægt kunne bidrage til at favorisere aktiv kapitalplacering fremfor passiv kapitalplacering og dermed forstærke en tendens, der i forvejen vil gøre sig gældende i en periode med udbredte prisstigningsforventninger. Den konstaterede erhvervsindtægt burde derfor i princippet reduceres med et beløb, der svarer til forrentningen af egenkapitalen. Dette vil dog give anledning til mange problemer, f.eks. om egenkapitalen skal beregnes som den oprindelige anskaffelsessum, den bogførte værdi eller handelsværdien, og om renten skal være markedsrenten.

Der er i den norske ordning indeholdt en regel om regulering af nettooverskuddet ved selvstændig erhvervsvirksomhed, der tager sigte på at løse disse problemer. Efter den norske ordning tages udgangspunktet for beregningen af den pensionsgivende indtægt, der hidrører fra selvstændig erhvervsvirksomhed, i det i vedkommende virksomheds driftsregnskab efter sædvanlige skattemæssige principper opgjorte nettooverskud. Da kapitalindtægter i det omfang, det er praktisk muligt, ønskes holdt uden for beregningen af den pensionsgivende indtægt, skal nettooverskuddet nedsættes med de i driftsregnskabet indtægtsførte rente- og udbyttebeløb. For at undgå en forskellig behandling af selvstændige erhvervsdrivende med og uden gæld skal nettooverskuddet forøges med de i regnskabet udgiftsførte rentebeløb. I det således regulerede nettooverskud foretages et fradrag på 10 pct., hvorved den pensionsgivende indtægt fremkommer.

Det faste fradrag på 10 pct. af al indtægt ved selvstændig erhvervsvirksomhed skal udligne, at rente af gæld ikke fradrages ved opgørelsen af den pensionsgivende indtægt. For erhvervsdrivende, der ikke har gæld, bevirker fradraget endvidere, at nettooverskuddet bliver reduceret med et beløb, der til en vis grad svarer til forrentningen af egenkapitalen.

Det er imidlertid tvivlsomt, om man bør indføre en lignende ordning her i landet. Den norske regel overført til danske forhold vil kunne medføre f.eks. for ejerne af nyetablerede landbrugsvirksomheder, der som regel har store årlige renteudgifter, at den regulerede erhvervsindtægt efter et fradrag på 10 pct. vil overstige

den i driftsregnskabet anførte nettoindtægt i betydelig grad. Da det er den regulerede nettoindtægt efter et fradrag på 10 pct., der skal danne grundlaget for beregningen af den pensionsgivende indtægt, vil denne blive misvisende stor med deraf følgende uforholdsmæssig store tillægspensionsbidrag. I Norge overvejes finansieringen af landbrugerens tillægspension løst gennem afgifter på produktionen.

Selv om man ville få en tilnærmelse til den egentlige erhvervsindtægt ved som i Norge at anvende et standardfradrag ved beregningen af den pensionsgivende indtægt, må det erkendes, at man heller ikke ved denne ordning kan opnå en fuldt tilfredsstillende løsning af problemerne vedrørende behandlingen af indtægterne ved selvstændig erhvervsvirksomhed. Udvalget har derfor ment, at det - ikke mindst ud fra administrative hensyn — vil være mest hensigtsmæssigt i lighed med den svenske ordning²⁾ at anvende en ordning, hvorefter der ikke foretages noget fradrag for forrentningen af egenkapital.

Indtægter, der falder ind under begrebet erhvervsindtægt, er ofte - når de oppebæres ved siden af lønindtægt - af ringe størrelse. Af denne grund er der i den svenske ordning indført den bestemmelse, at indtægter ved erhvervsarbejde, der ikke overstiger visse lave grænser, ikke skal tages i betragtning ved opgørelsen af den pensionsgivende indtægt og dermed heller ikke skal medtages ved beregningen af pågældendes eget bidrag. Herved undgår man beregningen og opgørelsen af en række små bidrag. Der må tages stilling til, om der i den kommende danske tillægspensionsordning skal optages en lignende bestemmelse.

2) I den oprindelige lov om försäkring för allmän tilläggspension af 28. maj 1959 havde man for at imødegå, at eventuelt afkast af den i virksomheden indestående egenkapital indgik i beregningen af den pensionsgivende indtægt, indføjet en regel, hvorefter indtægter fra selvstændig erhvervsvirksomhed kun medregnes med $\frac{2}{3}$ i den pensionsgivende indtægt i det omfang, denne indtægt overstiger det dobbelte basisbeløb.

Denne bestemmelse blev imidlertid kritiseret med den begrundelse, at reduktionen medførte, at en selvstændig erhvervsdrivende ikke kunne opnå samme pension som lønmodtagere, f.eks. de hos ham ansatte med en tilsvarende indtægt, ligesom den på en urimelig måde ramte en række mindre håndværkere o.lign., der ikke havde nogen særlig egenkapital placeret i deres bedrift.

Ved en lov af 1961 ophævedes herefter denne særstilling med hensyn til beregningen af indtægt ved selvstændig erhvervsvirksomhed. Det blev ved fremsættelsen af forslaget anført, at den pågældende bestemmelse ikke har haft den betydning, man forventede ved dens gennemførelse, idet det har vist sig tilstrækkeligt med den almindelige regel om, at renter og kapitalafkast, herunder aktieudbytte og rente af bankindestående, holdes uden for den pensionsgivende indtægt.

Spørgsmålet om, hvorvidt en indtægt skal anses som lønindtægt eller erhvervsindtægt, har i øvrigt ikke betydning for beregningen af den pensionsgivende indtægt, idet begge former for indtægt i lige grad medfører ret til pension. Derimod er spørgsmålet af betydning med hensyn til betaling af bidrag til tillægspension, hvis der i bidraget for lønindtægter indgår et arbejdsgiverbidrag, idet bidraget for erhvervsindtægt i alle tilfælde skal betales alene af den forsikrede, jfr. herom kapitel VIII.

I modsætning til lønindtægter og erhvervsindtægter bør som nævnt *andre indtægter ikke være omfattet af ordningen*. Sådanne indtægter giver altså ikke adgang til optjening af pensionsret, men er heller ikke omfattet af bidragsopkrævningen.

I almindelighed forekommer det klart, om en vis indtægt er en løn- eller erhvervsindtægt eller ikke. Under løn- eller erhvervsindtægt hører således ikke alene indtægter af agerbrug, skovbrug, industri, handel, håndværk, søfart, fiskeri, eller hvilken som helst anden næring eller virksomhed, men også alt, hvad der er oppebåret for eller at anse for vederlag for arbejde og tjenesteydelser, som f.eks. vederlag for videnskabelig, kunstnerisk eller litterær virksomhed.

Derimod kan indtægter hidrørende fra pensioner, rentepenge, gaver, livrente, overlevelsere, aftægt m.v. samt indtægter i form af rente eller udbytte af obligationer, aktier, udestående fordringer, lotterispil o.lign., ikke medregnes som pensionsgivende indtægt.

I en række tilfælde kan der dog være tvivl om, hvorvidt en indtægt kan anses for at henhøre under de pensionsgivende løn- eller erhvervsindtægter. Afgørende må da normalt være, om indtægten i hovedsagen må anses for et resultat af den pågældendes arbejdsindsats. Således kan f.eks. en indtægt, der alene hidrører fra bortforpagtning af virksomhed ikke henregnes til erhvervsindtægt, idet indtægten hovedsagelig må anses for et formueafkast. Tilsvarende tvivl kan opstå med hensyn til besiddelse af aktier, obligationer o.lign., hvor denne besiddelse må ses som led i den almindelige virksomhed på det pågældende felt. Ligeledes kan der f.eks. opstå tvivl, om et beløb er studiebidrag eller stipendium til en elev, eller om det ydes som vederlag for udført arbejde.

Det vil være praktisk, at der udarbejdes regler med fastlæggelse af nærmere kriterier til bedømmelse af, hvornår en indtægt skal be-

tragtes som en erhvervsindtægt eller en indtægt af anden art.

2. Den fulde indtægt eller den skattepligtige indkomst.

Ved afgørelsen af, hvorledes den pensionsgivende indtægt skal udfindes, opstår der spørgsmål om, hvorvidt man skal anvende den fulde indtægt eller den skattepligtige indkomst som udgangspunkt ved beregningen.

Når dette spørgsmål opstår, skyldes det først og fremmest, at det må betragtes som en nærliggende mulighed, at man her i landet på samme måde som i Sverige vil overdrage ligningsmyndighederne at beregne den pensionsgivende indtægt, jfr. herved de af udvalget i kapitel IX udarbejdede skitser til tilrettelæggelsen af tillægspensionsordningen. Det kunne da tænkes, at dette beregningsmæssige arbejde lettere kunne udføres, når den skattepligtige indkomst, som ligningsmyndighederne i forvejen beregner, lægges til grund.

Det må imidlertid antages, at dette kun meget vanskeligt er foreneligt med de givne forudsætninger for den kommende almindelige tillægspensionsordning.

For det første vil det ikke være muligt at anvende den skattepligtige indtægt som beregningsgrundlag, idet beløb, som skyldes formue- og pensionsindtægter, skal holdes uden for den pensionsgivende indtægt. Ligeledes indgår i den skattepligtige indkomst en række andre indtægts- og udgiftsbeløb, f.eks. over- eller underskud af eget hus, forsikringspræmier m.v., der ikke må influere på beregningen af den pensionsgivende indtægt.

For det andet vil mere radikale ændringer af skattelovgivningen, som f.eks. ændring af forholdet mellem direkte og indirekte skatter og ophævelse af skattefradraget, influere afgørende på beregningen af den pensionsgivende indtægt.

For det tredje vil en anvendelse af den skattepligtige indkomst medføre en række tekniske vanskeligheder, som bl.a. skyldes skattefradragets betydning.

Der vil således opstå problemer med hensyn til beregningen af den pensionsgivende indtægt for hver enkelt af de sambeskattede ægtefæller, hvor en fordeling af den skattepligtige indkomst kan blive mere kompliceret end en fordeling af den fulde indtægt.

Endelig vil forskellen mellem indkomster med og uden skattefradrag være varierende fra kommune til kommune på grund af de forskellige skatteprocenter, hvormed kommuneskatten udskrives i de enkelte kommuner. Dette vil fremgå af nedenstående oversigt, der med udgangspunkt i de for skatteåret 1964/65 gældende skatteprocenter for en forsørger uden børn viser restindkomsten (bruttoindkomsten -- ligevægtsskatten). Oversigten omfat-

ter henholdsvis den dyreste købstadkommune for relevante indkomster, betegnet A kommune, og den billigste kommune inden for gruppen købstadkommuner og dermed ligestillede kommuner, betegnet B kommune.

A kommune.

Brutto-indkomst ¹⁾ kr.	Ligevægts-skat ²⁾ kr.	Restindkomst (skattepligtig indkomst) kr.	Restindkomst i pct. af bruttoindkomst
10.000	1.564	8.436	84
20.000	4.583	15.417	77
30.000	7.687	22.313	74
40.000	12.367	27.633	69
50.000	17.322	32.678	65

B kommune.

Brutto-indkomst ¹⁾ kr.	Ligevægts-skat ²⁾ kr.	Restindkomst (skattepligtig indkomst) kr.	Restindkomst i pct. af bruttoindkomst
10.000	992	9.008	90
20.000	3.413	16.587	83
30.000	6.327	23.673	79
40.000	10.724	29.276	73
50.000	15.420	34.580	69

1) Årsindkomst efter alle fradrag undtagen fradrag for betalt skat.

2) Når den årlige indkomst uden fradrag for skat er konstant, vil skatten efter nogle års forløb - under uforandrede beskatningsforhold i øvrigt - komme i ligevægt, og ligevægtsskatten er således den skat, der betales, når denne tilstand er opnået.

For de personer, hvis årsindtægter er svingende, vil restindkomsten i forhold til bruttoindkomsten kunne afvige stærkt fra de anførte tal.

Det foran anførte imod anvendelsen af den skattepligtige indkomst som grundlag for beregningen af den pensionsgivende indtægt gælder alle de af udvalget i kapitel IX nævnte tre skitser til tilrettelæggelsen af tillægspensionsordningen, altså også det forslag, der bygger på, at bidragene fuldt ud skal pålægges den enkelte forsikrede. Det kan tilføjes, at en tillægspensionsordning finansieret helt eller delvis gennem arbejdsgiverbidrag kun meget vanskeligt lader sig forene med en ordning, hvorefter bidraget beregnes på grundlag af den skattepligtige indkomst.

Udvalget går herefter ud fra, at det er den fulde indtægt (lønindtægt og erhvervsindtægt), der skal anvendes som grundlag for beregningen af den pensionsgivende indtægt.

B. Aldersgrænser for indtjening af pensionsret.

Efter loven om ATP er der bidragspligt og dermed anciennitetserhvervelse for lønmodtagere fra det fyldte 18. år indtil det fyldte 67. år.

Anciennitetserhvervelsen vedvarer således indtil den dag, da pågældende opnår pensionsalderen.

Udvalget lægger til grund, at der for den enkelte forsikrede skal betales bidrag til ordningen for de år, hvori der optjenes pensionsret, og kun for disse år.

Det vil være ønskeligt, at den øvre aldersgrænse sættes nær pensionsalderen, således at pensionsindtjeningen kan fortsætte frem til denne alder. Det vil have stor betydning i ordningens opbygningstid for alle, der ved ordningens ikrafttræden er for gamle til at opnå fuld pension, og det vil endvidere have betydning bl.a. i de tilfælde, hvor den pensionsgivende indtægt er særlig høj i de sidste år inden pensionsalderen. Også af hensyn til ordningens økonomi har det betydning, at aldersgrænsen sættes så højt som muligt.

Under en ordning, hvor arbejdsgiverne i lighed med ATP-ordningen for den enkelte lønmodtager løbende beregner og indbetaler bidraget, kan man tænke sig, at bidragsbetalingen og dermed pensionsoptjeningen ligesom efter ATP-ordningen fortsætter lige indtil den dag, da den forsikrede opnår pensionsalderen, der foreslås sat til 67 år både for mænd og for kvinder, jfr. kapitel V. Bidragsindbetalingen må imidlertid ske bagud, f.eks. kvartalsvis bagud som i ATP-ordningen, og da det endvidere er ønskeligt, at der bliver en rimelig tidsfrist for pensionsmyndighederne til at beregne pensionsstørrelse, må det foretrækkes, at aldersgrænsen ikke sættes højere end ved det fyldte 66. år.

Den kommende ordning skal imidlertid have en videre personkreds end ATP-ordningen, idet den også skal omfatte personer med indtægt fra selvstændigt erhverv, og aldersgrænserne for optjening af pensionsret og for bidragspligt må så vidt mulig være ens for alle medlemmer af ordningen.

For personer med indtægt fra selvstændigt erhverv vil det give visse vanskeligheder at sætte den øvre aldersgrænse ved den dag, hvor den forsikrede opnår den fastsatte alder.

Der vil antagelig ikke kunne forlanges foretaget en særskilt regnskabsopgørelse for en større eller mindre del af et løbende regnskabsår alene med det formål at konstatere, hvilken del af erhvervsindtægten der er pensionsgivende. For at få en vis overensstemmelse med pensionsoptjeningen for indtægt som lønmodtager må man formentlig i stedet antage, at erhvervsindtægten har været jævnt fordelt over hele året, således at en brøkdel af er-

hversvindtægten anses for pensionsgivende svarende til tidspunktet for skæringsdagens indtræden i årets løb.

En sådan regel vil imidlertid i en del tilfælde give et mindre tilfredsstillende resultat, f.eks. hvis erhvervsvirksomheden kun er blevet drevet en del af året.

Det må således antages, at pensionsoptjeningen og bidragsbetalingen for selvstændige erhvervsdrivende, der i årets løb har passeret aldersgrænsen, må beregnes på grundlag af indtægten i et helt regnskabsår, eventuelt således at kun en forholdsmæssig del af årsindtægten anses for pensionsgivende. Sættes aldersgrænsen ved det fyldte 66. år, vil pensionsoptjeningen for dette år først kunne beregnes, når regnskabsopgørelsen er afsluttet og godkendt i løbet af det følgende år, hvori den forsikrede fylder 67 år. For en del af de forsikrede vil pensionen derfor ikke kunne beregnes endeligt ved opnåelse af pensionsalderen. Pensionsbidraget for det sidste år vil ligeledes først kunne beregnes, når regnskabet foreligger, og da bidraget for erhvervsindtægter antagelig skal opkræves i rater sammen med de personlige skatter, vil bidragsbetalingen først være afsluttet fra ca. $\frac{1}{2}$ til ca. $1\frac{1}{2}$ år efter opnåelse af pensionsalderen.

Såfremt pensionsoptjeningen udstrækkes indtil det fyldte 66. år, må det derfor for personer med indtægt fra selvstændigt erhverv accepteres for det første, at pensionen i en del tilfælde må ydes med et foreløbigt beløb og derefter forhøjes, hvis det viser sig, at den forsikrede har erhvervet yderligere pensionsret i året, hvori han fylder 66 år, og for det andet, at de sidste pensionsbidrag først forfalder længe efter pensioneringen. Sættes aldersgrænsen i stedet ved det fyldte 65. år, kan pensionen normalt beregnes endeligt ved pensionsalderens indtræden, og der vil kun i mindre omfang blive tale om, at pensionsbidrag forfalder efter dette tidspunkt.

Ved en ordning, hvor bidragene for lønmodtagere ligesom i Sverige skal beregnes og opkræves kollektivt hos arbejdsgiverne, jfr. herom i kapitel IX, må det forudsættes, at beregningen af de optjente pensionsrettigheder for alle de forsikrede skal foretages af ligningsmyndighederne. I så fald vil det være nærliggende at sætte grænsen ved udløbet af det kalenderår, hvori den forsikrede opnår den fastsatte alder, ligesom i Sverige og i Norge.

For så vidt angår indtægt som lønmodtager vil det være besværligt for ligningsmyndighederne, så-

fremt kun den del af årsindtægten, der er indtjent inden opnåelse af den fastsatte alder, skal anses for pensionsgivende indtægt. For indtægt fra selvstændigt erhverv vil det som nævnt foran under alle omstændigheder være nødvendigt at tage hele årsindtægten som udgangspunkt ved beregningen af pensionsoptjeningen. Det vil derfor blive mere ensartet, hvis det i alle tilfælde er et helt kalenderår, der er pensionsgivende. Også ved beregningen af bidrag vil det antagelig være lettere både for arbejdsgiverne og ved den efterfølgende kontrol helt at kunne se bort fra lønmodtagere, der ikke hører til de årgange, som omfattes af bidragspligten.

Hvis man medtager det kalenderår, hvori den forsikrede fylder 66 år, vil det for en væsentlig del af de forsikrede være nødvendigt at foretage en foreløbig pensionsberegning, når pensionen skal begynde at løbe, for senere at regulere pensionen efter sidste års pensionsoptjening. En aldersgrænse ved udløbet af det kalenderår, hvori den forsikrede fylder 65 år, ligesom i Sverige, vil derimod gøre det muligt straks at beregne pensionen endeligt.

Fastsættelsen af den øvre aldersgrænse får betydning for, hvornår de første alderspensioner kommer til udbetaling efter ordningens start.

Sættes aldersgrænsen ved det fyldte 66. år, d.v.s. ved fødselsdagen, og forudsættes det, at der kun kræves 1 års anciennitet for at få udbetalt den laveste delpension, vil de første pensioner komme til udbetaling 2 år efter ordningens ikrafttræden. Hvis det sidste pensionsgivende år skal være det kalenderår, hvori man fylder 65 år, og hvis ordningen starter en 1. januar, vil der ligeledes gå 2 år fra ordningens start, inden de første pensioner kommer til udbetaling.

Såfremt der for den ældste årgang, der bliver omfattet af ordningen, kræves 2 år med pensionsoptjening for at få ret til pension ligesom i Sverige og Norge, vil pensionsudbetalingerne under i øvrigt samme forudsætninger som foran begynde at løbe 3 år efter ordningens ikrafttræden.

Under en ordning, hvor bidraget opkræves af skattevæsenet direkte hos den enkelte - ikke alene for selvstændige erhvervsdrivende, men også for lønmodtagernes vedkommende - vil det ligeledes være nærliggende, at grænsen for pensionsoptjening og bidragsbetaling sættes ved udløbet af et kalenderår. Ud fra de samme hensyn, som nævnt foran, må det afvejes, om aldersgrænsen skal sættes enten ved året, hvori den forsikrede fylder 66 år, eller ved året, hvori han fylder 65 år.

Den *nedre aldersgrænse*. Med en øvre aldersgrænse på 65 eller 66 år og en nedre aldersgrænse på 18 år vil det højst mulige antal år, der kan komme i betragtning ved pensionsberegningen være 47 eller 48, eller - hvis der regnes med kalenderår — 48 eller 49. Optjeningstiden for uafkortet pension foreslås sat til 35 år eller eventuelt til 36 år, jfr. kapitel V. En aldersgrænse på 18 år vil derfor give mulighed for, at personer, der i op til 12—1A år er uden pensionsgivende erhvervsarbejde, alligevel vil kunne opnå fuld anciennitet i ordningen.

En aldersgrænse på 18 år anvendes inden for mange forskellige områder, og som nævnt også i ATP-ordningen. Under hensyn hertil samt til den forlængelse af uddannelsestiden, der må påregnes, finder udvalget, at en nedre aldersgrænse passende kan sættes ved *18 års alderen*. Om grænsen skal sættes ved fødselsdagen eller ved begyndelsen af kalenderåret må rette sig efter, om den øvre aldersgrænse sættes ved fødselsdagen eller kalenderåret.

C. Adgang til undtagelse fra ordningen.

Udgangspunktet for en kommende almindelig tillægspensionsordning må være, at den skal omfatte hele den erhvervsmæssigt beskæftigede del af befolkningen. Det er dog ikke givet, at der ikke skal være nogensomhelst adgang til at gøre undtagelse fra deltagelse i ordningen.

Ser man på andre generelle tillægspensionsordninger, kan det imidlertid slås fast, at disse i det store og hele er af obligatorisk karakter.

Der er således i ATP-loven gennemført en ordning med obligatorisk medlemskab for alle lønmodtagere i alderen 18-66 år (med ganske enkelte undtagelser i lovens § 4).

I det oprindelige forslag til lov om ATP var der dog i § 4 foreslået en bestemmelse, hvorefter der kunne undtages grupper af lønmodtagere, som var tilsluttet en ved lovens ikrafttræden bestående pensionsordning, der skønnedes som helhed at være af mindst samme værdi som ATP-ordningen. Bestemmelsen bortfaldt imidlertid under lovforslagets behandling, idet man fandt det rigtigst, at samtlige lønmodtagere tilsluttes ATP, uanset om de er tilsluttet en bestående pensionsordning.

Også den *svenske ordning* er i princippet obligatorisk for så vidt som den pensionsgivende indtægt beregnes for alle svenske statsborgere (og udlændinge, der er skrevet i mandtal i Sverige) i alderen 16-65 år, der har haft en vis

mindste indtægt som lønmodtagere eller ved andet erhvervsarbejde. Også erhvervsindtægter er automatisk omfattet af ordningen, men der er i loven adgang til at begære undtagelse fra tillægspensionsordningen for erhvervsindtægt med den virkning, at denne indtægt ikke medtages ved beregningen af den pensionsgivende indtægt, og at der ikke skal betales tillægspensionsbidrag for denne indtægt.

Om baggrunden for den svenske bestemmelse kan oplyses, at Allmänna pensionsberedningen i sin betænkning »Förbättrad Pensionering«, SOU 1957:7, stillede forslag om en obligatorisk tillægspensionsordning for lønmodtagerindtægter og en frivillig tillægspensionsordning for indtægter ved andet erhvervsarbejde.

Efter fremkomsten af dette forslag viste der sig i den offentlige debat stor interesse for, at også personer med indtægter ved andet erhvervsarbejde kunne opnå mulighed for at opnå de fordele, som den obligatoriske tillægspension med bl.a. regler om værdifaste ydelser indebar.

Under arbejdet med udformningen af tillægspensionsforslaget fandt socialdepartementet frem til et forslag, hvorefter der på den ene side åbnedes adgang for alle med løn- og erhvervsindtægter til en almindelig tillægspension og på den anden side toges hensyn til, at gruppen selvstændige erhvervsdrivende ikke har samme ensartede interesse som lønmodtagerne i, at deres alderdom sikres gennem en lovbestemt tillægspensionsordning. Der henvistes bl.a. til, at mange selvstændige gennem deres virksomhed har kapital, som kan anvendes til at sikre alderdommen. Ud fra disse synspunkter og ud fra den antagelse, at en udtrædelsesret på grund af ordningens store fordele kun vil blive anvendt i ringe udstrækning, blev der herefter givet adgang til at begære indtægt ved erhvervsarbejde holdt uden for ordningen, idet der samtidig opstilledes forskellige betingelser for udtrædelsesadgang, der dels kunne virke begrænsende og dels hindre spekulation i benyttelse af adgangen.

Endelig indeholder den *norske ordning* et almindeligt obligatorisk krav om medlemskab for alle, der har løn- eller erhvervsindtægt.

En sådan almindelig pligt til deltagelse i ordningen blev allerede foreslået af Pensionsudredningskomiteen af 1962. Komiteen var opmærksom på den svenske undtagelsesregel, men fandt, at pligten til pensionssikring ikke blot bør gælde lønmodtagere, men også andre erhvervsudøvere. Det anføres, at problemerne med hensyn til forsørgelse i alderdommen på mange måder er de samme for selvstændige erhvervsdrivende som for lønmodtagere, og under hensyn hertil, samt for at lette overgangen fra den ene gruppe til den anden samt af hensyn til den solidaritet, som på dette område bør være mellem alle erhvervsudøvere i samfundet, ønskede komiteen en rent obligatorisk ordning. Administrative hensyn taler også for et tillægspensions-system, som omfatter alle.

Det norske socialdepartement tilsluttede sig dette forslag ud fra to synspunkter. For det første skal ordningen indeholde visse økonomiske, udjævrende elementer, som kun lader sig realisere inden for rammerne af en obligatorisk ordning. For det andet kan der ved en adgang til at træde uden for ordningen opstå økonomiske vanskeligheder navnlig for den pågældendes eventuelle efterladte, og en sådan form for frivillighed, der kan medføre, at de efterladte ikke får den økonomiske sikkerhed, som pensionsordningen giver, synes ikke anbefalelsesværdig.

Afgørelsen af, hvorvidt den *kommende danske ordning* bør være obligatorisk, eller om der skal være adgang til at undtage visse persongrupper, der ellers ville have været omfattet af ordningen, bør træffes ud fra en afvejelse af hensynet til selve ordningen over for et almindeligt hensyn til hele samfundet.

Der kan næppe være tvivl om, at hensyn til ordningen taler for gennemførelsen af et almindeligt obligatorisk medlemskab for hele den erhvervsmæssigt beskæftigede del af befolkningen. Et sådant krav om obligatorisk medlemskab forekommer nødvendigt, når tillægs-pensionsordningen bygger på et kombineret præmiereserve- og fordelingssystem med særligt gunstige regler for ældre medlemmer, der på grund af alder ikke har mulighed for at betale bidrag i det fulde antal år. Uden obligatorisk medlemskab må der forudses en stærkere tilgang af medlemmer i de højere aldersklasser end af personer i yngre aldersklasser, og ordningen ville derved komme ud af økonomisk balance. Dette synspunkt forhindrer dog ikke, at ordningen som i Sverige kan tilrettelægges med udgangspunkt i kravet om obligatorisk medlemskab, men med visse i loven på forhånd fastlagte undtagelsesgrupper.

Som anført af den norske Pensionsudredningskomite taler administrative hensyn også for tilvejebringelsen af en almindelig obligatorisk ordning.

Almindelige samfundsmæssige hensyn kan ligeledes tale for en fuldt obligatorisk ordning, idet en adgang til at træde uden for ordningen - som påpeget af det norske socialdepartement - kan medføre tab af økonomisk sikkerhed, som måske ikke kan overses på det tidspunkt, hvor udtræden sker.

Det er udvalgets opfattelse, at det ligger i selve ordningens karakter, at den ikke vil kunne etableres, uden at i hvert fald størstedelen af den erhvervsmæssigt beskæftigede del af befolkningen er omfattet af ordningen gennem et

obligatorisk medlemskab, men at dette ikke udelukker, at der fastsættes visse fastafgrænsede undtagelser fra denne ordning, hvor samfundsmæssige hensyn gør det rimeligt.

Udvalget skal i det følgende pege på to former for begrænsning i en almindelig obligatorisk ordning, der bør overvejes:

For det første kan der rejses spørgsmål om, hvorvidt der skal åbnes adgang til at *dispensere fra ordningen for grupper af lønmodtagere*, der allerede er inde under en *pensionsordning*¹⁾. En sådan dispensationsadgang findes ikke i Norge og Sverige.

Hvis man skulle gå ind for en dispensationsadgang, må man nok nå frem til, at en dispensation skal omfatte alle medlemmer af f.eks. en pensionskasse, og dispensationsadgangen kan formodentlig kun tænkes anvendt, hvor der foreligger en pensionsordning af så god standard med hensyn til bidrag og ydelser, at det kan forekomme rimeligt at sammenligne den med den kommende tillægs-pensionsordning. Videre må man forudsætte, at dispensationsadgangen alene skal omfatte nuværende lønmodtagere, der allerede har sikret sig tilstrækkeligt. Herved vil en sådan ordning afvige fra den af Tillægs-pensionsudvalget af 1963 foreslåede, ikke gennemførte dispensationsordning, der gik ud på at undtage både nuværende og kommende lønmodtagere inden for gruppen. I øvrigt var der ved ATP kun tale om gennemførelsen af en mindre overbygning, som i praksis har vist sig ikke at berøre de eksisterende ordninger, medens den kommende ordning i afgørende grad vil ændre forudsætningerne for de bestående pensionsordninger.

Det må imidlertid fremhæves, at det både for medlemmerne af pensionsordningen og for administrationen af den kommende ordning vil være meget vanskeligt at bedømme, om en sådan eksisterende ordning giver sine aktuelle medlemmer en sådan pensionsmæssig sikring, at det forekommer rimeligt at lade denne ordning erstatte den kommende almindelige ordning. Der kan i denne forbindelse peges på, at alene den omstændighed, at en kommende ordning vil blive værdisikret, medens dette kun yderst sjældent er tilfældet for de private ordningers vedkommende, vil gøre et sådant skøn vanskeligt.

i) Der ses her bort fra de pensionsordninger, der er knyttet til tjenestemændene og dermedigestiliede, idet disses pensionsmæssige problemer ifølge kommissoriet ikke skal behandles af udvalget.

Den nuværende ATP-ordning vil i øvrigt sandsynligvis bortfalde, når den almindelige tillægspension gennemføres. En dispensationsordning må derfor også sikre de pågældende kompensation for tabet af ATP, idet de ellers vil være ringere stillede end før.

Forholdet mellem den kommende tillægspensionsordning og de bestående private pensionsordninger vil i øvrigt blive behandlet i kapitel X.

For det andet skal udvalget pege på muligheden af at indføre en adgang til at *begære undtagelse fra tillægspensionsordningen* for erhvervsindtægter ligesom i Sverige.

Efter den svenske ordning kan som foran nævnt erhvervsindtægt begæres undtaget fra beregningen af den pensionsgivende indtægt med den virkning, at der ikke skal betales tillægspensionsbidrag af denne indtægt.

Anmeldelse af undtagelse har dog visse begrænsende virkninger, der vedrører den pågældendes fremtidige stilling i forholdet til tillægspensionen. For det første kan begæringen vel tilbagekaldes, men tidligst med virkning fra det årsskifte, hvor indtægten har været undtaget i 5 år, og den person, der har tilbagekaldt sin begæring, kan ikke senere påny begære indtægt af andet erhvervsarbejde undtaget fra ordningen. For det andet har undtagelsesbegæringen visse virkninger med hensyn til beregningen af tillægspensionen, og disse virkninger strækker sig ud over det forhold, at den pågældende indtægt ikke medregnes i pensionsberegningen. Reglen om, at 30 års pensionsberettigende indkomst giver adgang til fuld pension, gør, at en forsikret i relativ lang tid, forinden pensionsalderens indtræden, opfylder dette vilkår for fuld pension. Man har da villet undgå, at selvstændige erhvervsdrivende skulle anmelde undtagelse, når de havde erhvervet tilstrækkelig mange år til opnåelse af fuld pension og derved unddrage sig at betale bidrag for den resterende del af tiden. Der foretages derfor en reduktion af ydelserne i forhold til den tid, pågældende har stået uden for ordningen, og denne reduktion sker, uanset om pågældende havde opnået fuld anciennitet. Da man imidlertid har ønsket at tage hensyn til personer, som hovedsagelig lever af lønmodtagerindtægt, men som ønsker at anmelde undtagelse for så vidt angår mindre indtægter ved andet erhvervsarbejde, er reglen udformet således, at der ved reduktionen kun tages hensyn til år, hvori den forsikrede på grund af undtagelsen slet ikke opnår pensionspoints eller mister mere end 1 point. En blindtægt kan altså nå en størrelse svarende til basisbeløbet uden at få konsekvenser for pensionsretten.

Anmeldelse af undtagelse har betydning ikke alene ved beregningen af alderspension, men også ved beregningen af invalidepension og familiepension. Ved invalidepension gælder i alle sædvanlige tilfælde den regel, at pensionen beregnes på den måde, at der i hvert år fra det tidspunkt, da pensionen begynder at udgå, til og med det år, hvori han opnår 65 års alder, tilgodeses ham pensions-

points beregnet på grundlag af de forudgående års indtægter, de såkaldte »antagandepoints«. Disse »antagandepoints« tillægges imidlertid ikke en forsikret, der har anmeldt undtagelse, hvis den pensionsberettigende hændelse er indtruffet, medens han havde anmeldt undtagelse fra forsikringen, og han i hvert af de sidste 4 år har mistet mere end 1 pensionspoint. Han kan i stedet - og kun hvis han har optjent pensionspoints i det antal år, der kræves for at opnå alderspension, normalt 3 år — få en invalidepension beregnet alene på grundlag af de pensionspoints og de pointsår, han har opnået, inden den pensionsberettigende hændelse indtraf.

Som fremhævet i udvalgets betænkning (nr. 373-1965) om en udvidelse af ATP til også at omfatte selvstændige erhvervsdrivende (side 11), er der ikke for selvstændige i samme grad som for lønmodtagere behov for deltagelse i en almindelig tillægspensionsordning, bl.a. fordi selvstændige kan være mere interesserede i at anvende deres midler til investeringer i egen virksomhed fremfor at skulle foretage kontante indbetalinger til en pensionsordning. Investeringer i egen virksomhed vil netop kunne tjene pensioneringsformål, fordi der foreligger en ofte værdifast anbringelse af midlerne.

Af de udtalelser, der blev fremsat over for udvalget af de berørte hovedorganisationer og erhvervsorganisationer, der ganske vist er fremsat med henblik på spørgsmålet om en udvidelse af ATP, synes i øvrigt at fremgå (jfr. betænkningens kapitel III), at interessen for deltagelsen i en tillægspensionsordning vil være stigende i det omfang, det er muligt at kombinere denne med en form for frivillighed. Denne form for frivillighed synes i praksis kun at kunne ske i form af indførelsen af en regel, der udformes efter samme retningslinier som den svenske regel.

En undtagelsesbestemmelse vil endvidere kunne være en fordel for den del af befolkningen, der har indtægter både som lønmodtagere og ved anden erhvervsvirksomhed, idet en vis del af denne gruppe kan føle sig tilstrækkelig sikrede gennem den tillægspension, de oparbejder som lønmodtagere, og dermed finde det formålstjenligt at anmelde undtagelse for så vidt angår indtægt ved anden erhvervsvirksomhed.

De svenske erfaringer viser, at der er en vis tilbageholdenhed med hensyn til at holde indtægter uden for ordningen. Pr. 31. december 1965 havde således ialt 53.165 personer anmeldt undtagelse af erhvervsindtægter fra ordningen. Af disse anmeldelser var 965 indgået i året 1965. I samme år havde 751 personer

tilbagekaldt deres anmeldelse af undtagelse. Ved vurderingen af det nævnte tal af 53.165 personer må det have for øje, at det i vidt omfang omfatter lønmodtagere, der har en erhvervsindtægt ved siden af lønindtægten, og som ønsker at holde denne erhvervsindtægt uden for

ordningen. Når der således har været en vis tilbageholdenhed, skyldes det formentlig hele ordningens tilrettelæggelse med en række følger af at anmelde undtagelse, der nødvendigvis må modvirke sådan anmeldelse. Hertil kommer endvidere ordningens værdifasthed.

KAPITEL IV

Pensionsniveauet og reguleringsbestemmelser.

A. Pensionsniveauet.

I såvel den svenske som den norske ordning omfatter det almindelige, offentlige pensions-system en grundpension, der udbetales med lige store beløb til alle, en tillægspension, der udbetales i forhold til den indtjente pensionsret, og endelig en ydelse, der udbetales i tilfælde, hvor der er særligt behov for en yderligere hjælp.

Ved indførelse af en almindelig tillægspensionsordning i Danmark må det forudsættes, at tanken har været på samme måde at opretholde såvel den egentlige folkepension, der fra 1. april 1970 udbetales uden indtægtsfradrag for personer på 67 år og derover, som udbetaling af pensionstillæg til pensionister med særlig lave indtægter, jfr. herom kapitel I.A.I. Medens pensionstillægget efter sin hele bestemmelse normalt ikke vil skulle udbetales til den, der i fremtiden vil opnå en større tillægspension, er det klart, at kombinationen af egentlig folkepension og tillægspension i langt det overvejende antal tilfælde i fremtiden, når ordningen har fungeret i nogen tid, vil komme til at udgøre den offentlige pension. Ved overvejelserne om, hvorledes tillægspensionens størrelse skal fastsættes, vil det derfor være nødvendigt at regne med, at der vil blive tale om en kombination af to ydelser: En folkepension af en fast størrelse og en tillægspension, hvis størrelse er bestemt af den tidligere løn- og erhvervsindtægt. Derimod ses der i det følgende bort fra det indtægtsregulerede pensionstillæg, som i visse tilfælde vil kunne udbetales sammen med en lavere tillægspension.

Til bedømmelse af, hvilken virkning folkepensionen har på den samlede ordning i Danmark, Norge og Sverige, anføres nedenfor pensionsbeløbene reguleret pr. 1. januar 1967, men i øvrigt i Sverige med de endelige størrelser, de skal have efter en kort overgangsperiode:

Folkepension pr. år i Danmark, Norge og Sverige.

	Ægtepar, begge ægtefæller pensionsret	Enlige
Danmark	9.348 d. kr.	6.204 d. kr
Norge	8.100 n. kr.	5.400 n. kr
Sverige	7.425 sv. kr.	4.950 sv. kr

En sammenligning mellem gennemsnitslønningerne i industri, håndværk m.v. i Danmark, Norge og Sverige udtrykt i landenes egne kroner viser en relativt set væsentlig mindre forskel end den, der fremgår af de anførte folkepensionsbeløb. Gennemsnitslønnen for samtlige mænd var således ved fuld beskæftigelse i 1965/66 i Danmark ca. 23.000 d. kr., i Norge 22-23.000 n. kr. og i Sverige 21-22.000 sv. kr.

Det er således klart, at udgangspunktet for tilrettelæggelsen af den kommende pensionsordning er relativt høje grundpensioner i Danmark. Ved en årsindtægt på f.eks. 24.000 kr., der i 1966 kan betragtes som en typisk indtægt for betydelige grupper af fuldt beskæftigede danske arbejdere, vil et ægtepar i Danmark få dækket 39 pct. af indtægten gennem grundpensionen. For en årsindtægt på henholdsvis 24.000 n. kr. og 24.000 sv. kr. vil dækningsprocenten blive 34 i Norge og 31 i Sverige. For enlige er de tilsvarende procenter 26 i Danmark, 23 i Norge og 21 i Sverige. Det bør i øvrigt erindres, at de for Sverige anførte beløb endnu ikke er kommet til udbetaling. Det må ved bedømmelsen af de anførte procenter tages i betragtning, at den gennemsnitlige indtægt for en fuldt beskæftiget arbejder i Sverige i 1966 antagelig vil ligge 5—10 pct. lavere end 24.000 sv. kr.

Folkepensionens størrelse er upåvirket af den tidligere indtægt, hvilket betyder, at den - betragtet som en egentlig pension - vil have relativt set aftagende betydning med stigende indtægt. Dette fremgår af den følgende tabel, der

viser folkepensionens dækningsprocent for forskellige indtægter:

Dansk folkepension i procent af forskellige indtægter.

Indtægt	Enlige	Ægtepar, når kun 1 ægtefælle oppebærer folke- pension	Ægtepar, når begge ægtefæller oppebærer folke- pension
		pct.	pct.
kr.	pct.		
6.000	103,4	117,4	155,8
9.000	68,9	78,3	103,9
12.000	51,7	58,7	77,9
15.000	41,4	47,0	62,3
18.000	34,5	39,1	51,9
24.000	25,9	29,4	39,0
30.000	20,7	23,5	31,2
36.000	17,2	19,6	26,0
42.000	14,8	16,8	22,3

Det er en almindelig erfaring inden for pensionsforhold, at en utilfredshed med en pensions størrelse ikke så meget afhænger af pensionens størrelse i kroner og ører, men snarere af afstanden mellem den indtægt, som pensionen skal erstatte, og selve pensionen. De fleste mennesker har tilpasset deres levestandard til den løbende indtægt, og en omstilling til en væsentlig lavere pension vil derfor være forbundet med store vanskeligheder.

Formålet med en almindelig tillægspensionsordning er at prøve at formindske afstanden mellem indtægten og pensionen, og det fremgår af tallene ovenfor, at folkepensionen ikke for højere indtægter er i stand til at skabe en passende overgang fra indtægt til pension. Hvis man ved disse tals beregning havde medregnet pensionstillægget, ville de anførte procenter være blevet noget højere.

Som det fremgår af kapitel II om ordningerne i Sverige og Norge, er det to faktorer, nemlig basisbeløb (og maksimumsbeløb, som fastsættes i forhold hertil) og tillægspensionsprocent, der i disse lande bestemmer den uafkortede tillægspensions størrelse.

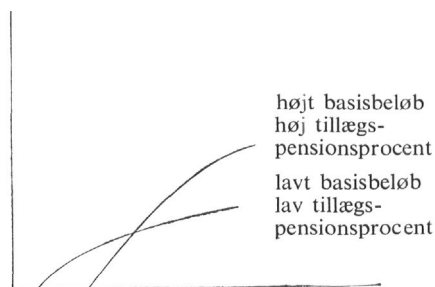
Basisbeløbet angiver undergrænsen for de indtægter, af hvilke der beregnes tillægspension. Tilsvarende angiver *maksimumsbeløbet*, der er fastsat i et fast forhold til basisbeløbet, den højeste indtægt, af hvilken der beregnes tillægspension. *Tillægspensionsprocenten* er den andel af den pensionsgivende indtægt, som tillægspensionen udgør.

Det er klart, at en høj tillægspensionsprocent alt andet lige giver en høj tillægspension, medens pensionen bliver lav med en lav tillægspensionsprocent. Basisbeløbets virkning kommer frem

igennem den indskrænkning eller udvidelse af pensionsgrundlaget, som er en følge af, at beløbet henholdsvis gøres større eller mindre. Alt andet lige giver et lille basisbeløb (eller slet intet basisbeløb) en høj tillægspension, medens et stort basisbeløb reducerer den pensionsgivende indtægt, således at tillægspensionen bliver lav.

Som følge af tillægspensionsprocentens og basisbeløbets selvstændige virkninger vil man ved en given indtægt kunne opnå det samme tillægspensionsresultat på forskellig måde, f.eks. ved enten at fastsætte et mindre basisbeløb og en lav tillægspensionsprocent eller ved at anvende et stort basisbeløb og en høj tillægspensionsprocent. Sådanne forskellige løsninger giver derimod ikke de samme resultater for andre indtægtsstørrelser. For mindre indtægter vil lavt basisbeløb og lav tillægspensionsprocent give en højere dækning end højt basisbeløb og høj tillægspensionsprocent, medens forholdet er omvendt for større indtægter. Sammenhængen kan illustreres af den følgende figur 1:

Tillægspensionens dækningsprocent

Løn- og erhvervsindtægt

Fig. 1.

Den dækning for tidligere indtægt, som opnås gennem tillægspensionen alene, vil altid være stigende med voksende tidligere indkomst, så længe den ikke overstiger maksimumsgrænsen for pensionsgivende indtægt. Stigningstakten, der er aftagende med voksende indtægt, vil i øvrigt være forskellig, afhængig af tillægspensionsprocentens størrelse. Kun i ét tilfælde gælder hovedreglen ikke, nemlig såfremt basisbeløbet fastsættes til 0 kr. I dette tilfælde beregnes tillægspensionen med en fast procent af hele indtægten (under maksimumsbeløbet), og dækningen bliver procentvis uændret uanset indtægten størrelse. Dette er et grænsetilfælde, men illustrerer samtidig det forhold, at faldende basisbeløb medfører en voksende ensartethed i tillægspensionens procentvise dækning.

I det følgende er det - som anført ovenfor - forudsat, at ordningen skal medføre, at folkepensionen og tillægspensionen kan oppebæres samtidig. Man har således set bort fra den mulighed, at folkepension og tillægspension kunne slås sammen til én pension, der kunne beregnes under ét på grundlag af den samlede indtægt, dog således at alle mindst skulle have en pension svarende til folkepensionen uanset størrelsen af de hidtidige indtægter. En sådan ordning ville reelt komme til at overtage en væsentlig del af folkepensionsudgifterne, og der skulle derfor af det offentlige ydes et tilskud hertil svarende til folkepensionen. Denne løsning vil imidlertid ikke stemme overens med kommissoriets forudsætning om, at tillægspensionsordningen skal udgøre en overbygning på folkepensionen.

1. Basisbeløbet.

Både den svenske og den norske ordning er opbygget omkring et basisbeløb, der for tiden andrager henholdsvis 5.500 kr. og 5.400 kr.

Hovedbetragtningen er den, at den almindelige folkepension skal erstatte hidtidig indtægt indtil et vist beløb, medens indtægter over dette beløb skal erstattes gennem tillægspensionen. Synspunktet kan begrundes med, at det er mindre rimeligt, at der skal kunne optjenes tillægspension, som bevirker, at den samlede alderspension bliver højere end den hidtidige indtægt. Især i tilfælde, hvor den enkelte helt eller delvis selv skal betale tillægspensionsordningen, kan det føles mindre rimeligt, at der skal betales bidrag af de helt små indtægter.

Heroverfor har det været nævnt, at det kunne være ønskeligt, at personer, der vedvarende har små indtægter, dog kunne indtjene en vis tillægspension til supplerende af folkepensionen. Selv om meget små løn- og erhvervsindtægter for de fleste personer kun forekommer i kortere perioder og således på længere sigt ikke får indflydelse på tillægspensionens størrelse, må det dog antages, at en del gifte kvinder, der kun har deltidsbeskæftigelse over lange perioder, vil have relativt lave årsindtægter. Bortset herfra vil løn- og erhvervsindtægten imidlertid for flertallets vedkommende i størstedelen af de aktive år være væsentlig større end de nævnte basisbeløb, og i denne situation vil det være uden betydning, om der opkræves bidrag af hele løn- og erhvervsindtægten eller af denne efter fradrag af basisbeløbet. Opkrævningsprocenten

vil blot være mindre i det første end i det andet tilfælde.

I øvrigt må det tages i betragtning, at anvendelse af basisbeløbet under et system, der helt eller delvis baseres på arbejdsgiverbidrag, i administrativ henseende medfører visse vanskeligheder, jfr. omtalen heraf i kapitel VIII.

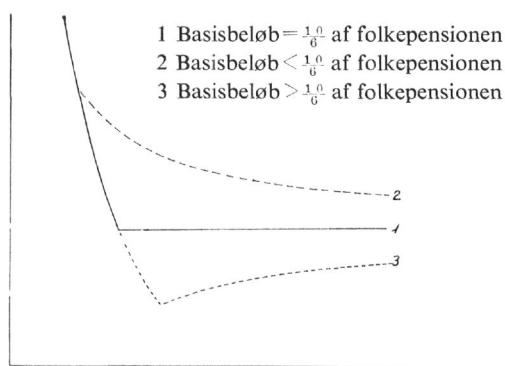
På den anden side er der peget på, at hvis man finder det ønskeligt, at personer med små indtægter får en højere alderspension, kunne man opnå dette ved at øge folkepensionens grundbeløb eller pensionstillægget.

En tillægspensionsordning uden basisbeløb rummer et særligt bidragsproblem for personer med små indtægter. Er ordningen baseret helt eller delvis på arbejdsgiverbidrag, vil bidragsbetalingen også for små lønindtægter antagelig kunne gennemføres, men der vil opstå vanskeligheder for de selvstændige erhvervsdrivende med små indtægter, idet disse selv må betale hele bidraget.

Hvorvidt der skal indgå et basisbeløb i tillægspensionsordningen - og til hvilken størrelse dette eventuelt skal sættes - er først og fremmest et politisk spørgsmål, som må afgøres ud fra en samlet vurdering af de bidrag og de dækningsprocenter (den samlede procentvise dækning i forhold til tidligere indtægt), der bliver resultatet af de forskellige løsninger. En sådan vurdering må i øvrigt ikke alene tage som udgangspunkt ordningens endelige mål, men også det forhold, at den opnåede dækning i opbygningstiden vil være væsentlig lavere. Det vil være muligt i pensionsmæssig henseende at nå et givet mål (for bestemte indtægter) såvel ved en ordning med som uden basisbeløb. Vælges en ordning med basisbeløb, synes den angivne argumentation derimod at måtte føre til, at dette i det mindste skal have samme størrelse som folkepensionen til enlige. En endelig stillingtagen til spørgsmålet om indførelse af basisbeløb eller ej kan imidlertid kun finde sted, når problemet sammenholdes med spørgsmålet om tillægspensionsprocentens størrelse. Den nærmere belysning af nogle forskellige kombinationsmuligheder - herunder af muligheder med og uden basisbeløb - samt af de dækningsprocenter, som bliver resultatet af de forskellige kombinationer, findes i det følgende afsnit 2.

Når tillægspensionsprocenten er fastsat, er det muligt at bestemme maksimum for basisbeløbets størrelse. Dette beløb må nemlig ikke være så stort, at en indtægt netop svarende til

Samlet dækningsprocent
(tillægspension + folkepension)

Løn- og erhvervsindtægt

Fig. 2.

basisbeløbet får en mindre procentvis dækning (gennem folkepensionen) end tillægspensionsprocenten. Var beløbet større, ville den samlede dækningsprocent i visse indtægtsintervaller blive stigende med voksende indtægter. Spørgsmålet er belyst i figur 2, hvor tillægspensionsprocenten er sat til 60. Kurve 1 viser dækningsprocenterne, når basisbeløbet er fastsat til dette maksimum (i eksemplet $\frac{10}{6}$ af folkepensionen), kurve 2 viser procenterne, når det er mindre end maksimum, og kurve 3 viser procenterne, når det er større end maksimum.

Fastsættes tillægspensionsprocenten til 60, bliver det nævnte maksimum for basisbeløbet 10.340 kr. Tilsvarende bliver maksimum ved en tillægspensionsprocent på 55 11.280 kr., på 50 12.408 kr. og på 45 13.790 kr.

2. Tillægspensionsprocenten.

Efter den svenske og norske ordning er det samspillet mellem tillægspensionsprocentens størrelse og basisbeløbet, der er bestemmende for pensionsniveauets højde i hele det indkomst-interval, der normalt kan have interesse. Noget tilsvarende må antages at skulle ske i Danmark, uden at der dog af kommissoriet fremgår noget nærmere om, hvorledes disse størrelser skal fastsættes, og om der overhovedet skal være et basisbeløb.

Dækningsprocenterne, der for Sveriges og Norges vedkommende er resultatet heraf, fremgår af den følgende figur 3 samt af de tilsvarende tal i bilag 6.

Medens tillægspensionsprocenten i Sverige er fastsat til 60, vil det af figur 3 fremgå, at

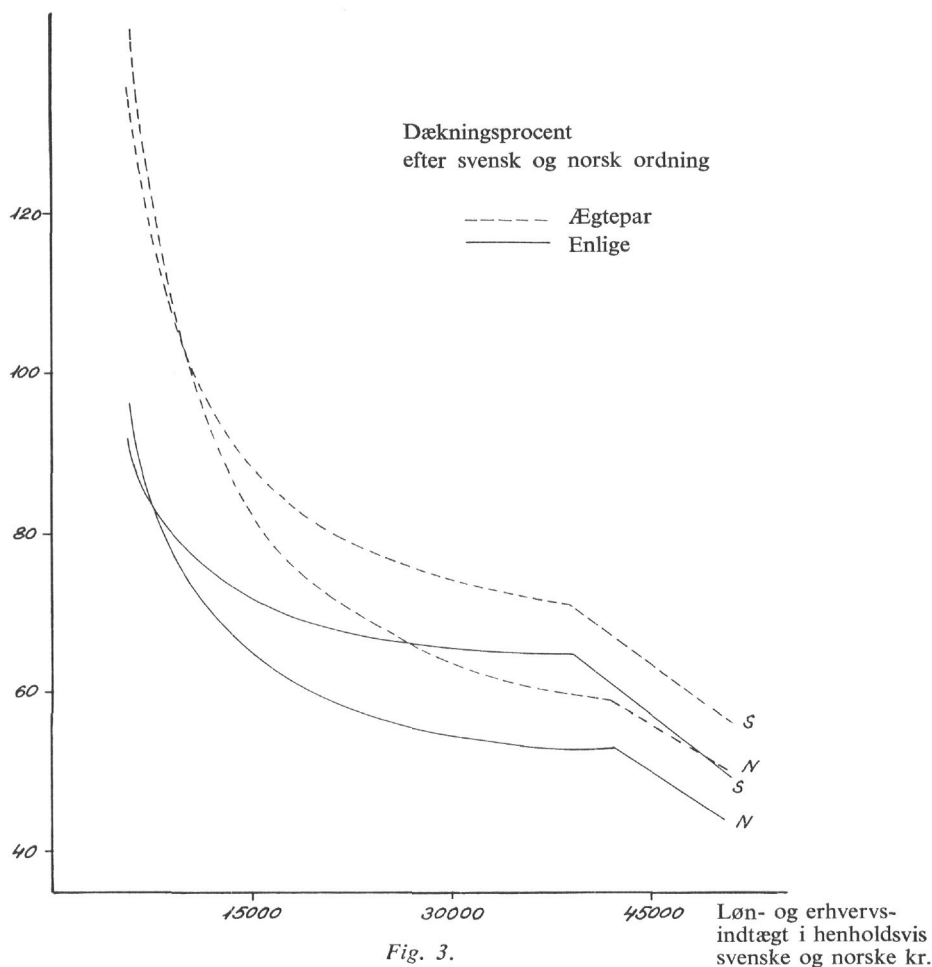
dækningsprocenten gennemgående er en del højere inden for det indtægtsinterval, hvor tillægspension erhverves. Selv ved maksimumsgrænsen på godt 41.000 sv. kr. er procenten for ægtepar 70 og for enlige 64.

I Norge er basisbeløbet praktisk taget det samme som i Sverige, men folkepensionen (udtrykt i egne kroner) er lidt større og tillægspensionsprocenten mindre, 45 pct.. Dette bevirker en lidt større dækningsprocent for de helt små indtægter, men i øvrigt en væsentlig lavere dækning end i Sverige. Ved f.eks. en indtægt på 24.000 kr. er den norske dækning næsten 10 pct. mindre end den svenske.

Ved overvejelserne her i landet om fastsættelsen af tillægspensionsprocentens højde (og det eventuelle basisbeløbs størrelse) må det klarlægges, hvilket mål man vil sætte for den samlede dækningsprocent igennem folkepension + tillægspension. Herom siger udvalgets kommissorium, at ordningen, når den er fuldt udbygget, skal »sikre dem, der beskæftiges i erhvervslivet, en værdisikret pension sigtende mod 60 pct. af den enkeltes erhvervsindtægt over en vis årrække og inden for visse grænser, jfr. den svenske ordning«. Heri ligger på den ene side, at det ikke kan anses for rimeligt at fastsætte tillægspensionsprocenten højere end 60, men at den på den anden side meget vel kan fastsættes lavere, idet virkningen af folkepensionen må tages med i betragtning. Dette sidste får i øvrigt særlig betydning, fordi folkepensionen i Danmark er relativ høj sammenlignet med Sverige og Norge.

Udvalget har ikke set det som sin opgave at tage stilling til pensionsniveauets højde under den kommende ordning. Man har derimod i det følgende søgt at belyse forskellige muligheder. Som forudsætning herfor har man - udover det allerede ovenfor anførte - antaget, at den samlede pensionsdækning skal være 60 pct. for personer med en løn- eller erhvervsindtægt på 24.000 kr., svarende til en typisk lønindtægt for betydelige grupper af fuldt beskæftigede arbejdere i 1966. Hvis denne pensionsdækning skal gælde for enlige, vil dækningen for ægtepar med den samme tidligere indtægt komme op på omkring 73 pct. som følge af, at folkepensionen er højere for ægtepar. Hvis dækningen derimod skal være omkring 60 pct. for ægtepar med tidligere indtægt på dette niveau, vil der for enlige med samme tidligere indtægt blive tale om en samlet pensionsdækning på omkring 47 pct.

Samlet dækningsprocent
(folkepension + tillægspension)

Pensionsdækningen på det nævnte indtægtsniveau er i Sverige i alt for ægtepar 77 pct. og for enlige 67 pct., medens ægtepar i Norge vil opnå en dækning på 69 pct. og enlige på 57 pct. Man har bl.a. på grundlag heraf fundet, at den valgte forudsætning om en pensionsdækning ved en tidligere indtægt på 24.000 kr. på 60 pct. enten for enlige eller for ægtepar er tilstrækkelig vid til her at kunne illustrere de forskellige mulige ordninger. Ved beregningerne for tillægspensionens økonomi, jfr. kapitel XIII, har man derimod indskrænket sig til at behandle ordninger med en pensionsdækning for enlige på omkring 60 pct. ved dette indtægtsniveau og en tilsvarende højere pensionsdækning for ægtepar.

Med udgangspunkt i de nævnte forudsætning-

ger kan opstilles følgende teoretiske tillægspensionsprocenter og dertil hørende basisbeløb:

Samlet dækningsprocent 60 ved indtægt 24.000 kr. for:

<i>Ægtepar</i>		
Tillægspensionsprocent	Basisbeløb Kr.	Udgår
60	15.580	—
55	14.815	—
50	13.896	—
45	12.773	Nr. 1
40	11.370	Nr. 2
21,1	0	Nr. 3
<i>Enlige</i>		
60	10.340	Nr. 4
55	9.098	Nr. 5
50	7.608	Nr. 6
45	5.787	Udgår
34,2	0	Nr. 7

Når der tages hensyn til, at maksimum for basisbeløbet, som anført foran side 37-38, jfr. figur 2, ikke må overstige visse grænser, fordi dækningsprocenten i modsat fald for enlige ellers vil blive stigende for indtægter over dette

maksimum, viser det sig, at de under ægtepar opstillede muligheder med henholdsvis 60, 55 og 50 pct. tillægspensionsprocent og dertil svarende basisbeløb ikke kan anvendes. Endvidere må det antages, at den under enlige anførte mu-

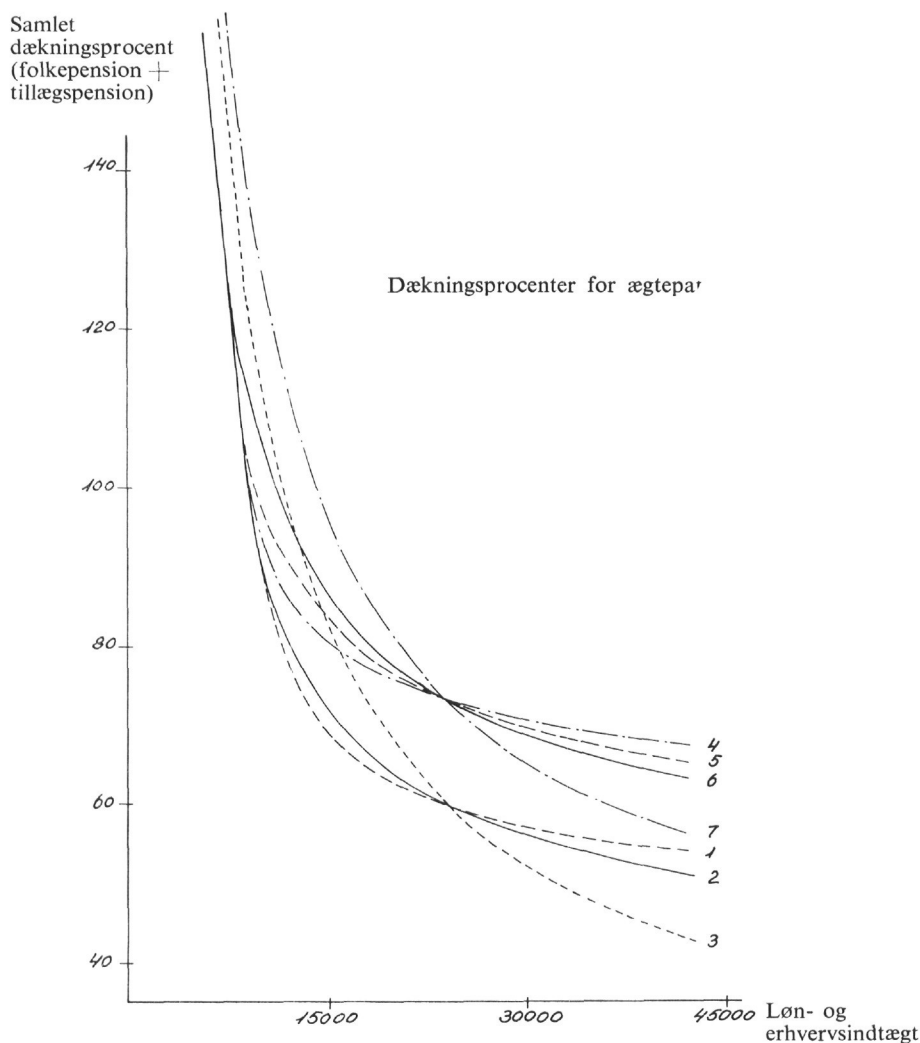

Fig. 4.

lighed, hvor tillægspensionsprocenten fastsættes til 45 og basisbeløbet til 5.787 kr., må udelades, idet et basisbeløb mindre end folkepensionen til enlige (på 6.204 kr.) synes at stride mod begrundelsen for at indføre et basisbeløb, jfr. foran side 37.

Den anvendte fremgangsmåde viser som anført, til hvilke størrelser tillægspensionsprocent og basisbeløb skal fastsættes, såfremt man ønsker at opnå en samlet pensionsdækning på netop 60 pct. ved indtægten 24.000 kr. Ændringer i en af de fundne størrelser vil altid

medføre ændringer i pensionsdækningen. Således vil med uforandret tillægspensionsprocent et større basis beløb give mindre pensionsdækning, medens et mindre basisbeløb vil forøge denne dækning. Mindre ændringer - med det

formål at tilvejebringe afrundede beløb - vil dog kun i ringe grad øve indflydelse på det tilsigtede mål. Også ændringer i tillægspensionsprocenterne vil medføre, at resultaterne bliver forskellige fra det tilsigtede, men det må her-

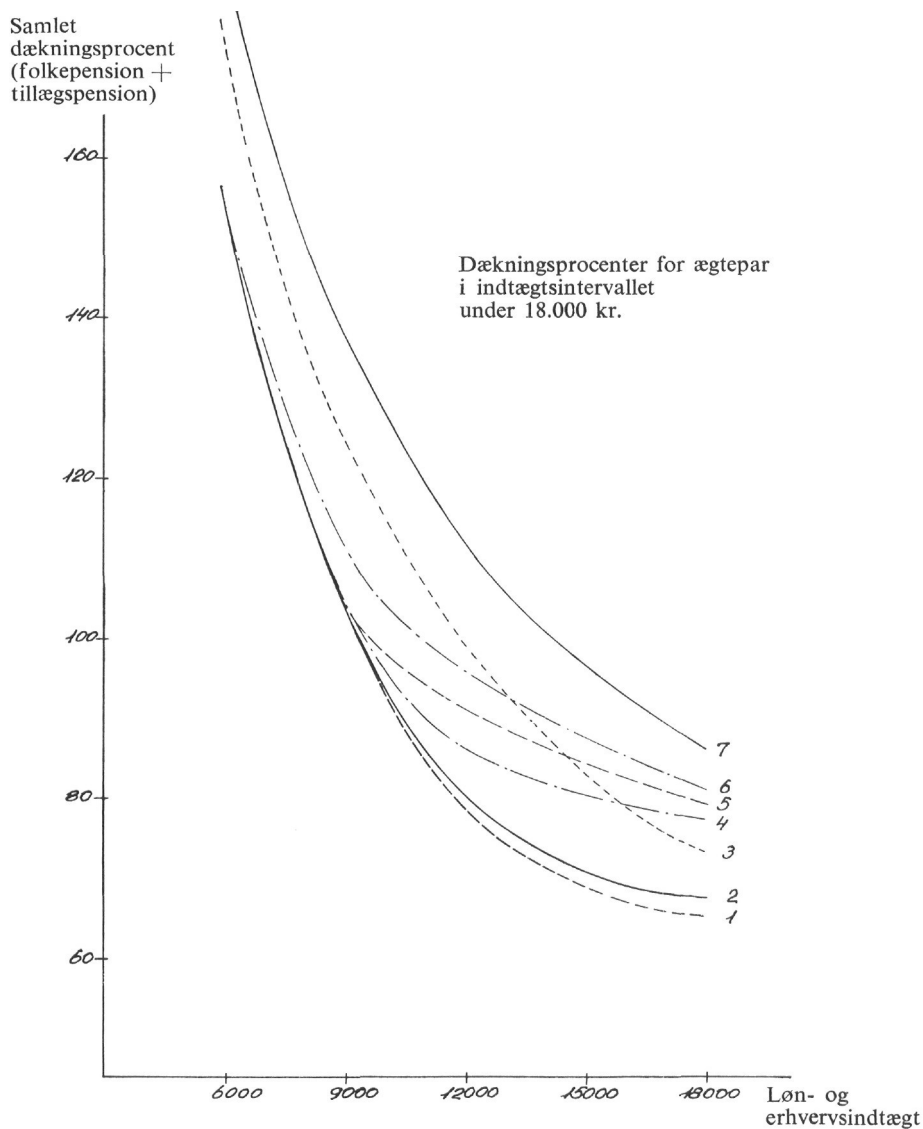

Fig. 4 a.

ved anføres, at det næppe er tænkeligt - såfremt der vælges en ordning med basisbeløb - at anvende andre tillægspensionsprocenter end de anførte. Anvendes intet basisbeløb, synes det derimod rimeligt enten at fastsætte tillægspensionsprocenten til 20 eller 25, eller til 30

eller 35, alt eftersom man ønsker ordningen fastsat således, at pensionsmålet - 60 pct.s dækning — skal gælde for ægtepar eller for enlige. Det skal endelig tilføjes, at det naturligvis er muligt at opstille andre sæt af tillægspensionsprocenter og basisbeløb, såfremt man som mål

for ordningen enten vil fastsætte en anden samlet pensionsdækning ved indtægten 24.000 kr., eller såfremt man måtte ønske at lade ordningen bestemme af en given pensionsdækning ved en anden indtægt end 24.000 kr.

I figur 4 og 5 samt de dertil knyttede figurer 4 a og 5 a, der i forstørret målestok viser udsnit af figur 4 og 5, er for henholdsvis ægtepar (side 40-41) og enlige (side 42-43) vist, hvilken pensionsdækning der vil blive resultatet

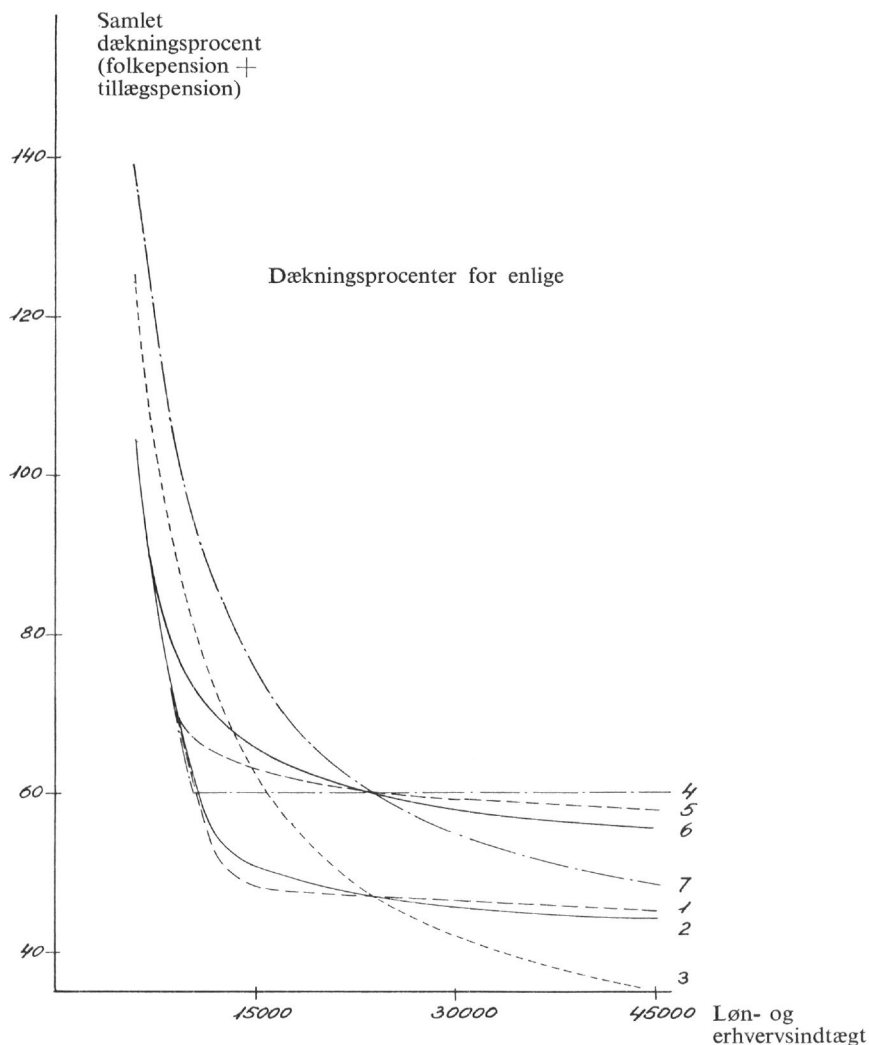

Fig. 5.

af de 7 forskellige løsninger, der er angivet i opstillingen side 39 (pensionsdækning 60 pct. ved indtægt 24.000 kr. for henholdsvis ægtepar og enlige). En tilsvarende talmæssig opstilling er foretaget i bilag 6, hvor der tillige er angivet dækningsprocenterne i Sverige og Norge.

Som det fremgår af figurene, vil dæknings-

procenterne i de hyppigst forekommende indtægtsgrupper (15-30.000 kr.) i alle tilfælde være faldende fra omkring 100 pct. ved mindre indtægter til omkring 50-70 pct. ved større indtægter. Udviklingen er imidlertid, som det allerede fremgår af det tidligere anførte, højst forskellig for de forskellige ordninger, således at

nogle giver en relativt høj dækning ved lave indtægter, medens andre giver en relativt høj dækning ved højere indtægter. Specielt bør det nævnes, at en ordning, hvor basisbeløbet sættes til maksimum (nemlig ved tillægspensionsprocent

60 og basisbeløb 10.340 kr.), vil give uændret 60 pct. i samlet dækning for enlige med indtægter svarende til dette maksimum eller derover (løsning 4).

En sammenligning mellem de forskellige løs-

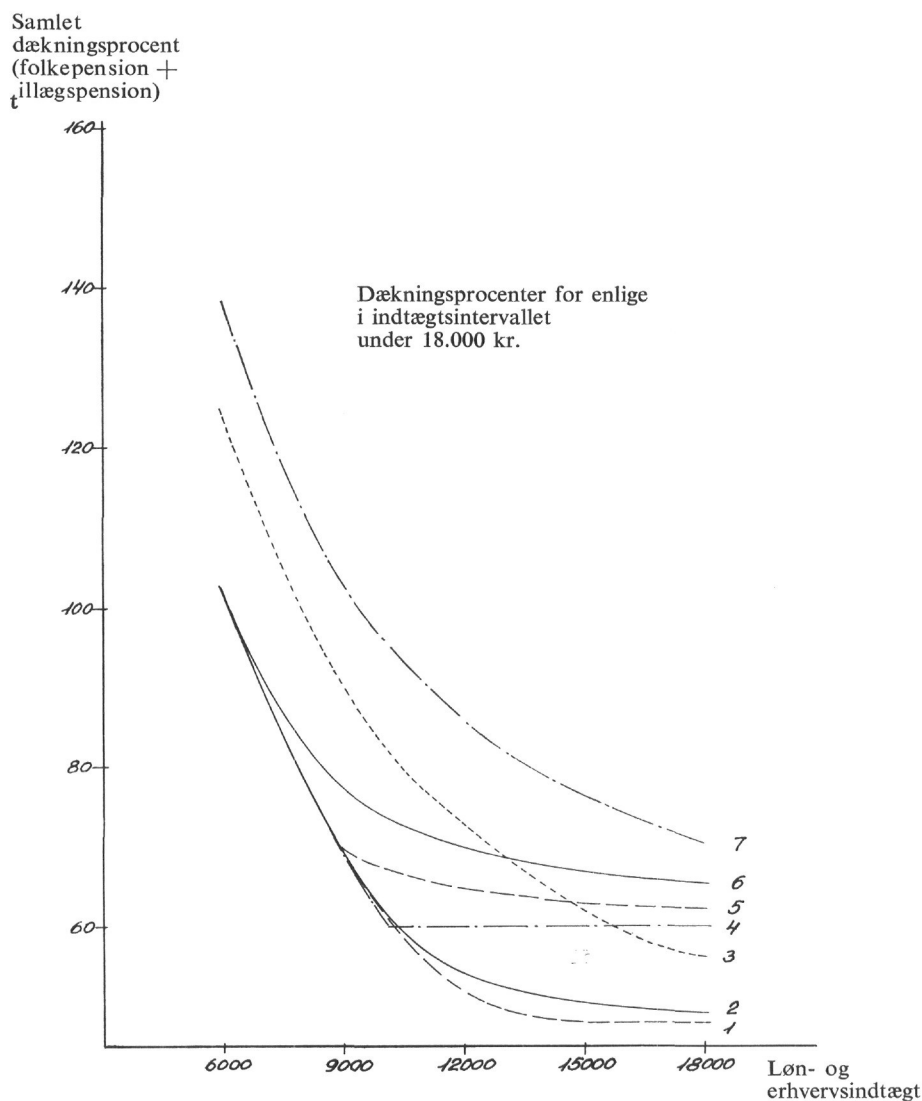

Fig. 5 a.

ninger viser deres forskellige betydning for de enkelte indtægtsgrupper. Løsninger uden basisbeløb (nr. 3 og 7) giver således langt den største dækning for de helt lave indtægter, hvilket i øvrigt svarer til, at dækningen for disse ind-

tægtsgrupper er størst i ordningerne med lavt basisbeløb. Til illustration anføres i den følgende oversigt de (afrundede) indtægtsbeløb, hvorved dækningsprocenten bliver 100 og 90 i de syv forskellige opstillede løsninger:

	<i>Ægtepar</i>		<i>Enlige</i>	
	Dækningspct. 100 kr.	Dækningspct 90 kr.	Dækningspct. 100 kr.	Dækningspct 90 kr.
Nr. 1. Tp. pct. = 45 B = 12.773	9.300	10.400	6.200	6.900
Nr. 2. Tp. pct. = 40 B = 11.370	9.300	10.400	6.200	6.900
Nr. 3. Tp. pct. = 21,1 B = 0	11.800	13.600	7.900	9.000
Nr. 4. Tp. pct. = 60 B = 10.340	9.300	10.500	6.200	6.900
Nr. 5. Tp. pct. = 55 B = 9.098	9.700	12.400	6.200	6.900
Nr. 6. Tp. pct. = 50 B = 7.608	11.100	13.900	6.200	6.900
Nr. 7. Tp. pct. = 34,2 B = 0	14.200	16.800	9.400	11.100

For indtægter under de i 1. og 3. kolonne angivne beløb er dækningen mere end 100 pct., hvilket imidlertid — bortset fra løsningerne nr. 3 og 7 samt for ægtepar løsningerne nr. 5 og 6 - alene skyldes folkepensionen, idet der ikke med de anvendte basisbeløb vil kunne optjenes tillægspension af disse indtægter. Kun ved de nævnte løsninger nr. 3 og 7 samt for ægtepar nr. 5 og 6 vil folkepensionen kunne suppleres med tillægspension ved indtægter under de angivne beløb. For indtægter under de i 2. og 4.

kolonne angivne beløb er dækningsprocenten mere end 90, og her medvirker for ægtepar tillægspensionen til dækningen - bortset fra løsningerne nr. 1 og 2, hvor basisbeløbet er større end 90 pct. af folkepensionen. For enlige hidrører dækningen - bortset fra løsningerne nr. 3 og 7 - alene fra folkepensionen.

For at lette sammenligningen vises i den følgende tabel de fundne dækningsprocenter ved fem indkomststørrelser fra 8.000 kr. til 36.000 kr.:

	<i>Dækningsprocenter for:</i>				
<i>Ægtepar</i>	8.000 kr.	12.000 kr.	16.000 kr.	24.000 kr.	36.000 kr.
Nr. 1. Tp. pct. = 45 B = 12.773	117	78	68	60	55
Nr. 2. Tp. pct. = 40 B = 11.370	117	80	70	60	53
Nr. 3. Tp. pct. = 21,1 B = 0	138	99	80	60	47
Nr. 4. Tp. pct. = 60 B = 10.340	117	86	80	73	69
Nr. 5. Tp. pct. = 55 B = 9.098	117	91	81	73	67
Nr. 6. Tp. pct. = 50 B = 7.608	119	96	85	73	65
Nr. 7. Tp. pct. = 34,2 B = 0	151	112	93	73	60
<i>Enlige</i>					
Nr. 1. Tp. pct. = 45 B = 12.773	78	52	48	47	46
Nr. 2. Tp. pct. = 40 B = 11.370	78	54	50	47	45
Nr. 3. Tp. pct. = 21,1 B = 0	99	73	60	47	38
Nr. 4. Tp. pct. = 60 B = 10.340	78	60	60	60	60
Nr. 5. Tp. pct. = 55 B = 9.098	78	65	63	60	58
Nr. 6. Tp. pct. = 50 B = 7.608	80	70	65	60	57
Nr. 7. Tp. pct. = 34,2 B = 0	112	86	73	60	51

De anførte tal viser - på linie med, hvad der fremgår af de forskellige figurer - at dækningsprocenterne for de syv løsninger ændrer sig i meget forskelligt omfang ved stigende indtægter. Medens løsningerne nr. 3 og 7 (uden basisbeløb) har forholdsvis høje dækningsprocenter ved lave indtægter og i sammenligning hermed forholdsvis lave dækningsprocenter ved høje indtægter, ligger forholdet lige modsat ved løsningerne nr. 4 og 5, der således ved stigende indtægter har et mere moderat fald i dækningsprocenterne. Sidstnævnte forhold skyldes høje tillægspensionsprocenter (60 og 55 pct.) kombineret med basisbeløb af middelstørrelse. De resterende løsninger nr. 1, 2 og 6 placerer sig såvel ved lave som høje indtægter nogenlunde ens i forhold til de øvrige løsninger. For nr. 1 og 2 svarer dette til en temmelig lav dækningsprocent, der specielt i indtægtsintervallet mellem ca. 10.000 kr. og 24.000 kr. er lavere end for nogen af de andre løsninger. Nr. 6 derimod ligger gennemgående på et relativt højt niveau.

Når virkningerne af de forskellige ordninger sammenlignes, må man også tage bidragsbetalingen i betragtning. Det vil ses af tallene og figurene, at dækningsprocenterne for visse af ordningerne vil blive meget høje selv for indtægter, der ikke er ganske små eller usædvanlige. Såfremt det tidligere nævnte princip om, at pensionsret forudsætter bidragsbetaling, fastholdes, vil det af de personer, der betaler personligt bidrag, og som har indtægter i disse intervaller, kunne indvendes, at disse ordninger vil medføre, at de, når bidraget til tillægspensionsordningen fradrages deres indtægter, vil være økonomisk bedre stillede efter deres 67. år end i deres aktive alder, hvor de økonomiske krav i øvrigt vil være større. F.eks. vil ordning 7 (uden basisbeløb) for en indtægt på 16.000 kr. for et ægtepar medføre en pension på 93 pct. heraf. Hvis tillægspensionsbidraget bliver f.eks. 10 pct. af de 16.000 kr., vil en sådan persons samlede pension blive praktisk taget det samme som indtægten i de aktive år. Hertil kommer yderligere, at modtagere af folkepension - i hvert fald for tiden - i indkomstskattemæssig henseende slipper billigere end den aktive med en tilsvarende indtægt, samt at progressionen i indkomstbeskatningen medfører, at en indkomstnedgang bevirker en mindre stærk reduktion i den disponible indkomst. Det tilføjes, at det ved vurderingen af dækningsprocenterne må tages i betragtning, at et betydeligt antal pensionister vil have formue- eller pri-

vate pensionsindtægter, der vil supplere indtægten fra de offentlige pensionsordninger.

Ved bedømmelsen af de forskellige ordninger kan en sammenligning med de tilsvarende dækningsprocenter i Norge og Sverige være af interesse. Disse fremgår af den følgende tabel:

	<i>Ægtepar</i>				
	8.000 kr.	12.000 kr.	16.000 kr.	24.000 kr.	36.000 kr.
Norge	116	92	80	69	61
Sverige	112	94	86	77	71

	<i>Enlige</i>				
	82	70	64	57	53
Norge	82	70	64	57	53
Sverige	81	74	70	67	65

Den nærmeste overensstemmelse med den norske ordning findes (især for de enlige) i nr. 6, der forudsætter en tillægspensionsprocent på 50 og et basisbeløb på 7.608 kr. Sammenligningen med Sverige giver ikke noget entydigt resultat, hvilket må ses i lyset af, at dækningen i Sverige i det hele taget er relativ høj. Nærmest ved den svenske ordning kommer de anførte ordninger nr. 4, 5 og 6, men overensstemmelsen er ikke særlig god. Såfremt en dansk ordning skulle opbygges nærmest muligt efter det svenske system, men med udgangspunkt i indtægten 24.000 kr., skulle pensionsmålet sættes til enten 77 pct. for ægtepar eller 67 pct. for enlige. Forudsætter man, at der til en dansk løn på 24.000 kr. svarer en svensk løn på ca. 22.000 sv. kr., bliver procenterne henholdsvis 79 og 68. De tilsvarende mål, der vil give nærmest mulig overensstemmelse med den norske ordning ville for ægtepar være 69 pct. og for enlige 57 pct.

3. Den maksimale indtægt for beregning af tillægspension.

Når der fastsættes en maksimumsgrænse for indtægt, af hvilken tillægspension kan beregnes, betyder dette, at den samlede pensions absolutte størrelse bevares uændret for alle indtægter over denne maksimumsgrænse, således at dækningsprocenten for indtægter voksende ud over grænsen vil være stadig faldende i et jævnt aftagende tempo. Da det alene er maksimumsgrænsens højde, der øver indflydelse på, fra hvilket punkt dette fald sætter ind, betyder det, at denne grænses placering samtidig har en afgørende betydning for pensionsniveauet for personer med indtægter ud over grænsen.

Det er derfor muligt ved forholdsvis små forskydninger af den omtalte grænse at ændre den

samlede pensionsdækning for de større indtægter i op- eller nedadgående retning.

Maksimumsgrænsens virkning i den svenske og norske ordning er vist i den på side 39 angivne figur 3. I Sverige er grænsen placeret ved en indtægt på $7\frac{1}{2}$ gange basisbeløbet og i Norge på 8 gange basisbeløbet svarende til, at pensionsret i begge lande for tiden kun kan opnås for indtægter indtil godt 40.000 kr.

Det er vanskeligt at tilvejebringe nogen teoretisk begrundelse for, hvor maksimumsgrænsen skal placeres. På den ene side kan det anføres, at grænsen skal fastlægges så højt, at tillægspension kan erhverves af alle - eller det store flertal af indtægter, som er pensionsgivende efter de i øjeblikket bestående private og offentlige pensionsordninger. Dette vil begrunde en maksimumsgrænse på omtrent samme niveau som i Norge og Sverige eller eventuelt lidt højere, d. v. s. omkring 40-50.000 kr.

På den anden side kan det hævdes, at en offentlig ordning - uanset at denne ikke modtager tilskud fra det offentlige - ikke skal omfatte de højere indtægter, idet personer med indtægter over et mere begrænset niveau selv ved supplementsordninger må henvises til eventuelt at skaffe sig pensionsdækning for den sidste del af indtægten. Endvidere kan det anføres, at den offentlige ordning efter sin karakter må blive opbygget efter ganske enkle og skematiske regler uden mulighed for individuelle hensyn. Også dette kunne tale for at begrænse den offentlige ordning og for at lade dem, der måtte have højere indtægter, selv sørge for sådanne supplement til den offentlige ordning, som de måtte finde mest hensigtsmæssig i deres særlige tilfælde. Disse begrundelser kunne tale for, at maksimumsgrænsen fastsættes relativt lavt.

Valget mellem de forskellige muligheder er ifølge sagens natur et politisk spørgsmål. Maksimumsgrænsens højde må imidlertid, selv om denne pristalsreguleres, jfr. det følgende afsnit B - med den samfundsudvikling, der nu finder sted - fremover antages at blive et problem af direkte betydning for en voksende del af befolkningen. Den må endvidere være af betydning for de private livs- og pensionsforsikrings-selskaber, hvis muligheder for at tegne supplerende forsikringer antagelig vil formindskes, jo højere maksimumsgrænsen i den almindelige tillægspensionsforsikring fastsættes.

I den på side 47 anførte figur 6 er til eksempel vist virkningerne på dækningsprocenterne

for enlige, såfremt man i de tidligere anførte ordninger nr. 3 (tillægspensionsprocent 21,1 og basisbeløb 0 kr.) og nr. 6 (tillægspensionsprocent 50 og basisbeløb 7.608 kr.) indfører maksimumsgrænser på henholdsvis 30 og 40.000 kr.

4. Tillægspension for ægtepar.

I de eksempler, der er anvendt i den foran foretagne gennemgang, er det forudsat, at kun den ene af to ægtefæller erhverver ret til tillægspension. Selv om det antagelig i dag stadig er således, at denne situation er den mest almindelige for ægtepar, forekommer der ikke desto mindre et meget betydeligt antal tilfælde, hvor begge ægtefæller har erhvervsarbejde, og dette vil antagelig fremtidig blive stadig mere almindeligt.

Efter såvel den svenske som den norske ordning kan ægtefællerne hver for sig ganske uafhængigt indtjene ret til tillægspension. Da der efter begge ordninger fratrækkes basisbeløb, som ikke er pensionsgivende, for hver ægtefælle, betyder dette, at den samlede tillægspension for en given samlet indtægt bliver lavere end tillægspensionen, hvor kun én person indtjener det pågældende beløb. Dette gælder, så længe den samlede indtægt er mindre end maksimumsbeløbet + basisbeløbet. Er indtægten større (maksimumsbeløbet gælder for hver ægtefælle for sig), bliver pensionen større, end tilfældet ville blive, såfremt indtægten kun var indtjent af den ene ægtefælle.

Medens det anførte resultat - der naturligvis specielt er af interesse for de lidt lavere indtægter - er accepteret af den svenske ordning, er der i den norske ordning indført en specialregel. Efter denne skal den pensionsgivende indtægt (pensionspointene) for den ægtefælle, der har den mindste indtægt, forøges med et beløb svarende til basisbeløbet (1 pensionspoint). Det tilstræbes, at tillægspensionen skal blive den samme, hvad enten hele indtægten hidrører fra én person eller er delt på to ægtefæller. Forudsætningen herfor er dog bl. a., at begge ægtefæller mindst har haft en indtægt svarende til basisbeløbet. Er dette ikke tilfældet for den ene ægtefælle, har denne ikke erhvervet pensionsret, og forhøjelsen kan derefter ikke finde sted.

Det omhandlede problem eksisterer ikke i en ordning opbygget uden basisbeløb. Selv om der i den kommende danske ordning indføres basisbeløb, kan det næppe anses for rimeligt

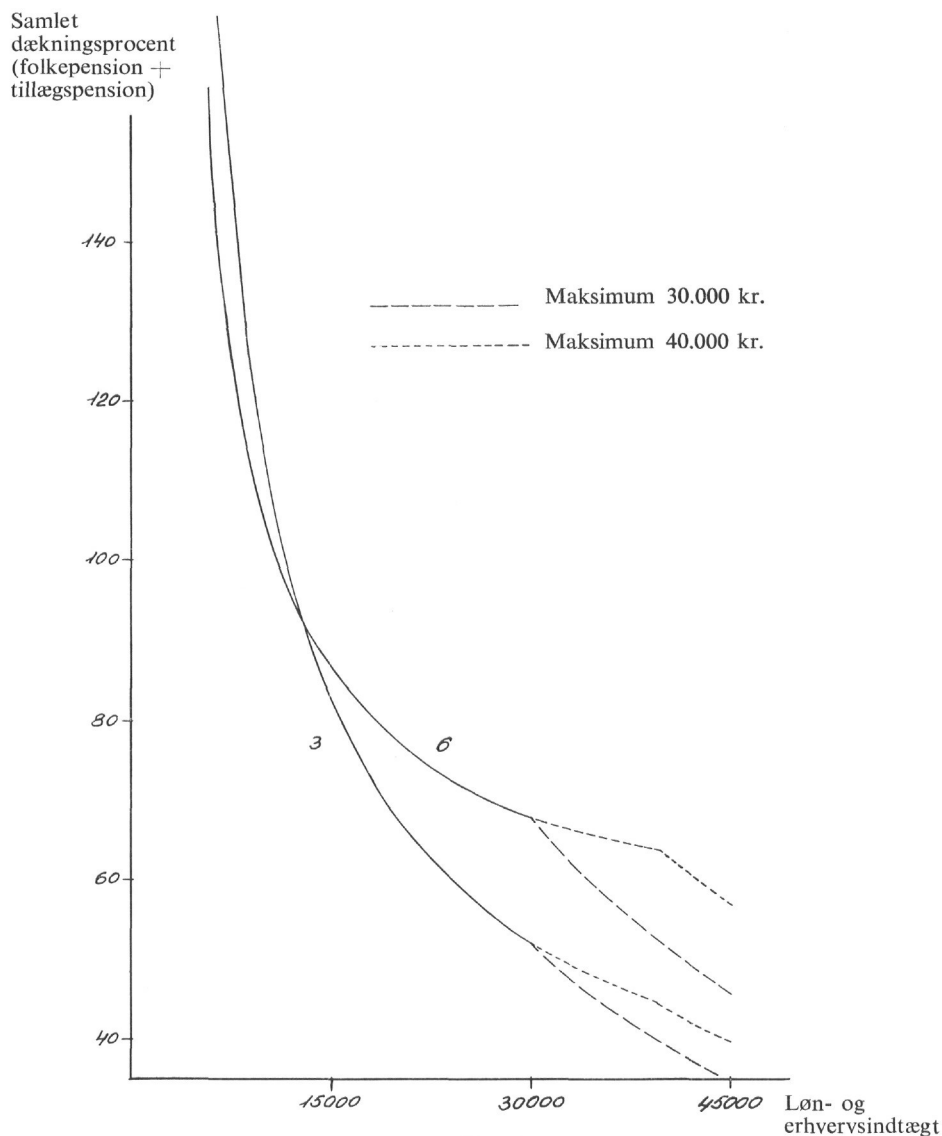

Fig. 6.

at indføre en specialregel som den omtalte norske, specielt ikke da en sådan ordning — som foran omtalt — næppe vil kunne få nogen virkning i de tilfælde, hvor der kun er tale om små indtægter (d.v.s. indtægt under basisbeløbet) hos den ene ægtefælle.

li. Reguleringen.

Folkepensionen har i Danmark været underkastet en automatisk pristalsregulering, siden reglerne herom med virkning fra 1. oktober 1933 genindførtes i lovgivningen. Derimod har

der ikke på noget tidspunkt — undtagen for mindstebeløbet — eksisteret regler om automatisk regulering efter indkomst, velstand eller lignende. Det må dog i denne forbindelse påpeges, at pensionerne i de senere år ved særlige love er blevet forhøjet i samme takt som de gennemsnitlige arbejderlønninger eller som lønnen for de lavestlønnede arbejdergrupper. Problemet om regulering af pensionerne efter indkomst, løn eller andet har været behandlet af et særligt udvalg under socialministeriet, der i 1961 afgav en betænkning (nr. 295) om regule-

ringsregler for invalide-, folke- og enkepension. Betænkningen behandlede de forskellige tekniske og praktiske spørgsmål i forbindelse med indførelse af et sådant ændret reguleringsgrundlag, men fremsatte ikke noget forslag til nyordning. Baggrunden herfor - samt for, at der ikke siden betænkningens afgivelse er fremsat lovforslag på dette område - er, at det foretagne udvalgsarbejde klart viste, at der ville være forbundet overordentlig store vanskeligheder med indførelsen af nye reguleringsbestemmelser.

Med henblik på spørgsmålet om regulering af tillægspensionen er udvalget efter kommissoriet anmodet om at overveje, på hvilken måde en sådan ordning kan værdisikres. I det følgende omtales pristalsregulering under 1. og anden form for regulering under 2.

1. Pristalsregulering.

Kravet om værdistabilitet af tillægspensionen vil med hensyn til beregningen af den pensionsgivende indtægt blive opfyldt for hvert enkelt år, såfremt det blot bestemmes, at basisbeløbet (såfremt et sådant anvendes) og maksimum for den indtægt, af hvilken tillægspensionen beregnes, reguleres efter pristallet. Herved vil det blive sikret, at pensionsretten år for år vil blive ganske den samme for indtægter, der netop er ændret med samme procent som pristallet, og dette vil igen - sammen med pristalsreguleringen af folkepensionen - betyde, at dæknings-

procenterne vil forblive de samme for indtægter, der reelt er uændrede.

Det foran anførte betyder imidlertid kun, at der for indtægter oppebåret efter en prisstigning skabes sikkerhed for en relativ uændret optjening af tillægspension. Herudover må systemet opbygges således, at det kan sikres, at også tidligere opsparede pensionsrettigheder bevarer deres værdi uændret.

Som det tidligere er omtalt, kan man gå ud fra, at pensionsretten for det enkelte år skal knyttes til størrelsen: Indkomst (under maksimum) — basisbeløbet (der dog eventuelt kan fastsættes til 0 kr.). Opnoteres denne størrelse for hvert enkelt år på hver pensionsopsparers pensionsregnskab, vil der herigennem - når tillægspensionen bliver aktuel - være tilvejebragt de nødvendige oplysninger til beregning af tillægspensionens størrelse. Da de således noterede beløb imidlertid vil vedrøre væsentligt forskellige prisniveauer, kan der ikke umiddelbart beregnes gennemsnit, ud fra hvilke tillægspensionen kan fastsættes. Hertil kræves, at beløbene først omregnes efter gældende priser.

En opstilling af de nødvendige beregninger er foretaget i følgende taleksempel, der af hensyn til oversigten kun medtager 7 år, og som forudsætter 1966 som slutår for opsparingen og samtidig som første år for udbetalingen. (Eventuelt kan man tænke sig, at første udbetalingsår er 1967, og at priserne i dette år er uændrede i forhold til 1966).

	Pensionsgivende indkomst	Pristal ¹⁾	Prismæssig omregnings- faktor	Pensionsgivende indkomst omregnet til prisniveau 1966
	kr.			kr.
1960	15.000	90	130	19.500
1961	10.000	92	127	12.700
1962	19.000	96	122	23.200
1963	11.000	101	116	12.800
1964	8.000	105	111	8.900
1965	25.000	111	105	26.300
1966	5.000	117	100	5.000
				108.400

Den gennemsnitlige pensionsgivende indkomst for de pågældende 7 år er herefter målt i 1966-priser, 15.500 kr. Det vil være ud fra denne størrelse, at tillægspensionen i dette år (eller i 1967) skal beregnes gennem multiplikation med tillægspensionsprocenten og en eventuel reduktionsfaktor, såfremt opsparingsperioden ikke har været lang nok til at berettigge til fuld tillægspension.

i) Beregnet med udgangspunkt januar 1963 = 100.

Da der må regnes med, at pristallet også fremover vil ændre sig, må man herefter være forberedt på for hvert enkelt år at skulle omregne det nævnte beløb på 15.500 kr. (eller den faktisk beregnede tillægspension) efter forholdet mellem pristallet i 1966 og i det pågældende udbetalingsår.

Den anvendte metode til regulering af optjent pensionsret er teknisk i orden, men lider i praksis af visse mangler. Først og fremmest

er det vanskeligt for den enkelte at få et overblik over, hvilken pensionsret han faktisk har erhvervet, men hertil kommer også det moment, at ordningen forekommer unødvendig besværlig at arbejde med. Dette kommer især frem til sin tid, når indtægter optjent næsten 50 år før kan blive pensionsgivende og derfor må indgå i regnestykket, når pensionen skal opgøres. Hvert år skal der således for alle, som første gang skal have pension udbetalt, foretages opregning af pensionsgivende indkomster fra måske 50 forskellige indkomstniveauer.

For i væsentlig grad at komme uden om disse vanskeligheder kan man anvende den i Sverige og Norge angivne metode med beregning af pensionspoints for det enkelte år. Herefter divideres den i vedkommende år erhvervede pensionsgivende indtægt med basisbeløbet (eller et andet beløb, der fra starten kan fastsættes vilkårligt - f. eks. til 5.000 kr. - og pristalsreguleres på samme måde som folkepensionen). Pensionspoints er således pensionsgivende indtægt målt ved basisbeløbet, der i denne forbindelse kan betragtes som en værdifast enhed, fordi den år for år reguleres efter ændringerne i pristallet. (Kroneværdien af 1 pensionspoint er altid den samme som basisbeløbet). Når man herefter foretager registreringen af pensionsret gennem notering af pensionspoints, skal man ikke senere interessere sig for prisniveauet i det pågældende år. Det er altså ikke nødvendigt på pensionsregnskabet at have oplysning om, i hvilke år de enkelte forskellige pensionspoints er erhvervet.

Den foran anførte opstilling af en beregning af pensionsret for 7 år vil herved reduceres til følgende, der i modsætning til før udregnes ved afslutningen af det enkelte år:

	Pensionsgivende indkomst kr.	Basisbeløb kr.	Pensionspoint
1960	15.000	6.100	2,46
1961	10.000	6.300	1,59
1962	19.000	6.600	2,88
1963	11.000	6.900	1,59
1964	8.000	7.200	1,11
1965	25.000	7.600	3,29
1966	5.000	8.000	0,63
			13,55

Det gennemsnitlige antal opnåede pensionspoints for disse 7 år er herefter 1,94. Dette tal betyder, at der som gennemsnit i de 7 år er optjent en pensionsret svarende til 1,94 gange basisbeløbet. Udtrykt i 1966-prisniveau, der er

angivet ved, at basisbeløbet for dette år er 8.000 kr., bliver den pensionsgivende indtægt i gennemsnit 15.500 kr. Beregningen af tillægspensionen vil herefter for hvert senere år i udbetalingsperioden kunne ske ved multiplikation af det regulerede basisbeløb med 1,94, således at tillægspensionen f. eks. i et år, hvor basisbeløbet udgør 11.000 kr., vil blive beregnet på grundlag af den gennemsnitligt optjente pensionsret på 21.300 kr.

Det bemærkes, at basisbeløbet (eller det beløb, der anvendes i stedet, såfremt basisbeløbet er 0), får en ganske særlig stilling, idet det bliver den faktor, hvorved man knytter pristalsreguleringen sammen med beregningen af pensionspoints. Det er klart, at det samtidig betyder, at enhver ændring i basisbeløbet får betydning ikke alene for fremtiden, men også for værdien af den allerede optjente pensionsret. På den anden side er det klart, at et uændret forhold mellem folkepension og basisbeløb er nødvendigt for at opretholde samme system af dækningsprocenter som ved ordningens oprettelse.

Specielt må det derfor anføres, at en ekstraordinær forhøjelse af folkepensionens grundbeløb, som ikke følges af en tilsvarende ændring i basisbeløbet, vil medføre en forhøjet dækningsprocent for alle indtægter, men at forhøjelsen bliver størst for de små indtægter. Forhøjes også basisbeløbet ekstraordinært, kan dækningsprocenterne for indtægter over det nye basisbeløb fremover holdes uændret. Til gengæld vil der herved ske en opskrivning af værdien af den allerede opsparede pensionsret.

2. Anden form for regulering.

Som det fremgår af fremstillingen foran, vil det være relativt simpelt og helt i overensstemmelse med den hidtidige lovgivning at indføre en automatisk pristalsregulering også for tillægspensionen. Dette vil - sammen med reguleringen af folkepensionen - sikre værdifasthed af den samlede løbende udbetaling, således at alle med reelt uændrede indtægter netop vil opnå den samlede pensionsdækning, som ordningen fra sin indførelse har sigtet imod. En sådan pristalsregulering, der bl. a. omfatter regulering af maksimumsgrænsen, kombineret med en bestemmelse om, at den udbetalte tillægspension beregnes på grundlag af indtægten i »de bedste år«, vil derudover i et ganske stort omfang tage hensyn til faktiske indkomstforbedringer af såvel generel som individuel karakter. Hvis mak-

sumsgrænsen ikke fastsættes meget lavt, vil faktiske indkomstforbedringer, der finder sted i tiden fremover, for de fleste løn- og erhvervsindtægter blive en del af den pensionsgivende indtægt og igennem udvælgelsen af »de bedste år« vil de år, hvor den reelle indtægt er størst, blive dem, på grundlag af hvilke den endelige fastsættelse af tillægspensionens størrelse finder sted.

Ved vurderingen af, om der derudover skal være en videregående værdisikring - det være sig ved regulering i takt med et løn- eller indkomstindeks eller på anden måde - skal det nævnes, at en sådan indføres i den norske ordning, medens den svenske alene indeholder en pristalsregulering. Synspunktet har i Sverige været det, at det kan anses for mest naturligt at overlade afgørelsen af, om der skal ske en real stigning i pensionerne i fremtiden til de generationer, som skal betale herfor. Ved den afgørelse, der skal træffes her i landet, må man endvidere - som synspunktet også har været i Sverige og Norge - lægge til grund, at en videregående regulering af tillægspensionen næppe kan tænkes gennemført, med mindre denne reguleringsform også anvendes for folkepensionen.

Indførelse af en *automatisk* regulering efter indkomst, løn eller lignende har for folkepensionens vedkommende været behandlet i den tidligere nævnte betænkning (1961 nr. 295) om reguleringsregler for invalide-, folke- og enkepension. Det er heri påpeget, at bl. a. mangel på tilfredsstillende statistik og en gennemgående sen fremkomst af de eksisterende oplysninger medfører, at der er store betænkeligheder ved at forlade den traditionelle pristalsregulering eller supplere denne med en anden form for automatisk regulering.

Indførelse af en tilsvarende automatisk regulering af tillægspensionen vil rejse de samme problemer, som er nævnt for folkepensionens vedkommende. Rent teknisk vil den ikke adskille sig fra en regulering efter pristal, blot der også i dette tilfælde anvendes samme procentvise ændring i folkepension og basisbeløb (eller det beløb, der anvendes i stedet, såfremt basisbeløbet er 0). Herefter vil dækningsprocenterne til enhver tid være uforandret for personer, hvis indkomst, løn eller andet netop er steget med den gennemsnitlige konstaterede stigning. Hvis levestandarden f. eks. i løbet af en given periode er steget til det dobbelte, kan man groft taget sige, at også den udbetalte sam-

lede pension vil vokse så meget, at det bliver muligt for denne at købe en dobbelt så stor varermængde.

Udvalget ønsker at understrege, at den omstændighed, at man måtte vige tilbage for at gennemføre en automatisk regulering efter en anden faktor end pristallet, naturligvis på ingen måde forhindrer, at man i årene fremover *ad lovgivningens vej* kan forhøje folkepensionen, når f.eks. overenskomstfornyelser på arbejdsmarkedet generelt hæver lønniveauet. Hvis man i en sådan situation blot samtidig hæver basisbeløbet (eller det beløb, der anvendes i stedet, såfremt basisbeløbet er 0) og folkepensionen med samme procent, som indkomsterne er forhøjet, vil man herved atter nå den situation, at dækningsprocenterne er uændrede for personer, hvis indkomst eller løn netop er steget med den gennemsnitligt opnåede stigning.

Ændringer af den omhandlede art i pensions-systemet vil - lige så vel som det er tilfældet ved den nuværende folkepensionsordning - kunne kombineres med en almindelig pristalsregulering, idet ændringerne da blot skal foretages i de uregulerede folkepensions- og basisbeløb.

Ønskes gennemført en regulering af basisbeløbet (eller det beløb, der anvendes i stedet, såfremt basisbeløbet er 0) - og dermed af tillægspensionen - f.eks. efter indkomstudviklingen, må dette ske nogenlunde regelmæssigt i takt med indtægternes ændring. Udsættes forhøjelsen af basisbeløbet i nogen tid, vil der nemlig ske det, at de i det mellemliggende tidsrum indtjente pensionsrettigheder bliver ansat for højt, da basisfradraget i så fald er blevet foretaget med det uregulerede beløb. Endvidere vil beregningen af antal pensionspoints i den mellemliggende periode give et for stort tal, hvis basisbeløbet (eller en anden beregningsfaktor) ikke år for år følger reguleringen. *Principielt må folkepensionen og basisbeløbet altså reguleres samtidig.*

En regulering af den foran omtalte art - enten automatisk eller ved lovændringer f.eks. efter overenskomstfornyelser på arbejdsmarkedet - vil være en velstandsregulering ikke alene af de optjente pensionsrettigheder indtil 67 års alderen, men også af de løbende pensionsudbetalinger efter denne alder. Det er imidlertid klart, at en sådan regulering kan afbrydes, når optjeningen af pensionsrettigheder ophører. I dette tilfælde skal der da på dette tidspunkt finde en endelig beregning sted af tillægspensionens stør-

reise, og denne pension skal derefter fremover alene pristalsreguleres.

Man gør opmærksom på, at det vil være af meget væsentlig betydning for størrelsen af de pensionsforpligtelser, som tillægspensionsordningen medfører, hvorvidt man afbryder den nævnte videregående form for regulering ved 67 års alderen. Til belysning af virkningerne

for ordningens økonomi kan det anføres, at en real indkomststigning på f.eks. 3 pct. om året vil betyde, at udbetalingerne ved slutningen af de ca. 13 år, der som gennemsnit vil blive udbetalingsperioden (middellevetiden for 67-årige er ca. 13 år), vil være forhøjet med 40-50 pct. i forhold til ydelsen ved udbetalingens begyndelse.

KAPITEL V

Nærmere regler om alderstillægspension.

Ved udformningen af den kommende tillægspensionsordning må man lægge hovedvægten på, at ordningen skal yde den pensionsberettigede en rimelig økonomisk dækning i alderdommen, og andre pensionsformer, som enketillægspension og invalidetillægspension, må anses som en udbygning af ordningen. De i kapitel IV anførte synspunkter vedrørende de almindelige principper for fastsættelsen af tillægspensionens størrelse i forhold til den pensionsgivende indtægt har da også i første række alderstillægspensionen for øje, og når der i de følgende kapitler skal tages stilling til de forskellige former for tillægspension, forekommer det naturligt først at tage stilling til, hvorledes alderstillægspensionen nærmere kan udformes.

Under A behandles spørgsmålet om, fra hvilken *alder* der skal være ret til pension, herunder om der i en vis udstrækning skal være adgang til at udtage pension inden opnåelse af den almindelige pensionsalder, og om en opsættelse af pensionsbegæringen udover denne alder skal give ret til forhøjet pension.

Ved drøftelsen i kapitel IV af pensionsniveauet er det forudsat, at den berettigede har optjent pensionsrettigheder i så langt et åremål, at han har opnået ret til *uafkortet pension*. Under B behandles spørgsmålet om, *hvor langt et åremål* der skal kræves for optjening af ret til uafkortet pension.

I kapitel IV er pensionsniveauet endvidere behandlet på grundlag af den enkeltes *gennemsnitlige*, pensionsgivende indtægt. Der må derfor tages stilling til, C, *hvilke indtægtsår* der skal tages i betragtning for den enkelte ved beregning af den gennemsnitlige, pensionsgivende indtægt.

Under D omtales spørgsmålet om pensionernes størrelse i ordningens *opbygnings*tid for personer, der ved ordningens ikrafttræden har en sådan alder, at de efter de almindelige regler kun kan nå at optjene en nedsat pension.

A. Pensionsalderen.

1. Den almindelige pensionsalder.

Ordningens hovedformål er, at tillægspensionen sammen med folkepensionen skal sikre den enkelte en passende alderspension. Udgangspunktet må derfor være, at den almindelige pensionsalder for ret til tillægspension fra den kommende ordning må være 67 år *både for mænd og for kvinder* svarende til, at denne aldersgrænse gælder for den ikke-indtægtsregulerede folkepension, der fra 1970 vil omfatte hele grundbeløbet. Dette stemmer tillige overens med pensionsalderen ifølge ATP-loven.

En højere pensionsalder end 67 år, f.eks. 70 år som i Norge, ville medføre meget væsentlige besparelser for ordningen, idet 25 pct. af personer på 67 år og derover for tiden er i de tre aldersgrupper 67 til 69 år. Efter kommissoriet skal tillægspensionen imidlertid udgøre en overbygning på folkepensionen, og da denne forudsætning kun kan opfyldes fuldt ud, såfremt der gælder den samme almindelige pensionsalder for folkepension og for tillægspension, har udvalget ikke fundet anledning til at gå nærmere ind på spørgsmålet om en eventuel forhøjelse af pensionsalderen.

For forskellige grupper opretholdes adgangen til indtægtsbestemt folkepension inden 67 års alderen. Dette gælder for enlige kvinder fra 62 års alderen, for kvinder, der er gift med en pensionist, ligeledes fra 62 års alderen, samt for personer, der får tillagt folkepension ved dispensation tidligst fra 60 års alderen, navnlig på grund af svigtende helbred. Da der her er tale om indtægtsbestemt pension, vil de gældende fradragsregler bevirke, at en person, der er i beskæftigelse og har en normal arbejdsindtægt, vil være afskåret fra at oppebære pension. Når således en væsentlig del af de enlige kvinder i alderen 62 til 67 år undlader at søge indtægtsbestemt folkepension, må det antages, at dette

skyldes, at de ikke opfylder de økonomiske betingelser herfor - for flertallets vedkommende fordi de fortsat er i beskæftigelse for normal løn. Pr. 31. marts 1964 er det opgjort, at lidt over 20.000 af de i alt ca. 50.000 enlige kvinder i alderen 62-66 år ikke søgte folkepension.

En almindelig adgang til tillægspension for de persongrupper, der opfylder aldersbetingelserne for at opnå folkepension inden 67 års alderen, vil derfor medføre, at tillægspension vil blive ydet i et meget stort antal tilfælde, hvor der på grund af andre indtægter ikke er ret til folkepension, og hvor der således slet ikke er behov for pension. En ret til tillægspension inden 67 års alderen vil også kunne virke som en opfordring til at ophøre med erhvervsmæssig beskæftigelse, selv om det ikke er nødvendigt. I dag er forskellen mellem folkepensionen og de normale lønninger temmelig stor, men billedet vil ændre sig, når den samlede pension - folkepension og tillægspension - til sin tid kommer til at udgøre en væsentlig større del af lønnen.

En lavere pensionsalder for alle, der opfylder aldersbetingelserne for at opnå folkepension inden 67 års alderen, vil derfor enten medføre en væsentlig forøgelse af pensionsudgifterne, som vil give sig udslag i højere bidrag til ordningen, eller medføre lavere pensioner. På den ene side vil det ikke være rimeligt, at de højere bidrag (eller de lavere pensionsudgifter) skal gælde for alle de forsikrede, uanset om de har mulighed for at blive omfattet af adgangen til tillægspension inden 67 års alderen. Men på den anden side vil det ikke være gennemførligt at opkræve bidrag efter forskellige satser for forskellige grupper af forsikrede.

Det vil næppe heller være muligt at yde tillægspension til personer under 67 år begrænset til de tilfælde, hvor den pågældende faktisk oppebærer folkepension. En sådan begrænsning vil ikke stemme overens med ordningens forsikringsmæssige karakter. Retten til folkepension kan således være udelukket på grund af andre indtægter, selv om den pågældende ikke har erhvervsmæssig beskæftigelse. Dette betyder, at retten til tillægspension for disse aldersklasser ville blive underkastet en almindelig indtægtsregulering.

Udvalgets *konklusion* er herefter, at 67 års alderen må være den almindelige pensionsalder for ret til tillægspension både for mænd og for kvinder.

2. Pension før tiden.

Medens der ikke i Norge er adgang til at udtage pension førend opnåelse af den normale pensionsalder på 70 år, er der i Sverige adgang til at udtage pension allerede fra 63 års alderen, idet pensionen i så fald ydes med et reduceret beløb, også efter at den pågældende er fyldt 67 år, jfr. bilag 4, side 160. Både tillægspension og folkepension skal udtages fra samme tidspunkt.

Hvis der overhovedet efter den kommende ordning her i landet skal være adgang til at udtage reduceret pension inden opnåelse af den normale pensionsalder på 67 år, må det antagelig forudsættes, at både tillægspension og folkepension skal udtages fra det samme tidspunkt. Dette følger af, at tillægspensionsordningen skal udgøre en overbygning på folkepensionen, ligesom reglerne for den kommende tillægspensionsordning antagelig må udformes på en sådan måde, at det vil være muligt straks eller senere at foretage en sammenkædning eller måske ligefrem en sammensmeltning af de 2 former for pension i lighed med det, der gælder efter den svenske ordning og i endnu højere grad efter den norske ordning.

En almindelig adgang til at udtage reducerede pensioner - både folkepension og tillægspension - før tiden i lighed med den svenske ordning kan imidlertid ikke uden videre anses for ønskelig. En sådan adgang kan være betænkelig i tilfælde, hvor der ikke er noget virkeligt behov for pension før 67 års alderen, fordi de pågældende stadig har erhvervsindtægter. Resultatet bliver, at pensionen kommer ned på et lavt niveau, når de andre indtægter ophører. Dette vil ikke stemme overens med målsætningen for pensionsordningen. Det vil især være betænkeligt i tillægspensionsordningens opbygningstid, hvor pensionerne ikke er så store.

For de særlige grupper, som i forvejen oppebærer folkepension inden 67 års alderen, kan der derimod være grund til at overveje adgang til en *reduceret* tillægspension før tiden. De foran under 1 nævnte betæneligheder ved i en vis udstrækning at give adgang til pension inden opnåelse af den normale pensionsalder bliver væsentlig mindre, hvis pensionen reduceres så meget, at der ikke opstår nogen merbelastning for ordningens økonomi. For personer, der oppebærer folkepension inden 67 års alderen, vil det i mange tilfælde være meget u hensigtsmæssigt, at tillægspensionen først begynder at

løbe fra 67 års alderen. De vil normalt være bedre tjent med at få deres pensionsrettigheder udtrakt over hele pensionstiden, selv om det medfører en tilsvarende nedsættelse af de årlige ydelser.

Udvalget skal derfor pege på, at selv om man ikke kan gå ind for en almindelig adgang til at udtage reduceret pension før 67 års alderen, er der grund til at overveje, om der skal være en sådan adgang for den gruppe af personer, der i forvejen oppebærer folkepension før tiden, og som for tiden udgør ca. 15 pct. af samtlige folkepensionister med indtægtsbestemt folkepension. Dette gælder især for personer, der oppebærer folkepension efter dispensation fra aldersbetingelserne på grund af svigtende helbred m.v., idet de pågældende næsten altid vil være ophørt med erhvervsmæssig beskæftigelse. Om en eventuel adgang til invalidetillægspension sammen med folkepension før tiden henvises til kapitel VII, afsnit B.

3. Opsat pension.

En udsættelse af begæringen om tillægspension skal antagelig medføre ret til en forhøjet ydelse fra ordningen i lighed med, hvad der gælder for ATP-ordningen, og med adgangen til ventetillæg ved opsættelse af begæringen om folkepension. Udsættelsen betyder en yderligere opsparring af pensionsmidlerne, og der er derfor grund til at gøre det tillokkende at vente med at hæve pensionen. På linie med reglerne i ATP-loven, hvorefter forhøjelsen udgør 5 pct. for hvert halve års udsættelse, vil det være nærliggende at fastsætte forhøjelsen under hensyn til, hvad der kunne ydes efter en ren forsikringsteknisk beregning. Da den enkelte også af andre grunde - f.eks. skattetekniske - kan være interesseret i at udsætte hævningen af pension, er det dog næppe nødvendigt, at forhøjelsen fuldt ud svarer til det forsikringsmæssige. Det må overvejes, om der i overensstemmelse med ATP-loven skal gælde en regel om, at pensionen ikke forhøjes yderligere ved udsættelse udover 70 års alderen.

Den tidligere berørte sammenhæng mellem folkepension og tillægspension kunne føre til, at ret til forhøjet tillægspension ved udsættelse af begæringen kun kunne opnås, hvis pågældende samtidig ventede med at hæve folkepension. Da ventetillæggene til folkepension er af en så beskeden størrelse - forsikringsteknisk set - kan man ikke forvente, at ret mange vil benytte sig af adgangen til at udsætte begæringen om til-

lægspension mod forhøjede ydelser, hvis det er en betingelse, at også begæringen om folkepension udsættes. Hvis man ønsker, at adgangen til at udsætte begæringen om tillægspension skal have praktisk betydning, må man nok enten indføre ventetillæg til folkepensionen af en størrelsesorden svarende til tillægspensionens ventetillæg eller frafalde kravet om sammenhæng med folkepensionen på dette punkt.

B. Optjeningstid for uafkortet pension.

I dette afsnit behandles spørgsmålet om, hvilken optjeningstid der på langt sigt skal gælde for retten til uafkortet pension. Spørgsmålet om en kortere optjeningstid for personer, der ved ordningens start har en mere fremskreden alder, har afgørende betydning for pensionernes størrelse i ordningens opbygningstid, og dette spørgsmål behandles nedenfor under D.

I *Sverige* er det en betingelse for uafkortet pension, at der er godskrevet pensionspoints i mindst 30 år. For hvert år, der mangler heri, fradrages ⅓ i pensionen.

Når optjeningstiden i *Sverige* er blevet sat så forholdsvis lavt som 30 år, skyldes det først og fremmest, at der for stats- og kommunalt ansatte i almindelighed blev krævet 30 års tjenestetid for ret til uafkortet alderspension.

I *Norge* er optjeningstiden for uafkortet pension sat til 40 år, således at der ved en kortere optjeningstid ydes en forholdsvis nedsat pension. Her ved må det erindres, at pensionsalderen i *Norge* på 70 år giver mulighed for længere optjeningstid.

Ved forslaget om en optjeningstid på 40 år blev der henvist til, at det er berettiget at stille strenge krav for optjening af uafkortet pension, når det drejer sig om en almindelig pensionsordning, hvor ethvert arbejdsforhold betinger pensionsret og bidragspligt, således at den enkelte ved skifte af arbejdsplads kan bygge videre på allerede optjente pensionsrettigheder.

Efter *loven om ATP* kræves i princippet 40 års anciennitet for at få ret til fuld tillægspension. Det må herved tages i betragtning, at ét års anciennitet opnås ved betaling af bidrag for 44 uger eller 11 måneder - for personer over 60 år ved betaling af bidrag for 36 uger eller 9 måneder. Fuld tillægspension efter 40 års-reglen kan opnås, hvis en person indtræder i ordningen *senest* som 26-årig og har fuld beskæftigelse i 36-37 år inden pensionsalderen.

Statens *tjenestemænd* skal normalt have 37 års tjeneste efter det fyldte 30. år for at få fuld pension.

Efter den svenske ordning og efter den norske ordning er det en betingelse for at medregne året ved anciennitetsberegningen, at der er blevet godskrevet pensionspoints for den pågæl-

dende. Under en kommende ordning her i landet må man antagelig have en tilsvarende regel om, at der ved anciennitetsberegningen kun medtages år med pensionsgivende indtægt. Under et sådant system vil der ikke være adgang til at overføre anciennitet fra et år til et andet. På den anden side vil et års anciennitet kunne opnås ved kortere tids beskæftigelse inden for året, når der blot er erhvervet pensionsgivende indtægt.

Ved fastsættelsen af optjeningstiden i den kommende ordning kan man ikke uden videre parallellisere med kravet om 40 års anciennitet i ATP-ordningen og i den norske ordning. I visse tilfælde, f.eks. for personer med meget langvarig uddannelse og for kvinder, der i perioder har været ude af erhverv for at kunne passe børnene, vil et krav om 40 års anciennitet antagelig virke for strengt.

Udvalget er herefter nået til, at det vil være passende at forlange 35 års optjeningstid som betingelse for uafkortet pension. Såfremt der kan optjenes pensionsrettigheder indtil det fyldte 65. år eller til og med året, hvori den pågældende fylder 65 år, kan der opnås uafkortet pension, når der er optjent pensionspoints i hvert af årene henholdsvis fra det fyldte 30. år eller fra det år, hvori den pågældende fyldte 31 år. Åbnes der mulighed for at optjene pensionsrettigheder i yderligere 1 år, d.v.s. indtil det fyldte 66. år eller til og med året, hvori den pågældende fylder 66 år, kan optjeningstiden forhøjes til 36 år.

Er der alene optjent pension i et kortere årsmål, ydes en forholdsmæssig nedsat pension. Er optjeningstiden for uafkortet pension 35 år, og er der optjent pension i f.eks. 20 år, ydes ^{20/35} af uafkortet pension.

Om en kortere optjeningstid i ordningens opbygningstid for ældre årgange, jfr. nedenfor under D.

C. »De bedste år«.

Efter *kommissoriet* skal pensionen stå i et nærmere angivet forhold til den enkeltes erhvervsindtægt over en vis årrække. Dette indebærer, at pensionens størrelse ikke udelukkende skal være bestemt af en opsummering af indtjente pensionsrettigheder i hele den aktive periode. Der skal ske en udvælgelse, således at erhvervsindtægtens størrelse over en kortere årrække bliver bestemmende. Der må derfor tages stilling til, hvilken mere begrænset periode der skal være afgørende for pensionens størrelse.

Når tillægspensionen skal afbøde en for kraftig indtægtsnedgang ved erhvervsindtægtens bortfald, er det rimeligt, at der sker en vis udvælgelse af de indtægtsår, som pensionen skal beregnes af. Hvis man i stedet anvendte gennemsnitsindtægten for hele den aktive tid med erhvervsmæssig beskæftigelse, ville pensionerne i mange tilfælde komme ned på et relativt lavt niveau, fordi det inden for en række erhvervsgrupper er almindeligt, at indtægten er stigende gennem livet. Det ville endvidere være urimeligt, hvis man ikke kunne se bort fra enkelte år med ekstraordinært lave indtægter, f.eks. på grund af sygdom eller arbejdsløshed. Under alle omstændigheder måtte man se bort fra år udover den fastsatte optjeningstid for uafkortet pension, da det naturligvis ikke kan komme en person til skade, at han har optjent rettigheder i en endnu længere årrække - og dermed bidraget til ordningen - om end med lave indtægter i de overskydende år.

I tjenestemandspensionsordninger har man løst problemet ved at lægge slutlønnen til grund for pensionsberegningen. Under en almindelig ordning kan man ikke nå et rimeligt resultat ved på samme måde at udmåle pensionerne efter erhvervsindtægten lige inden pensionsalderen, da indtægten for manges vedkommende vil være faldende allerede gennem en årrække inden dette tidspunkt, hvilket også kan være udtryk for en gradvis tilbagetræden fra erhvervsmæssig beskæftigelse. Hertil kommer, at personer, der er i stand til selv at regulere størrelsen af deres indtægter i enkelte år, ville have mulighed for at opnå en urimelig høj pension, hvis pensionen skulle udmåles efter indtægtens størrelse i en ganske kort årrække. Man må derfor ligesom i Sverige og i Norge dels lægge de indtægtsår til grund, hvor indtægten har været højest, uanset på hvilket alderstrin disse bedste år er indtruffet, og dels anvende gennemsnitsindtægten for et noget større antal år.

15 års-reglen i den svenske ordning har bl.a. den baggrund, at den normalt sikrer en vis velstandsregulering af pensionerne, medens de optjente rettigheder i den svenske ordning alene reguleres efter pristal og ikke efter velstandsudviklingen. Her i landet foreligger den mulighed, at ordningen — ligesom det vil blive tilfældet i Norge - ikke alene vil blive reguleret efter pristal, men også vil blive gjort til genstand for ændringer efter niveauet for reallønninger og realindtægter. De optjente pensionsrettigheder vil i så fald blive opskrevet i takt med en vel-

standsstigning uden hensyn til den heromhandlede regel.

Der er således grund til at udvise nogen forsigtighed ved fastsættelsen af den årrække, der skal være bestemmende for pensionernes størrelse. Det gælder utvivlsomt, at stigende indtægter gennem de aktive år især forekommer for personer i de højere indtægtsgrupper. Hvis årrækken bliver for kort, kan man risikere, at reglen kommer til at ændre forholdet mellem pensionsdækningen for personer i forskellige indtægtsgrupper, og at man f.eks. ikke opnår en tilsluttet svagt faldende pensionsdækning ved stigende indtægter.

Der er derfor meget, der taler for, at man snarere må anvende en noget længere årrække end 15 år. Man kunne derfor overveje som et alternativ, at pensionerne bliver beregnet på grundlag af indtægterne i de 20 bedste år svarende til den regel, der er fastsat i Norge. Det kan ikke være afgørende, at perioden derved ikke - som i Sverige og Norge - bliver netop halvdelen af optjeningstiden for uafkortet pension, som foran under B er foreslået sat til 35 år, eller eventuelt til 36 år.

Såfremt ordningen opbygges uden et basisbeløb, således at alle år med en arbejdsindtægt bliver pensionsgivende uanset indtægten størrelse, synes den i Sverige fastsatte 15 års periode måske at være for kort.

D. Pensionernes størrelse i ordningens opbygningstid.

Den almindelige offentlige alderdomssikring her i landet - folkepensionen og tidligere aldersrente - har hidtil udelukkende været opbygget som et rent fordelingssystem uden fondsopsamling. Pensionsudgifterne er for hvert enkelt år blevet dækket af det offentlige løbende indtægter, og pensionen er blevet ydet ganske uafhængigt af, om modtageren tidligere indirekte har ydet bidrag til ordningen gennem betaling af skatter og afgifter. Forhøjelser af pensionsniveauet har haft virkning både for personer, der allerede var pensionister, og for de kommende pensionister.

Såfremt den fortsatte udbygning af alderdomssikringen skulle foretages efter samme principper som hidtil, ville dette herefter betyde, dels at alle - såvel aktuelle pensionister som kommende pensionister - ville modtage hele forhøjelsen, dels at udgifterne hertil år for år ville blive afholdt af de løbende indtægter.

Endvidere er det karakteristisk, at systemet hidtil har været baseret på udbetaling af ensartede ydelser uden hensyn til størrelsen af den tidligere indtægt. Den ændring heraf, der ønskes gennemført i den kommende almindelige tillægspensionsordning, gør det naturligt, at den kommende ordning skal bygge på et kombineret præmiereserve- og fordelingssystem med en vis overensstemmelse mellem bidragsbetaling og pensionsydelse i lighed med ATP-ordningen og ordningerne i Sverige og Norge. Heri ligger, at pensionsudgifterne skal dækkes dels gennem de i ordningen opsamlede fonds, dels gennem de løbende bidragsbetalinger. En nærmere redegørelse for dette system er givet i kapitel VI i betænkningen om Arbejdsmarkeds Tillægspension (nr. 341/1963).

For personer, der ved ordningens start allerede har tilbagelagt en væsentlig del af de aktive år, vil der kun i en kortere årrække blive indbetalt bidrag til ordningen. Tillægspensionen for disse årgange vil derfor blive af en beskeden størrelse, hvis pensionen for deres vedkommende i overensstemmelse med en ordning baseret på et præmiereservesystem udelukkende skal beregnes i forhold til de indbetalte bidrag.

Indførelsen af en almindelig tillægspensionsordning må imidlertid betragtes som en videre udbygning af det allerede eksisterende folkepensionssystem med henblik på gennem den valgte fremgangsmåde bedre at efterkomme de ønsker til en alderdomssikring, som findes i et samfund med en voksende realindkomst. Dette synspunkt kan tale for, at man søger at fastsætte forholdsvis høje tillægspensioner i opbygningstiden.

Forholdsvis høje pensioner i opbygningstiden vil imidlertid medføre, enten at fondsopsamlingen bliver lavere (og at man derfor mere nærmer sig til et fordelingssystem), eller at bidragene må sættes tilsvarende højere. Som anført i afsnittet om de samfundsøkonomiske virkninger af en almindelig tillægspensionsordning, jfr. kapitel XIV, kan rent samfundsøkonomiske synspunkter motivere, at der i årene frem til 1985 stiles imod en betydelig fondsopsamling i tillægspensionsfonden. Da man antagelig i de første 10-15 år under den kommende tillægspensionsordning må regne med en gradvis forhøjelse af bidragene, kan hensynet til fondsopsamlingen tale for, at der udvises forsigtighed ved fastsættelsen af pensionsniveauet i denne periode.

Både ATP-ordningen, den svenske ordning og den norske ordning indeholder et andet sæt regler om pensionsberegningen for personer, der ved ordningens ikrafttræden har nået en sådan alder, at de ikke kan nå at optjene uafkortet alderspension ved anvendelse af den normale optjeningstid i ordningen. Reglerne indebærer, at der ydes en højere pension til disse årgange, end tilfældet ville have været, såfremt pensionen skulle beregnes ud fra den optjeningstid, der senere skal gælde for adgang til uafkortet pension.

I *Sverige* er der mulighed for at opnå uafkortet pension for personer, som ved ordningens start var 45 år eller derunder, såfremt de erhverver pensionspoints i alle år, indtil de fylder 65 år. For personer på 45 år eller derover ved ordningens start beregnes pensionen efter en optjeningstid på 20 år i stedet for den normale optjeningstid på 30 år. D.v.s. at der for hvert år med pensionsoptjening opnås ret til VØ af uafkortet pension, medens der efter de endelige regler hvert år indtjenes Vso af uafkortet pension. For alle over 45 år ved ordningens start gælder det, at de ikke kan nå at indtjene pension i 20 år; for deres vedkommende er der derfor alene tale om en *teoretisk optjeningstid* på 20 år, som indgår i pensionsberegningen. Pensionen bliver derved 50 pct. højere, end den ville blive ved anvendelse af en optjeningstid på 30 år. For personer mellem 45 år og 36 år ved ordningens start forhøjes kravet om optjeningstid gradvis, således at kravet om en optjeningstid på 30 år gælder fuldt ud for personer på 35 år og derunder ved ordningens start.

I *Norge* er der mulighed for at opnå uafkortet pension for personer, som ved ordningens start er 49 år eller derunder. Fra denne aldersgrænse beregnes pensionen ligesom i Sverige efter en optjeningstid på 20 år, medens den normale optjeningstid i Norge er sat til 40 år. Pensionen bliver derved 100 pct. højere end ved anvendelse af den normale optjeningstid. Forhøjelsen gælder dog kun for den del af indtægten, der ligger under 5 gange grundbeløbet, eller pr. 1. januar 1967 under 27.000 kr. årlig. For den overskydende del af indtægten op til maksimum, som sættes til 8 gange basisbeløbet, eller 43.200 kr. årlig pr. 1. januar 1967, afkortes pensionen i forhold til den normale optjeningstid på 40 år. Når der i Norge er mulighed for uafkortet pension for personer op til 50 års alderen, må det ses i sammenhæng med, at pensionsalderen er 70 år, altså 3 år højere end i Sverige, og at pensionsoptjeningen fortsætter indtil udgangen af året inden pensionsalderen, medens den i Sverige ophører fra 1 til 2 år inden pensionsalderen. For personer under 49 år ved ordningens start forhøjes kravet om optjeningstid gradvis til 40 år for personer under 30 år ved ordningens start.

Efter *ATP-ordningen* er der mulighed for at opnå fuld tillægspension for lønmodtagere, der ved deres indtræden i ordningen i dennes første år ikke er fyldt 40 år, idet det her er muligt at opnå fuld tillægspension ved en medlemsanciennitet på 27 år og opefter - medens ordningen i øvrigt kræver 40

år. Endvidere aftrappes pensionen for lønmodtagere, der på grund af alder ved ordningens start ikke kan opnå 27 års anciennitet, på en sådan måde, at der ved kun 1 års anciennitet opnås en pension på 600 kr. svarende til $\frac{1}{4}$ af fuld tillægspension.

Hvilke regler der under den kommende ordning skal gælde for pensionsberegningen i de første årtier efter ordningens start, må afgøres ud fra en afvejning af en række forskellige hensyn. I denne forbindelse ses der foreløbigt bort fra spørgsmålet om stillingen for den nuværende kreds af medlemmer i ATP-ordningen. Herom henvises til kapitel X.

Det må forudsættes, at der ikke skal være adgang til tillægspension for personer, der allerede har nået pensionsalderen inden ordningens start. Tillægspensionen skal således være gradueret efter den hidtidige indtægt, og der må derfor være konstateret en pensionsgivende indtægt, og der må også være indbetalt bidrag til ordningen for denne indtægt. Heraf følger imidlertid også, at pensionen må antages at skulle stige gradvis for de årgange, der efterhånden når pensionsalderen og får ret til tillægspension, da en pludselig forhøjelse af pensionsniveauet alene for pensionister, der kommer til efter et bestemt tidspunkt, vil komme til at virke ganske vilkårligt.

Det vil således næppe være muligt direkte at overføre princippet fra ATP-loven, hvorefter der straks fra starten ydes pensioner, som udgør $\frac{1}{4}$ af de endelige pensioner. Dette kunne lade sig gøre under ATP-ordningen, hvor der var tale om en ensartet pension af en forholdsvis beskeden størrelse. Under den kommende ordning vil pensionerne derimod i de fleste tilfælde blive væsentlig større og tillige blive gradueret efter den enkeltes tidligere indtægter. Det er næppe tænkeligt, at der f.eks. på grundlag af 1 års bidragsbetaling skulle kunne ydes $\frac{1}{4}$ af de maksimale pensioner, som måske på linie med ordningerne i Sverige og Norge vil kunne gå op til omkring 20.000 kr. årlig.

Det kan herved også tages i betragtning, at selv ordningens almindelige principper for pensionsberegningen ville føre til en forholdsvis højere pension for personer, der fra starten kommer ind under ordningen i en noget højere alder, i sammenligning med en pension beregnet efter almindelige forsikringsmæssige principper. Dette skyldes for det første, at optjeningstiden for uafkortet pension også efter den endelige ordning må være lavere end den normale bidragsperiode for personer, der har erhvervs-

mæssig beskæftigelse fra en ung alder, f.eks. fra 20 års alderen og indtil pensionsalderen. Når ordningen først er i gang, vil det derfor være almindeligt, at der for en forsikret betales bidrag til ordningen i adskillige år, uden at dette får indflydelse på pensionsretten, fordi der allerede er betalt bidrag i den nødvendige årrække for at opnå uafkortet pension. For personer, der først kommer ind under ordningen i en noget højere alder, vil derimod alle år med betaling af bidrag medvirke til optjening af pensionsret. For det andet må det forudses, at bidragssatserne til ordningen først over en årrække gradvis vil blive forhøjet til det endelige niveau. I starten vil de samme pensionsrettigheder derfor blive erhvervet for en lavere betaling end senere hen. For det tredje er det en fordel for personer med bidragsindbetaling over en forholdsvis kort årrække inden pensionsalderen, at der ikke ved pensionsberegningen til den enkelte tages hensyn til indvundne renter af de indbetalte bidrag, men at hvert bidragsår i denne relation tæller lige meget efter et system, der svarer til systemet i ATP-lovens § 7.

Som grundlag for drøftelse af, hvorledes pensionen nærmere skal beregnes i ordningens opbygningstid, har det interesse at se på to spørgsmål, nemlig for det første (1) hvilke aldersklasser der ved ordningens ikrafttræden skal have mulighed for at optjene uafkortet pension, og for det andet (2) om der skal gælde andre regler for pensionsberegningen for de ældste aldersklasser ved ordningens ikrafttræden.

1. Hvilke aldersklasser skal kunne opnå uafkortet pension?

Efter ATP-loven er det muligt at opnå fuld pension for personer, der i det første år er indtrådt i ordningen inden det fyldte 40. år, således at de kan oparbejde mindst 27 års anciennitet inden pensionsalderen på 67 år. Efter de endelige regler kræves der derimod 40 års optjeningstid for at opnå fuld pension.

På denne baggrund forekommer det naturligt at tage som udgangspunkt, at der i den kommende danske ordning i hvert fald åbnes mulighed for uafkortet pension til personer, der ved ordningens ikrafttræden er 40 år og derunder svarende til, hvad der gælder i ATP-ordningen. Hvis det i det følgende eksempelvis forudsættes, at optjeningen af pensionsrettigheder ophører ved 65 års alderen ligesom i

Sverige, vil personer på 40 år og derunder have mulighed for at oparbejde mindst 25 års anciennitet. Der må derfor fastsættes en optjeningstid på 25 år for personer på 40 år ved ordningens start, såfremt de skal have mulighed for at optjene uafkortet pension.

En sådan ordning vil imidlertid være betydelig ringere, end hvad der gælder efter den svenske ordning, hvorefter der er mulighed for at opnå uafkortet pension for personer, der ved ordningens start var 45 år og derunder, og efter den norske ordning, hvorefter aldersklasserne helt op til 50 år ved ordningens start har mulighed for at opnå uafkortet pension; det må her tages i betragtning, at den normale pensionsalder i Norge er 70 år. Som et alternativ kan der derfor være grund til at overveje, om uafkortet pension også skal kunne opnås af nogle flere aldersklasser ved ordningens ikrafttræden, f.eks. af personer, der på dette tidspunkt er 45 år eller derunder. Under i øvrigt samme forudsætninger som ovenfor vil personer, der ikke er fyldt 46 år inden ordningens ikrafttræden, kunne indtjene pensionsrettigheder i mindst 20 år. Dette er det samme mindste åremål, som efter reglerne i Sverige og Norge kræves for at opnå uafkortet pension.

Efter den norske ordning modificeres reglerne om en kortere optjeningstid for personer med højere pensionsgivende indtægter. Den kortere optjeningstid skal således alene gælde for den del af den pensionsgivende indtægt, der når op til 5 gange basisbeløbet svarende til en årlig indtægt på 27.000 kr. ved ordningens ikrafttræden pr. 1. januar 1967. For den overskydende del af den pensionsgivende indtægt op til maksimum på 8 gange basisbeløbet svarende til en årlig indtægt på 43.200 kr. pr. 1. januar 1967 skal pensionen beregnes efter de endelige regler om en optjeningstid på 40 år.

En begrænsning af reglerne om en kortere optjeningstid på linie med den norske ordning vil næppe medføre væsentlige besparelser for ordningen, og man har derfor forudsat, at der ikke i den danske ordning indføres tilsvarende bestemmelser.

Personer, der ved ordningens start er under den omtalte alder på 40 år til 45 år, må - hvis man gennemfører den ovenfor beskrevne ordning - ligeledes have mulighed for at opnå uafkortet pension, selv om de efter deres alder ikke kan erhverve anciennitet i den årrække på f.eks. 35 eller 36 år, som kræves på langt sigt.

I Sverige og Norge forhøjes anciennitetskravet gradvis for personer under henholdsvis 50 og 45 år ved ordningens start med 1 år udover 20 år for hvert år, de pågældende er under

disse aldersgrænser - indtil man når det normale anciennitetskrav. Personer i disse aldersklasser kan derved lige opnå uafkortet pension, såfremt de erhverver pensionspoints i hvert af de resterende år indtil pensionsalderen. Tilsvarende regler må formentlig fastsættes under den kommende ordning.

2. Pensionens størrelse for de ældste aldersklasser ved ordningens ikrafttræden.

Hvis det besluttes, at personer på 40 eller 45 år ved ordningens ikrafttræden skal kunne opnå uafkortet pension, er det samtidig fastsat, at optjeningstiden for personer netop af denne alder skal være 25 eller 20 år.

Virkningen af at anvende denne optjenings- tid for alle over den nævnte aldersgrænse ved ordningens start er vist i den følgende tabel 1, hvori der er givet en oversigt over pensionens størrelse ved en anciennitet fra 1 til 35 år, be- regnet dels efter en endelig optjenings- tid på 25 år og 20 år. Man har valgt at vise pensionernes størrelse efter en ordning, hvor- efter det er indtægten mellem et fast basisbeløb på 7.608 kr. og indtil en maksimumsgrænse på godt 40.000 kr., der er pensionsgivende, og hvorefter tillægspensionen ved fuld pensions- givende tid udgør 50 pct. af den gennemsnitlige pensionsgivende indtægt. Dette svarer til den i kapitel IV som nr. 6 omtalte mulighed. Pension- ernes størrelse er angivet ved ancienniteter helt ned til 1 år, men der er ikke herved taget stil- ling til, om der - som i Sverige og i Norge -

skal kræves en mindsteanciennitet på 3 år, for den ældste årgang dog kun 2 år, som betingelse for at opnå tillægspension.

Det spørgsmål kan rejses, om der skal være andre regler for de ældste årgange, f.eks. for de 5 ældste årgange, der bliver omfattet af ordningen. Sådanne regler eksisterer ganske vist ikke i Norge og Sverige, men derimod som nævnt i den danske ATP-ordning, hvorefter der til den ældste årgang med blot 1 års anciennitet kan ydes 600 kr. årlig svarende til 1/4 af fuld tillægspension.

Den mest direkte analogi hertil ville opnås ved at yde *et begrænset beløb* i ekstra pension til de ældste årgange. Beløbet kunne i så fald gradvis aftrappes ved stigende pension, der er beregnet efter de almindelige regler i forhold til den pensionsgivende indtægt og til anciennit- eten.

En sådan ekstra pension med ensartede beløb stemmer imidlertid meget dårligt overens med principperne i øvrigt inden for den kommende ordning, der bygger på, at pensionerne skal stå i forhold til den pensionsgivende indtægt og dermed til de for den enkelte indbetalte bidrag. Såvel i Sverige som i Norge er der derfor alene regler om, at pensionen for de ældre årgange forhøjes med en ensartet procent i forhold til pensioner beregnet efter den endelige optje- ningstid - efter den norske ordning med den for- an omtalte begrænsning for de højere indtægter. I Norge har man udtrykkelig forkastet den mulighed at yde en særpension på et bestemt beløb til personer, som på grund af alder ikke

Tabel 1. Tillægspensionens størrelse med et basisbeløb på 7.608 kr., en tillægspensionsprocent på 50 og en optjenings- tid for uafkortet pension på normalt 35 år, for ældre årgange dog på 25 år eller 20 år.

Indtægt kr. pr. år	9.000			24.000			42.000		
	Optjenings- tid for uafkortet pension			Optjenings- tid for uafkortet pension			Optjenings- tid for uafkortet pension		
	35 år	25 år	20 år	35 år	25 år	20 år	35 år	25 år	20 år
Anciennitet	kr. pr. år	kr. pr. år	kr. pr. år	kr. pr. år	kr. pr. år	kr. pr. år	kr. pr. år	kr. pr. år	kr. pr. år
1 år.	20	28	35	234	328	410	491	688	860
2 år.	40	56	70	468	656	820	983	1.376	1.720
3 år.	60	84	104	703	984	1.229	1.474	2.064	2.579
4 år.	80	111	139	937	1.311	1.639	1.965	2.751	3.439
5 år.	99	139	174	1.171	1.639	2.049	2.457	3.439	4.299
10 år.	199	278	348	2.342	3.278	4.098	4.913	6.878	8.598
15 år.	298	418	522	3.513	4.918	6.147	7.370	10.318	12.897
20 år.	398	557	696	4.683	6.557	8.196	9.826	13.757	17.196
25 år.	497	696	696	5.854	8.196	8.196	12.283	17.196	17.196
30 år.	597	696	696	7.025	8.196	8.196	14.739	17.196	17.196
35 år.	696	696	696	8.196	8.196	8.196	17.196	17.196	17.196

kan optjene tillægspension eller kun kan optjene en begrænset pension. Det er her blevet anført, at grundpensionerne i stedet bør forhøjes til et tilfredsstillende niveau også for personer, der ikke får nogen tillægspension. Grundpensionen, d.v.s. folkepensionen, er her i landet noget højere end grundpensionerne i Sverige og Norge. Yderligere er der for nylig gennemført et pensionstillæg til pensionister, der ikke har væsentlige indtægter, f.eks. tillægspension, ved siden af pensionen. Der er derfor for så vidt endnu mindre grund til, at der efter den kommende tillægspension her i landet skulle ydes ensartede beløb til de ældre årgange.

En anden metode, der bedre stemmer overens med opbygningen af den almindelige tillægspensionsordning, vil bestå i en yderligere nedsættelse af optjeningstiden for de ældste årgange, f.eks. således at optjeningstiden for de 5 ældste årgange blev nedsat til 10 år. Dette

vil imidlertid betyde, at den beløbsmæssige fordel af den nedsatte optjeningstid vil vokse i takt med størrelsen af den pensionsgivende indtægt. Med en optjeningstid for uafkortet pension på 20 år vil pensionen for personer med den maksimale pensionsgivende indtægt på f.eks. 42.000 kr. i de i tabel 1 nævnte eksempler blive forhøjet med 369 kr. årlig ved 1 års anciennitet og med 1.474 kr. årlig ved 4 års anciennitet i sammenligning med pensioner beregnet efter de endelige regler med en optjeningstid på 35 år. Med en særlig kort optjeningstid for uafkortet pension på f.eks. 10 år vil pensionerne derimod blive dobbelt så store, d.v.s. at forhøjelsen i sammenligning med pensioner beregnet efter de endelige regler vil blive 1.229 kr. årlig ved 1 års anciennitet og 4.913 kr. ved 4 års anciennitet. Man må derfor nok kunne gå ud fra, at optjeningstiden for uafkortet pension næppe kan sættes lavere end 20 år eller 25 år heller ikke for de ældste årgange.

KAPITEL VI

Enketillægspension og eventuel tillægspension til andre efterladte.

Ifølge kommissoriet skal tillægspensionsordningen foruden alderspension i hvert fald omfatte enkepension. Spørgsmålet om, hvorledes enkepension fra den kommende tillægspensionsordning skal udformes, må i første række afhænge af, hvilke regler der skal gælde for mandens alderspension, idet enkens pensionsret kan betragtes som afledet af den afdøde ægtefælles optjente pensionsrettigheder i ordningen. For at kunne bedømme stillingen for enker med børn er det dernæst af betydning, om ordningen tillige giver adgang til børnepensioner. Spørgsmålet herom er derfor behandlet i denne sammenhæng.

Endvidere omtales spørgsmålet om en eventuel adgang til pension for enkemænd fra den kommende tillægspensionsordning.

A. Enketillægspension.

1. Hvilke grupper af enker skal have adgang til enketillægspension.

a. Samme aldersgrænse som i ATP-loven.

Den almindelige pensionsalder både for mænd og for kvinder er foreslået sat til 67 år. Det må imidlertid anses for givet, at det ikke kan være tilstrækkeligt, at en enke først fra denne alder får ret til enkepension.

Efter ATP-loven er der adgang til enkepension fra enkens fyldte 62. år. Denne aldersgrænse gælder tillige for adgangen til indtægtsbestemt folkepension for enlige kvinder. Den første mulighed må derfor være, at der bliver ret til enketillægspension fra enkens fyldte 62. år, og at pensionen - ligesom efter ATP-loven - ydes fra dette tidspunkt uden hensyn til enkens alder ved mandens død. Enketillægspensionen

vil i så fald nærmest få karakter af en alderspension, om end med en noget lavere pensionsalder end den almindelige.

Som det fremgår af de talmæssige oplysninger nedenfor under E, nr. 1, vil en aldersgrænse på 62 år efter de nuværende befolkningstal betyde, at omtrent ³/₄ af samtlige enker eller i alt ca. 142.000 enker vil få mulighed for at opnå enketillægspension, når ordningen er fuldt opbygget.

b. Enketillægspension efter de aldersmæssige begrænsninger, der gælder i enkepensionsloven.

Der vil i mange tilfælde være et betydeligt behov for en enkepension fra tillægspensionsordningen, selv om enken endnu ikke er fyldt 62 år. Der er derfor grund til at overveje en videre adgang til enkepension fra den kommende tillægspensionsordning end den, der gælder efter ATP-loven.

I Sverige gælder ingen aldersbetingelser for opnåelse af enketillægspension, heller ikke hvis ægteskabet er barnløst. I så fald kræves alene, at ægteskabet skal have bestået i mindst 5 år og være indgået senest ved mandens fyldte 60. år. Adgangen til enkepension også for yngre enker uden børn blev begrundet med en henvisning til en tilsvarende adgang inden for eksisterende pensionsordninger for ansatte. Det blev anført, at ensartede regler på dette punkt ville lette samordningen mellem tillægspensionsordningen og andre pensionsordninger, og at merudgifterne ved at undlade at opstille aldersbetingelser ville blive forholdsvis beskedne. Pensionen udmåles i Sverige efter mandens fulde alderspension (som om han havde nået at optjene fuld anciennitet), mens pensionsprocenten er forholdsvis lav — 40 pct. af mandens pension eller 35 pct. heraf, hvis der tillige er pensionsberettigede børn. Det er alene enketillægspension, som ydes uden aldersbetingelse; enkepension i form af folkepension ydes derimod først fra 50 års alderen med det

fulde beløb, medmindre enken har mindreårige børn.

I Norge er der efter loven om folketrygd, der træder i kraft fra 1. januar 1967, adgang til pension for en efterladt ægtefælle, uanset om det er hustruen eller manden, der er den længstlevende. Der opstilles ingen fast aldersgrænse for adgangen til pension, men der skal — når det drejer sig om pension til en efterladt ægtefælle, der ikke har nået den normale pensionsalder — foretages en erhvervsmæssig bedømmelse. Den fulde pension, som består af grundpension og tillægspension, skal ydes, når den efterlevende antages ikke at kunne få en årlig erhvervsindtægt, der overstiger halvdelen af grundpensionen. Ved bedømmelsen af den forventede erhvervsindtægt skal der især tages hensyn til den efterlevendes alder og erhvervssevne og til de foreliggende erhvervsmuligheder. Antages erhvervsindtægten at komme til at overstige halvdelen af grundpensionen, skal pensionen aftrappes gradvis helt ned til 0.

For en efterladt ægtefælle, der har nået den normale pensionsalder på 70 år, er der — udover grundpensionen — ret til 55 pct. af den afdøde ægtefælles tillægspension. Samtidig skal den efterlevendes egen tillægspension nedsættes til 55 pct. Er den efterlevendes egen tillægspension større end 55 pct. af ægtefællernes samlede tillægspension, skal den efterlevende dog i stedet have sin egen tillægspension fuldt ud.

Ligesom i Sverige skal den afdøde ægtefælles tillægspension beregnes, som om der var erhvervet anciennitet helt frem til pensionsalderen.

Enkepension efter de her i landet eksisterende pensionsordninger for ansatte ydes i langt de fleste tilfælde uden hensyn til enkens alder, idet de har taget mønster efter pensionsordninger, der er blevet til i en tid, hvor kvinderne endnu ikke i større udstrækning deltog i erhvervslivet. Enkepensionsloven er derimod kommet til senere, og den aldersmæssig mere begrænsede personkreds, som denne lov tager sigte på, er derfor måske et bedre udtryk for det virkelige behov under de nuværende forhold. Udstrækkes enkepensionen til meget vide kredse af enker, kan det modvirke bestræbelserne for at skaffe enken passende erhvervsmæssig beskæftigelse. Yderligere er der efter de nuværende erfaringer grund til at tro, at udviklingen med gifte kvinders stigende deltagelse i erhvervslivet vil fortsætte i de kommende år, bl. a. fordi en række af de ekspanderende grene af erhvervslivet i stor udstrækning anvender kvindelig arbejdskraft. Gode beskæftigelsesmuligheder for kvinder vil utvivlsomt nedsætte behovet for enkepension, og der må derfor udvises forsigtighed ved fastlæggelsen af tillægspensionsordningens enkepension — ikke mindst fordi der her er tale om en langsigtet ordning, som det

senere hen vil være vanskeligt at indskrænke på afgørende punkter. Hertil kommer, at en vid personkreds antagelig vil medføre, at pensionerne må sættes lavere end med en mere begrænset personkreds.

Hvis man derfor når til, at enken skal have nået en vis alder for at opnå ret til enketillægspension, kan man herefter spørge, om det vil være hensigtsmæssigt at anvende de samme nedre aldersgrænser for enketillægspension som dem, der gælder for den offentlige enkepension. Dette vil betyde, at der vil være ret til enketillægspension fra 55 års alderen, når ægtefællen er død efter enkens fyldte 45. år. Endvidere vil der straks fra dødsfaldet være ret til enketillægspension for enker med 2 mindreårige børn, når enken er fyldt 45 år ved dødsfaldet. I disse tilfælde vil retten til enkepension bestå, så længe der er ét mindreårigt barn, og fra enkens 55. år vil pensionen i kraft af den førstnævnte regel blive ydet uden hensyn til, om der er mindreårige børn.

Enketillægspension vil derved i vidt omfang blive ydet som en tillægsydelse i forbindelse med den offentlige enkepension. Dette forekommer velbegrundet, når det tages i betragtning, at enketillægspensionen for enker, der har nået den normale pensionsalder, vil blive ydet sammen med folkepensionen.

Retten til enketillægspension bør derimod næppe være betinget af, at der er en aktuel ret til den offentlige enkepension. Den offentlige enkepension beregnes i forhold til pensionistens andre indtægter. Medfører beregningen, at pensionens grundbeløb bliver mindre end Ve af fuldt grundbeløb, bortfalder pensionen. Hvis enketillægspension kun skal ydes, når der tillige oppebæres offentlig enkepension, vil enketillægspensionen i realiteten blive indtægtsbestemt.

Når man alene anvender aldersgrænserne fra enkepensionsloven uden hensyn til, om enken har en aktuel ret til offentlig enkepension, må man være opmærksom på, at enketillægspension derved vil blive ydet til en videre kreds, idet det må antages, at et betydeligt antal enker er afskåret fra at søge offentlig enkepension på grund af størrelsen af deres andre indtægter.

Som det fremgår af de talmæssige oplysninger nedenfor under E, nr. 2, kan det anslås, at der er ca. 23.000 enker i alderen 55 til 61 år, som er blevet enker efter det fyldte 45. år, men at kun ca. 9.000 af disse for tiden oppebærer enkepension efter enkepensionsloven. Ca. 14.000 enker i disse aldersgrupper, som i dag klarer sig uden offentlig

enkepension, vil således i givet fald få mulighed for at opnå enketillægspension. Endvidere kan det skønsmæssigt anslås, at der er et lignende antal enker i alderen 62 til 67 år, som undlader at søge indtægtsbestemt folkepension efter reglerne for enlige kvinder, men som i givet fald ligeledes vil blive berettiget til enketillægspension, uanset om man anvender enkepensjonslovens aldersgrænser, eller om man som nævnt under a. sætter grænsen ved 62 års alderen.

Efter de nuværende befolkningstal vil ca. 157.000 enker på 55 år og derover få mulighed for at opnå enketillægspension, såfremt man anvender aldersgrænserne fra enkepensjonsloven, jfr. oplysningerne nedenfor under E, nr. 2. Endvidere vil et forholdsvist beskædet antal enker i alderen fra 45 til 55 år med børn ligeledes få mulighed for at få enketillægspension. Af de enker, der er fyldt 62 år, og som derfor vil have mulighed for enketillægspension med den under a. nævnte aldersgrænse, vil ca. 8.000 falde uden for den her omtalte kreds, fordi de var under 45 år ved enkestandens indtræden. Ligesom for den under a. omtalte mulighed gælder det, at retten til enkepension først vil blive opbygget gradvist over en længere årrække efter ordningens start. For kvinder, der bliver enker i en noget yngre alder, vil der dog straks kunne blive tale om ret betydelige pensionsbeløb, såfremt der - som omtalt nedenfor under 3 — skal regnes med visse hypotetiske pensionsrettigheder for den afdøde ægtefælle.

Alt i alt finder udvalget, at der er meget, der taler for, at *enketillægspension ydes til enker, der opfylder de nedre aldersmæssige betingelser for at få offentlig enkepension*, fremfor den mere begrænsede adgang til enkepension, der er omtalt ovenfor under a. Udvalget har dog fundet det rigtigst at pege på begge muligheder.

Spørgsmålet om, hvorvidt der er grundlag for en videre adgang til enketillægspension for yngre enker, skal kort behandles i det følgende afsnit (c).

c. Skal der være adgang til enkepension for yngre enker.

Som nævnt er det almindeligt, at der i pensionsordninger for ansatte er adgang til enkepension uden hensyn til enkens alder. Det kan derfor overvejes, om ordningen tillige skal indeholde en sikring for yngre enker.

Efter udvalgets opfattelse er det tvivlsomt, om der er tilstrækkelig grund til - som i Sverige - at give en almindelig adgang til enketillægspension for yngre enker. I de tilfælde, hvor enken er vanskeligt stillet, navnlig i den første tid efter dødsfaldet, kan der ydes hjælp efter andre regler, herunder med henblik på at skaffe enken mulighed for en passende er-

hvervsmæssig beskæftigelse. Udsigterne til at opnå en god erhvervsmæssig placering vil være langt bedre nu end tidligere, og støtten må om fornødent kunne udstrækkes over længere tid, f. eks. under en langvarig uddannelse. Derimod er der næppe i dag noget generelt behov for en varig pensionsydelse til yngre enker.

Efter danske forhold vil det næppe heller være hensigtsmæssigt at åbne adgang til enketillægspension fra en tidligere alder reguleret efter den forventede fremtidige erhvervsindtægt på linie med den ordning, der er vedtaget i Norge.

Hvis der for yngre enker indføres adgang til enketillægspension, der i realiteten er indtægtsbestemt, vil det være nærliggende at antage, at der for disse enker ligeledes må være adgang til offentlig enkepension. Dette skyldes, at det vil stride imod forudsætningen om, at tillægspensionen skal udgøre en overbygning på de offentlige grundpensioner, hvis enketillægspensionen skal ydes helt uafhængig af den offentlige enkepension. En adgang til indtægtsbestemt enkepension for enker i yngre aldersklasser kunne meget vel føre til, at man som efter det norske forslag helt ophævede de faste aldersgrænser for ret til enkepension, således at enketillægspensionen i stedet - ligesom den offentlige grundpension - blev indtægtsbestemt for alle enker under den normale pensionsalder på 67 år.

Uanset om det skulle gælde alene for yngre enker eller for alle enker under 67 år, vil en indtægtsbestemt enketillægspension ikke stemme overens med tillægspensionsordningens forsikringsmæssige karakter. Udviklingen er hidtil gået i retning af at indskrænke indtægtsreguleringen af pensioner, og udvalget finder herefter, at det vil være rimeligt, at der ikke skal være adgang til enketillægspension for yngre enker, heller ikke i form af en indtægtsreguleret enketillægspension.

Selv om der ikke i almindelighed er grund til at yde enketillægspension til yngre enker, kan man dog ikke helt afvise muligheden af en adgang til pension for yngre enker med mindreårige børn. Spørgsmålet om adgang til enketillægspension i sådanne tilfælde må dog ses i sammenhæng med, hvilken støtte det offentlige direkte yder til en enlig forsørger med børn, jfr. herom nedenfor under D.

2. Andre betingelser for enkepension.

Det er et gennemgående træk i de forskellige offentlige pensionsordninger, at ægteskabet -

såfremt det har været barnløst - skal have bestået i en årrække, normalt i 5 år, som betingelse for enkens ret til enkepension. Dette kræves således efter den svenske ordning, efter den norske ordning og ifølge enkepensionsloven. Efter ATP-loven kræves 10 års ægteskab. Inden for pensionsordninger for ansatte stilles et sådant krav normalt ikke. Det kendes således ikke i tjenestemandsløven og normalt heller ikke inden for private pensionsordninger.

Det forekommer naturligt i en offentlig enkeltlægspensionsordning at opstille den betingelse, at ægteskabet skal have bestået i en vis årrække, idet der ved ægteskaber af kort varighed må være en formodning for, at enken vil være i stand til at omstille sig til den nye situation og normalt vil kunne opnå erhvervsmæssig beskæftigelse. Mest nærliggende vil det være at sætte fristen til 5 år som i enkepensionsloven. Noget kunne dog tale for at sætte fristen til 10 år som i ATP-loven, såfremt retten til pension først skal indtræde fra enkens 62. år, jfr. den foran under 1, a, omtalte mulighed.

Hvis enken derimod skal have pension i kraft af regler om pension til enker med mindreårige børn, kan der næppe stilles krav til ægteskabets varighed.

Såvel efter den svenske ordning som efter den danske tjenestemandsløve gælder det, at ægteskabet skal være indgået inden mandens fyldte 60. år. Det vil antagelig forekomme helt naturligt, at en tilsvarende betingelse kommer til at gælde for retten til enkeltlægspension.

Efter tjenestemandsløven er der ikke adgang til enkepension, hvis ægteskabet er indgået efter tjenestemandens pensionering. Såfremt der, som antaget foran, skal gælde et almindeligt krav om, at ægteskabet skal være indgået, inden manden fyldte 60 år, kan spørgsmålet om adgang til enkepension, selv om ægteskabet er indgået efter mandens pensionering, kun få betydning, hvis manden har oppebåret invalidepension fra ordningen inden sit fyldte 60. år. Under en pensionsordning for ansatte er det forståeligt, at der ikke kan opnås pensionsdækning for enken, når ægteskabet først indgås, efter at manden er fratrådt tjenesten. Det er imidlertid ikke sikkert, at der under en almindelig tillægspensionsordning er den samme grund til at afskære enken efter en invalidepensionist fra at oppebære enkepension, selv om ægteskabet er indgået efter pensioneringen. I de tilfælde, hvor ægtefællernes livsførelse — måske gennem en længere årrække - hovedsagelig har været base-

ret på mandens pension, kan det ud fra et socialpolitisk synspunkt være ønskeligt, at enken kan oppebære en enkepension, som står i forhold til den afdøde ægtefælles invalidetillægspension. Hverken efter den svenske eller den norske ordning er enken afskåret fra enkepension, selv om ægteskabet er indgået, efter at manden har fået tillagt invalidepension.

Retten til enkepension efter enkepensionsloven, efter ATP-loven og efter tjenestemandsløven bortfalder ved indgåelse af nyt ægteskab, men den genindtræder, hvis ægteskabet ophører. Efter de fleste private pensionsordninger bevares retten til enkepension derimod uanset indgåelse af nyt ægteskab.

Under en almindelig tillægspensionsordning vil det antagelig være mest nærliggende at fastsætte en regel på linie med de gældende offentlige ordninger, således at retten til pension bortfalder ved indgåelse af nyt ægteskab, men genindtræder, hvis ægteskabet ophører. Dette gælder især, såfremt adgangen til enkeltlægspension knyttes til de nedre aldersgrænser i enkepensionsloven, således at enkeltlægspension jævnlige vil blive ydet sammen med en offentlig enkepension, der bortfalder ved indgåelse af nyt ægteskab.

3. Enkepensionens størrelse.

Enkepensionen kan som tidligere nævnt betragtes som afledt af mandens pensionsrettligheder. Under en tillægspensionsordning med variable pensioner i forhold til den berettigedes tidligere indtægtsniveau bør derfor også enkepensionen stå i forhold til mandens tidligere indtægter.

I Sverige udgør enkepensionen 40 pct. af mandens alderspension, hvis der ikke er pensionsberettigede børn, og ellers 35 pct. I Norge er pensionen til en efterladt ægtefælle sat til 55 pct. af den afdødes alderspension. Ved sammenligning mellem Sverige og Norge må det imidlertid bemærkes, at der i Sverige tillige ydes børnetillægspensioner, medens der i Norge kun bliver tale om en ensartet grundpension til børnene, når der ydes pension til en efterladt ægtefælle.

Inden for invalide- og folkepensionslovgivningen er pensionen til en enlig $\frac{2}{3}$ af ægteparpensionen. Den længstlevende af et pensionist-ægtepar oppebærer således en pension på 67 pct. af ægteparrets pension. Ifølge tjenestemandsløven udgør den typiske, højeste enke-

pension ca. 75-80 pct. af højeste egenpension. Efter ATP-loven udgør enkepensionen 50 pct. af mandens egenpension alene beregnet efter de faktisk indtjente rettigheder.

Inden for private pensionsordninger udgør enkepensionen normalt mellem $\frac{1}{2}$ og $\frac{2}{3}$ af mandens alderspension, jfr. enkepensionsudvalgets betænkning nr. 205/1958, side 33. Det oplyses her, at enkepensionen i langt det største antal tilfælde synes at ligge på $\frac{1}{2}$ af alderspensionen. I de private pensionsordninger synes tendensen at gå i retning af at forhøje enkepensionerne.

En enkepension på $\frac{2}{3}$ af mandens pension synes at være det højeste, der kan komme i betragtning.

Med aldersgrænser svarende til **enkepensionslovens** vil enketillægspension også blive ydet til enker, som efter deres alder har gode muligheder for at skaffe sig erhvervsindtægter udover pensionen. Dette kan begrunde, at enkepensionen fastsættes noget lavere, f. eks. til 60 pct. af mandens alderspension, som - stort set - vil ligge på linie med de bedre enkepensionsordninger inden for private pensionsordninger, eller til 50 pct., som efter de foreliggende oplysninger vil være lige så godt som hovedparten af enkepensionsordningerne inden for private pensionsordninger, og som tillige vil svare til den pensionsprocent, der er anvendt i ATP-loven.

Ved sammenligning med pensionsprocenten inden for private pensionsordninger må det erindres, at ydelserne fra tillægspensionsordningen forudsættes at skulle gøres værdifaste. Dette indebærer, at ydelserne i hvert fald skal pristalsreguleres. Ydelserne fra private pensionsordninger for allerede betalte præmier kan derimod kun reguleres som følge af bonustilskrivning eller ved direkte tilskud f. eks. fra arbejdsgiveren. Det må derfor antages, at selv med en væsentlig lavere pensionsprocent vil ydelserne fra tillægspensionsordningen gennemgående blive mindst lige så gode som ydelser fra private ordninger.

En pensionsprocent for enkepension, der er væsentlig under 50, vil imidlertid nok være vanskelig at acceptere på baggrund af de eksisterende enkepensionsordninger her i landet.

Enkepensionens størrelse udmålt med forskellige procenter af afdødes egenpension er belyst i nedenstående tabel 2. Man har her valgt at vise enkepensionens størrelse under den i kapitel IV som nr. 6 omtalte tillægspensionsordning.

Tabel 2. Størrelsen af enkepension udmålt med forskellige procenter af afdødes egenpension, når egenpensionen beregnes efter fuld pensionsgivende tid, med et basisbeløb på 7.608 kr. og en tillægspensionsprocent på 50.

Afdødes indkomst kr. pr. år	Afdødes egenpension kr. pr. år	Enkepension i pct. af afdødes egenpension		
		40 pct. kr. pr. år	50 pct. kr. pr. år	60 pct. kr. pr. år
9.000	696	278	348	418
12.000	2.196	878	1.098	1.318
18.000	5.196	2.078	2.598	3.118
24.000	8.196	3.278	4.098	4.918
30.000	11.196	4.478	5.598	6.718
36.000	14.196	5.678	7.098	8.518
42.000	17.196	6.878	8.598	10.318

I de foretagne beregninger for ordningens økonomi er der regnet med en enkepension på henholdsvis 50 pct. og 60 pct. af mandens alderspension.

Der rejser sig endvidere det spørgsmål, om pensionen som i Sverige og Norge skal stå i forhold til den alderspension, som manden ville have opnået, hvis han fortsat havde indtjent pensionsrettigheder indtil opnåelse af pensionsalderen. Dette svarer til, hvad der gælder her i landet inden for de bedste private pensionsordninger. Efter ATP-loven udmåles enkepensionen derimod alene efter mandens faktisk optjente rettigheder inden dødsfaldet. Enkepension ifølge tjenestemandsløven indtager her en mellemstilling; pensionen er nok stigende med en stigende pensionsalder for manden, men allerede ved laveste pensionsalder (under 7 år) ydes knapt $\frac{2}{3}$ af pensionen ved højeste pensionsalder (32 år og derover); herved er der dog ikke taget hensyn til, at tjenestemandens sidst opnåede løn, som indgår i pensionsberegningen, normalt vil være højere, hvis tjenestemanden har opnået en forholdsvis høj pensionsalder.

Såfremt retten til pension først skal indtræde fra enkens 62. år på linie med ATP-ordningen, er der normalt ikke noget behov for at beregne pensionen med tillæg af yderligere pensionsanciennitet for manden. Det vil endvidere være helt ubegrundet i de tilfælde, hvor der, når retten til pension indtræder, er forløbet en længere årrække siden mandens død. Pensionen må derfor under denne forudsætning i stedet regnes alene efter mandens faktisk optjente rettigheder svarende til beregningen af enkepension i ATP-ordningen.

Såfremt man vælger at anvende de samme nedre aldersgrænser for enketillægspension som

dem, der gælder for den offentlige enkepension, vil enketillægspensionen i nogle tilfælde blive ydet allerede fra enkens 45. år og i andre tilfælde fra enkens 55. år. Dette kan tale for, at enkepensionen under en sådan ordning ligesom i Sverige og Norge beregnes ud fra de hypotetiske pensionsrettigheder, som manden ville have indtjent i tiden fra dødsfaldet og indtil hans normale pensionsalder. Uden en sådan regel vil enkepensionen blive lav i forhold til forsørgerens hidtidige indtægter, hvis forsørgeren dør i en noget yngre alder, således at han mangler mange år i at have erhvervet fuld anciennitet.

Hvorledes den hypotetiske pensionsanciennitet for tiden efter mandens død i givet fald nærmere skal beregnes, må afhænge af, hvorledes mandens egenpension skal beregnes.

4. Skal enkepension kunne oppebæres ved siden af egenpension.

I Sverige er der ingen begrænsning i adgangen for enken til at oppebære enketillægspension ved siden af alderstillægspension på grundlag af de af hende selv optjente rettigheder.

Efter den norske ordning har den efterlevende ægtefælle - enke såvel som enkemand - fra 70 års alderen ret til alderspension, som består af grundpensionen og en tillægspension. Denne tillægspension udgør det største af følgende beløb: enten 55 pct. af summen af egen tillægspension og afdødes tillægspension eller den fulde egen tillægspension. Den efterlevende kan således reelt oppebære pension til efterladt ægtefælle også efter den normale pensionsalder (uden erhvervsmæssig bedømmelse), dog at egen tillægspension i så fald reduceres til 55 pct.

Forskellen mellem de svenske og de norske regler på dette punkt må bl. a. ses i sammenhæng med, at enkepensionsprocenten er væsentlig højere i Norge, nemlig 55 imod 40 i Sverige.

Efter ATP-loven kan en enke, der selv har optjent pensionsrettigheder, fra 67 års alderen kun oppebære den højeste af de to ydelser, enten enkepension eller egenpension. Efter tjenstemandsloven har en enke i lighed hermed valget mellem den højeste ydelse, enten sin egen tjenstemandspension eller tjenstemandsenkepension efter manden.

Det svenske system er antagelig bedst stemmende med almindelige forsikringsmæssige principper, idet enker opnår de fulde pensions-

rettigheder for de bidrag, som er indbetalt for dem, uden afkorting af enkepensionen.

De norske regler medfører, at der i de tilfælde, hvor begge ægtefæller har optjent pensionsrettigheder, er sikret den efterlevende en pension, der står i fast forhold til ægteparrets samlede pension. Samtidig er det sikret, at den efterlevende altid har ret til mindst at oppebære en pension, der svarer til de af den pågældende selv optjente pensionsrettigheder.

Har enken nået pensionsalderen inden mandens død, er hendes ret til en af hende selv optjent alderstillægspension allerede aktuel. I andre tilfælde kan enken inden dødsfaldet have optjent pensionsrettigheder, som senere kan blive aktuelle. Endvidere må det antagelig forudsættes, at en enke, der ikke har nået pensionsalderen, ikke kan være afskåret fra at indtjene pensionsrettigheder i forhold til hendes eventuelle løn- og erhvervsindtægt, selv om hun samtidig oppebærer enkepension fra ordningen, og der må derfor også i disse tilfælde betales bidrag til ordningen efter de almindelige regler. Under alle omstændigheder må der tages stilling til, om der skal være adgang til samtidig at oppebære enkepension og egen tillægspension.

Den mest almindelige situation, hvor spørgsmålet har betydning, vil nok være den, at hustruen i en kortere årrække end manden har haft pensionsgivende indtægt samtidig med, at hendes pensionsgivende indtægt gennemgående har været lavere end mandens. Hvis f. eks. hendes egen tillægspension fuldt ud skal fradrages i enkepensionen, vil hun i mange tilfælde, efter at være blevet enke, overhovedet ikke opnå nogen forhøjet pensionsydelse på grund af sine egne pensionsgivende indtægter. I andre tilfælde vil hun kun opnå en yderst begrænset fordel i sammenligning med enker, der slet ikke har haft erhvervsmæssig beskæftigelse. Gennemgående synes der derfor at være et behov for, at enker i hvert fald i et vist omfang i modsætning til de nugældende generelle pensionsordninger kan oppebære både enkepension og egenpension.

I denne forbindelse synes en løsning på linie med den norske ordning at kunne overvejes. Reduktionens størrelse må i givet fald navnlig afhænge af, hvilke regler der i øvrigt fastsættes for beregning af enketillægspension. Såfremt enketillægspensionen f. eks. sættes til 50 pct. af mandens alderspension, vil det være nærliggende, at enkens egenpension ligeledes nedsættes

med 50 pct., såfremt enken skal oppebære begge ydelser.

Under en sådan ordning vil enken med fordel kunne oppebære begge ydelser, såfremt mandens alderspension er større end hendes egen alderspension, således som det antagelig efter den nuværende erhvervsstruktur vil være tilfældet for langt de fleste enker. Er enkens egen alderspension derimod større end mandens alderspension, vil enken stå sig ved alene at oppebære sin egen alderspension uden nedsættelse.

Det kan nævnes, at man under en sådan ordning uden større betænkeligheder vil kunne indføre en fuld formel ligestilling mellem mænd og kvinder med hensyn til ret til pension til en efterladt ægtefælle, når den efterlevende har opnået den normale pensionsalder, jfr. nærmere nedenfor under afsnit C.

5. Samordningen med enkepension efter enkepensionsloven.

Under 1, b, er drøftet den mulighed, at enkeltlægspension skal kunne oppebæres af enker, der opfylder aldersbetingelserne for at oppebære offentlig enkepension. Da den offentlige enkepension er af samme størrelse som folkepensionen for en enig, vil en enke, der har ret til enkeltlægspension, i princippet opnå den samme samlede pensionsydelse, når hun oppebærer offentlig enkepension og tillægspension, som når hun overgår til at oppebære folkepension og tillægspension. Dette resultat må forekomme velbegrunderet.

Der opstår imidlertid den vanskelighed, at den offentlige enkepension fortsat tænkes reguleret efter pensionistens øvrige indtægter, også efter 1970, når der er gennemført fuld indtægtsreguleret folkepension fra 67 års alderen. Hvis enken ikke har andre indtægter udover enkeltlægspensionen, vil den offentlige enkepension imidlertid kun undtagelsesvis blive reduceret.

Dette skyldes, at enkeltlægspensionen vil blive omfattet af de meget gunstige regler for pensionsindtægter ved beregning af enkepension. Af sådanne indtægter ses der ved pensionsberegningen bort fra 30 pct., dog mindst 3.100 kr. Når der yderligere tages hensyn til fradraget for betalte skatter m. v. og til det fradragsfrie beløb ved pensionsberegningen, betyder det, at en enkepensionist for tiden kan have en pensionsindtægt på ca. 7.800 kr. årlig og dog oppebære fuld enkepension. Hvis enkeltlægspensionen f. eks. sættes til 50 pct. af mandens alderspension, vil det ses, at enkepensioner svarende til alderspensioner for den afdøde ægtefælle på op til ca. 16.000 kr. årlig ikke vil bevirke fradrag i den

offentlige enkepension. Den tilsvarende pensionsgivende indtægt for den afdøde ægtefælle vil være op til ca. 32.000 kr. årlig, hvis der forudsættes en tillægspensionsprocent på 50, og med et basisbeløb på 7.000 kr. vil de tilsvarende bruttoindtægter ligge på op til ca. 39.000 kr. årligt.

Til støtte for, at enkeltlægspensionen end ikke i dette begrænsede omfang bør kunne påvirke enkepensionens størrelse, vil der kunne henvises til princippet i ATP-lovens § 37, hvorefter tillægspensionen ikke medregnes til indtægten ved beregning af folkepensionens grundbeløb. ATP-lovens § 37 må imidlertid ses på baggrund af, at ATP-loven blev gennemført på et tidspunkt, hvor der i princippet var enighed om at gennemføre den ikke-indtægtsregulerede folkepension fra 67 års alderen, men hvor lovforslaget herom endnu ikke var vedtaget.

Hvis der blev gennemført en regel om, at enkeltlægspension ikke skulle medregnes til indtægten ved beregning af den offentlige enkepension, måtte det samme antagelig komme til at gælde for pensioner fra private pensionsordninger, da det meget vanskeligt kan begrundes, hvorfor ydelser fra tillægspensionsordningen i denne henseende skal behandles anderledes end ydelser fra andre pensionsordninger. Herefter vil der imidlertid næppe være grundlag for overhovedet at opretholde indtægtsregulering af den offentlige enkepension, da man næppe kan tænke sig, at andre arter af indtægter, f. eks. arbejdsindtægter og formueindtægter, fortsat skal bevirke fradrag i pensionen, når pensionsindtægter ikke tages i betragtning.

En ophævelse af indtægtsreguleringen for den offentlige enkepension og en tilsvarende ophævelse af indtægtsreguleringen for folkepension til enker i alderen 62 til 67 år vil, som berørt foran under 1, b, medføre en meget betydelig udvidelse af kredsen af pensionsberettigede enker, som måske derved vil vokse til op imod det firdobbelte af antallet af pensionsberettigede enker i disse aldersklasser i dag.

Udvalget finder at måtte gå ud fra, at indtægtsreguleringen opretholdes for den offentlige enkepension og tillige for de øvrige sociale pensioner til personer under 67 år, og at enkeltlægspensionen derfor må medregnes ved indtægtsopgørelsen til brug for pensionsberegningen på linie med andre pensionsindtægter.

B. Fraskilte hustruers ret til enkepension.

Under behandlingen af ATP-loven i folketinget blev det i folketingsudvalgets betænkning

forudsat, at den fraskilte hustru skulle kunne bevare retten til enkepension efter reglerne i lov nr. 102 af 14. marts 1941 om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse, som ændret ved lov nr. 208 af 14. juni 1951.

Denne lov omhandler enkepensionsordninger, som udspringer af ansættelsesforhold. Retten til enkepension berøres ikke af separation. Ved skilsmisse bevares retten til enkepension, når ægteskabet har været i mindst 5 år, med mindre hustruen ikke får tillagt underholdsbidrag, eller der træffes bestemmelse om, at hun ikke bevarer retten til enkepension.

Loven indeholder endvidere bestemmelser om en deling af pensionen i tilfælde af, at manden efterlader sig en enke og en fraskilt hustru eller eventuelt flere fraskilte hustruer. Pensionen skal normalt deles i forhold til varighed af det enkelte ægteskab.

Den fraskilte hustrus ret til enkepension bortfalder ved indgåelse af nyt ægteskab, og retten indtræder ikke påny.

Tilsvarende regler er fastsat i tjenestemandsløven.

Der må antagelig under den kommende ordning være ret for en fraskilt hustru til at bevare enkepension efter samme principper som i den foran omtalte lov og i tjenestemandsløven. Da loven af 1941 om bevarelse af enkepension som nævnt kun angår pensionsordninger, der udspringer af ansættelsesforhold, vil det under den kommende ordning, der skal omfatte al arbejdsindtægt, herunder også indtægt ved selvstændig virksomhed, være nødvendigt, at der i lovgivningen optages en udtrykkelig bestemmelse om forholdet.

Det må dog bemærkes, at der - bortset fra dispensationsbestemmelsen - ikke er adgang til offentlig enkepension for fraskilte kvinder, når den tidligere ægtefælle afgår ved døden. Enketillægspension vil derfor ikke i disse tilfælde kunne knyttes til en offentlig enkepension. For fraskilte hustruer i ældre aldersklasser vil tillægspension derimod kunne oppebæres sammen med folkepension.

C. En eventuel adgang til tillægspension for enkemænd.

I den offentlige debat er det blevet gjort gældende, at adgang til enkepension bør afløses af en lige ret for mænd og kvinder til en ægtefællepension efter en afdød ægtefælle. Dette synspunkt er også blevet fremført i folketinget

under behandlingen af lovforslaget om ATP. Der har navnlig været henvist til, at det er en urimelig forskelsbehandling, at en mand for sit pensionsbidrag opnår ret til pension både til sig selv og til sin eventuelle enke, medens en kvinde for det samme bidrag kun opnår ret til egenpension.

De eksisterende offentlige og private pensionsordninger giver praktisk taget aldrig ret til pension for enkemænd. Den kommende tillægspensionsordning må ses på baggrund af et almindeligt ønske om, at de pensionsgoder, som i dag er opnået for betydelige grupper, bliver udstrakt til at gælde for hele befolkningen. På forhånd må der derfor være en formodning for, at heller ikke den kommende ordning - i hvert fald ikke fra ordningens start - skal indeholde regler om pension til enkemænd.

Efter den svenske tillægspensionsordning, der indeholder regler om enkepension, er der ikke adgang for enkemænd til pension efter hustruen.

I Norge er der gennemført en fuld formel ligestilling mellem mænd og kvinder med hensyn til ret til pension for en efterladt ægtefælle. En sådan ligestilling har ikke tidligere været gennemført i Norge i nogen pensionsordning, hverken offentlig eller privat (dog bortset fra, at der i få år omkring 1920 gjaldt en lige adgang til pension for en efterladt ægtefælle fra statens pensjonskasse). Ordningen begrundes med, at en lige retsstilling for mænd og kvinder i dag er gennemført på praktisk taget alle områder og er et princip, som med få og spredte undtagelser ikke længere er genstand for diskussion. Videre siges det i bemærkningerne til lovforslaget, at der ikke er det samme sociale behov for pension til enkemænd som for pension til enker, og en ligestilling kan derfor ikke komme på tale, hvis der skal gælde en ubetinget pensionsret for en efterlevende ægtefælle. Der er derfor foretaget meget væsentlige begrænsninger i pensionsretten. Inden opnåelse af den normale pensionsalder på 70 år er retten til pension for en efterlevende ægtefælle afhængig af en bedømmelse af den pågældendes erhvervs-evne, og der foretages en aftrapning af pensionen ned til 0, såfremt den fremtidige erhvervsindtægt antages at komme til at ligge over en ret lav grænse. Efter pensionsalderen samordnes pensionen til den efterladte ægtefælle med den pågældendes egen pension på en sådan måde, at der kun bliver tale om pension til den efterladte udover egenpensionen, såfremt den afdøde ægtefælle mindst har optjent pen-

sionsrettigheder i næsten samme omfang som den efterlevende. Under de nuværende erhvervsforhold for mænd og kvinder vil der således kun undtagelsesvis blive ydet pension til en efterladt mand i forhold til de af den afdøde ægtefælle optjente rettigheder.

Udvalget har i det foregående forudsat, at enketillægspension her i landet skal ydes uden indtægtsregulering efter faste, navnlig aldersmæssige kriterier, og at der i en vis udstrækning skal være adgang til enkepension for enker, der endnu ikke har nået den normale pensionsalder på 67 år, som skal give ret til alderspension fra tillægspensionsordningen. En fuldstændig ligestilling for mænd og kvinder på dette område, således at enkemænd får ret til pension i samme udstrækning, vil medføre, at der i meget vidt omfang vil blive ydet pension til enkemænd, som har en normal erhvervsindtægt, og som slet ikke har noget behov for pension. Efter udvalgets opfattelse kan en fuld formel ligestilling derfor kun gennemføres, såfremt pensionen til den efterladte ægtefælle bliver reguleret efter den pågældendes andre indtægter - i hvert fald når det drejer sig om pension til personer, der ikke er nået den normale pensionsalder på 67 år.

I ganske særlige tilfælde er der utvivlsomt behov for pension til enkemænd, der ikke selv har nået pensionsalderen, nemlig i de tilfælde, hvor ægteparrets livsførelse hovedsagelig har været baseret på den afdøde hustrus løn- eller erhvervsindtægter. Det kan i denne forbindelse nævnes, at det af forsikringsrådet er oplyst, at der for to af de pensionskasser, som rådet fører tilsyn med, tidligere har været bestemmelser om adgang til enkemandspension. Denne adgang er dog igen blevet afskaffet, fordi den ikke havde haft nogen praktisk betydning, hvilket skyldtes, at retten til pension var afhængig af, at pensionisten ikke havde lønnet ansættelse eller drev forretningsvirksomhed. I enkelte pensionskasser er der endvidere åbnet mulighed for, at kvindelige medlemmer efter begæring kan få en del af pensionsbidraget anvendt til indkøb af en overlevelsesrente til fordel for ægtefællen. Denne adgang er kun blevet udnyttet i ganske få tilfælde. Også ved kollektive pensionsforsikringer forekommer det, at der er åbnet mulighed for, at en kvindelig forsikret i et vist omfang tillige kan sikre sin ægtefælle.

Imødekomme af behovet for pension til enkemænd, der ikke har nået den normale pensionsalder, synes kun at kunne ske ved, at pen-

sionen gøres indtægtsbestemt. Der er derimod ikke de samme betænkeligheder ved at gennemføre en lige ret for mænd og kvinder til pension efter reglerne for en efterladt ægtefælle, når den berettigede selv har nået pensionsalderen. En adgang for enkemænd fra 67 års alderen til pension efter deres afdøde ægtefælle behøver ikke at medføre en urimelig høj pensionsydelse, såfremt der fastsættes passende regler for beregning af enkemandens samlede pension i form af enkemandspension og egenpension. Hvis enkemanden i lighed med reglen for enkepension i ATP kun kan oppebære den største af de to ydelser, enten enkemandspension eller egenpension, vil adgangen til enkemandspension kun få betydning i de forholdsvis sjældne tilfælde, hvor den afdøde hustru har haft en væsentlig større pensionsgivende indtægt end manden. Selv en mindre vidtgående samordning - f. eks. ved en reduktion af den efterlevende ægtefælles egenpension med 50 pct., såfremt der tillige oppebæres pension efter den afdøde, som skitseret foran i afsnit A, 4 - vil medføre, at den efterlevende kun opnår pension efter den afdøde ægtefælle, når den afdødes pensionsgivende indtægt har været mindst af lignende størrelse som den efterlevendes egen pensionsgivende indtægt.

Man må imidlertid være opmærksom på, at en adgang til enkemandspension kan medvirke til, at reglerne om enkepension bliver skærpet. Adgangen til enkepension bygger på, at manden i de fleste tilfælde er hovedforsørgeren, og dette spiller en særlig rolle for adgangen til enkepension inden opnåelse af den normale pensionsalder. Denne vide adgang til enkepension kan næppe i længden opretholdes, hvis der samtidig skal være adgang til enkemandspension. I så fald vil udviklingen antagelig gå i retning af en lige, men også ret begrænset ret til ægtefællepension både for mænd og for kvinder.

D. En eventuel adgang til børnetillægspension.

Efter den svenske ordning ydes børnepensioner til efterladte børn under 19 år. Børnetillægspension udgør normalt for det første barn 15 pct. og for hvert barn udover det første yderligere 10 pct. af afdødes (beregnete) alderspension. Efter en kvindelig forsikret udgør børnetillægspensionen dog for det første barn 40 pct. svarende til satsen for enkepension og for hvert barn udover det første yderligere 10 pct. De samme satser gælder for børnepension

efter en mandlig forsikret, når der ikke efterlades en pensionsberettiget enke.

Børnetillægspensionen efter en mandlig forsikret, der har haft en typisk arbejdsindtægt på f. eks. 24.000 sv. kr. årlig, og som tillige efterlader sig en pensionsberettiget enke, vil med det i 1967 gældende basisbeløb udgøre 1.683 sv. kr. årlig for det første barn og 1.122 sv. kr. årlig for hvert barn udover det første. Efterladte børn under 16 år vil endvidere få udbetalt børnepension i form af folkepension, normalt med 1.375 sv. kr. årlig efter de gældende satser. Endelig må det tages i betragtning, at der til alle forsørgere med mindreårige børn ydes almindelig børnetilskud, som for tiden udgør 900 sv. kr. om året for hvert barn under 16 år.

Efter den *norske* ordning skal børnepensioner til efterladte børn ydes med ensartede beløb uden hensyn til de pensionsrettigheder, som den afdøde forsørger har optjent. Pensionen udgør til det første barn 40 pct. af grundbeløbet, som er sat til 5.400 n. kr. fra 1. januar 1967, eller 2.160 n. kr. årlig, og til hvert af de øvrige børn 25 pct. af grundbeløbet, eller 1.350 n. kr. årlig. Normalt vil børnepensioner således alene blive ydet i form af grundpension; til forældreløse børn vil der dog blive ydet en egentlig tillægspension, som står i forhold til de af den afdøde forsørger optjente pensionsrettigheder. Til en enlig forsørger ydes endvidere almindeligt børnetilskud for hvert barn under 16 år med 400 n. kr. årlig for det første barn og med stigende beløb for de følgende børn, medens børnetillæg for andre forsørgere først ydes fra og med det andet barn.

Nærmere enkeltheder om reglerne for børnepension i Sverige og Norge fremgår af bilagene 4 og 5.

De eksisterende pensionsordninger her i landet sikrer i en del tilfælde tillige efterladte børn. F. eks. efter *tjenestemandsløven* ydes børnetillæg til enkepension og i visse tilfælde en selvstændig ydelse til børn. Efter satserne pr. 1. oktober 1966 vil børnetillæg oftest medføre, at pensionen forhøjes med 2.000-3.000 kr. årlig, medens en selvstændig ydelse til børn udgør 4.784 kr. årlig eller - bl. a. for forældreløse børn - 5.855 kr. årlig.

Ved afgørelsen af, om der skal være adgang til børnepension fra den kommende almindelige tillægspensionsordning, når en af barnets forældre er døde, må der i første række tages hensyn til, hvilke ydelser der allerede af det

offentlige stilles til rådighed for barnet i denne situation.

Udvalget finder det her naturligt at forudsætte, at det lovforslag om børnetilskud, der blev genfremsat i folketingsåret 1966/67, gennemføres. Efter dette forslag samles reglerne om børnebidrag, børnetilskud og børnetillæg, og den i denne forbindelse væsentligste ændring består i, at det særlige børnetilskud, som bl. a. afløser børnebidraget til enlige forsørgere, skal ydes med det fulde beløb uden hensyn til størrelsen af forsørgerens indtægter. Efter forslaget vil det samlede børnetilskud for enlige forsørgere komme op på 3.176 kr. årlig pr. barn efter det nuværende prisniveau. Af dette beløb vil 2.816 kr. årlig blive ydet uden hensyn til indtægtens størrelse. Indtægtsgrænsen for det yderligere, indtægtsregulerede børnetillæg på 360 kr. om året ligger på en skattepligtig indtægt på 13.630 kr. Med de eksisterende indtægtsforhold for enlige vil de fleste derfor tillige være berettiget til dette tillæg uden afkorting.

For forældreløse børn vil det samlede børnetilskud efter forslaget udgøre 3.690 kr. årlig.

Det kan herefter næppe anses for særlig påkrævet, at ordningen giver adgang til børnepensioner - der står i forhold til de af den afdøde optjente pensionsrettigheder - udover de offentlige grundydelse til børn, der har mistet en af deres forældre eller begge forældre.

£. Talmæssige oplysninger.

Der er i afsnit A, 1, a og b, især peget på følgende 2 muligheder for afgrænsning af kredsen af pensionsberettigede enker efter aldersmæssige kriterier og til dels efter antallet af mindreårige børn:

1) Ret til enketillægspension foreligger fra enkens fyldte 62. år uden hensyn til enkens alder ved mandens død. Dette svarer til enkepensionsordningen i ATP-loven.

2) Ret til enketillægspension for enker, der opfylder betingelserne i enkepensionsloven med hensyn til alder og antal af mindreårige børn for at få offentlig enkepension, samt for enker i folkepensionsalderen, der var fyldt 45 år ved mandens død, svarende til denne aldersbetingelse i enkepensionsloven. Enketillægspension vil herefter blive ydet til enker over 55 år og til enker mellem 45 og 55 år med to eller flere mindreårige børn, for begge grupper betinget af, at de var fyldt 45 år ved mandens død.

Enker under 55 år bevarer pensionen, så længe de har ét mindreårigt barn.

Dernæst er det drøftet (c), om der eventuelt i et vist omfang skal være adgang til:

3) Enkepension for yngre enker, navnlig for enker med mindreårige børn.

Endelig er der i afsnit C omtalt spørgsmålet om:

4) En eventuel adgang til pension for enkemænd.

Til belysning af den personkreds, som de nævnte muligheder vil vedrøre, kan der gives forskellige oplysninger om antallet af enker og enkemænd inden for visse grupper:

ad 1) Det samlede antal enker udgjorde den 1. januar 1964 knapt 195.000, der efter alder fordelte sig således:

	Abs. antal	Pct
Under 40 år	3.198	2
40-49 år	10.075	5
50-54 år	11.643	6
55-59 år	17.793	9
60-61 år	9.156	5
62-66 år	27.538	14
67 år og derover	114.156	59
I alt	193.559	100

Skal der være adgang til enketillægspension for enker, der er fyldt 62 år, såfremt deres tidligere ægtefælle har optjent pensionsret, udgør kredsen af muligt berettigede efter de nuværende befolkningstal omtrent $\frac{3}{4}$ af samtlige enker eller i alt ca. 142.000.

ad 2) Nytilgangen af enker udgør for tiden 13-14.000 om året. En fordeling af disse efter alder ved enkestandens indtræden giver for 1963 følgende resultat:

	Abs. antal	Pct.
Under 30 år	201	1
30-34 år	192	1
35-39 år	284	2
40-44 år	552	4
45-49 år	801	6
50-54 år	1.316	10
55-59 år	1.777	13
60 år og derover	8.682	63
I alt	13.805	100

På grundlag af de anførte tal samt under

hensyntagen til dødeligheden og ægteskabshypigheden i de enkelte aldersgrupper kan det - om end med nogen usikkerhed - opgøres, at ca. 157.000 enker på 55 år og derover er blevet enker efter det fyldte 45. år. Af disse vil ca. 23.000 være i alderen 55-61 år. Ca. 9.000 af disse modtager for tiden enkepension efter enkepensionsloven. Antallet af enker på 62 år og derover, som - fordi de var under 45 år ved enkestandens indtræden - ikke er omfattet af den her omhandlede kreds, vil udgøre ca. 8.000.

Antallet af enker i alderen 45-54 år, som er blevet enker efter det fyldte 45. år, kan opgøres til ca. 12.000. Af disse kan man næppe regne med, at mere end 10 pct. har to eller flere børn.

ad 3) Samtlige enker pr. 1. januar 1964 kan under hensyn til tilgangsalderen til enkestanden m. v. fordeles således:

Aktuel alder	Tilgangsalder	
55 år og derover	45 år og derover	157.000
45-54 år	45 år og derover	12.000
55 år og derover	45 år under	12.000
45-54 år	45 år under	6.000
under 45 år	45 år	7.000
	I alt	194.000

Af de anførte grupper vil enker på 55 år og derover, som er blevet enker før det fyldte 45. år, praktisk taget aldrig have 2 eller flere børn og kun i ganske få tilfælde have 1 barn.

Enker under 45 år vil antagelig for ca. 30 pct.s vedkommende have 1 barn og for ca. 25 pct. 2 eller flere børn.

Ad 4) Antallet af enkemænd pr. 1. januar 1964 var følgende:

	Abs. antal	Pct.
Under 40 år	881	1
40-49 år	2.666	4
50-54 år	2.996	4
55-59 år	4.625	7
60-61 år	2.364	3
62-66 år	7.754	11
67 år og derover	50.067	70
I alt	71.353	100

KAPITEL VII

Om invalidetillægspension.

A. Skal der være adgang til invalidepension fra tillægspensionsordningen.

Det er efter kommissoriet et åbent spørgsmål, om tillægspensionsordningen skal omfatte invalidepension, eller om ordningen i lighed med ATP-ordningen skal være begrænset til alderspension og enkepension.

Tillægspensionsordningen forudsættes at skulle hvile i sig selv ved bidrag for de forsikrede og uden tilskud fra det offentlige. Hvis ordningen tillige skal indeholde invalidepension, må dette medføre, enten at alderspensionen og enkepensionen sættes forholdsvis lavere, eller at bidragene til ordningen sættes forholdsvis højere.

Man kan anlægge det synspunkt, at invaliders behov for økonomisk sikring må løses af det offentlige ved særlig lovgivning og finansieres ved det offentliges almindelige indtægter. Til støtte herfor kan det navnlig anføres, at den nye lov om invalidepension, der er trådt i kraft den 1. april 1966, betyder en væsentlig forhøjelse af pensionsniveauet for hovedparten af de invaliderede, og at der derfor ikke er det samme behov for en overbygning på den offentlige invalidepension som for en overbygning på folkepensionen. Derudover kan det nævnes, at det kun er ved en af det offentlige finansieret invalidepensionsordning, at man kan sikre en ligestilling mellem personer med en medfødt invaliditet og andre invaliderede. Såfremt der ønskes gennemført yderligere forbedringer for alle invalidepensionister, efterhånden som den almindelige tillægspensionsordning for personer over 67 år udbygges, vil det kunne ske ved en forhøjelse af den offentlige invalidepension inden for de grænser, som må afstikkes af hensyn til mulighederne for en effektiv revalidering.

Endelig kan man pege på, at det ikke er sikkert, at der vil være så stor interesse for, at

ordningen kommer til at omfatte invalidetillægspension, såfremt denne vil medføre en nedsettelse af vedkommendes invalidepension fra det offentlige. Dette problem er imidlertid fælles for alle pensionsordninger, som giver adgang til invalidepension ved siden af den offentlige invalidepension.

På den anden side er der en del, der taler for, at det ligesom i Sverige og Norge vil blive anset for nødvendigt, at ordningen tillige giver adgang til invalidepension, sådan som det også almindeligvis er tilfældet inden for gældende pensionsordninger her i landet.

Den offentlige invalidepension vil således ikke kunne give en tilfredsstillende dækning for personer, som har haft indtægter, der ligger omkring eller over de gennemsnitlige indtægter for lønmodtagere. Dette skyldes, at der ved fastlæggelsen af niveauet for den offentlige invalidepension er taget hensyn til, at personer med en indtægt svarende til de lavtlønnedes indtægt skal have interesse i at opretholde eller at søge erhvervsmæssig beskæftigelse i stedet for at oppebære invalidepension. For personer, der har optjent betydelige pensionsrettigheder i ordningen, vil det således være ønskeligt inden den normale pensionsalder at kunne oppebære invalidetillægspension til supplerende af den offentlige pension.

Det kan ligeledes nævnes, at en væsentlig del af den offentlige invalidepension fortsat er reguleret efter størrelsen af pensionistens andre indtægter. I praksis er det især den raske ægtefælles indtægter, der bevirker fradrag i invalidepensionen, og fradragsreglen vil ofte medføre, at dækningsgraden for den offentlige invalidepension i forhold til pensionistens tidligere indtægter bliver endnu lavere.

I bemærkningerne til lovforslaget om den nugældende invalidepensionslov er man inde

på, at den kommende tillægspensionsordning eventuelt vil komme til at indeholde sikring imod invaliditet.

Som nævnt i kapitel I, side 13, er der for tiden ca. 100.000 invalidepensionister, hvoraf de fleste er i de ældre aldersklasser. En eventuel adgang til invalidetillægspension må dog forudsættes kun at få betydning for personer, der bliver invaliderede, efter at ordningen er trådt i kraft.

Om ordningen skal indeholde invalidetillægspension, må efter udvalgets opfattelse bero på en afvejning af de foran nævnte hensyn. Udvalget har ikke set det som sin opgave at tage stilling til dette spørgsmål. Derimod har man overvejet, hvorledes en invalidetillægspension i givet fald kan udformes. *Når der i det følgende redegøres for en invalidetillægspension, som indgår i den almindelige tillægspensionsordning, må det således erindres, at der ikke herved er taget stilling til, om ordningen i det hele taget skal indeholde invalidetillægspension.*

B. Hvem skal have invalidetillægspension.

Hvis en kommende ordning skal omfatte en invalidetillægspension, må udgangspunktet være, at personer, der har ret til *offentlig invalidepension*, jfr. herom kapitel I, side 11, også skal have adgang til invalidetillægspension, således at der kommer til at gælde den samme invaliditetsbedømmelse som i invalidepensionsloven. Dette betyder, at invalidetillægspension ligesom alderstillægspension vil blive ydet som et tillæg til en offentlig grundydelse. Samtidig vil det være en stor fordel, at invalideforsikringsrettens afgørelser om ret til offentlig invalidepension uden videre kan lægges til grund for retten til invalidetillægspension.

Det spørgsmål kan rejses, om der også skal være adgang til invalidetillægspension for invalider, der ikke har ret til den offentlige invalidepension, men alene til *invaliditetsydelsen*, fordi de har erhvervsarbejde i et sådant omfang, at de er afskåret fra invalidepension, selv om de - lægeligt bedømt - har en alvorlig invaliditet. Det samlede antal berettigede kan anslås at ville blive op imod 4.000, efter at kredsen ved den nye invalidepensionslov er udvidet til også at omfatte personer med alvorlig høreskade.

For en stor del personer i denne gruppe gælder det, at de trods invaliditeten er i stand til at opnå normale erhvervsindtægter. Invalidi-

tetsydelsen vil i så fald tjene til dækning af merudgifter i forbindelse med invaliditeten. I andre tilfælde kan ydelsen (delvis) kompensere, at arbejdsindtægten er nedsat på grund af invaliditeten.

Efter den *svenske* ordning er der ikke ret til invalidepension i form af tillægspension for personer, der oppebærer invaliditetserstatning, som stort set svarer til den danske invaliditetsydelse.

Betænkkeligheden ved at give adgang til invalidetillægspension for personer med invaliditetsydelse beror på, at der herved i mange tilfælde vil blive ydet pension, som ikke modsvares af en nedgang i arbejdsindtægten på grund af invaliditeten.

Ud over kredsen af personer, der omfattes af den offentlige invalidepensionslov, må der være adgang til invalidetillægspension for personer i alderen fra 60 til 67 år, der er afskåret fra den offentlige invalidepension alene på grund af reglen om, at invalidepension efter det fyldte 60. år kun kan tilkendes i klare tilfælde af svær invaliditet. Det vil i så fald komme til at bero på de regler, der til enhver tid gælder for *grundpensionen*, om denne tillægspension knytter sig til en folkepension, som oppebæres før tiden, eller til en invalidepension, eller om den eventuelt kommer til at stå alene.

C. Invalidetillægspensionens størrelse.

I *Sverige* og i *Norge* er invalidepensionen i princippet af samme størrelse som alderspensionen. Dette gælder både for grundpensionen og for tillægspensionen. Efter den danske invalidepensionslov ligger den offentlige invalidepension derimod på et betydeligt højere niveau end den offentlige alderspension, folkepensionen, og det må derfor overvejes, om invalidetillægspensionen her i landet alligevel i princippet skal være af samme størrelse som alderstillægspensionen.

Der ses foreløbigt bort fra, at den offentlige invalidepension i nogle tilfælde kan være reduceret efter de gældende fradragsregler på grund af pensionistens andre indtægter. Dette spørgsmål er behandlet nedenfor under E. Det forudsættes således her, at den offentlige invalidepension ydes med de fulde beløb.

Til støtte for, at invalidetillægspensionen skal være af samme størrelse som alderstillægspensionen, kan det anføres, at det forhøjede pensionsniveau for den offentlige invalidepension

især er begrundet med, at invalidepensionisterne er i en yngre aldersklasse end folkepensionisterne, og at de derfor har større behov, samt at invalidetillægspension som følge heraf bør fastsættes uden hensyn til den forhøjede grundydelse, således at pensionisten kan oppebære den offentlige invalidepension ubeskåret ved siden af invalidetillægspension.

Under en sådan ordning vil tillægspensionen imidlertid medvirke til, at den samlede pensionsdækning i mange tilfælde enten kommer til at overstige den hidtidige arbejdsindtægt eller bliver meget høj i forhold til denne, således som det fremgår af følgende eksempel.

Hidtidig indtægt kr.	<u>8.000</u>	<u>12.000</u>	<u>16.000</u>	<u>20.000</u>	<u>24.000</u>	<u>40.000</u>
<i>Højeste invalidepension</i>						
offentlig invalidepension ... kr.	12.396	12.396	12.396	12.396	12.396	12.396
i pct. af indtægten, dækningspct	155	103	77	62	52	31
invalidetillægspension kr.	196	2.196	4.196	6.196	8.196	16.196
samlet invalidepension kr.	12.592	14.592	16.592	18.592	20.592	28.592
dækningspct	157	122	104	93	86	71
<i>Mellemste invalidepension</i>						
offentlig invalidepension ____kr.	9.300	9.300	9.300	9.300	9.300	9.300
dækningspct	116	78	58	47	39	23
invalidetillægspension kr.	147	1.647	3.147	4.647	6.147	12.147
samlet invalidepension kr.	9.447	10.947	12.447	13.947	15.447	21.447
dækningspct	118	91	78	70	64	54

Skal tillægspensionen beregnes uden anvendelse af et basisbeløb, f.eks. efter den i kapitel IV som nr. 7 nævnte mulighed, vil pensionsdækningen blive endnu højere for personer, der hidtil har haft en forholdsvis lav arbejdsindtægt.

Man kan i stedet anlægge det synspunkt, at det afgørende må være, hvilken samlet pensionsydelse der bør tilstræbes for invaliderede, på samme måde som man ved fastsættelsen af alderspensionerne må se på den samlede pensionsdækning, der opnås ved ydelse af folkepension og alderstillægspension.

For alderspensionen sigtes der mod en fuldt værdisikret pension på op imod 60 pct. af arbejdsindtægten i den årrække, hvor indtægten har været højst. Under en sådan ordning, hvor pensionerne gradueres efter den enkeltes hidtidige arbejdsindtægt, er det sandsynligt, at det vil forekomme naturligt, at der for invalidepensionerne sigtes imod den samme pensionsdækning som for alderspensionerne, når de invaliderede samtidig efter reglerne om den of-

Eksempel 1. Beregningsforudsætninger: Invalidepensionens grundbeløb udgør pr. 1. oktober 1966 6.204 kr. Højeste offentlige invalidepension vil andrage n. 396 kr og mellemste offentlige invalidepension 9.300 kr. Det forudsættes, at indtægten mellem et basisbeløb på 7.608 kr. og indtil en maksimumsgrænse på godt 40.000 kr. er pensionsgivende, og at tillægspensionen udgør 50 pct. af denne indtægt jfr. den kapitel IV som nr. 6 (side 39) omtalte mulighed. Endvidere forudsættes det, at tillægspensionen for personer med den mellemste invalidepension skal reduceres med V₄, jfr. nedenfor under D. Pensionen vil herefter blive af følgende størrelse afhængig af den hidtidige erhvervsindtægt:

fentlige invalidepension under hensyntagen til deres invaliditetsgrad vil være sikret en gradueret *minimumspension* indtil opnåelsen af den almindelige pensionsalder. Der kan endvidere henvises til, at invalidepensionen - som nærmere omtalt nedenfor under F - antagelig må beregnes, som om den pågældende havde optjent pensionsrettigheder indtil opnåelsen af den normale pensionsalder. Også dette taler for, at pensionsdækningen ikke sættes højere for invaliderede end for alderspensionister.

Eksempel 2. Invalidepensionens grundbeløb og de offentlige invalidepensioner forudsættes at være af samme størrelse som i eksempel 1 foran. Endvidere forudsættes det, at invalidepensionen fastsættes med den største af følgende størrelser (udbetalt invalidepension kursiveret): enten den offentlige invalidepension eller pensionens grundbeløb suppleret med tillægspension på 50 pct af indtægten over et basisbeløb på 7.608 kr. Endelig forudsættes det at den mellemste invalidepension skal udgøre $\frac{3}{4}$ af den højeste invalidepension.

Hidtidig indtægt kr.	8.000	12.000	16.000	20.000	24.000	40.000
<i>Højeste invalidepension</i>						
offentlig invalidepension . . . kr.	12.396	12.396	12.396	12.396	12.396	12.396
beregnet samlet invalidepension, svarende til samlet alderspen- sion kr.	6.400	8.400	10.400	12.400	14.400	22.400
dækningspct.	155	103	77	64	60	56
<i>Mellemste invalidepension</i>						
offentlig invalidepension . . . kr.	9.300	9.300	9.300	9.300	9.300	9.300
beregnet samlet invalide- pension kr.	4.800	6.300	7.800	9.300	10.800	16.800
dækningspct.	116	78	58	47	45	42

D. Graduering af den samlede pension efter invaliditetsgraden.

I det følgende er det lagt til grund, at der for invalidepensionerne sigtes imod den samme pensionsdækning som for alderspensionerne, dog således at den offentlige invalidepension samtidig skal gælde som mindstegrænse for pensionens størrelse. For personer med ret til den højeste offentlige invalidepension på 2 gange grundbeløbet vil det betyde, at den samlede pension skal svare til summen af grundbeløbet og den beregnede alderstillægspension, idet pensionen dog ikke kan blive mindre end den fulde offentlige invalidepension.

Spørgsmålet er herefter, om personer med ret til den mellemste offentlige invalidepension ligeledes skal være sikret en samlet invalidepension af samme størrelse som alderspensionen.

Til støtte herfor kan det anføres, at denne persongruppe har ret til det fulde grundbeløb fra den offentlige ordning. Private pensionsordninger med ret til invalidepension anvender normalt en lignende invaliditetsbedømmelse uden graduering af pensionen. Hertil kommer, at revalideringshensyn ikke i samme grad taler for en graduering af pensionerne, når disse under en tillægspensionsordning fastsættes individuelt, f.eks. til omkring 60 pct. af den tidligere indtægt. Der vil alligevel være en betydelig margin for supplerende indtægter, inden de samlede indtægter inkl. pensionen kommer op på samme niveau som den tidligere indtægt.

Det må imidlertid fremhæves, at personer med ret til den mellemste offentlige invalidepension forudsættes at have op til omkring $\frac{1}{3}$ af erhvervsevnen i behold, således at de har mulighed for at opnå indtægter til supplerende af pensionen, medens en sådan mulighed ikke

foreligger for de hårdest ramte invaliderede. Lighedshensyn taler derfor stærkt for, at en graduering af pensionen også foretages under den kommende tillægspensionsordning, og kun med en sådan graduering kan der skabes en ønskelig overensstemmelse mellem de to ordninger. Henvisningen til, hvad der hidtil har været gældende inden for private pensionsordninger for mere begrænsede områder, har ikke så stor vægt, når det her drejer sig om en almindelig pensionsordning for hele befolkningen. Den kommende ordning bør indeholde en kraftig tilskyndelse til, at invaliderede med en del af erhvervsevnen i behold søger at udnytte de foreliggende revalideringsmuligheder til at opnå en vis erhvervsmæssig beskæftigelse, selv om dette eventuelt kun er muligt inden for et andet arbejdsområde end det, som den pågældende hidtil har været beskæftiget ved.

Når man herefter går ud fra, at den samlede invalidepension for personer i mellemgruppen skal ydes med et lavere beløb end svarende til alderspensionen, bliver det næste spørgsmål, hvor meget lavere dækningen skal være.

Efter den nye invalidepensionslov udgør den højeste invalidepension 2 gange grundbeløbet og den mellemste invalidepension $1\frac{1}{2}$ gang grundbeløbet. Det rigtigste vil formentlig være, at dette forhold mellem pensionernes størrelse opretholdes, således at den mellemste invalidepension sættes til $\frac{3}{4}$ af alderspensionen, når den højeste invalidepension netop skal svare til alderspensionen. Personer med omkring $\frac{1}{3}$ af erhvervsevnen i behold vil ganske vist herved opnå lidt mere end forholdsmæssig dækning. Den mellemste pension vil imidlertid også komme til at gælde for personer med mindre end $\frac{1}{3}$ af erhvervsevnen i behold, når de dog har mere end en ganske ringe del af erhvervsevnen i behold, og en pensionsdækning på $\frac{3}{4}$ af den

højeste invalidepension vil derfor antagelig være passende for gruppen som helhed. Den offentlige invalidepension på $1\frac{1}{2}$ gang grundbeløbet vil komme til at udgøre mindste-invalidepensionen for denne gruppe. Om pensionens størrelse under visse forudsætninger se eksempel 2 foran side 74-75, kolonnen: mellemste invalidepension.

For personer med den laveste offentlige invalidepension forudsættes, at de pågældendes erhvervsevne er nedsat i mindre grad end med $\frac{2}{3}$, men dog mindst med halvdelen, således at de kan supplere pensionen med en arbejdsindtægt.

De hensyn, der ligger bagved indførelsen af denne nedsatte pension inden for den offentlige invalidepensionsordning - herunder navnlig ønsket om at opnå en tilstrækkelig smidig ordning - gør sig også gældende for tillægspensionsordningen. Personer med den laveste offentlige invalidepension må derfor antagelig også have adgang til invalidetillægspension. Den laveste offentlige invalidepension udgør $\frac{3}{4}$ af grundbeløbet eller halvdelen af den mellemste invalidepension. Dette forhold må antagelig opretholdes under den kommende ordning, således at den laveste invalidepension sættes til $\frac{3}{8}$ af den højeste invalidepension svarende til alderspensionen, når den mellemste invalidepension sættes til $\frac{3}{4}$ af den højeste invalidepension. Også for denne pensionistgruppe vil den offentlige invalidepension komme til at virke som en mindsteinvalidepension. Under de i eksempel 2 foran, side 74—75, nævnte forudsætninger vil pensionen udgøre halvdelen af de anførte beløb i kolonnen: mellemste invalidepension.

Den økonomiske belastning for tillægspensionsordningen ved at medtage gruppen af invaliderede med den laveste offentlige invalidepension må antages at blive ret ringe. Dels forventes det, at denne pensionistgruppe ikke vil blive særlig stor, og dels kan det vist nok antages, at denne pensionsform navnlig vil blive anvendt for persongrupper, der kun i mindre omfang har optjent pensionsrettigheder i tillægspensionsordningen, f.eks. for hjemmearbejdende husmødre.

Konklusionen synes herefter at måtte blive,

Hidtidig indtægt	kr.	<u>24.000</u>	28.000	32.000	36.000	40.000
Samlet invalidepension svarende til						
samlet alderspension	kr.	14.400	16.400	18.400	20.400	22.400
heraf offentlig invalidepension	kr.	12.396	12.396	12.396	12.396	12.396
resten, der ydes som invalidetillægspension	kr.	2.004	4.004	6.004	8.004	10.004

at hvis den kommende ordning skal indeholde invalidetillægspension, synes det rimeligt, at den samlede pensionsydelse skal udgøre: for personer med ret til den højeste invalidepension en pension svarende til alderspensionen, for personer med ret til den mellemste pension $\frac{3}{4}$ heraf, og for personer med ret til den laveste pension $\frac{3}{8}$ heraf, således at de offentlige invalidepensioner opretholdes som mindstepensioner.

£. Den samlede pensionsydelses fordeling på grundpension og tillægspension.

I modsætning til en ordning, hvorefter invalidetillægspensionen ydes med samme beløb som alderstillægspensionen uden hensyn til forskellen mellem grundydelse, må der ske en *samordning* mellem invalidetillægspension og offentlig invalidepension, såfremt man finder, at den samlede pension ikke skal overstige et fastlagt niveau i forhold til den hidtidige arbejdsindtægt. Som nævnt foran er der her regnet med, at dette niveau for personer med den højeste invalidepension skal svare til den samlede alderspension, idet pensionen dog ikke skal kunne nedsættes under den offentlige invalidepension.

Der er følgende to muligheder for en sådan samordning:

1. Den kan ske ved, at *den offentlige invalidepension udbetales fuldt ud*, medens der som tillægspension alene ydes det beløb, der er nødvendigt, for at den samlede pension bliver af den samme størrelse som den samlede alderspension.

Resultatet vil imidlertid blive, at de udbetalte invalidetillægspensioner ikke vil stå i et fast forhold til de pågældendes pensionsgivende indtægter. Personer med en forholdsvis lav pensionsgivende indtægt vil ikke kunne få udbetalt invalidetillægspension eller vil kun få udbetalt en stærkt reduceret pension, uanset at det må forudsættes, at pensionsbidragene skal beregnes som en ensartet procent af den pensionsgivende indtægt.

Eksempel 3. Under de i eksempel 2 nævnte forudsætninger vil pensionen ved forholdsvis høje indtægter blive af følgende størrelse (fortsættelse af kolonnen: højeste invalidepension i eksempel 2):

Ordningen vil endvidere støde på den vanskelighed, at invalidepensionens grundbeløb fortsat er indtægtsreguleret. Det beløb, der udbetales i tillægspension efter reduktionen, kan derfor bevirke en nedsættelse af grundbeløbet, såfremt tillægspensionen skal medtages ved indtægtsopgørelsen til brug for beregningen af den offentlige invalidepension. Nedsættelsen af grundbeløbet kan især blive aktuel for personer, der har haft en forholdsvis høj arbejdsindtægt, således at de får ret til en forholdsvis høj invalidetillægspension, samt for personer, der har andre indtægter af en sådan størrelse, at de allerede udnytter de fradragsfri indtægtsbeløb, uden at de andre indtægter dog er så store, at de i sig selv har medført, at grundbeløbet er faldet bort.

Hvis der ikke er andre indtægter, kan det for en enlig pensionist anslås, at en pensionsindtægt (bortset fra den offentlige invalidepension) på ca. 7.800 kr. årlig ikke vil bevirke fradrag i den offentlige invalidepensions grundbeløb. Ved højere pensionsindtægter - som i eksempel 3 vil kunne oppebæres, når den hidtidige erhvervsindtægt har været højere end ca. 35.000 kr. årlig - vil der derimod ske fradrag i grundbeløbet. Hvis der tillige er andre indtægter, vil fradraget i grundbeløbet sætte ind tidligere. Har pensionisten eller dennes ægtefælle andre arter af indtægter end pensionsindtægter, f. eks. arbejdsindtægter, kan tillægspensionen eventuelt bevirke fradrag i grundbeløbet allerede for beløb, hvormed tillægspensionen overstiger det særlige indtægtsfradrag for pensionsindtægter på 3.100 kr. Har pensionisten en anden pensionsindtægt, således at det særlige indtægtsfradrag for pensionsindtægter på for tiden 3.100 kr. årlig allerede er udnyttet fuldt ud, kan endog hele tillægspensionen bevirke fradrag i grundbeløbet.

Hvis invalidetillægspensionen således bevirker fradrag i grundbeløbet, vil man ikke opnå den forudsatte samlede pensionsydelse af samme størrelse som alderstillægspension. Udvalget finder at måtte lægge til grund for sine overvejelser, at den gældende indtægtsregulering for de sociale pensioner til personer under 67 år skal opretholdes. Den her omtalte fremgangsmåde ved samordning mellem offentlig invalidepension og invalidetillægspension vil følgelig være mindre hensigtsmæssig.

2. En anden mulighed for samordning vil være, at *invalidetillægspensionen udbetales fuldt ud*, medens den offentlige invalidepension nedsættes med det beløb, hvormed den samlede beregnede ydelse ligger over det forudsatte niveau. Nedsættelsen bliver herved højst halvdelen af den offentlige invalidepension, idet det forud-

sættes, at mindst et tilsvarende beløb udbetales i form af invalidetillægspension.

En sådan ordning vil være i god overensstemmelse med det, der blev forudsat ved gennemførelsen af den nye invalidepensionslov.

I bemærkningerne til lovforslaget er således bl. a. udtalt følgende som begrundelse for, at man i loven har opretholdt de gældende fradragsregler for grundbeløbets vedkommende, medens de nye bestanddele af pensionen - invaliditetsbeløbet og erhvervsudygtighedsbeløbet - ydes uden indtægtsregulering: »Demæst må fremhæves, at det set i sammenhæng med en kommende videregående tillægspensionsordning med eventuel sikring mod invaliditet ikke er uden betydning, at en del af invalidepensionen har regulering for indtægt. Det må nemlig antages, at samtidig ydelse af offentlig finansieret invalidepension, der er væsentlig højere end folkepensionen, og af tillægspension vil kunne give for rigelig dækning i forhold til den ved invaliditeten mistede arbejdsfortjeneste. Der vil i så fald blive tale om, at de to pensionsformer i et vist omfang må varieres i forhold til hinanden. Det kan imidlertid vanskeligt tænkes, at der vil kunne ske nedsættelse i den forsikringsmæssige tillægspension, og den fornødne regulering eller aftrapning må derfor antagelig ske i den offentlige pension. Eksempelvis vil forslaget om bibeholdelse af fradragsreglerne for grundbeløbet betyde, at de hårdest ramte invalider har sikkerhed for uden hensyn til andre indtægter at bevare et beløb svarende til summen af invaliditetsbeløbet og beløbet for erhvervsudygtighed eller det samme som den fulde folkepension, der må antages at danne grundlaget under en tillægspensionsordning. Den foreslåede ordning vil herved komme til at svare til den svenske ordning, hvor den højeste ikke-indtægtsregulerede offentlige invalidepension (førtdispension) ligger på alderspensionens niveau.«

I overensstemmelse med disse forudsætninger må nedsættelsen i den offentlige invalidepension foretages i den indtægtsregulerede del af pensionen, d.v.s. i pensionens grundbeløb. For pensionister med andre indtægter vil det indebære den fordel, at den offentlige invalidepension enten slet ikke eller kun i mindre omfang kan nedsættes yderligere. Dette vil - som berørt foran - især få praktisk betydning for gifte invalidepensionister, når den raske ægtefælle har arbejdsindtægter.

Endvidere vil der være god begrundelse for, at invalidetillægspension ikke skal medtages ved indtægtsopgørelsen til brug ved beregningen af det indtægtsregulerede grundbeløb, når tillægspensionen i stedet kommer til fradrag i grundbeløbet.

Af de anførte grunde synes det således at måtte foretrækkes, at den beregnede invalidetillægspension udbetales fuldt ud, og at den offent-

lige invalidepension nedsættes med et tilsvarende beløb, dog højst med halvdelen af den offentlige invalidepension, samt at nedsættelsen anses for foretaget i grundbeløbet.

F. Indtægtsgrundlaget for fastsættelsen af invalidetillægspensionen.

Det er forudsat i det foregående, at målsætningen er en invalidepension af mindst samme størrelse som den alderspension, som den enkelte kunne se frem til på grundlag af sine hidtidige indtægtsforhold. Det vil derfor ikke være tilstrækkeligt at beregne invalidetillægspension på grundlag af de rettigheder, der er optjent i ordningen, inden invaliditeten indtrådte, således at der kræves fuld pensionsgivende tid for at opnå fuld invalidepension, og at pensionen nedsættes forholdsmæssigt ved lavere anciennitet. I så fald vil pensionen blive utilstrækkelig, hvis invaliditeten indtræder i en yngre alder, medens den pågældende endnu kun har optjent pensionsrettigheder i en kortere årrække. Pensionen må antagelig i stedet i princippet beregnes, som om den pågældende allerede har indtjent pensionsrettigheder i tiden indtil den normale pensionsalder. Dette svarer **til**, hvad der gælder i Sverige og i Norge og efter de bedste private pensionsordninger her i landet. Efter tjenestemandssloven nedsættes pensionen derimod, hvis den pågældende ved pensioneringen ikke har opnået fuld anciennitet - dog bortset fra de tilfælde, hvor pensioneringen skyldes tilskadekomst i tjenesten. Nedsættelsen er dog langt fra forholdsmæssig, idet der allerede ved laveste pensionsalder ydes $\frac{2}{3}$ af fuld pension.

I opbygningstiden for tillægspensionsordningen vil anvendelsen af »ansatte« pensionsrettigheder ved beregningen af invalidetillægspension have den virkning, at personer, der ved ordningens start er i en sådan alder, at de ville kunne optjene fuld alderspension, straks vil opnå fuld dækning i invaliditetstilfælde. Ældre personer vil opnå en dækning, der svarer til det antal år, de har tilbage indtil pensionsalderen. For ordningens økonomi vil det betyde, at udgifterne til invalidetillægspension - og til en enkepension, der beregnes på et lignende grundlag - i en længere årrække vil udgøre en væsentlig større del af de samlede udgifter (inkl. udgifterne til alderspensioner) end senere hen.

Hvis man herefter går ud fra, at invalidepensionen skal beregnes, som om den pågældende han indtjent anciennitet i tiden indtil den nor-

male pensionsalder, bliver det næste spørgsmål, hvilke pensionsrettigheder der skal antages at være indtjent i de resterende år. Disse ansatte pensionsrettigheder må nødvendigvis stå i forhold til de allerede indtjente rettigheder i ordningen, da det ikke på anden måde vil være muligt at beregne, hvilke rettigheder der ville være indtjent, hvis invaliditeten ikke var indtrådt. Det vil ikke være rigtigt at anvende den gennemsnitlige, årlige pensionsindtjening for de år, hvori der allerede er indtjent rettigheder. En sådan beregning vil ikke kunne give en tilstrækkelig pension for personer i erhverv med en forholdsvis lav indtægt i den første årrække og derefter en stigende indtægt. Særlig lav ville pensionen blive i forhold til den seneste indtægt, hvis stigningen fra de lave begyndelsesindtægter først for nylig havde fundet sted. At man ikke kan anvende gennemsnitsindtægten for alle år vil også ses deraf, at der for alderspensionen anvendes gennemsnitsindtægten for et fastsat antal år, hvori indtægten har været højst, med den begrundelse, at der herved opnås et passende pensionsniveau for personer med stigende indtægter.

I *Sverige* anvendes ved beregning af invalidepension den for den forsikrede gunstigste af følgende beregningsmåder: enten middeltallet af de to højeste pensionspoints i de nærmest foregående fire år eller middeltallet af den forsikredes pensionspoints i alle årene fra hans 16. år til og med året inden pensioneringen, dog således at der alene regnes med den bedste halvdel af disse år. Det er en betingelse for at få beregnet pensionspoints for fremtiden, at den pågældende inden pensioneringen har udført erhvervsarbejde i et sådant omfang, at han enten har fået godskrevet pensionspoints for 3 af de 4 nærmest foregående år, eller har ret til sygedagpenge efter en sats, der mindst svarer til en årsindtægt ved erhvervsarbejde lig med det gældende basisbeløb.

I *Norge* anvendes den for den forsikrede gunstigste af følgende beregningsregler: enten gennemsnittet af pointtallet for de 3 sidste år, inden erhvervsevnen blev nedsat, eller gennemsnittet af pointtallene for samtlige år fra vedkommendes 17. år, dog således at man ser bort fra de år, indtil halvdelen af samtlige år, hvori vedkommende ikke har fået godskrevet pensionspoints, eller hvori pointtallet er lavest. Betingelsen for at få medregnet fremtidige pensionspoints er, at vedkommende, da hans erhvervsevne blev nedsat, enten havde en pensionsgivende erhvervsindtægt, som på årsbasis var mindst så stor som grundbeløbet, eller havde fået godskrevet pensionspoints for det nærmest foregående kalenderår eller havde fået godskrevet pensionspoints for mindst 3 af de nærmest foregående 4 kalenderår.

Både i Sverige og i Norge er det således til-

strækkeligt for at få beregnet pensionspoints for fremtiden, at den pågældende ved invaliditetens indtræden havde en arbejdsindtægt over en vis mindstegrænse, og at han havde erhvervet pensionspoints i blot 1 år. Under hensyn til det langt højere pensionsniveau efter den offentlige invalidepensionsordning her i landet er der imidlertid næppe det samme behov for straks efter indtræden i erhvervslivet at kunne opnå ret til invalidetillægspension. På den anden side kan kravet om en forsikringstid i ordningen ikke sættes ret højt. Det vil antagelig være passende, såfremt der i lighed med det foran nævnte første led i den svenske regel stilles krav om, at den pågældende har haft pensionsgivende indtægt i mindst 3 af de nærmest foregående 4 år, inden invaliditeten indtrådte. Under en ordning uden et basisbeløb kan ganske små arbejdsindtægter dog næppe tages i betragtning i denne henseende, selv om de i øvrigt er pensionsgivende. Der må antagelig stilles krav om, at pensionsoptjeningen i disse år har været af et vist omfang, således at der er en formodning for, at vedkommende også i fremtiden ville have haft en arbejdsindtægt, såfremt invaliditeten ikke var indtrådt.

Ved beregningen af de fremtidige pensionsrettigheder kan der antagelig anvendes regler, der ganske svarer til de svenske regler på dette punkt, således at man vælger det, som er mest fordelagtigt for den forsikrede: enten middeltallet af de to højeste pensionspoints i de nærmest foregående 4 år eller middeltallet af den forsikredes pensionspoints i alle årene fra den alder, der skal gælde for optagelse i forsikringen, f.eks. 18 år, til og med året inden pensioneringen, dog således at der alene regnes med den bedste halvdel af disse år. Det synes herved muligt at nå frem til en passende størrelse af invalidetillægspensionen i de mange forskelligartede tilfælde, der kan foreligge, hvor indtægterne har været svingende i tiden inden invaliditeten indtrådte, f.eks. for personer, der på grund af langvarig uddannelse og militærtjeneste først er indtrådt i erhvervslivet en kortere årrække, inden invaliditeten indtrådte, og for personer, der på grund af sygdom eller af andre årsager har haft særlig lave indtægter i årene umiddelbart inden pensioneringen.

Hvis betingelserne for at få beregnet pensionspoints for fremtiden ikke er opfyldt, må den forsikrede antagelig - i lighed med, hvad

der gælder i Sverige og i Norge - have ret til invalidetillægspension beregnet efter de faktisk optjente rettigheder og i øvrigt efter de regler, der gælder for beregning af alderspension ved opnåelse af den normale pensionsalder.

G. Overgang fra invalidetillægspension til alderstillægspension.

Når en pensionist fylder 67 år, må han have ret til alderstillægspension, der for pensionister, som har oppebåret fuld invalidepension, bør være af samme størrelse som invalidetillægspensionen. Da han samtidig opnår ret til folkepensionens grundbeløb, som er af samme størrelse som invalidepensionens grundbeløb, vil den samlede pensionsydelse blive uforandret, når det forudsættes, at invalidetillægspension har medført, at den offentlige invalidepension har været reduceret til halvdelen (svarende til grundbeløbet).

Personer, der har oppebåret den mellemste eller den laveste invalidepension, må antagelig have ret til en alderstillægspension svarende til *den fulde invalidetillægspension*, der ville være blevet beregnet for dem, hvis de havde haft ret til den højeste invalidepension.

Har invalidepensionisten haft løn- eller erhvervsindtægter samtidig med, at han oppebar pension, må der antagelig i princippet være adgang for ham til at indtjene pensionsrettigheder, og der må derfor også betales bidrag til ordningen af en sådan indtægt efter de almindelige regler. Hvis invalidetillægspensionen er beregnet ud fra antagne, fremtidige pensionsrettigheder, vil det næppe stemme overens hermed, såfremt pensionisten skulle have beregnet pension i forhold til de indbetalte bidrag udover en alderstillægspension af samme størrelse som invalide-tillægspensionen. Pensionisten måtte derimod have adgang til alene at modtage alderspension efter de faktisk indbetalte bidrag, men uden hensyn til de antagne pensionsrettigheder, hvis pensionen derved ville blive større end pension beregnet efter de antagne pensionsrettigheder. For invalidepensionister, der ikke opnår invalidepension beregnet efter antagne pensionsrettigheder, må der uden videre være adgang til efter de almindelige regler at optjene yderligere pensionsrettigheder, som kan bevirke en forhøjet alderspension.

KAPITEL VIII

Bidragbetaling.

Det er i udvalgets kommissorium udtalt, at det skal forudsættes, at tillægspensionsordningen kan hvile i sig selv ved et kombineret præmiereserve- og fordelingssystem og uden tilskud fra det offentlige. For dette system er der gjort rede i den af Tillægspensionsudvalget af 1963 afgivne betænkning nr. 341 om Arbejdsmarkedets Tillægspension, kapitel VI.

Dette medfører, at ordningen ikke kan finansieres gennem de almindelige til stat og kommune opkrævede skatter, men finansieringen må ske gennem pålæggelse af et særligt tillægspensionsbidrag. Det er ikke udelukket, at skattemyndighederne opkræver tillægspensionsbidraget, men det må antagelig forudsættes, at bidraget beregnes af den pensionsgivende indtægt og f.eks. ikke af den skattepligtige indtægt. Det forekommer naturligt, at skattevæsenet i hvert fald påtager sig denne opgave, når det drejer sig om de selvstændige erhvervsdrivendes bidrag, der under alle omstændigheder fuldt ud skal afholdes af de forsikrede.

For så vidt angår lønmodtagere ligger det derimod ikke på forhånd klart, hvem der skal afholde disses bidrag. Dette spørgsmål er ikke alene et politisk spørgsmål, men også, som det vil fremgå af det følgende, af meget væsentlig betydning ved afgørelsen af, hvorledes beregningen og opkrævningen af bidrag skal tilrettelægges.

Den fremtidige tillægspensionsordning kan tilrettelægges således, at arbejdsgiverne deltager i finansieringen af lønmodtagerens tillægspension enten ved, at arbejdsgiveren betaler det fulde bidrag eller ved, at han betaler en del af bidraget, således at dette altså deles mellem lønmodtager og arbejdsgiver. Den første ordning kendes fra tillægspensionsordningerne i de øvrige nordiske lande. Den sidstnævnte ordning kendes fra den gældende ATP-ordning samt alle mere almindelige tjenestepensionsordninger, tjenestemændenes pensionsordning

såvel som private pensionsordninger. Arbejdsgiverens tilskud har ofte den form, at arbejdsgiveren betaler $\frac{2}{3}$ af pensionsbidraget og lønmodtageren $\frac{1}{3}$.

Såfremt man vælger, at arbejdsgiverne skal deltage i finansieringen, må det være mest praktisk, at ordningen etableres således, at lønmodtagerbidraget opkræves gennem arbejdsgiverne. Selv om et arbejdsgiverbidrag kan tænkes opkrævet gennem skattemyndighederne, er det tvivlsomt, om en sådan fremgangsmåde vil være hensigtsmæssig.

Man kan endvidere tilrettelægge ordningen således, at det samlede bidrag for lønmodtagerens tillægspension betales af den forsikrede selv, således som det under alle omstændigheder vil være tilfældet med de selvstændige erhvervsdrivendes tillægspension. Vælges denne ordning, vil bidraget minde noget om folkepensionsbidraget, der indbetales direkte af den enkelte, og opkrævningen vil i så fald også for lønmodtagernes vedkommende naturligt ske gennem skattevæsenet.

De spørgsmål, der desuden må tages stilling til ved fastlæggelsen af de nærmere regler for beregning og opkrævning af bidrag, omfatter bidragets form (procentvise eller faste bidrag), aldersgrænser for bidragspligt, og hvilke indtægter der skal lægges til grund for bidragsberegningen. Under sidstnævnte indgår også spørgsmålet om, hvorvidt der kun skal svares bidrag af den del af indtægten, der er pensionsgivende, eller om der kan være grund til, at der svares bidrag også af indtægtsdele, der ikke giver ret til pension.

A. Hvem skal betale bidraget.

1. Almindelige betragtninger.

For så vidt angår *erhvervsindtægt* følger det af sagens natur, at bidraget for disse indtægter må betales af den forsikrede selv.

Problemet opstår derimod som nævnt ovenfor for så vidt angår *lønindtægt*.

Efter den *svenske* ordning betales bidraget for lønmodtagere som nævnt fuldt ud af arbejdsgiveren (*arbejdsgiverafgift*).

Spørgsmålet blev drøftet i den af Allmänna Pensionsberedningen i 1957 afgivne betænkning: Förbättrad Pensionering, der ligger til grund for loven af 28. maj 1959 om försäkring för allmän tillægspension. Det anføres i betænkningen, at spørgsmålet om, hvorvidt udgifterne - uanset om bidraget skal betales af lønmodtageren, af arbejdsgiveren eller af disse i fællesskab - kommer til endeligt at påhvile lønmodtageren eller arbejdsgiveren, afhænger af, på hvilken måde bidraget kommer til at påvirke lønudviklingen. Det anføres videre, at det ikke har kunnet bedømmes, i hvilken udstrækning de øgede pensionsomkostninger kan kompenseres gennem højere priser, rationalisering m. v.

Allmänna Pensionsberedning finder herefter, at spørgsmålet om, hvem der skal betale bidraget, bør afgøres ud fra praktiske hensyn. Det afvises på forhånd af administrative grunde at vælge den udvej, at bidraget skal deles mellem arbejdsgiver og lønmodtager, idet denne udvej vil blive alt for arbejdskrævende og kostbar. En finansiering gennem bidrag udelukkende fra lønmodtageren vil kunne ske ved, at bidraget indarbejdes i kilde-skattetabellerne og opkræves sammen med skatten. Denne metode afvises imidlertid som ikke egnet bl. a. under hensyn til størrelsen af bidragsbelastningene.

På baggrund heraf går Pensionsberedningen ind for, at bidraget for lønmodtagere skal udredes af arbejdsgiverne, og således at bidraget ikke opkræves som en individuel afgift for hver lønmodtager, hvilket fandtes at være særdeles byrdefuldt for arbejdsgiverne, men som en kollektiv afgift på samme måde som arbejdsgiverbidraget til syge- og moderskabsforsikringerne.

I den *norske* ordning skal udgiftsstigningen i forbindelse med tillægspensionsordningens udbygning hovedsagelig dækkes af arbejdsgiveren (sammen med de selvstændige erhvervsdrivende).

Det anføres, at udgifterne ved tillægspensionen reelt vil blive dækket af produktionen, og at virksomhederne vil søge at få compensation for udgiftsstigningen enten ved at forsøge at vælte udgifterne over på andre i størst muligt omfang (f. eks. gennem højere priser eller begrænsning af lønstigning) eller ved at skabe større produktion eller højere produktivitet.

Ved fastlæggelsen af *ATP-ordningen* var det en lovbestemt forudsætning, at bidraget for lønmodtagere skulle udredes dels af arbejdsgiveren, dels af den forsikrede selv.

Dette fremgår af loven af 13. marts 1963 om forlængelse af kollektive overenskomster, hvor det

pålagdes arbejds- og socialministeren i folketingsåret 1963/64 for folketetinget at fremsætte lovforslag om gennemførelse af en tillægspensionsordning, der baseres på indbetalinger fra arbejdsgivere og lønmodtagere.

Ud fra denne formulering lå det uden for den Tillægspensionsudvalget af 1963 pålagte opgave at overveje, hvorvidt bidraget burde fordeles på arbejdsgivere og lønmodtagere eller kun påhvile en af disse grupper. Udvalget kunne indskrænke sig til at fremsætte forslag til fordeling af bidraget mellem de to grupper, der blev foreslået fastsat til $\frac{2}{5}$ på arbejdsgiveren og $\frac{1}{5}$ på lønmodtageren.

Der er ikke i udvalgets kommissorium taget stilling til det her omhandlede spørgsmål. Udvalget er således ikke på forhånd bundet til nogen bestemt løsning, således som det var tilfældet med Tillægspensionsudvalget af 1963.

Ved bedømmelsen af, hvilken vej man på dette område vil gå i Danmark, er det af betydning, hvilken vægt man vil tillægge det ved overenskomstloven og loven om ATP knæsatte princip om bidragets fordeling på arbejdsmarkedets to hovedparter, arbejdsgivere og lønmodtagere. Danmark er her anderledes stillet end Sverige, hvor man ved udarbejdelsen af tillægspensionsordningen var uden forudgående ordning vedrørende tillægspension. For Norge gælder, at man for så vidt er stillet på tilsvarende måde som i Danmark, som der i den norske Fellesordning for tariffestet pension kendes en tilsvarende fordeling af bidragene mellem arbejdsgiver og lønmodtager som i ATP.

Det vil formentlig ikke være realistisk at se bort fra betydningen af det samvirke mellem arbejdsgivere og lønmodtagere, der med ATP er skabt på tillægspensionens område. Imidlertid fremgår det af bemærkningerne til lovforslaget vedrørende ATP, at dette lovforslag, der var et led i helhedsløsningen, må ses som en følge af, at det under overenskomstforhandlingerne i vinteren 1962-63 ikke havde vist sig muligt at tilvejebringe aftale om indførelse af en tillægspensionsordning som led i de kollektive overenskomsters fornyelse. Ved tilrettelæggelsen af en almindelig tillægspensionsordning vil en henvisning til ATP-ordningen på dette område derfor ikke indebære andet og mere, end at der her er skabt en pensionsordning, der omfatter alle lønmodtagere i landet, og hvor arbejdsgiverne i betydeligt omfang deltager i finansieringen af ordningen, men der vil ikke herfra kunne drages den slutning, at arbejdsgivernes bidragspligt til ATP umiddelbart kan udstrækkes til den kommende almindelige tillægspensionsordning.

Som allerede fremhævet, bygger foruden ATP-ordningen også de eksisterende **tjenestepensionsordninger** på arbejdsgivernes deltagelse i finansieringen, og en ophævelse af arbejdsgivernes deltagelse vil derfor betegne en afvigelse fra den hidtil her i landet gældende praksis. På den anden side vil en deltagelse af arbejdsgiverne i bidragsbetalingen for lønmodtagerne medføre, at der vil blive forskel mellem denne gruppe og de selvstændige erhvervsdrivende, som selv skal betale det fulde bidrag.

Der er i kapitel XIV om de samfundsøkonomiske virkninger af tillægspensionens indførelse mere udførligt redegjort for de *økonomiske virkninger* af de forskellige muligheder for tillægspensionens finansiering. Udvalget skal derfor indskrænke sig til her kun at fremkomme med nogle ganske korte betragtninger vedrørende disse problemer.

Finansiering af lønmodtagernes tillægspension i form af arbejdsgiverbidrag vil virke som en lønskat, der har væsentlige træk tilfælles med en generel omsætningsskat, der via prissystemet vil blive søgt overvæltet på forbrugerne. I modsætning til de indirekte skatter vil denne prisforhøjelse imidlertid øve indflydelse på reguleringspristallet. Priserne på en række varer og tjenesteydelser (f.eks. skibsfart), der sælges til udlandet, vil ikke direkte påvirkes af de indirekte skatter, fordi disse kun vedrører salg på hjemmemarkedet. Derimod vil det ved en finansiering baseret på arbejdsgiverbidrag næppe være muligt at give varer og tjenesteydelser en forskellig behandling, alt efter om de sælges på hjemmemarkedet eller til udlandet. For de erhverv, der enten på eksportmarkedet eller ved salg på hjemmemarkedet arbejder i umiddelbar konkurrence med udenlandske virksomheder, er der næppe basis for en overvæltning på varepriserne, således at resultatet vil blive et mindre overskud for de berørte virksomheder. Herved kan der ske en påvirkning af såvel investeringsmulighederne som konkurrenceevnen over for udlandet.

Bidragenes økonomiske virkninger på konkurrenceevnen på længere sigt vil afhænge af, hvilken indflydelse arbejdsgiverbidrag som en indirekte lønomkostning vil have på udviklingen i virksomhedernes samlede lønomkostninger. Selv om det næppe kan betvivles, at arbejdsgivernes vilje og mulighed for at yde direkte lønforhøjelser vil blive reduceret som følge af arbejdsgiverbidraget, må der alligevel antages at være en vis mulighed for, at denne finansie-

ringsform i dele af opbygningstiden kan fremkalde tendenser til stærkere stigning i de samlede lønomkostninger, end man ellers ville få. Det er imidlertid ikke muligt på forhånd nærmere at skønne over størrelsen af denne mulighed. På langt sigt må man under frie samhandelsforhold med opretholdelse af konstante valutakurser og med fuld beskæftigelse regne med, at en pålæggelse af større indirekte lønomkostninger for arbejdsgiverne vil føre til en tilsvarende langsommere stigning i de udbetalte lønninger.

En bidragsform, der - som den nuværende ATP-ordning - deler bidraget mellem arbejdsgivere og lønmodtagere, vil i sine økonomiske virkninger antagelig ligge ret nær op ad virkningerne af ordningen med rene arbejdsgiverbidrag.

Hvad endelig angår den tredje mulighed, at lønmodtageren - på samme måde som de selvstændige erhvervsdrivende - betaler hele bidraget i form af en afgift, der betales som en fast procentdel af den pensionsgivende løn, vil denne nærmest få karakter af en direkte skat, der med ensartet skala betales af den pensionsgivende indtægt.

Denne sidste finansieringsform vil ikke direkte øve nogen indflydelse på reguleringspristallet. På baggrund af, at der har været en tradition for, at arbejdsgiverne betaler en væsentlig del af præmierne til den pensionsmæssige sikring af de ansatte medarbejdere, kan det ikke udelukkes, at anvendelsen af rent lønmodtagerbidrag vil fremkalde et pres fra lønmodtagerne for, at stigningen i disse bidrag kompenseres med større overenskomstnæssige lønstigninger, end man ellers ville kræve.

Udvalget har ikke ment i en principbetænkning at burde tage stilling til spørgsmålet om, hvilken af de nævnte muligheder der bør foretrækkes i den kommende ordning, men skal i det følgende fremkomme med nogle bemærkninger om, hvorledes ordningerne vil kunne tilrettelægges, alt efter hvilken mulighed man vælger.

2. Arbejdsgivernes deltagelse i finansieringen af lønmodtagernes tillægspension.

Arbejdsgivernes deltagelse i finansieringen af lønmodtagernes tillægspension kan som nævnt ske enten ved, at arbejdsgiverne betaler det fulde bidrag for lønmodtagerne, eller ved at bidraget deles mellem arbejdsgiverne og løn-

modtagerne. Hvilken af disse to former der vælges, er af betydning med hensyn til den nærmere tilrettelæggelse af beregningen af bidrag til tillægspensionsordningen. Det er udvalgets opfattelse, at denne for lønmodtagernes vedkommende naturligt kan tilrettelægges enten efter tilsvarende principper som den svenske ordning eller gennem individuel beregning af bidraget for hver enkelt lønmodtager efter tilsvarende regler, som gælder for ATP-ordningen.

a. Det karakteristiske ved den svenske ordning er som tidligere nævnt, at bidraget ikke beregnes af den enkelte lønmodtagers lønindtægt, men *kollektivt* som en procentdel af arbejdsgiverens samlede lønudgifter inden for 1 år med visse begrænsninger. Man har herved fundet frem til en ordning, der efter svensk opfattelse er nemmest at administrere for arbejdsgiverne. Udvalget har i kapitel IX udarbejdet en skitse (1) til en sådan ordning, hvortil nærmere henvises.

Her skal nævnes, at en ordning med kollektivt beregnede pensionsbidrag antagelig må have til forudsætning, at ordningen tilrettelægges med fuldt arbejdsgiverbidrag. Hvis lønmodtagerne selv skal betale en del af bidraget, kan dette nemlig kun ske enten ved, at der foruden den kollektive bidragsbetaling fra arbejdsgiverne opkræves en særskilt del af bidraget direkte hos lønmodtageren, eller ved, at arbejdsgiveren indbetaler hele bidraget og indeholder lønmodtagerens andel i lønnen.

Særskilt opkrævning af lønmodtagerens del af bidraget vil kunne ske ved, at lønmodtagerens andel beregnes som en procentdel af hans lønindtægt og opkræves sammen med skatterne. Da skattemyndighederne for hver lønmodtager udover at beregne den pensionsgivende indtægt også skal foretage en bidragspåligning samt opkrævning, ses det, at en sådan ordning, der vil omfatte ca. 1.350.000 lønmodtagere, vil give et meget betydeligt merarbejde for skattemyndighederne uden at medføre nogen lettelse for arbejdsgiverne. Ordningen vil endvidere blive temmelig uoverskuelig, når der anvendes forskellige principper for beregning og opkrævning af henholdsvis lønmodtagerens og arbejdsgiverens andel af bidraget. Gennemførelsen af en sådan individuel beregning af lønmodtagerens andel af bidraget vil derfor medføre, at fordelene af at kunne anvende det svenske system med *kollektiv* fastsættelse af arbejdsgiverens andel fra en helhedsbetragtning formindskes betyde-

ligt, ligesom det kan tænkes, at der vil opstå krav fra lønmodtagernes side om en tilsvarende individuel beregning af arbejdsgiverens andel.

Den anden mulighed - at arbejdsgiveren indbetaler hele bidraget og indeholder lønmodtagerens andel i lønnen - kan ej heller med held anvendes i forbindelse med den kollektive bidragsbetaling. Denne udvej vil forudsætte, at bidraget for hver enkelt lønmodtager beregnes individuelt, hvorved man går glip af de administrative fordele, der er forbundet med den kollektive bidragsopkrævning efter svensk mønster. Den individuelle opgørelse vil i øvrigt være særlig kompliceret, såfremt bidraget - som i Sverige - skal beregnes af lønindtægten med fradrag af basisbeløb og beløb over en maksimumsgrænse. Man kan da ikke beregne lønmodtagerens andel af tillægspensionsbidraget på grundlag af den udbetalte løn, men må først foretage et fradrag i lønnen svarende til basisbeløbet og indtægter over maksimumsbeløbet, inden bidraget kan beregnes.

Man bør derfor, såfremt man vælger den ordning, at lønmodtageren skal betale en del af bidraget, foretrække den nedenfor under b. omtalte ordning.

b. Såfremt der ønskes en ordning, hvorefter bidraget deles mellem arbejdsgiver og lønmodtager, kan denne tilrettelægges således, at *tillægspensionsbidraget beregnes individuelt for hver enkelt lønmodtager* i lighed med, hvad der gælder i dag for ATP-ordningen. Efter en sådan ordning beregner arbejdsgiveren tillægspensionsbidrag som en procentdel af den udbetalte løn, og dette beløb indbetales til tillægspensionsmyndigheden, der herefter beregner den enkelte lønmodtagers pension. Denne ordning vil uden særlige vanskeligheder kunne tilrettelægges således, at en del af tillægspensionsbidraget for hver enkelt lønmodtager tilbageholdes i lønmodtagerens løn og sammen med arbejdsgiverens andel indbetales af arbejdsgiveren til tillægspensionsmyndigheden.

Da tillægspensionsbidraget i modsætning til ATP-ordningen, hvor bidraget normalt er et fast ugentligt eller månedligt beløb, skal beregnes som en procentdel af hver enkelts udbetalte løn, må det antages, at denne ordning vil give en vis meradministration for den enkelte arbejdsgiver i forhold til ATP-ordningen. Endvidere vil ordningen give særlige administrative vanskeligheder, dersom der skal foretages individuelle fradrag i lønnen svarende til basisbeløbet og indtægter over maksimumsbeløbet.

Udvalget har i kapitel IX udarbejdet en skitse (2) til denne ordning.

3. Rent lønmodtagerbidrag.

Såfremt man vælger den ordning, at det samlede lønmodtagerbidrag pålægges lønmodtageren, vil det ikke være nødvendigt at foretage en adskillelse af den pensionsgivende indtægt i lønindtægt og erhvervsindtægt, og det forekommer mest naturligt, at bidragsberegningen og bidragsopkrævningen - således som det under alle omstændigheder skal ske for de selvstændige erhvervsdrivende - foretages ved ligningsmyndighedernes foranstaltning.

Ordningen må tilrettelægges således, at ligningsmyndighederne på grundlag af de i selvangivelsen indeholdte oplysninger om lønindtægter og erhvervsindtægter kan beregne den pensionsgivende indtægt og på grundlag heraf fastsætte bidraget.

Der er i kapitel IX udarbejdet en skitse (3) til en sådan ordning.

B. Bidraget fastsættes som en procent af indtægten.

I lighed med, hvad der gælder efter den svenske og den norske ordning, må bidraget beregnes procentvis af den pensionsgivende del af indtægten. Da den enkeltes pension skal stå i forhold til indtægten, vil det ikke være muligt at overføre ordningen fra ATP, hvor der betales faste uge- og månedsbidrag, til en kommende ordning.

C. Aldersgrænser for bidragspligt.

Som nævnt i kapitel III. B. om aldersgrænser for indtjening af pensionsret lægger udvalget til grund, at der skal gælde de samme øvre og nedre aldersgrænser for bidragspligt som de, der skal gælde for adgang til indtjening af pensionsret. Den øvre aldersgrænse vil herefter kunne sættes enten ved 66 år eller ved 65 år, og den nedre aldersgrænse må antagelig sættes ved 18 år. Såfremt arbejdsgiverne løbende skal beregne og indbetale bidraget for den enkelte lønmodtager, kan grænserne eventuelt sættes ved den dag, den forsikrede opnår den fastsatte alder. Ved de andre former for beregning og opkrævning af bidrag, der har været drøftet i udvalget — enten kollektive arbejdsgiverbidrag,

der beregnes uden specifikation for den enkelte lønmodtager, eller bidrag, der opkræves af skattevæsenet direkte hos alle forsikrede — må grænserne antagelig sættes ved det kalenderår, hvori den forsikrede opnår den fastsatte alder.

D. Grundlaget for bidragsberegningen.

1. Udgangspunkt: Bidrag beregnes af den pensionsgivende indtægt.

Udgangspunktet for fastsættelsen af, hvilke indtægter der skal lægges til grund ved bidragsberegningen, må være, at kun sådanne indtægter, som giver pensionsret, skal begrunde bidragspligt. Herefter skal der kun betales bidrag af den indtægt, der i kapitel III om grundlaget for retten til tillægspension er betegnet som den pensionsgivende indtægt, d.v.s. alene lønindtægt og erhvervsindtægt.

Udvalget skal ikke på dette sted gå nærmere ind på, hvorledes beregningen af bidrag nærmere vil kunne foretages, idet dette afhænger af, hvorledes ordningen nærmere ønskes tilrettelagt. Spørgsmålet belyses derimod nærmere i kapitel IX, hvori udvalget har udarbejdet nogle skitser for beregning af den pensionsgivende indtægt og beregning og opkrævning af bidrag.

I almindelighed vil det ikke være vanskeligt at finde ud af, hvornår der er tale om indtægt, der hidrører fra arbejde som lønmodtager, og for hvilken der allerede er oparbejdet en praksis ved administration af ATP-loven. Ligeledes vil det normalt ej heller skabe nogen vanskelighed at afgøre, hvornår der foreligger erhvervsindtægt.

Spørgsmålet om, hvorvidt et indtægtsbeløb skal henføres til lønindtægt eller til erhvervsindtægt, vil være af betydning, dersom der gennemføres en ordning, hvorefter der i bidraget for lønindtægter indgår et arbejdsgiverbidrag. Ved afgørelsen af, om der foreligger den ene eller den anden form for indtægt, vil ligningsmyndighedernes praksis med hensyn til, hvorvidt der indrømmes lønmodtagerfradrag, kunne være vejledende. Særlige vanskeligheder med hensyn til, om en indtægt hører under den ene eller den anden kategori, fremkommer i tilfælde, hvor f.eks. en handelsrejsende under mere eller mindre frie former sælger et foretagendes varer. Tilsvarende kan f.eks. også gælde forsikringsakkvisører, kunstnere og visse håndværkere. I Sverige, hvor arbejdsgiveren betaler det fulde bidrag af lønindtægterne, er der

åbnet adgang til at træffe en såkaldt »likstillighetsaftale«, gående ud på, at der mellem den der udbetaler vederlag for en virksomhed, der falder udenfor et egentligt tjenesteforhold, og den, der modtager vederlaget, træffes aftale om, at der svares arbejdsgiverafgift af vederlaget. Såfremt der er adgang til at træffe en sådan aftale, vil dette kunne bidrage til at undgå vanskelighederne med at afgøre, om der foreligger en lønindtægt eller en erhvervsindtægt, idet vederlaget da uden videre vil kunne accepteres som en lønindtægt. Ved fastlæggelsen af den kommende ordning må det overvejes, hvorvidt der er behov for at tilvejebringe en lignende adgang til, at parterne selv kan træffe aftale om, at indtægten skal regnes som lønindtægt.

2. Begrænsninger.

I kapitel IV er det behandlet, hvorvidt der bør fastsættes en nedre og en øvre grænse for de indtægter, hvoraf der beregnes tillægspension. Der opstår derfor spørgsmål om, hvorvidt der ved beregningen af pensionsbidraget må tages hensyn til sådanne begrænsninger i den pensionsgivende indtægt.

Hvad angår den *nedre grænse*, er der i kapitel IV peget på muligheden af at følge den svenske og den norske ordning, hvorefter der ikke beregnes tillægspension af den del af indtægten, der ligger under basisbeløbet, men udvalget har også peget på den mulighed, at tillægspensionsordningen tilrettelægges således, at der beregnes tillægspension uden fradrag af basisbeløbet, hvorved alle, der har indtægt ved løn- eller erhvervsarbejde, vil kunne opnå tillægspension ved siden af folkepensionen.

Der må tilstræbes størst mulig overensstemmelse mellem bidraget fra den enkeltes indtægt og pensionsretten.

Under en ordning, hvorefter der opnås tillægspension også af indtægter indtil basisbeløbet, er der intet problem, idet der i så fald også skal betales bidrag af denne del af indtægten.

Hvis der ikke skal ydes tillægspension af indtægter indtil basisbeløbet, er en regel om, at der ej heller skal betales bidrag under minimumsgrænsen, et meget væsentlig led i opnåelsen af denne overensstemmelse. En ordning, hvorefter der til finansiering af tillægspensionsordningen opkræves bidrag også af den del af indtægten, der ikke giver adgang til tillægspension, kan forekomme mindre rimelig, og i tilfælde af, at bidraget skal deles mellem arbejds-

giver og lønmodtager eller betales fuldt ud af lønmodtageren, kan man formentlig se bort fra denne mulighed. Når det overhovedet bør overvejes at etablere en ordning, hvorefter der betales bidrag også af indtægt indtil basisbeløbet, skyldes det, at der ved lønmodtagerbidrag er forbundet meget store praktiske administrative fordele med en sådan ordning.

Fordelene ved at opkræve bidrag af hele den pensionsgivende indtægt hænger sammen med, at der administrativt ligger et betydeligt arbejde i at foretage dette fradrag i beregningen af den pensionsgivende indtægt. Dette vil kunne belyses med følgende oplysninger fra den svenske ordning:

Efter den svenske ordning betaler arbejdsgiveren det fulde lønmodtagerbidrag. Bidraget beregnes kollektivt på grundlag af, hvad arbejdsgiveren har udbetalt i løn inden for et år med fradrag dels af et beløb, der svarer til basisbeløbet multipliceret med det gennemsnitlige antal årsarbejdere, og dels for hver lønmodtager den del af lønnen, der overstiger maksimumsbeløbet. De største vanskeligheder ved denne ordning har erfaringsmæssigt vist sig at opstå i forbindelse med beregningen af det gennemsnitlige antal lønmodtagere, hvilket tal skal danne grundlag for beregning af det samlede basisfradrag. Det er i loven fastsat, at lønmodtagere, som gennem hele året har været ansat på fuld arbejdstid, regnes som én lønmodtager, medens lønmodtagere, som har været ansat i mindre omfang, medregnes forholdsmæssigt, samt at det gennemsnitlige antal lønmodtagere skal beregnes med én decimal. Beregningen af det gennemsnitlige antal lønmodtagere sker på grundlag af det samlede antal arbejdstimer sammenholdt med fuld arbejdstid inden for det pågældende arbejdsområde.

Eks.: En virksomhed har i et år beskæftiget 6 funktionærer med en samlet årlig arbejdstid på 8.200 timer og 7 arbejdere med en samlet årlig arbejdstid på 11.432 timer. For funktionærerne regnes fuld arbejdstid til 40 timer pr. uge eller 1.800 pr. år, og for arbejderne er de tilsvarende tal 45 og 2.000. Udregningen af det gennemsnitlige antal lønmodtagere foretages herefter således:

Lønmodtagere med 40 timers arbejdsuge	8.200 : 1.800 = 4,56
Lønmodtagere med 45 timers arbejdsuge	11.432 : 2.000 = 5,71
	i alt <u>10,3</u>

Frdraget i dette tilfælde bliver altså 10,3 X basisbeløbet.

Det er erfaringen i Sverige, at det er forbundet med et stort arbejde for arbejdsgiverne at tilvejebringe de nødvendige oplysninger for, at Riksforsikringsverket kan foretage dette fradrag, og at kontrollen med de givne oplysninger, der er nødvendige, fordi arbejdsgiveren er interesseret i at angive så højt et antal totale timer som muligt for at få flest mulige fradrag, er meget vanskelig.

Endvidere har det vist sig, at det ikke, når der foretages basisfradrag, er muligt at opnå fuld over-

ensstemmelse mellem pensionsret og bidragsbetaling. Som eksempel er nævnt, at en person, der i løbet af indkomståret netop tjener basisbeløbet, 5.500 sv. kr., gennem en ansættelse, der varer et halvt år, ikke vil få pensionsret, medens arbejdsgiveren skal erlægge arbejdsgiverbidrag beregnet af et halvt basisbeløb (2.750 sv. kr.).

De nævnte vanskeligheder er påpeget i den af Allmänna Skatteberedningen afgivne betænkning af 1964 om Nytt Skattesystem. Når det i denne betænkning foreslås at ophæve fradraget for basisbeløbet i bidragsberegningen, skyldes dette dog ikke alene, at man herved undgår administrative besværligheder ved dets udregning og store vanskeligheder ved kontrollen med de af arbejdsgiverne givne oplysninger vedrørende basisbeløbenes antal i den enkelte virksomhed. Forslaget må også ses på baggrund af, at de herved indkomne merbeløb tænkes anvendt til finansiering af folkepension og sygeforsikring - altså ikke af tillægspensionen. Der er altså også efter dette forslag en vis sammenhæng mellem de dele af indtægten, hvoraf bidrag til tillægspension tages, og de dele af indtægten, der giver ret til tillægspension.

Hvis den danske ordning tilrettelægges efter tilsvarende principper som den svenske, jfr. herved skitse 1 i kapitel IX om skitter for beregning af den pensionsgivende indtægt og beregning samt indkrævning af bidrag, vil tilsvarende problemer opstå her i landet.

Også hvis man anvender den i kapitel IX nævnte skitse (2) til en ordning, der bygger på individuelle bidrag beregnet af arbejdsgiveren, vil et basisfradrag give store administrative problemer ved bidragsberegningen, jfr. herom kapitel IX, skitse 2, afsnit a.

Efter den *norske* ordning er arbejdsgiverens bidrag fastsat i procent af det beløb, som arbejdsgiveren skal indberette som udbetalt løn i vedkommende år. Der er altså ikke tale om fradrag for basisbeløb.

Indføres derimod en ordning, hvorefter arbejdsgiveren alene udreder lønmodtagerbidraget, vil en bestemmelse om, at der også skal betales bidrag af indtægter svarende til basisbeløbet, betyde, at arbejdsgiveren skal indbetale efter en tilsvarende lavere procentsats. En sådan ordning vil derimod ikke have tilsvarende administrative fordele for så vidt angår de selvstændiges bidragsbetaling, og vil ej heller være rimelig af hensyn til selvstændige erhvervsdrivende med lave indtægter. Disse bør derfor enten kun betale bidrag for indtægter over basisbeløbet, men med en højere sats, eller der bør fastsættes en særlig aftrapning af bidrag ved lavere indtægter.

Ved blandede indtægter må basisfradrag ske først i lønindtægt, idet man må forudsætte, at arbejdsgiveren allerede har foretaget dette fradrag. Dette gælder også efter den svenske ordning.

Hvad angår den *øvre grænse* (maksimumsgrænsen for beregning af tillægspension) bemærkes, at baggrunden for en sådan maksimumsgrænse er, at forsikrede, der har indtægter over en vis størrelse, ikke har behov for, at der gennem en almindelig tvungen ordning sikres dem pension af den del af indtægten, der ligger over denne størrelse. Det forekommer rimeligt, at der ikke opkræves bidrag af den del af indtægten, der ligger over denne grænse.

Ved blandede indtægter forekommer det naturligt, at fradraget for beløb over maksimum for den pensionsberettigende indtægt i første række sker i erhvervsindtægten, jfr. ligeledes den svenske ordning.

E. Tidspunktet for bidragsbetalingen.

Efter den *svenske* ordning skal alle større arbejdsgivere hvert år løbende indbetale et forskudsbidrag, som normalt fastsættes i forhold til det seneste, endeligt beregnede bidrag. Forskudsbidraget betales i 6 rater om året. Når det endelige bidrag beregnes efter årets udløb, fradrages det allerede erlagte forskudsbidrag, og forskellen opkræves eller refunderes i det næstfølgende år sammen med forskudsbidraget for dette år. Arbejdsgivere, der kun skal betale indtil 1.000 kr. årlig i lønmodtagerbidrag, indbetaler derimod først bidraget efter bidragsårets udløb sammen med den såkaldte slutskat, og bidrag fra selvstændige erhvervsdrivende til deres egen pensionering betales ligeledes bagud sammen med slutskatten.

I *Norge* er det hensigten at opkræve forskud for det løbende år af bidrag i alle tilfælde, og bidraget vil således for begge grupper af forsikrede - lønmodtagere og selvstændige erhvervsdrivende - blive betalt løbende samtidig med indtægterhvervelsen, bortset fra den eventuelle efterregulering. Opkrævningen af medlemsbidrag skal i øvrigt indarbejdes i kilde-skatte-systemet.

Efter *ATP-ordningen* skal arbejdsgiveren indbetale sit og lønmodtagerens bidrag for et kvartal senest den 15. i den første måned i det følgende kvartal.

Af hensyn til ordningens økonomi vil det være ønskeligt, at der ikke kommer til at gå lang tid mellem indtægterhvervelsen, der begrunder pensionsret, og bidragsbetalingen. Samfundsøkonomiske hensyn taler endvidere for, at bidragsbetalingen begynder snarest efter ordnin-

gens start, da det må forudsættes, at ordningen skal afløse den gældende ATP-ordning og eventuelt i et vist omfang også andre pensionsordninger, hvorved der vil ske en nedgang i den hertil knyttede opsparring.

En ordning med *kollektivt beregnede* arbejdsgiverbidrag i lighed med den svenske ordning, jfr. foran under D., udelukker ikke, at arbejdsgiverne indbetaler bidraget kvartalsvis bagud svarende til reglerne i ATP-loven. Hvis det foretrækkes, at bidraget opgøres én gang om året, kan man i stedet overveje løbende indbetalinger af å conto bidrag, som fastsættes på grundlag af arbejdsgiverens lønudgifter i et tidligere år svarende til ordningen i Sverige. Det vil i så fald tillige være muligt at opkræve å conto bidrag straks efter ordningens start.

Bidraget for pensionsgivende erhvervsindtægt, der forudsættes opkrævet af skattemyndighederne, vil vanskeligere kunne opkræves samtidig med indtægtserhvervelsen, bl.a. fordi indtægtens størrelse vil være uvis og svingende. Man kan derfor eventuelt som i Sverige opkræve disse bidrag sammen med skatterne efter årets udløb uden hensyn til, at pensionsordningen herved går glip af en vis tids forrentning af bidraget i sammenligning med den forrentning, der opnås af bidrag for lønmodtagerindtægter ved indbetaling kvartalsvis bagud eller ved løbende å conto indbetalinger. Denne forskel vil

dog kunne udlignes, hvis bidraget for pensionsgivende erhvervsindtægt bliver forhøjet med en passende mellemrente. Såfremt der gennemføres en kildeskatteordning, som også omfatter selvstændige erhvervsdrivende, vil det formentlig være naturligt, at bidragsindbetalingen for pensionsgivende erhvervsindtægt i princippet sker i umiddelbar tilslutning til indtægtserhvervelsen.

Under en ordning med *individuel beregnede* bidrag, der for lønmodtagere indbetales af arbejdsgiverne, vil det være rimeligt for lønmodtagerbidrag at anvende den betalingsordning, der findes i ATP-loven, således at bidragene skal indbetales kvartalsvis bagud. Bidrag for pensionsgivende erhvervsindtægt må også under denne ordning forudsættes at skulle beregnes og opkræves af skattemyndighederne, og dette bidrag må derfor antagelig - som nævnt foran - opkræves i det følgende skatteår (eventuelt med en mindre forhøjelse til dækning af en mellemrente), idet opkrævningen dog formentlig vil kunne indarbejdes i en eventuel kommende kildeskatteordning.

Tænker man sig endelig en ordning med opkrævning af *bidrag ved skattevæsenets foranstaltning* direkte hos den enkelte også for lønmodtagernes vedkommende, må opkrævningen under det nuværende skattesystem for alle forsikrede ske i det skatteår, der følger efter året med pensionsoptjening.

KAPITEL IX

Skitser for beregning af pensionsgivende indtægter og beregning samt opkrævning af bidrag.

Når henses til, at en kommende almindelig tillægspensionsordning skal omfatte hele den erhvervsmæssigt beskæftigede del af befolkningen, står det klart, at opgaven med beregningen af den pensionsgivende indtægt, der skal lægges til grund for den enkelte forsikredes pensionsrettigheder for hvert enkelt år, er en meget stor opgave, der kun kan løses, når man i videst muligt omfang gør brug af den moderne kontorteknik og allerede eksisterende institutioner, der igennem deres hidtidige virksomhed er optrænet med lignende opgaver som denne.

Det er endvidere nødvendigt ved udarbejdelsen af regler for beregningen af den pensionsgivende indtægt at sammenholde de hermed forbundne problemer med det kompleks af problemer, der opstår i forbindelse med tillægspensionsordningens bidragsside, d.v.s. beregningen og opkrævningen af tillægspensionsbidrag, der i sig selv må antages at være en opgave af lignende dimensioner. Som det fremgår af redegørelsen i kapitel II og bilag 4 for den svenske ordning, er der en sammenhæng mellem beregning af den pensionsgivende indtægt og bidragenes beregning, idet man tilstræber, at der så vidt muligt kun opkræves bidrag af den del af indtægten, der giver pensionsret. Disse problemer er også rent praktisk så nært forbundet, at det ikke vil være muligt at stille forslag om, hvorledes den pensionsgivende indtægt kan beregnes, uden samtidig at tage stilling til, hvorledes beregningen og opkrævningen af bidrag skal ske. Dette hænger bl.a. sammen med, at det vil være hensigtsmæssigt, at det er de samme organer, der tager sig af de to spørgsmål.

På denne baggrund og ud fra den forudsætning, at der bør skabes klare og enkle regler, som i størst muligt omfang kan komme til anvendelse på hele medlemskredsen, er der overvejet tre skitser for tilrettelæggelsen af bereg-

ning af pensionsgivende indtægter og beregning samt opkrævning af bidrag.

Skitse 1 angår en ordning efter svensk mønster, der navnlig er kendetegnet ved, at bidrag for lønmodtagere helt afholdes af arbejdsgiverne og opkræves under ét hos disse uden specifikation af bidraget for den enkelte lønmodtager, d.v.s. som et kollektivt bidrag. Den pensionsgivende indtægt skal beregnes af ligningsmyndighederne både for lønmodtagere og for selvstændige. Bidraget for selvstændige skal opkræves sammen med skatterne.

Efter *skitse 2*, der i modsætning til *skitse 1* også giver mulighed for, at lønmodtagernes pensionsbidrag afholdes dels af arbejdsgiveren, dels af lønmodtageren, skal dette bidrag ligeledes opkræves hos arbejdsgiverne, men - i modsætning til *skitse 1* - skal bidraget beregnes individuelt for hver enkelt lønmodtager på linie med den gældende ATP-ordning. Som følge heraf kan den pensionsgivende indtægt for lønmodtagere beregnes af en central pensionsmyndighed direkte på grundlag af de indbetalte bidrag. For selvstændige skal bidraget derimod - ligesom efter *skitse 1* - opkræves af skattemyndighederne, der for denne gruppe også skal beregne den pensionsgivende indtægt.

Efter *skitse 3* forudsættes det, at der betales personlige bidrag både af lønindtægt og af erhvervsindtægt. Bidraget beregnes af ligningsmyndighederne og opkræves sammen med skatterne, og ligningsmyndighederne beregner den pensionsgivende indtægt.

Skitse 1 - En ordning efter svensk mønster.

a. Beregning af den pensionsgivende indtægt.

I lighed med ordningen i Sverige, hvor det er de lokale skattemyndigheder, der udfører arbejdet med beregningen af de pensionsgivende indtægter, må det her i landet være lignings-

myndighederne, der skal udføre dette arbejde. Herfor taler, at ligningsmyndighederne med udgangspunkt i de for skatteyderne foretagne indkomstskatteansættelser normalt vil være i besiddelse af det materiale, der skal danne grundlaget for beregningen af de pensionsgivende indtægter. Da visse indtægtsformer ikke vil være pensionsgivende, må der skabes sikkerhed for, at skatteyderne i det nødvendige omfang specificerer deres indtægter efter indtægtsart, jfr. nedenfor. Det må være en forudsætning, at administrationsapparatet, der står til ligningsmyndighedernes rådighed, er udbygget således, at man uden at tilsidesætte ligningsmæssige opgaver kan udføre det omhandlede beregningsarbejde.

Da ordningen er tænkt tilrettelagt så nær som muligt den svenske ordning og kun afviger fra denne, hvor særlige danske forhold gør sig gældende, skal der *først kort redegøres for de svenske regler for beregningen af den pensionsgivende indtægt.*

På grundlag af de i selvangivelsen indeholdte oplysninger opgør skattemyndigheden den forsikredes årlige løn- og erhvervsindtægt.

Ved opgørelsen af lønindtægterne medregnes de af den forsikrede indtjente lønbeløb, idet der dog bortses fra de fra en og samme arbejdsgiver modtagne lønbeløb, som udgør mindre end 300 sv. kr. årligt. Endvidere skal der ske fradrag for de i forbindelse med erhvervelsen af indtægtsbeløbene afholdte direkte udgifter, såfremt disse kan opgøres til mindst 500 sv. kr. årligt. Ved opgørelsen af lønindtægterne medregnes modtagne vederlagsbeløb, der hidrører fra arbejde, der er udført for en andens regning, uden at der foreligger noget tjenesteforhold, hvis der er truffet aftale om, at der skal svares arbejdsgiverbidrag af det udbetalte vederlagsbeløb.

Ved opgørelsen af erhvervsindtægterne medregnes den ved selvstændig erhvervsvirksomhed indvundne nettoindtægt, hvis denne udgør mindst 500 sv. kr. årligt, samt vederlagsbeløb, der hidrører fra arbejde, der er udført for en andens regning, såfremt der ikke svares arbejdsgiverbidrag af det udbetalte beløb. Endvidere medregnes også ved opgørelsen af erhvervsindtægterne de af den forsikrede indtjente lønbeløb på under 300 sv. kr. årligt, såfremt de omhandlede lønbeløb enten sammenlagt udgør mindst 500 sv. kr. årligt eller i forbindelse med vederlagsbeløbene udgør mindst 500 sv. kr. årligt.

Beregningen af den pensionsgivende indtægt

sker ved, at den opgjorte løn- og erhvervsindtægt sammenlægges, hvorefter der foretages fradrag for basisbeløb, og for beløb, der eventuelt ligger over maksimumsgrænsen. Beregningen foretages således, at man har rede på, i hvilket omfang den pensionsgivende indtægt hidrører fra lønindtægter, hvoraf der svares arbejdsgiverbidrag, og fra erhvervsindtægter, hvoraf den forsikrede selv skal betale bidrag (eget bidrag).

Her i landet må det være de samme indtægtsbeløb, løn- og erhvervsindtægter, der skal danne grundlaget for beregningen af den pensionsgivende indtægt. Det forekommer endvidere hensigtsmæssigt, at vederlagsbeløb, der hidrører fra arbejde, der er udført for en andens regning, men uden at der foreligger noget tjenesteforhold, i relation til den pensionsgivende indtægt anses for lønindtægt, hvis der træffes aftale om, at der svares arbejdsgiverbidrag af det udbetalte vederlagsbeløb. Derimod vil det muligvis føre til uheldige resultater, at de fra samme arbejdsgiver modtagne lønninger, som ikke kan opgøres til mindst 300 kr. årligt, skal henføres til de af vedkommende forsikrede indtjente erhvervsindtægter, hvoraf vedkommende selv skal betale bidrag. Dette forhold vil blive omtalt nedenfor.

For at lette ligningsmyndighederne i arbejdet med at *udfinde den pensionsgivende indtægt* vil det med den gældende skattelovgivning være en fordel, om selvangivelsesblanketten ændres, således at det af denne direkte fremgår, hvornår en løn- eller erhvervsindtægt skal henføres til lønindtægterne, hvoraf der svares arbejdsgiverbidrag, eller til erhvervsindtægterne, hvoraf vedkommende forsikrede selv skal svare bidrag (eget bidrag). Endvidere vil det også være en fordel, hvis det fastsættes, at gifte kvinder skal indlevere egne selvangivelser eller eventuelt blot således, at man bibeholder ordningen med en fælles selvangivelse for ægtepar, idet selvangivelsen får 2 beløbskolonner, en for manden og en for hustruen, og med pligt for begge ægtefæller til at udfylde sin kolonne.

Ligningsmyndighederne skal for hver enkelt forsikret på grundlag af oplysningerne i selvangivelsen opgøre den forsikredes årlige løn- og erhvervsindtægt samt foretage fradrag for basisbeløbet (dog kun hvis ordningen kommer til at gå ud på, at der ikke ydes pension af basisbeløbet) og for det beløb, der eventuelt ligger over maksimumsgrænsen, hvorefter den for den forsikrede beregnede pensionsgivende indtægt fremkommer.

Hvis den forsikrede har *blandede* indtægter (lønindtægt og erhvervsindtægt), skal beregningen og registreringen af den pensionsgivende indtægt foretages således, at de 2 indtægtsarter holdes adskilte, og det skal eventuelt påses, at lønindtægter bliver reduceret med basisbeløbet.

For den *gifte kvinde*, der har indkomst ved selvstændig virksomhed (erhvervsindtægt) eller ved arbejde for fremmede (lønindtægt), skal der også beregnes pensionsgivende indtægt, og beregningen vil næppe give anledning til større vanskeligheder, da den skattepligtige hovedperson (manden), der efter reglerne i ligningsloven får indrømmet fradrag for hustruindtægt, i sin selvangivelse vil give de fornødne oplysninger om hustruens løn- og erhvervsindtægter. Derimod kan der næppe beregnes nogen pensionsgivende indtægt for den hustru, hvis indtægter hidrører fra udført arbejde i mandens bedrift, idet der vil opstå betydelige praktiske vanskeligheder med hensyn til at opgøre værdien af dette arbejde. Hvis der foretages fradrag for basisbeløbet, vil dette i øvrigt medføre, at såvel hustruens som mandens indtægter hver skal reduceres med et basisbeløb, således at der, hvor et ægtepars samlede indtægter er beskedne, slet ikke bliver beregnet nogen pensionsgivende indtægt. Dette vil antagelig ofte kunne blive tilfældet for selvstændige erhvervsdrivende inden for landbruget og detailhandelen.

Med hensyn til *fradrag i lønindtægten* i anledning af udgifter, der er afholdt i forbindelse med udførelsen af det indtægtsgivende arbejde, vil det formentlig for ligningsmyndighederne være en lettelse, dersom man ikke følger den i Sverige gældende regel om fradragsret for udgifter over 500 kr. I stedet kan det overvejes at fastsætte bestemmelserne om fradragsret på grundlag af de skatteretlige regler om lønmodtagerfradraget. Reglen kan f.eks. formuleres således, at der ikke sker fradrag i den pensionsgivende lønindtægt, hvis den forsikrede alene har beregnet sig det faste lønmodtagerfradrag. Hvis den forsikrede derimod har fratrukket udgifter, der er større end det faste lønmodtagerfradrag, skal lønindtægten nedsættes med den del af udgifterne, der overstiger lønmodtagerfradraget.

Når den svenske ordning indeholder den bestemmelse, at de af en forsikret hos en og samme arbejdsgiver indtjente *lønbeløb*, som *udgør mindre end 300 sv. kr.* årligt, skal anses for erhvervsindtægt, skyldes det, at man har fundet det praktisk at fritage de arbejdsgivere,

som kun har afholdt mindre lønudgifter, f.eks. til havearbejde eller lignende, for at betale arbejdsgiverbidrag. Denne regel vil kunne medføre uheldige resultater for personer, der har beskæftigelse hos flere arbejdsgivere inden for kortere tidsrum, de såkaldte løsarbejdere, f.eks. havnearbejdere. Da det ikke er tanken, at løsarbejdernes lønindtægter skal anses for erhvervsindtægter, vil det - såfremt man indfører en til den svenske 300 kr.'s regel svarende bestemmelse - være nødvendigt, at det i den kommende lov sikres, at løsarbejderne ikke rammes af denne bestemmelse.

Særlige problemer vil opstå for ligningsmyndighederne med hensyn til beregningen af den pensionsgivende indtægt, hvor skatteyderen som følge af tilflytning her til landet skatteansættes efter de særlige tilflytterregler, d.v.s. på grundlag af den forventede indtægt i vedkommende skattepligtsperiode, jfr. § 2 i ligningsloven.

Lignende problemer vil fremkomme med hensyn til enkeansættelserne og enkemandsansættelserne, jfr. § § 2 A og 2 B i ligningsloven, hvor der ofte sker ansættelse af pågældende enke eller enkemand på grundlag af den forventede indkomst i vedkommende skattepligtsperiode, men her må man dog tage i betragtning, at udgangspunktet for en enke- eller enkemandsansættelse er den samlede indtægt i det foregående indkomstår med nedslag for den indtægtsnedgang, der er foranlediget af ægtefællens død.

Endelig vil det blive nødvendigt, at der tilvejebringes særlige regler med hensyn til beregningen af de pensionsgivende indtægter for personer, som er omfattet af sømandsskattelovgivningen.

Ligningsmyndighederne skal indsende fortegnelse over de beregnede pensionsgivende indtægter til den centrale tillægspensionsmyndighed, der herefter skal foretage en beregning af den enkelte forsikredes pensionspoints.

For at den forsikrede kan blive underrettet om, til hvilket beløb ligningsmyndigheden har beregnet den pensionsgivende indtægt, må der formentlig fastsættes bestemmelser om, at den udsendte skattebillet skal forsynes med en oplysning herom.

b. Beregning og opkrævning af bidrag.

Bidragene indbetales for lønmodtagernes vedkommende af arbejdsgiverne og for forsikrede med erhvervsindtægt af den pågældende selv.

1. Arbejdsgiverbidrag.

Arbejdsgiverbidrag indbetales på samme måde som i Sverige gennem kollektive afgifter. Dette indebærer, at ordningen for så vidt angår lønmodtagerne finansieres gennem rene arbejdsgiverbidrag altså uden deltagelse af lønmodtagerne. Arbejdsgiverbidraget skal beregnes med udgangspunkt i den løn i penge og naturalier, som arbejdsgiveren i et kalenderår har udbetalt til de hos ham fast eller tilfældigt ansatte lønmodtagere.

Ved beregningen af lønsummen medtages dog ikke lønnen for følgende lønmodtagere:

- 1) Lønmodtagere, hvis løn hos arbejdsgiveren ikke er opgjort til 300 kr. (såfremt det vælges at betragte sådan indtægt som erhvervsindtægt).
- 2) Lønmodtagere, som har opnået 65 (eventuelt 66) års alderen inden begyndelsen af det kalenderår, for hvilket bidraget opkræves.
- 3) Lønmodtagere, som ikke har opnået 18 års alderen inden begyndelsen af det kalenderår, for hvilket bidraget opkræves.

Hvis ordningen tilrettelægges således, at der ydes tillægspension også af den del af indtægten, der svarer til basisbeløbet, må der også opkræves bidrag af denne del af indtægten. Hvis man derimod beslutter sig for, at der kun skal ydes tillægspension af den del af indtægten, der ligger over folkepensionen (basisbeløbet), må der tages stilling til, om der skal ske *fradrag for basisbeløbet*. Eventuelt basisfradrag udregnes på den måde, at det ved årets begyndelse gældende basisbeløb multipliceres med det gennemsnitlige antal lønmodtagere hos arbejdsgiveren i årets løb. Denne beregning sker ved, at lønmodtagere, som gennem hele året har været ansat med fuld arbejdstid, regnes som én lønmodtager, medens lønmodtagere, som har været ansat i kortere tid, medregnes forholdsmæssigt.

Det må antages, at den skitserede ordning vil blive administrativt lettere at gennemføre, såfremt bidragsopkrævningen også i denne situation vil kunne tilrettelægges således, at der ved beregningen af bidragene ikke foretages fradrag for basisbeløbet. Medens fradrag for basisbeløbet ved erhvervsindtægter vil kunne foretages uden særlige vanskeligheder, er det tidligere nævnt, at de svenske erfaringer har vist, at netop basisfradraget giver anledning til administrative og kontrolmæssige vanskeligheder.

Opkrævning af bidrag også for basisbeløbet

kan, hvis man beslutter sig for en ordning, hvorefter der ikke gives pension af dette beløb, sammenkædes med et forslag til anvendelse af det herved opnåede merprovenu, som ikke bør komme tillægspensionsordningen til gode, når der ikke opnås tillægspension af denne del af indtægten. En anden mulighed er at opkræve bidraget med en tilsvarende lavere procentsats, således at det samlede bidrag ikke bliver højere. Det må dog være en forudsætning for sådanne regler, at arbejdsgiveren betaler det fulde bidrag.

Fradraget for beløbet over maksimumsgrænsen sker ved, at der fra lønsummen for hver enkelt lønmodtager sker fradrag for den del af den til ham ydede løn, der overstiger det fastsatte maksimumsbeløb, under forudsætning af, at han har arbejdet hele året med fuld arbejdstid. For lønmodtagere, som i årets løb har haft kortere beskæftigelse, fradrages et beløb, der svarer til forholdet mellem den tid, han har været beskæftiget, og fuld arbejdstid i hele året. Hvis maksimumsbeløbet fastsættes således, at der gives mulighed for, at alle forsikrede med typiske lønninger får adgang til optjening af pensionsret af deres fulde lønindtægt, vil der kun blive tale om fradrag for maksimumsbeløbet i relativt få tilfælde (normalt kun ved det overordnede personale).

I Sverige skal enhver arbejdsgiver til brug ved beregningen af arbejdsgiverbidrag hvert år i januar måned indsende en opgørelse over den i det foregående kalenderår udbetalte arbejds-løn. Lønopgørelsen indsendes til den vedkomende lokale skattemyndighed, der foretager en gennemgang af lønopgørelsen. Hvis det må antages, at arbejdsgiverbidraget udgør mere end 1.000 sv. kr. årligt, skal skattemyndigheden fremsende lønopgørelsen til den centrale tillægspensionsmyndighed (Riksförsäkringsverket), der, efter at have foretaget en revision af lønopgørelsen, påligner og opkræver arbejdsgiverbidraget hos den pågældende arbejdsgiver. I det tilfælde, hvor arbejdsgiverbidraget ikke antages at overstige 1.000 sv. kr. årligt, skal skattemyndigheden revidere lønopgørelsen samt foretage påligning og opkrævning af arbejdsgiverbidraget hos den pågældende arbejdsgiver.

Her i landet bør man formentlig følge en tilsvarende fremgangsmåde, således at enhver arbejdsgiver i januar måned til den stedlige ligningsmyndighed indsender en opgørelse, der udviser den regulerede lønsum, hvoraf arbejdsgiverbidraget skal beregnes. Af opgørelsen skal

det fremgå, hvor meget hver ansat har indtjent i det foregående kalenderår, og i hvilket tidsrum af det foregående år den pågældende har været beskæftiget hos arbejdsgiveren. Endvidere må opgørelsen indeholde oplysninger om de foretagne fradrag, f.eks. eventuelle fradrag for basisbeløb og for beløb, der ligger over maksimumsgrænsen. Med lønopgørelsen må endvidere medfølge en afskrift af de lønangivelser, som arbejdsgiveren i medfør af bestemmelserne i kontrolloven skal indsende til ligningsmyndigheden. Endelig skal det anføres, at da der hidtil kun har skullet indsendes lønangivelser for de i arbejdsgiverens erhvervsvirksomhed udbetalte lønninger, må der ske en udvidelse af oplysningspligten, således at arbejdsgiverne også skal indsende lønangivelser for lønninger, der udbetales til privat hushjælp og lign.

Af arbejdsgivere, der har mange ansatte, behøver man formentlig ikke kræve så specificerede oplysninger, som det er anført ovenfor. Man kan formentlig indskrænke sig til at kræve indsendt et over de ydede lønninger foretaget sammendrag, der udviser den regulerede lønsum, hvoraf arbejdsgiverbidraget skal beregnes.

Ligningsmyndighederne skal undersøge rigtigheden af de i lønopgørelserne givne oplysninger, f.eks. ved at kontrollere, om totalsummen for udbetalt løn er i overensstemmelse med den i arbejdsgiverens driftsregnskab udgiftsførte løn, ligesom ligningsmyndighederne på grundlag af de i lønangivelserne givne oplysninger skal undersøge, om der er foretaget urigtige fradrag i lønsummen. Det må antages, at ligningsmyndighederne af tidsmæssige årsager ikke vil være i stand til på forsvarlig måde at foretage en revision af de af de større arbejdsgivere indsendte lønopgørelser, og det må derfor blive den centrale tillægspensionsmyndighed, der skal udføre dette revisionsarbejde, eventuelt i forbindelse med vedkommende ligningsmyndighed.

Man må derfor fastsætte, at ligningsmyndighederne til den centrale tillægspensionsmyndighed skal fremsende de lønopgørelser, hvoraf det fremgår, at vedkommende arbejdsgivere skal betale mere end 1.000 kr. i arbejdsgiverbidrag. Den centrale tillægspensionsmyndighed skal revidere de modtagne lønopgørelser samt foretage påligning og opkrævning af arbejdsgiverbidrag hos de pågældende arbejdsgivere. En sådan regel vil i realiteten medføre, at det bliver den centrale tillægspensionsmyndighed, der kommer til at beregne bidraget for så godt som alle ar-

bejdsgivere, der beskæftiger mere end en helårs-lønmodtager. Ligningsmyndighedernes arbejde vil herved blive begrænset til at revidere de løn-opgørelser, hvoraf det fremgår, at vedkommende arbejdsgivere skal betale under 1.000 kr. i arbejdsgiverbidrag, og i disse tilfælde skal ligningsmyndighederne også foretage en bidragspåligning samt foranledige, at de pålignede bidrag opkræves i forbindelse med opkrævningen af de pågældende arbejdsgivere pålignede personlige skatter.

2. Eget bidrag.

Bidraget for erhvervsindtægt betales af den forsikrede selv. På grundlag af den registrerede oplysning om størrelsen af den del af den pensionsgivende indtægt, der hidrører fra erhvervsindtægt, skal ligningsmyndigheden foretage en påligning af bidrag. Opkrævningen af bidrag sker gennem den kommunale oppebørselsadministration, og bidragsopkrævningen kan, bortset fra opkrævningen af de de gifte kvinder pålignede bidrag, ske i forbindelse med opkrævningen af de de forsikrede pålignede personlige indkomstskeer. De opkrævede bidrag afregnes senere til den centrale tillægspensionsmyndighed.

Skitse 2 - En ordning, der bygger udelukkende på individuelle bidrag.

Tillægspensionsordningen opbygges således, at ligningsmyndighederne kun skal beregne pensionsgivende indtægt i det tilfælde, hvor den forsikrede har erhvervsindtægt, ligesom ligningsmyndigheden skal foretage bidragspåligning på grundlag af den registrerede oplysning om størrelsen af den del af den pensionsgivende indtægt, der hidrører fra erhvervsindtægt samt foranledige, at der sker opkrævning af de pålignede egne bidrag.

For så vidt angår erhvervsindtægt er der ingen forskel mellem skitse 1 og skitse 2.

Forskellen kommer derimod frem for så vidt angår lønindtægt; skitse 2 forudsætter, at bidragsberegningen for så vidt angår lønmodtagergruppen sker på grundlag af individuelt fastsatte bidrag efter lignende retningslinier, som i øjeblikket gælder for ATP. Ved denne ordning skal hele spørgsmålet om bidragsberegningen og i tilslutning hertil beregningen af den pensionsgivende indtægt for så vidt angår lønmodtagergruppen ordnes af den kommende centrale tillægspensionsmyndighed på grundlag

af arbejdsgivernes indberetninger, men uden ligningsmyndighedernes medvirken.

Da ordningen således ikke vil frembyde nye problemer med hensyn til beregning af pensionsgivende indtægt, der enten helt eller delvist hidrører fra erhvervsindtægt, omtales i det følgende kun forholdet for lønindtægter. Om de særlige problemer, der opstår for ligningsmyndighederne i tilfælde, hvor en lønmodtager foruden lønindtægt har erhvervsindtægt, henvises til afsnit b. nedenfor.

a. Beregning og opkrævning af bidrag.

Ved den almindelige tillægspensionsordning vil bidraget ikke som ATP udgøre et fast ugentligt eller månedligt beløb, men en procent af indtægten. Ved hver lønningsudbetaling skal arbejdsgiveren herefter afsætte et beløb, svarende til den fastsatte procent. Det vil af regnskabsmæssige hensyn være mest hensigtsmæssigt som tidsenhed for bidragsberegningen at benytte den indtjente løn i en uge» dog således at udgiften beregnes månedsvis for månedslønnede. Der kan dog være særlige beskæftigelsesforhold eller særlige aflønningsformer, hvor det vil være nærliggende at anvende andre tidsenheder, f.eks. afregning pr. time.

Arbejdsgiveren skal herefter på særlige indbetalingslister kvartalsvis indsende de således hensatte bidragsbeløb, idet der på indbetalingslisten dels anføres navnene på de lønmodtagere, bidraget vedrører, og dels anføres, hvor stort et bidrag der indbetales for hver enkelt, af hvilken løn bidraget er beregnet, samt hvilket tidsrum den pågældende har været beskæftiget.

Medens ligningsmyndighederne ved skitse 1 foretager visse fradrag i den pensionsgivende indtægt for udgifter, som den forsikrede har haft i forbindelse med selve arbejdet, kan der ved denne ordning, hvor den pensionsgivende indtægt og tillægspensionsbidraget beregnes på grundlag af arbejdsgiverens indberetninger, opstå visse problemer med hensyn til fastsættelsen af det løngrundlag, hvoraf tillægspensionsbidraget skal beregnes.

I de fleste tilfælde vil dette problem dog næppe være særlig stort, idet arbejdsgiverne vil være klar over, hvilket løngrundlag der skal anvendes. Det vil formentlig være naturligt at tage som udgangspunkt, at der skal svares bidrag af de samme beløb, som lægges til grund ved beregningen af feriegodtgørelsen. I ferielovens § 5, stk. 7, er det således fastsat, at ved beregning af feriegodtgørelsen tages der ikke

hensyn til sådanne tillæg til lønnen eller til sådanne lønningsandele, som ikke er **indkomst**-skattepligtige. Der er ved denne formulering tænkt på de løntillæg eller lønningsandele, som særlig er beregnet til eller medgår til dækning af udgifter i forbindelse med udførelsen af det indtægtsgivende arbejde.

Det må dog nok antages, at der i visse tilfælde, f.eks. hvor en arbejdsgiver beskæftiger provisionslønnede, der for egen regning afholder rejse- og befordringsudgifter, vil fremkomme vanskeligheder med hensyn til at finde frem til den rene lønindtægt, og især vil det, hvor den provisionslønnede på samme tid rejser for flere arbejdsgivere, være vanskeligt for den enkelte arbejdsgiver at beregne nettoindtægten, da rejse- og befordringsudgifter er generalomkostninger, der skal fordeles over flere arbejdsgivere. Også for disse tilfælde må imidlertid praksis med hensyn til udbetaling af feriegodtgørelse kunne være vejledende.

Da arbejdsgiveren skal beregne tillægspensionsbidraget samtidig med lønnens udbetaling, vil det ikke være hensigtsmæssigt ved denne ordning at have en regel svarende til den svenske, hvorefter lønindtægter hos samme arbejdsgiver inden for et år på under 300 kr. skal beregnes som erhvervsindtægt.

Ordningen vil kunne praktiseres, selv om det ønskes, at tillægspensionsbidraget for den enkelte lønmodtager skal deles mellem arbejdsgiveren og vedkommende lønmodtager. Arbejdsgiveren skal da samtidig med, at han ved hver lønudbetaling opgør tillægspensionsbidraget for hver enkelt lønmodtager, tilbageholde lønmodtagerens andel og indbetale denne andel sammen med sin egen andel til tillægspensionsmyndigheden.

En ordning med individuelt beregnede bidrag vil derimod støde på særlige vanskeligheder, såfremt der ikke skal betales bidrag af hele indtægten, men foretages fradrag for den del af indtægten, der svarer til basisbeløbet. Dette skyldes, at basisbeløbet hidtil er forudsat at skulle være et årligt beløb, som dels skulle trækkes fra de årlige lønsummer ved bidragsberegningen, og dels skulle trækkes fra de årlige indkomster ved beregningen af den pensionsgivende indtægt. Hvis bidraget skal beregnes løbende samtidig med hver lønudbetaling, er det imidlertid nødvendigt, at der fastsættes basisfradrag, som gælder for det samme tidsrum, som lønudbetalingen angår, f.eks. for en måned, for en uge eller for en time. Disse basisfradrag må

fastsættes således, at summen af de i årets løb foretagne basisfradrag for en fuldt beskæftiget lønmodtager inden for den pågældende gruppe af lønmodtagere netop kommer til at svare til det årlige basisfradrag. Da arbejdstiden varierer temmelig meget inden for forskellige grupper, vil det antagelig være nødvendigt at fastsætte en række forskellige basisfradrag gældende for forskellige grupper af lønmodtagere, jfr. at der også i Sverige er fastsat flere forskellige normer for fuld årlig arbejdstid ved beregning af basisfradrag pr. helårsarbejder. For at opnå den tilstrækkelige ensartethed og for at kunne regulere basisbeløbet uden for store spring kan basisfradrag, f.eks. pr. time, næppe afrundes mere end til hele beløb i øre, og det må således forudses, at det bliver nødvendigt at arbejde med skæve beløb.

Særlige problemer opstår i alle de tilfælde, hvor der for en lønmodtager inden for et år er beregnet bidrag for et antal arbejdstimer, der afviger fra den fastsatte norm, som er anvendt ved fastsættelsen af basisfradraget. I så fald vil summen af de anvendte basisfradrag, der i årets løb er foretaget for hans vedkommende, afvige fra det årlige basisfradrag. Når det samtidig under denne ordning - til forskel fra en ordning med kollektivt beregnede bidrag - er muligt for den centrale tillægspensionsmyndighed at registrere størrelsen af de bidrag, der er indbetalt for den enkelte lønmodtager, vil det være nærliggende at beregne pensionsretten direkte efter de indbetalte bidrag for den enkelte og ikke - som efter den foran under 1 skitserede ordning - på grundlag af den samlede årsindtægt. Man kan derimod næppe tænke sig, at der skal ske en efterregulering af bidragsindbetalingen for at opnå, at det samlede basisfradrag for året netop kommer til at svare til det gældende årlige basisfradrag, da en sådan efterregulering - som i så fald måtte påregnes at skulle foretages for et meget stort antal personer ofte med meget små beløb - vil være alt for upraktisk.

Resultatet kan derfor blive, at der bliver forskel på den optjente pensionsret, selv om den årlige løn- og erhvervsindtægt er den samme. Forskellen modsvares dog af en tilsvarende forskel i bidraget, og det samme årlige bidrag vil i alle tilfælde give den samme pensionsret.

Hvis lønmodtageren selv skal betale en del af bidraget, vil dette være en yderligere grund til, at den erhvervede pensionsret nøje må svare til det for den enkelte indbetalte bidrag.

Særlig besværligt for den centrale tillægspensionsmyndighed bliver beregningen af bidraget og af de erhvervede pensionsrettigheder for personer, der i årets løb har været beskæftiget både som lønmodtagere og som selvstændige. Det må antagelig først konstateres, i hvilket omfang der allerede er foretaget basisfradrag ved indbetaling af bidrag vedrørende lønindtægten. Derefter må den resterende del af det årlige basisbeløb trækkes fra indtægten ved selvstændig virksomhed, inden bidraget af denne indtægt kan beregnes. I alle sådanne tilfælde med blandede indtægter kan bidraget således antagelig kun beregnes ved et samarbejde mellem ligningsmyndighederne og den centrale tillægspensionsmyndighed.

Lignende vanskeligheder vil opstå ved anvendelsen af en regel om, at der ikke skal svares bidrag af den del af indtægten, der ligger over en fastsat maksimumsgrænse, svarende **til**, at der heller ikke opnås pensionsret for denne del af indtægten. Hvis grænsen sættes forholdsvis højt, vil vanskelighederne dog kun blive af begrænset omfang.

Da beregningen af de enkelte bidrag i første række vil komme til at påhvile de enkelte arbejdsgivere, vil der herved blive pålagt disse et arbejde, der må skønnes at være af betydeligt større omfang end det, der kræves af arbejdsgiverne efter ATP-ordningen, idet systemet med beregningen af procentbidrag - eventuelt efter fradrag for basisbeløbet - i realiteten vil være et ganske andet end det gældende system med beregningen af bidrag på grundlag af antallet af arbejdstimer, der jo er ensartet for alle store grupper af beskæftigede. For større arbejdsgivere, der råder over et veludviklet lønningsbogholderi, vil det antagelig være forholdsvis overkommeligt at indpasse denne form for bidragsopkrævning. For det meget betydelige antal mindre arbejdsgivere vil det derimod være meget byrdefuldt at skulle beregne bidrag for hver enkelt ansat ved hver lønudbetaling og at skulle indbetale bidrag med nøje specifikation af beregningen for hver af de ansatte. Særlig besværlig bliver det, hvis der tillige skal foretages fradrag for basisbeløbet, inden bidraget beregnes som en procentdel af den udbetalte løn.

Ordningen med individuelt indbetalte bidrag skulle derimod betyde en lettelse for ligningsmyndighederne i forhold til ordningen efter skitse 1. Det er dog nok et spørgsmål, hvor stor denne lettelse vil blive, idet tillægspensionsmyndigheden formentlig må søge bistand hos lig-

ningsmyndighederne for at kunne gennemføre en virkelig kontrol med rigtigheden af de indbetalte bidrag. En sådan kontrol vil være nødvendig for at sikre, at bidragene indgår i det krævede omfang. Det må herved have for øje, at der i de fleste tilfælde skal indbetales bidrag for flere år end dem, der kræves for at opnå fuld pension, og at lønmodtagerne derfor for de overskydende år kan savne interesse i, at disse bidrag indbetales.

b. Beregningen af den pensionsgivende indtægt.

På grundlag af de således modtagne indbetalinger for hver enkelt lønmodtager samt de givne oplysninger om aflønning og beskæftigelsestidsrum beregner den centrale tillægspensionsmyndighed ved årets afslutning, hvor stor den enkelte lønmodtagers pensionsgivende indtægt er. Hvis den pågældende lønmodtager samtidig har haft erhvervsindtægter, modtager den centrale tillægspensionsmyndighed meddelelse herom fra vedkommende ligningsmyndighed, hvorefter denne indtægt også vil indgå i den samlede beregning af den pensionsgivende indtægt.

Når bidraget af lønindtægt skal indbetales til den centrale tillægspensionsmyndighed, der samtidig beregner den pensionsgivende indtægt, medens bidraget for erhvervsindtægt beregnes af ligningsmyndighederne, der også beregner den pensionsgivende indtægt, er det klart, at det for ligningsmyndighederne vil være af stor betydning, at det let kan ses, hvornår en given indtægt er lønindtægt, som ligningsmyndighederne ikke skal tage sig af, og hvornår der foreligger en erhvervsindtægt, som ligningsmyndighederne skal beregne bidrag af. I almindelighed vil dette fremgå af, om der foreligger en lønseddel, således at al anden indtægt (bortset fra formueindtægter m.v.) betragtes som erhvervsindtægt.

Skitse 3 - En ordning, der bygger på, at samtlige tillægspensionsbidrag opkræves hos den forsikrede.

Som det fremgår af overskriften, er forudsætningen for denne ordning, at tillægspensionsordningen finansieres udelukkende af bidrag, der betales af den forsikrede. Når arbejdsgiverne ikke skal deltage i finansieringen af lønmodtagernes tillægspension, er der ingen begrundelse for med det nuværende skattesystem at pålægge disse at medvirke ved opkrævningen af

bidrag, hvorfor dette må ske ved ligningsmyndighedernes foranstaltning.

a. Beregningen af den pensionsgivende indtægt.

Ordningen tilrettelægges således, at ligningsmyndighederne på grundlag af de i selvangivelsen indeholdte oplysninger opgør størrelsen af den forsikredes årlige løn- og erhvervsindtægt. Opgørelsen sker efter tilsvarende retningslinier, som er anført i skitse 1, dog med den forskel, at i opgørelsen skal lønindtægten, for at opnå ligestilling med den af den selvstændige erhvervsdrivende indtjente nettoerhvervsindtægt, altid reduceres med de direkte udgifter (normalt lønmodtagerfradraget), som den pågældende forsikrede har haft i sit arbejde. Endvidere skal enhver løn- og erhvervsindtægt, uanset hvor beskeden den end er, medregnes i opgørelsen. Endelig må det antages, at det ved selvstændig erhvervsvirksomhed konstaterede underskud skal bringes til fradrag i eventuelle løn- og erhvervsindtægter. Den opgjorte løn- og erhvervsindtægt skal herefter eventuelt reduceres med basisbeløbet, og med det beløb, der ligger over maksimumsgrænsen, hvorefter den pensionsgivende indtægt fremkommer.

Også for den gifte kvinde, der har indkomst ved selvstændig virksomhed (erhvervsindtægt) eller ved arbejde for fremmede (lønindtægt), skal der beregnes pensionsgivende indtægt. Ligningsmyndighederne vil normalt have de fornødne oplysninger om den af den pågældende indtjente løn- og erhvervsindtægt i den skattepligtige hovedpersons (mandens) selvangivelse.

Da bidragspåligningen og -udskrivningen i alle tilfælde sker på grundlag af den forsikredes pensionsgivende indtægt, er ligningsmyndighederne fritaget for ved beregningen og registreringen af de pensionsgivende indtægter at holde rede på, i hvilket omfang de omhandlede indtægter hidrører fra lønindtægt eller fra erhvervsindtægt. Dette vil for ligningsmyndighederne medføre, at man samtidig fritages for at afgøre det navnlig ved ordningens begyndelse ofte vanskelige spørgsmål, om en indtægt skal henføres til lønindtægterne, hvoraf der i henhold til ordningen i skitse 1 skal svares arbejds-giverafgift, eller til erhvervsindtægterne.

Oplysning om størrelsen af den pensionsgivende indtægt for hver enkelt forsikret fremsendes af ligningsmyndigheden til den centrale tillægspensionsmyndighed.

b. Beregning og opkrævning af tillægspensionsbidraget.

I modsætning til ordningen efter skitse 1 lægges den af ligningsmyndigheden foretagne beregning af den enkeltes pensionsgivende indtægt direkte til grund for beregningen af tillægspensionsbidraget, og da samtlige bidrag forudsættes betalt af de forsikrede, kan ligningsmyndigheden uden videre på grundlag af den for den enkelte forsikrede beregnede pensionsgivende indtægt foretage en påligning af tillægspensionsbidrag.

De pålignede tillægspensionsbidrag opkræves gennem de kommunale oppebørselsadministrationer, og i det omfang opkrævning kan ske i forbindelse med opkrævningen af de personlige indkomstskatter, vil der formentlig ikke blive påført oppebørselsadministrationerne et større merarbejde. Derimod vil opkrævningen af de de gifte kvinder pålignede tillægspensionsbidrag blive ret byrdefuld, og det vil derfor af opkrævningsmæssige grunde være en fordel, hvis der foretages en særskilt beskatning af **hustru**-indtægterne med en derpå følgende opkrævning af de hustruerne pålignede personlige skatter.

Afregning af de indkomne bidrag sker her efter over for den centrale tillægspensionsmyndighed, der med udgangspunkt i de af den forsikrede årligt indbetalte bidrag eller den af ligningsmyndighederne ansatte pensionsgivende indtægt beregner den forsikredes pensionspoints og således fastsætter størrelsen af den enkeltes pensionsret.

Det er herved forudsat, at den for den enkelte forsikrede **op tjente** pensionsret bortfalder i det omfang forfaldne tillægspensionsbidrag ikke indbetales inden for de fastsatte frister. I øvrigt må inddrivelse af forfaldne **tillægspensions**-bidrag, ligesom det er tilfældet med egne bidrag i skitserne 1 og 2, ske efter de for inddrivelse af personlige indkomstskatter til staten gældende regler.

En eventuel indførelse af kildeskat her i landet vil antagelig medføre, at de kommunale oppebørselsadministrationer som hovedregel bliver fritaget for at opkræve de lønmodtagerne pålignede personlige skatter, dog bortset fra eventuel regulering af skattetilsvaret ved indkomstårets slutning. Det må formentlig derfor antages, at der i så fald skal ske en omlægning med hensyn til opkrævningen af tillægspensionsbidragene.

Opkrævningen af tillægspensionsbidrag hos lønmodtagerne kan da ske, enten ved at arbejdsgiverne - som anført efter ordningen i skitse 2 - ved enhver lønudbetaling foretager en indeholdelse af tillægspensionsbidrag, eller ved at procenten for beregningen af tillægspensionsbidrag indarbejdes i de kildeskattabeller, hvorefter arbejdsgiverne, når lønudbetalinger finder sted, skal indeholde foreløbig skat. Sidstnævnte fremgangsmåde vil blive anvendt i Norge ved beregningen af medlemsbidragene; derimod beregnes arbejdsgiverens bidrag, der skal afholde udgiften til lønmodtagernes tillægspension, særskilt.

KAPITEL X

Forholdet til bestående pensionsordninger.

A. Arbejdsmarkedets Tillægspension.

1. Indledning.

Udvalgets kommissorium indeholder ingen anvisninger på, hvad der skal ske med Arbejdsmarkedets Tillægspension, når en omfattende tillægspensionsordning efter svensk eller norsk mønster indføres i Danmark. Det er alene i kommissoriet udtalt, at det skal undersøges, på hvilken måde folkepensionen og den foreslåede tillægspensionsordning (d.v.s. Arbejdsmarkedets Tillægspension) »vil kunne indpasses i en videregående ordning, der omfatter hele befolkningen«.

Udvalget har forudsat, at det på længere sigt ikke vil være rimeligt eller hensigtsmæssigt at videreføre den gældende ATP-ordning sideløbende med den kommende tillægspensionsordning. Udvalget har endvidere lagt til grund, at der principielt ikke skal overføres midler fra den ene ordning til den anden, uanset hvordan administrationen af den kommende tillægspensionsordning ordnes, jfr. herom kapitel XI; men udvalget finder anledning til at fremhæve, at selv om det skulle vise sig praktisk - eventuelt fra et senere tidspunkt - at samle de to ordninger, vil også dette forudsætte, at der da foretages en aktuarmæssig opgørelse for at belyse de økonomiske konsekvenser for begge ordningerne.

Man kan anlægge det synspunkt, at den kommende tillægspensionsordning kan betragtes som en udbygning af ATP-ordningen, således at den gældende ordning udvides dels med hensyn til kredsen af sikrede, dels med hensyn til tidens art og størrelse.

Man kan også anlægge det synspunkt, at der med den kommende tillægspensionsordning tilvejebringes en ordning, der efterhånden overflødiggør ATP, idet det dog samtidig må påses, at allerede optjente rettigheder sikres i et rimeligt omfang.

Selv om man finder, at indførelsen af den almindelige tillægspensionsordning er en udbygning af ATP-ordningen, er der tale om en udbygning i en sådan grad (både med hensyn til personkreds og ydelse), at det reelt er en nyordning, således at problemstillingen vil blive praktisk taget den samme, som tilfældet vil være, hvis man anlægger det synspunkt, at ATP-ordningen erstattes af den ny tillægspensionsordning.

Der er ikke i loven om ATP indeholdt regler om, hvordan der skal forholdes, såfremt ordningen ændres derved, at der ikke længere indbetales bidrag til ordningen, og de regler, der normalt finder anvendelse, når en pensionskasse, der opbygges på præmiereservesystemet, skal opgøres, er ikke direkte anvendelige, når det drejer sig om en pensionsordning, der hviler på en kombination af fordelings- og præmiereservesystemet.

Ved en pensionskasses ophør udarbejdes der en delingsplan, hvorefter personer, der oppebærer pension, tildeles så stort et beløb, at der i et anerkendt forsikringsselskab kan indkøbes renter af samme art og størrelse som dem, de pågældende havde krav på fra kassen. For de øvrige medlemmer udbetales udtrædelsesgodtgørelsen svarende til de for hver enkelt indbetalte bidrag med tillæg af renter og med fradrag af den forsikringsrisiko, som pensionskassen under medlemstiden har båret. De nævnte beløb anvendes til en fortsættelse af pensioneringsformålet igennem en anden pensionskasse eller i et forsikringsselskab. Endelig bemærkes det, at der i tilfælde, hvor formuen ikke er tilstrækkelig til dækning af de foran nævnte formål, sker en forholdsmæssig nedsættelse af andelen.

De anførte regler har bl.a. som formål at sikre en ensartet behandling af alle pensionskassens medlemmer, hvilket bl.a. kommer til udtryk derved, at den forholdsmæssige nedsættelse, der kan blive tale om, skal ske i samtlige medlemmers andele.

Som det fremgår af de tidligere kapitler, er slutmålet med den almindelige tillægspensionsordning, at denne - sammen med folkepensionen

nen - skal sikre den, der er beskæftiget i erhvervslivet, »en værdisikret pension sigtende mod 60 pct. af den enkeltes erhvervsindtægt over en vis årrække og inden for visse grænser«. Heri ligger utvivlsomt en antagelse om, at et garanteret indtægtsniveau af denne størrelse er anset for rimeligt i alderdommen, og at det derfor vil være i overensstemmelse med de opstillede forudsætninger, at der ikke til sin tid nødvendigvis skal ske udbetaling efter ATP-reglerne til dem, der har mulighed for at modtage den fulde almindelige tillægspension, som deres indtægtsforhold under bidragsperioden berettiger dem til. Dette standpunkt må også være rimeligt, hvis der gennem den kommende ordning skabes en større pension for denne gruppe af personer end den, der er opnået efter ATP.

På den anden side synes det at måtte stå klart, at de personer, der på grund af høj alder ikke kan optjene pensionsret efter reglerne om den almindelige tillægspension, skal bibeholde den tillægspension, de eventuelt har opnået ret til fra ATP.

Hovedproblemet bliver herefter, i hvilket omfang den gruppe af personer, der vel kommer med i den almindelige tillægspension, men som på grund af alder ikke kan opnå tilstrækkelig anciennitet til at få udbetalt uafkortet tillægspension, kan og skal have denne tillægspension suppleret (eventuelt beregnet) under hensyn til deres medlemskab af ATP.

2. Fra hvilket tidspunkt må det forudsættes, at bidragsbetalingen til ATP ophører?

Samtidig med, at der tages stilling til, fra hvilket tidspunkt bidrag til den kommende almindelige tillægspensionsordning skal opkræves, bør der tages stilling til, hvornår - eventuelt for hvilke grupper - bidragsbetalingen til ATP skal ophøre.

På længere sigt kan der næppe være tvivl om, at bidragsbetalingen til ATP må ophøre, idet hovedsynspunktet må være, at der ikke samtidig skal betales for de samme personer efter ATP-reglerne og efter reglerne for den almindelige tillægspensionsordning.

Det synes derimod ikke på forhånd givet, at bidragsbetalingen til ATP skal ophøre netop fra det tidspunkt, da bidraget til den almindelige tillægspension begynder at blive indbetalt; dels kan det tænkes, at det til sikring af de ydelser, som ATP-ordningen stiller i udsigt, vil være ønskeligt, at bidraget fortsætter i en kort

overgangstid, dels vil der blandt ATP's medlemmer være et par årgange lige under 67 års alderen, som ikke bliver omfattet af den nye ordning, og som vil have en stærk interesse i, at den tillægspension, de har set frem til, ikke reduceres, fordi bidragsbetalingen standser. Det vil formentlig være forbundet med visse administrative vanskeligheder at fortsætte bidragsbetalingen alene for denne gruppe, og det er derfor muligt, at man allerede af den grund vil foretrække generelt at fortsætte bidragsbetalingen i et tidsrum, hvor der også betales bidrag til den nye ordning. En afvejelse af disse hensyn kan næppe foretages, førend man kender det tidspunkt, fra hvilket der opkræves bidrag til den kommende ordning og størrelsen af dette bidrag. Disse overvejelser kan tillige blive påvirket af den beslutning, der træffes med hensyn til finansieringsformen for lønmodtagernes bidrag til den kommende tillægspensionsordning.

3. Udbetaling af ATP-tillægspensioner.

Hvilke midler der vil stå til rådighed for en fortsat udbetaling af ydelser fra ATP, efter at bidragsbetalingen er ophørt, kan ikke opgøres, førend tidspunktet for bidragsophøret er kendt; det er dog i hvert fald givet, at hvis bidraget stopper inden for de nærmeste 5-10 år, vil ATP-fonden på den ene side være i stand til at fortsætte udbetalingen af tillægspension til dem, der allerede er fyldt 67 år og er begyndt at oppebære tillægspension, og på den anden side ikke være i stand til at udbetale den tillægspension til resten af medlemmerne, som de ville have været berettiget til, hvis bidragsbetalingen var fortsat.

Set i forhold til den kommende ordning vil ATP's tillægspensionister og medlemmer falde i følgende grupper:

- a) ATP-pensionister og personer, der på skæringssdagen efter begæring kunne have fået ATP-tillægspension.
- b) ATP-medlemmer, der på grund af alder ikke kommer med under nyordningen.
- c) ATP-medlemmer, der på grund af alder alene kan opnå afkortet tillægspension efter den kommende ordning.
- d) Øvrige ATP-medlemmer.

ad a) ATP-pensionister og dermed ligestillede.

Bidrag til ATP er blevet opkrævet siden 1.

april 1964 for personer i alderen 18-66 år (født efter 28. februar 1898), og de første udbetalinger har fundet sted fra 1. april 1965 for personer, der fyldte 67 år den 1. marts 1965 eller senere. På det tidspunkt, da en kommende almindelig tillægspensionsordning træder i kraft, vil der således være et antal personer, der modtager ydelse fra ATP.

Situationen vil f.eks. være følgende:

	Fulde antal år- gange med tillægspension	Maksimal opar- bejdet anciennitet
Pr. 1. april 1969. . 4		5 år
Pr. 1. april 1970..	5	6 år
Pr. 1. april 1971..	6	7 år

Udvalget er gået ud fra, at samtlige personer i denne gruppe må være berettiget til at oppebære ATP-tillægspension, så længe de lever.

ad b) ATP-medlemmer, der på grund af alder ikke kommer ind under nyordningen.

Denne gruppe omfatter dem, der ved nyordningens ikrafttræden er under 67 år, men over den aldersgrænse, der giver mulighed for at blive omfattet af nyordningen. Det drejer sig om årgangene umiddelbart før det fyldte 67. år, dels fordi det må forudses, at der i hvert fald kræves ét års anciennitet i nyordningen, før tillægspensionsret opnås, dels fordi indbetalingen af bidrag til nyordningen for det enkelte medlem forudsættes at skulle ophøre nogen tid før det fyldte 67. år, jfr. kapitel VIII.

Hvis man f.eks. regner med, at den almindelige tillægspension sættes i kraft pr. 1. april (januar) 1970 med første udbetaling af alderspensionen ca. 2 år senere, vil de pensioner, der efter ATP-reglerne er optjent - og endnu vil kunne optjenes — af personer, som ikke vil kunne opnå pensionsret efter reglerne om den almindelige tillægspension, kunne opgøres i overensstemmelse med lovbestemmelserne i ATP-loven til følgende:

Anciennitet	§ 6 (27 års skalaen) Årlig tillægspension kr.	§ 7 (40 års skalaen) Årlig tillægspension kr.
1 år	600	(60)
2 år	624	(120)
3 år	648	(180)
4 år	672	(240)
5 år	696	300
6 år	720	160
7 år	780	420
8 år	840	480
9 år	900	

Hvorvidt den højeste anciennitet, der vil kun-

ne forekomme, vil blive 8 eller 9 år, afhænger af, ved hvilken alder bidragsopkrævningen i den almindelige tillægspensionsordning skal ophøre. Den højest opnåede anciennitet efter ATP-lovens § 7 vil være et år mindre end efter § 6-skalaen, da § 7-skalaen ikke anvendes for nogen, der er indtrådt i ATP-ordningen i dennes første år.

De beløb, der fortsat - efter indførelse af den almindelige tillægspensionsordning — vil blive udbetalt alene efter reglerne i ATP-loven, vil herefter være de i tabellen anførte, dog forøget med ventetillæg for de personer, der udsætter begæringen om tillægspension efter det fyldte 67. år. Denne forøgelse kan maksimalt andrage 30 pct., nemlig for dem, der udsætter begæringen indtil det fyldte 70. år.

Udvalget finder anledning til at fremhæve, at det netop for denne gruppe vil være af betydning, at de så vidt muligt ubeskåret får tillagt den ATP-tillægspension, som de efter deres indtrædelsestidspunkt i ATP-ordningen og det bidrag, der er betalt for dem, ville have fået under en fortsat ATP-ordning.

ad c) ATP-medlemmer, der på grund af alder kun kan opnå afkortet tillægspension efter den kommende ordning.

Det første spørgsmål, der rejser sig, er, i hvilket omfang ATP-fonden - udover at betale pensioner til de to grupper, der er nævnt ovenfor under a) og b) — vil være i stand til at udbetale tillægspension til denne gruppe.

Det er i sommeren 1966 skønnet, at ATP-fonden vil udgøre følgende beløb: pr. 31. marts 1969: 1.815 mill. kr., pr. 31. marts 1970: 2.279 mill. kr. og pr. 31. marts 1971: 2.772 mill. kr., men disse tal må betragtes som foreløbige. En egentlig aktuariemæssig opgørelse over ATP-fondens tilsvarende til grupperne a) og b) og dermed over dens muligheder for at tilgodese de medlemmer, der vil høre til i gruppe c), kan først foreligge, når forudsætningerne for nyordningen og tidspunktet for bidragets ophør er mere afklaret. Man må dog antagelig - med udgangspunkt i de ventede årlige udbetalinger fra ATP — kunne regne med, at et beløb af størrelsesordenen 15 pct. af de nævnte fonds vil medgå til dækning af udgifterne ved udbetaling af ATP-tillægspension til grupperne a) og b).

Udvalget er tilbøjeligt til at mene, at det beløb, som herefter står til rådighed, i første række må komme medlemmerne i gruppe c) til-

gode, således at de så vidt muligt får ret til den ATP-tillægspension, der svarer til den optjente ATP-anciennitet opgjort efter reglerne i ATP-lovens § 6 eller § 7, sammenholdt med § 8, på det tidspunkt, da bidragsbetalingen til ATP ophører.

Såfremt en afkortning skal finde sted inden for gruppe c), vil udvalget pege på, at man f.eks. kan lægge vægt på at lade denne ske i forhold til den således opgjorte individuelle stilling for hvert enkelt medlem af gruppen, eller f.eks. lægge vægt på, at der for dem, der er ældst, og som derfor vil opnå relativt mindre ydelser efter den kommende almindelige tillægspensionsordning, sker en forholdsvis mindre afkortning i ATP-tillægspensionen.

ad d) Øvrige ATP-medlemmer.

Den kommende almindelige tillægspensionsordning vil formentlig allerede inden udløbet af den første periode, hvor der ydes afkortet tillægspension, give medlemmerne større beløb, end de ville have fået som medlemmer af ATP, og udvalget mener det derfor rimeligt, at ATP-fonden fortrinsvis og i den angivne rækkefølge skal anvendes til fordel for medlemmerne i grupperne a), b) og c).

4. Kan ATP-rettigheder omregnes til rettigheder i den almindelige tillægspensionsordning.

Som indledningsvis nævnt i dette kapitel har udvalget forudsat, at der med skæringspunkt på det tidspunkt, da bidragsbetalingen til ATP ophører, foretages en aktuarmæssig opgørelse af ATP-fonden og dens ventede indtægter og udgifter, og at der principielt ikke skal overføres midler fra ATP-fonden til den almindelige tillægspension eller omvendt.

Udvalget har overvejet, om det *under denne forudsætning* ville være muligt at omregne de ydelser, der vil påhvile ATP-fonden, på en sådan måde, at de kan indgå i det beregningsgrundlag, hvorpå en almindelig tillægspensionsordning vil komme til at hvile.

Det er udvalgets opfattelse, at opbygningen af og sigtet med de to ordninger er så væsensforskellige, at det i hvert fald ikke på indeværende tidspunkt og under den angivne forudsætning er muligt at skitsere en formel, hvorefter optjente ydelser i ATP kan omdannes til rettigheder i den kommende almindelige tillægspension.

B. De private pensionsordninger.

Der er i bilag 3 givet en redegørelse for principperne i de private pensionsordninger her i landet tillige med visse talmæssige oplysninger om pensionsordningerne.

Medens ATP af de personer, der er omfattet af private pensionsordninger, stort set er blevet betragtet som en overbygning på disse ordninger, forekommer det helt oplagt, at den kommende almindelige tillægspensionsordning vil få betydelig indvirkning på de gældende private pensionsordninger. Dette må nødvendigvis følge af, at tillægspensionen både for lønmodtagere og selvstændige erhvervsdrivende vil få en sådan størrelse, at tillægspensionen - når ordningen er endelig udbygget - sammen med folkepensionen vil være det centrale led i den enkeltes sikring i alderdommen.

De problemer, der vil opstå i forholdet mellem de eksisterende pensionsordninger og tillægspensionsordninger, er også kendt i Sverige og Norge.

I den svenske betænkning om »Förbättrad Pensionering« afgivet i 1957 af Allmänna Pensionsberedningen, der ligger til grund for den svenske tillægspensionsordning, drøftedes spørgsmålet om samordningen med de gældende tjenestepensionsordninger. Det fremhævedes, at det vil være utænkeligt ad lovgivningens vej at berøve nogen den pensionsret, som pågældende allerede har indtjent i kraft af tidligere indgåede pensionsaftaler. Det forhold, at en person kan have indtjent pensionsret og desuden erhvervet ret til almindelig tillægspension kan altså føre til, at han får pensioner fra to sider, som sammenlagt overstiger, hvad der kan være et rimeligt pensionsniveau, men under hensyn til, at tillægspensionens størrelse først efterhånden vil nå et rimeligt niveau, anses risikoen for overpensionering for at være ubetydelig. Derimod vil det stride imod pensionsreformens formål, såfremt de nuværende private pensionsordninger uden videre fortsætter på uændrede vilkår, hvilket altså ville indebære, at pensionerne kunne komme til at udgøre summen af den offentlige tillægspension og de private pensioner, der grundet af de samme indkomster som tillægspensionen.

Konklusionen i den svenske betænkning var herefter, at de samordningsproblemer, der opstår, må løses ad forhandlingsvejen af dem, som berøres af eller repræsenterer de eksisterende pensionsordninger og ikke gennem foranstaltninger fra det offentliges side. Det offentlige må påse, at gældende lovregler ikke lægger hindringer i vejen for en tilpasning, som måtte blive ønsket af parterne.

Ved gennemførelsen af loven af 1959 om almindelig tillægspension fulgte man den linie,

som betænkningen havde lagt, idet man overlod til de berørte parter selv at træffe aftale om eventuelle ændringer i disse pensioner under hensyntagen til tillægspensionsordningen.

Der blev i loven åbnet adgang for grupper af lønmodtagere til at stå uden for tillægspensionsordningen, da denne trådte i kraft under forudsætning af, at de havde sluttet aftale med deres arbejdsgiver herom og var sikret en pensionsordning på anden måde. Denne bestemmelse blev imidlertid ikke brugt og er ikke medtaget i den nugældende lov.

Angående de private pensionsordninger kan det i øvrigt oplyses, at tillægspensionens indførelse fik stor betydning for disses udvikling. Tegningen af kollektiv pensionsforsikring viste således nedgang fra og med 1960. Præmieindbetalingerne i 1961 udgjorde således kun 20 pct. af tallet for 1959. Man fandt imidlertid hurtigt ud af, at der inden for de enkelte erhvervsgrupper var et stærkt behov for supplement til den offentlige pension. Mange af disse supplementspensioner er aftalt mellem organisationerne og ordnet gennem de allerede eksisterende pensionskasser. Denne udvikling satte på ny gang i tegningen af kollektive pensionsforsikringer, således at f.eks. det største pensionsforsikringsselskab i Sverige i 1964 var nået op på præmieindbetalinger, der svarer til 50 pct. af 1959-indbetalingerne. En del af disse ordninger har karakter af dødsfaldsforsikringer for bestemte erhvervsgrupper m.v.

Også de individuelle renteforsikringer mærkede nyordningen. I perioden 1957-59, hvor man ventede på vedtagelsen af den almindelige tillægspensionsordning, var der tale om et egentligt fald, men siden da har tilgangen været stigende år for år. På lignende måde var der i årene 1956-58 tilbagegang i nyttegningen af individuelle livsforsikringer, men efter lovens vedtagelse har der på ny været forøget tilgang af individuelle livsforsikringer. Trods den fornyede interesse for de individuelle forsikringer er disse forsikrings samlende økonomiske betydning dog mindre, end det var tilfældet forud for planerne om tillægspensionens indførelse, jfr. herved den i kapitel XIV givne redegørelse for de samfundsøkonomiske virkninger (side 134).

I indstillingen fra den norske Pensjonsutredningskomiteen af 1962 fremhævedes, at hvor der gælder private pensionsordninger med højere ydelser end tillægspensionen, må det forudsættes, at der forhandles mellem arbejdsgivere og lønmodtagere, om og i hvilken udstrækning lønmodtagerne skal

sikres pensionsydelser udover tillægspensionen. Lavere pensioner påregnedes i almindelighed at falde bort, men også her er der behov for forhandling.

Stortingskomiteen var af den opfattelse, at tilpasningen til de eksisterende tjenestepensionsordninger og til de løbende eller helt eller delvis optjente pensionsrettigheder fra disse ordninger ikke vil rejse særlig store problemer, idet man fandt grund til at antage, at der gennem forhandling kan findes frem til tilfredsstillende løsninger af disse spørgsmål.

Den nye norske lov, der træder i kraft 1. januar 1967, omfatter en obligatorisk pensionsordning for hele befolkningen. Det anføres i bemærkningerne, at dette ikke vil betyde, at alle de eksisterende pensionsordninger kan falde bort. Man må således regne med, at der vil blive opretholdt supplerende pensionsordninger for grupper, som trænger til en lavere pensionsalder end 70 år, eller som er sikret højere pensionsydelser, end »folkepensioneringen« vil give. Spørgsmålet om den fremtidige ordning af de private pensionsordningers forhold er fortsat under overvejelse, og der er f.eks. ikke truffet nogen endelig afgørelse om, hvorledes stillingen bliver for »Feileordningen for tariffestet Pensjon« (FTP) pr. 1. januar 1967.

Som omtalt i kapitel III, afsnit C, var også *Tillægspensionsudvalget af 1963* inde på samordningsproblemerne over for de private pensionsordninger, idet udvalgets flertal stillede et forslag, hvorefter ATP's bestyrelse efter ansøgning kunne undtage fra ATP-ordningen grupper af lønmodtagere, som var tilsluttet en ved lovens vedtagelse bestående pensionsordning, der efter bestyrelsens skøn var af mindst samme værdi som tillægspensionsordningen.

Der er i betænkningen på side 50-51 nærmere redegjort for de retningslinier, som udvalgsflertallet tænker sig benyttet ved bestemmelsens anvendelse. Disse retningslinier gik ud på følgende:

(1) Den eksisterende ordning må for lønmodtageren være mindst »lige så god« som Arbejdsmarkedets Tillægspension både med hensyn til bidrag og ydelser.

(2) Ansøgning om udtrædelse skal vedrøre samtlige de af den eksisterende pensionsordning omfattede lønmodtagere.

(3) Den pågældende ordning skal opfylde de i lovgivningen stillede krav til pensionsforsikringer og/eller pensionskasser.

(4) Ledelsen af den private ordning må - som et vilkår for, at der gives dispensation - forpligte

sig til at justere denne, således at den på ethvert tidspunkt opfylder kravene i henhold til foranstående punkt 1.

(5) Modtager en lønmodtager ikke fripolice ved overflytning fra virksomhed med privat pensionsordning til en virksomhed under Arbejdsmarkedets Tillægspension, skal der indbetales bidrag til Arbejdsmarkedets Tillægspension for omhandlede beskæftigelsesperiode. Virksomheden har pligt til at overføre de nævnte bidrag og må, såfremt pågældendes udtrædelsesgodtgørelse ikke er tilstrækkelig, selv udrede det manglende beløb.

Et mindretal var derimod af den opfattelse, at denne bestemmelse i praksis ville betyde, at meget store funktionærgrupper kunne undtages fra tillægspension, hvilket man fandt stridende imod loven af 3. marts 1963 om forlængelse af kollektive overenskomster. Da der imidlertid under udvalgets arbejde var fremført eksempler på bestående pensionsordninger for funktionærer, der gjorde yderligere pensionsforsikring urimelig, kunne mindretallet gå ind for en begrænset dispensationsadgang, der foresloges formuleret således, at der blev givet adgang til undtagelse af grupper af lønmodtagere, som er tilsluttet en ved denne lovs ikrafttræden bestående pensionsordning, hvor yderligere pensions sikring synes urimelig, og såfremt ansøgning om undtagelse er tiltrådt af de berørte parter.

Under lovforslagets behandling i folketinget udgik forslaget om adgang til at undtage lønmodtagere, hvis pensionsordning var af mindst samme værdi som ATP, idet folketingsudvalget anså det for rigtigst at udelukke enhver dispensationsadgang, således at samtlige lønmodtagere med undtagelse af tjenestemændene tilsluttedes ATP-ordningen.

Udvalget har i kapitel III, afsnit C, nævnt muligheden af, at der åbnes adgang til at dispensere fra ordningen for lønmodtagere, der allerede er inde under en pensionsordning, men har samtidig peget på, at en dispensationsordning vil indebære betydelige vanskeligheder med hensyn til bedømmelse af, hvorvidt den private ordning vil give medlemmerne en pensionsmæssig sikring, der gør det rimeligt at lade den erstatte den kommende almindelige ordning.

Udvalget finder i øvrigt at kunne tilslutte sig de svenske betragtninger. Det kan på den ene side næppe anses for rimeligt, at de nuværende pensionsordninger fortsætter på uændrede vilkår, og på den anden side vil den offentlige tillægspension ingenlunde overflødiggøre de private ordninger. For det første vil tillægspensionsordningen i de første mange år kun kunne give forholdsvis små pensioner. For det andet kan den offentlige tillægspensionsordning ikke med rimelighed udformes således, at den vil kunne dække ethvert behov for pen-

sion. Pensionsbehovene er nemlig altfor forskellige til, at alene de ydelser, som anses for rimelige for det store flertal af medborgere, kan være tilfredsstillende for alle grupper og personer i samfundet.

Det er udvalgets opfattelse, at der ikke i principbetænkningen vil kunne opstilles retningslinier for, hvorledes den nærmere samordning mellem den offentlige tillægspension og de private pensionsordninger skal ske, allerede fordi de nærmere enkeltheder ikke foreligger. Udvalget kan på dette punkt ganske tiltræde den linie, som man har fulgt i Sverige og også følger i Norge, hvorefter løsningen af de forskellige samordningsproblemer henskydes til forhandling mellem de implicerede parter, når tillægspensionsordningens endelige form er fastlagt.

C. Pristalsreguleret alderdomssikring og alderdomsopsparing (indekskontrakter).

Loven om pristalsreguleret alderdomsforsikring og alderdomsopsparing, som åbner adgang for tegning af indekskontrakter, blev gennemført i 1956 samtidig med, at aldersrenten blev omdannet til folkepension, og at folkepensionens mindstebeløb blev indført. Ordningen med indekskontrakter har fra starten været en af det offentlige etableret frivillig overbygning på folkepensionen eller med andre ord i realiteten en frivillig tillægspensionsordning, respektive alderdomsopsparing. Dette blev yderligere understreget, da man ved lovændringen i 1964 om overgang til ikke-indtægtsreguleret folkepension fra 1. april 1970 ophævede de hidtil gældende særlige regler om, at det af staten ydede indekstillæg kunne bevirke en nedsættelse af folkepensionen.

Det væsentligste træk ved ordningen er, at det offentlige garanterer pristalsregulering af den opsparing, som den enkelte sikrer sig gennem ordningen. Efter den hidtidige prisudvikling må det antages, at udgifterne til de offentlige tilskud i form af indekstillaeg, der begynder at komme til udbetaling fra 1972, efterhånden vil komme til at andrage meget betydelige beløb.

Den kommende almindelige tillægspensionsordning skal ligeledes sikre den enkelte værdifaste ydelser. Som omtalt i kapitel IV, må dette i hvert fald betyde, at ydelserne skal pristalsreguleres i lighed med ydelserne fra indekskontraktordningen. Muligvis vil ydelserne end-

da blive reguleret i takt med indkomstudviklingen. Det må antages, at ordningen som helhed vil bevirke, at der sker en væsentlig forhøjelse af den andel af samfundets ressourcer, som stilles til rådighed for de ældre årgange.

Når det således forudsættes, at der gennemføres en tillægspensionsordning med værdifaste ydelser, og at denne ordning i princippet skal

omfatte alle med løn- og erhvervsindtægter, rejser der sig det spørgsmål, hvor længe det skal være muligt at nytegne indekskontrakter.

Man har imidlertid anset det for at ligge uden for udvalgets opgave at tage stilling til, hvorledes gennemførelsen af en almindelig tillægspension skal påvirke reglerne om indekskontrakter.

KAPITEL XI

Ledelse og administration.

A. Ledelse.

Som omtalt i kapitel I er ATP oprettet som en selvstændig, selvejende institution, hvis ledelse består af repræsentanter for de kredse, der tilvejebringer ordningens midler, d.v.s. de grupper af lønmodtagere og arbejdsgivere, der er berørt af ordningen. Ledelsen er lagt i hænderne på et repræsentantskab, en bestyrelse og en direktør, idet bestyrelsen har ansvaret for administrationen af ATP i overensstemmelse med lovens regler og forsikringsplan. Det offentliges deltagelse er yderst begrænset og går i hovedsagen ud på, at forsikringsrådet fører tilsyn med det forsikringstekniske grundlag, og at arbejdsministeren fastsætter nærmere regler for visse gruppers medlemskab (løsarbejdere, udenlandske lønmodtagere her i landet, danske lønmodtagere i udlandet) samt for bidragsindbetalingen. De af ATP trufne afgørelser om den enkeltes medlemskab, bidrag og pensionsret kan ikke indbringes for arbejdsministeriet eller andet statsligt organ, men kan indbringes for et særligt ankenævn.

I Sverige og Norge indgår tillægspensionen som et led i en samlet pensionsordning, og den centrale ledelse og tilsynet er henlagt til et statsligt organ, i Sverige Riksförsäkringsverket, i Norge Rikstrygdeverket, for begge landes vedkommende med adgang til appel til et uafhængigt organ, i Sverige en egentlig domstol, Kungl. Försäkringsdomstolen. I Norge er et sådant appelorgan endnu ikke oprettet, men lovforslag herom er fremsat.

Om den svenske og norske ordning henvises i øvrigt til redegørelserne i bilag 4 og bilag 5.

Ved bedømmelsen af, hvorledes den fremtidige almindelige tillægspensionsordning her i landet skal tilrettelægges administrativt, vil det være naturligt at se problemet i sammenhæng med tilrettelæggelsen af de sociale pensionsordninger på længere sigt.

Det forekommer nærliggende at antage, at når der gennemføres en almindelig tillægspensionsordning omfattende så godt som hele befolkningen, vil der opstå ønske om en samlet udbetaling af på den ene side folke-, invalide- og enkepensionens ydelser og på den anden side tillægspensionen. Spørgsmålet om koordination af reglerne for de nævnte sociale pensioner og en almindelig tillægspensionsordning er et spørgsmål, der vil ligge på linie med de problemer, der er taget op til overvejelse i socialreformkommissionen. Det er i denne forbindelse naturligt at tænke sig, at reglerne for folkepension m.v. og tillægspension - således som det allerede er tilfældet efter den svenske og den norske ordning — på lidt længere sigt vil blive samlet under ét. Endvidere forekommer det rationelt, at pensionsberegningerne (og registrering af de pensionsgivende indtægter) sker centralt ved hjælp af databehandling. Denne udvikling vil formentlig naturligt indebære, at den øverste tilsynsmyndighed samles i et fælles centralt organ.

Hvad angår de sociale pensionsydelser er det i dag karakteristisk, at kommunerne varetager administrationen, og at kommunernes afgørelser kan indbringes for vedkommende amt, hvis afgørelse kan indbringes for socialministeren, der i overensstemmelse med sædvanlig parlamentarisk praksis er ansvarlig for de sociale pensioners administration over for folketinget. Borgernes rettigheder er endvidere sikret gennem adgang til at indbringe de administrative afgørelser for folketingets ombudsmand og for domstolene.

Denne administrationsform byggende på lokale organer, men under tilsyn af og under rekurs til en statsmyndighed, er karakteristisk for hele det sociale område.

Udvalget skal pege på, at hvis man ikke ønsker straks ved gennemførelsen af tillægspen-

sionsordningen at tilvejebringe en samlet ordning for de sociale pensioner og tillægspensionen, vil det være af stor vigtighed, at den nye ordning tilrettelægges således, at den ikke vanskeliggør mulighederne for senere at gennemføre en sådan sammenlægning.

Hvis man ønsker at gå videre ad de baner, der nu gælder for de sociale pensioner, vil dette betyde, at den nødvendige centrale ledelse af tillægspensionsordningen henlægges til et statsligt organ, der under ministerens ansvar kan varetage de sædvanlige tilsynsfunktioner. Et sådant statsligt centralorgan vil formentlig kunne opbygges med udgangspunkt i den allerede eksisterende administration af ATP, der er i besiddelse af et udbygget teknisk apparat, der bl.a. indeholder arbejdsgiverkartotek og lønmodtagerkartotek med udførlige oplysninger om de arbejdsgivere og lønmodtagere, der er omfattet af ATP-ordningen, jfr. i øvrigt nedenfor under B.

Hvis man ønsker at bygge videre på principperne fra ATP, henlægges den centrale ledelse til et ikke-statsligt organ. Dette indebærer, at den øverste ledelse lægges i hænderne på de organisationer, der repræsenterer de kredse, der tilvejebringer ordningens midler. Det må nemlig anses for nødvendigt, at bestyrelse og repræsentantskab udvides således, at der også gives plads for repræsentation for de selvstændige erhvervsdrivende i disses egenskab af forsikrede i ordningen. På den anden side vil denne ordning betyde, at der gives afkald på den kontrol, der ligger i ministerens parlamentariske ansvar, og kontrollen fra ombudsmandens side.

En ordning, hvorefter tillægspensionens centrale tilsynsmyndighed udøves af et statsligt organ vil - hvis det ønskes - kunne tilrettelægges således, at den i ATP opnåede repræsentation for de deltagende kredse bevares, idet ledelsen kan henlægges til en bestyrelse med en af kongen udnævnt formand, og hvor den øvrige bestyrelse udpeges efter indstilling af de berørte interesseorganisationer.

Hvis man på samme måde som i Sverige vælger at holde fondsforvaltningen adskilt fra administrationen af den egentlige tillægspensionsordning, vil det være naturligt, at de berørte organisationer opnår repræsentation i fondsledelsen, medens der i så fald næppe er det samme behov for, at de deltager i den øvrige ledelse af tillægspensionsordningen.

B. Administration.

Når bortses fra fondsforvaltningen, hvorom henvises til kapitel XII, kan arbejdsopgaverne ved administrationen af den kommende almindelige tillægspensionsordning inddeles i tre hovedgrupper:

- 1) beregning af den pensionsgivende indtægt,
- 2) beregning, indbetaling, kontrol og registrering af bidrag,
- 3) beregning og udbetaling af tillægspension.

Det vil af det i de foregående kapitler anførte fremgå, at det med hensyn til administrationen af disse opgaver vil være af afgørende betydning, hvilken af de påpegede muligheder for ordningens tilrettelæggelse man vælger, jfr. herom navnlig kapitel IX. Dette gælder både ordningens administration på lokalt plan, hvor der regnes med medvirken af ligningsmyndighederne og arbejdsgiverne i varierende omfang, efter hvilken ordning man vælger, og administrationen på centralt plan. Allerede af denne grund er det ikke muligt for udvalget at fremkomme med noget egentligt forslag til administrationens nærmere tilrettelæggelse.

Hvad angår administrationen på *lokalt plan*, skal udvalget henvise til, hvad der er udtalt i kapitel IX samt tilføje, at de i dette kapitel omhandlede skitser har til forudsætning, at der sker en væsentlig udbygning af det administrationsapparat, som står til ligningsmyndighedens rådighed. Opgaverne på dette plan vil hovedsagelig falde inden for de under 1) og 2) anførte hovedgrupper.

Efter den i kapitel IX skitserede ordning efter svensk mønster (*skitse 1*) vil det således være skattemyndighederne, der beregner den pensionsgivende indtægt af såvel løn- som erhvervsindtægt, ligesom skattemyndighederne - om end kun i begrænset omfang - medvirker ved beregning og opkrævning af det kollektive arbejdsgiverbidrag. Skattemyndighederne foretager beregning og opkrævning af bidrag for erhvervsindtægt.

Efter *skitse 2* - der forudsætter, at bidraget beregnes individuelt for hver lønmodtager - beregnes og indbetales bidraget af arbejdsgiveren. Skattemyndighedernes medvirken er ved denne skitse indskrænket til erhvervsindtægter, hvor arbejdet omfatter beregning af den pensionsgivende indtægt samt beregning og opkrævning af bidrag.

Efter *skitse 3*, der forudsætter, at pensionsbidraget for lønmodtageren udredes fuldt ud af denne, beregnes den pensionsgivende indtægt i alle tilfælde af skattemyndighederne, der ligeledes i alle tilfælde beregner og opkræver bidrag.

Hvad angår de øvrige opgaver inden for administrationen bemærkes, at udvalget i de foregående kapitler er gået ud fra, at disse løses på *centralt plan* og henlægges til en særlig tillægspensionsmyndighed, således som det er tilfældet i Sverige og Norge og i ATP.

Det er udvalgets opfattelse, at selv om disse opgaver er af meget stort omfang, vil det med den moderne udvikling inden for kontororganisation og databehandling være fordelagtigt, at disse opgaver udføres centralt. De opgaver, der herefter skal behandles centralt, vedrører foruden de foran nævnte hovedgrupper 1) og 2) også hovedgruppe 3), beregning og udbetaling af pension. Endvidere vil der være en betydelig virksomhed med hensyn til tilsyn og kontrol med den lokale administration samt fastsættelsen af generelle forskrifter.

Efter *skitse 1* påhviler det den centrale tillægspensionsmyndighed på grundlag af de indsendte oplysninger fra de lokale skattemyndigheder at beregne og registrere pensionspoints for lønindtægt og erhvervsindtægt. I de fleste tilfælde skal tillægspensionsmyndigheden påligne og opkræve arbejdsgiverbidraget for lønindtægt på grundlag af de indsendte oplysninger om de af arbejdsgiverne årligt udbetalte lønninger. Bidrag af erhvervsindtægt, der pålignes og opkræves af skattemyndighederne, afregnes til den centrale tillægspensionsmyndighed. Endelig påhviler det den centrale tillægspensionsmyndighed at beregne og udbetale pensionerne.

Efter *skitse 2* vil det påhvile tillægspensionsmyndigheden på grundlag af de af arbejdsgiverne indbetalte bidrag at registrere disse bidrag og på grundlag heraf beregne den pensionsgivende indtægt for hver enkelt lønmodtager. (Beregning og opkrævning af bidrag for erhvervsindtægt og beregning af den pensionsgivende erhvervsindtægt sker som ved skitse 1 ved skattemyndighedernes foranstaltning). Beregning og udbetaling af pensionerne sker som ved skitse 1 ved tillægspensionsmyndighedernes foranstaltning.

Efter *skitse 3* påhviler det den centrale tillægspensionsmyndighed at modtage det hos hver forsikret pålignede og opkrævede pensionsbidrag samt på grundlag af ligningsmyndighedernes beregning af den pensionsgivende indtægt at registrere pensionspoints. Tillægspensionsmyndigheden beregner også efter denne skitse pensionerne og forestår disses udbetaling.

Der er foran i afsnit A peget på, at den centrale administration af ATP allerede har et udbygget teknisk apparat. Selv om den kommende ordning vil kræve flere oplysninger om den enkelte lønmodtagers forhold, og selv om denne ordning også skal udstrækkes til at omfatte de selvstændige erhvervsdrivende, må det formentlig anses for hensigtsmæssigt, at den kommende administration tilrettelægges med

udgangspunkt i den allerede eksisterende ATP's administration.

C. Ankeadgang.

I forbindelse med gennemførelsen af en almindelig tillægspensionsordning vil der opstå spørgsmål om, hvorledes klager over de af de forskellige i ordningen deltagende organers afgørelser skal behandles. Det vil derfor være nødvendigt, at der fastsættes nærmere regler for behandlingen af indgivne klager.

Efter den *svenske* ordning kan en af Riksförsäkringsverket truffen afgørelse vedrørende opgørelsen af den lønsum, hvoraf arbejdsgiverbidraget beregnes, indbringes for verkets klageafdeling, hvis afgørelse kan indbringes for försäkringsdomstolen, og en af en lokal skattemyndighed truffen afgørelse med hensyn til beregningen af den pensionsgivende indtægt kan ligeledes indbringes for Riksförsäkringsverket med rekurs til försäkringsdomstolen.

Efter den *norske* ordning kan en af en lokal ligningsmyndighed foretagne afgørelse med hensyn til beregningen af den pensionsgivende indtægt indbringes for den overordnede ligningsmyndighed (overligningsnemd), men herudover er der ingen rekurs til højere myndigheder.

Her i landet vil det, hvis man indfører en ordning svarende enten til skitse 1 eller skitse 2, formentlig være det mest praktiske, at det bliver den centrale tillægspensionsmyndighed (evt. gennem et særligt kontor), der skal behandle indgivne klager vedrørende opgørelsen af den lønsum, hvoraf det kollektive arbejdsgiverbidrag skal beregnes (skitse 1), ligesom tillægspensionsmyndigheden skal behandle indgivne klager vedrørende beregningen af det tillægspensionsbidrag, som arbejdsgiveren skal tilbageholde for lønmodtageren (skitse 2). Både efter skitse 1 og skitse 2 vil det formentlig endvidere være praktisk, at indgivne klager over de af ligningsmyndighederne foretagne beregninger af de pensionsgivende indtægter behandles af den centrale tillægspensionsmyndighed, ligesom indgivne klager over tillægspensionsbidragets påligning og beregning også behandles af tillægspensionsmyndigheden. I det tilfælde, hvor en indgivet klage vedrører spørgsmålet om størrelsen af den forsikredes indtægt, oversendes klagen til Landsskatteretten, og når indtægtens størrelse er påkendt af retten, skal tillægspensionsmyndigheden afgøre, om der skal foretages en ændring af den pensionsgivende indtægt.

Hvis der indføres en ordning svarende til skitse 3, vil det formentlig under hensyn til, at tillægspensionsbidraget vil minde noget om en

personlig indkomstskat, være naturligt at overveje, hvorvidt en indgivet klage over en af ligningsmyndigheden foretagen beregning af den pensionsgivende indtægt i alle tilfælde kan behandles efter de regler, der er fastsat for klager over en foretagen statsskatteansættelse af den personlige indkomst.

I en række tilfælde, navnlig hvor det drejer sig om beregningen af pensionernes størrelse, vil det være den centrale tillægspensionsmyndighed, der i første instans har afgørelsen. I disse tilfælde må der etableres adgang til at indbringe afgørelserne for en højere instans. Også i tilfælde, hvor et underordnet organs afgørelse indbringes for tillægspensionsmyndigheden, må dennes afgørelse formentlig kunne indbringes for en højere myndighed.

Der er - som tidligere nævnt - i henhold til ATP-loven oprettet et særligt ankenævn til behandling af de af ATP trufne afgørelser om medlemskab, bidrag og pensionsret. Såfremt man ønsker at opretholde et sådant ankenævn, må spørgsmålet om dets sammensætning tages op til overvejelse, ikke alene fordi lovens regler

for sammensætningen af dette ankenævn er fastsat under hensyn til ATP's nuværende begrænsede område, men også fordi det må antages, at gennemførelsen af den almindelige tillægspensionsordning vil medføre en forøgelse af arbejdet i ankeinstansen.

Såfremt den centrale tillægspensionsmyndighed bliver et statsligt organ, vil det være nærliggende, om klager over denne myndigheds afgørelser kan indbringes for det ministerium, hvorunder myndigheden sorterer, således som for de sociale pensioners vedkommende eller måske for et af staten nedsat råd eller nævn, således som det kendes med hensyn til visse spørgsmål inden for den offentlige invalideforsikring og den lovpligtige ulykkesforsikring.

I Sverige findes der som nævnt en almindelig forsikringsdomstol som appelinstant for Riksforsäkringsverkets og forsikringsrådets afgørelser. Dersom en tilsvarende domstol senere måtte blive oprettet her i landet, vil det være naturligt, at denne domstol også bliver appelinstant for afgørelser truffet af den centrale tillægspensionsmyndighed.

KAPITEL XII

Fondsforvaltningen.

De følgende betragtninger bygger på den forudsætning, at den kommende tillægspensionsordning udformes således, at der dannes en fond af betydelig størrelse.

A. Fondsanbringelsen.

Ifølge den *svenske* tillægspensionsordning skal fondsmidlerne anbringes således, at der opnås betryggende sikkerhed, god fortjeneste og tilfredsstillende likviditet.

Ifølge den *norske* ordning skal midlerne anbringes, således at der opnås betryggende sikkerhed, og således at midlerne bidrager til udbygning af landet, især i industri- og kapitalfattige områder.

I den *danske ATP-lov* er det fastsat, at midlerne skal anbringes til størst mulig gavn for ATP-ordningen. Der skal tilstræbes betryggende sikkerhed, opretholdelse af midlernes realværdi og højest mulig forrentning. Disse synspunkter svarer stort set til dem, som private forsikringsselskaber og pensionskasser må anlægge, bortset fra, at ønsket om opretholdelse af midlernes realværdi er blevet fremhævet. De placeringsmuligheder, som ATP-loven fastsætter, er ligeledes i det væsentlige identiske med de tilsvarende bestemmelser i forsikringstilsynsloven og loven om tilsyn med pensionskasser.

Det må forventes, at reglerne om den kommende danske tillægspensionsordning udformes således, at fondsanbringelsen vil blive væsentlig større end ATP's, da ordningen formentlig kommer til at omfatte en videre kreds, hvortil kommer, at den kommende ordnings indtægter - i modsætning til ATP's - formentlig automatisk vil ændres i takt med pengeindkomsterne. Det er derfor ikke uden videre givet, at den kommende ordnings placeringspolitik skal være den samme som ATP's.

Nedenfor er der givet en oversigt over de

vigtigste problemer omkring fondsanbringelsen: Hvilke placeringsmuligheder fonden bør have, om fonden skal have pligt til i særlig grad at dække finansieringen af bestemte investeringer samt fondsanbringelsens betydning for penge- og kapitalmarkedet.

1. / hvilke aktiver skal fondens midler kunne placeres?

Hverken den svenske ordning, den norske ordning eller ATP har fundet det hensigtsmæssigt at tillade fondene at yde forretningsmæssige lån i direkte konkurrence med de private banker og sparekasserne eller andre långivere. En sådan udlånsvirksomhed ville forudsætte, at fondene besad et administrationsapparat til gennemførelse af en *selvstændig kreditprøvning*, og der ville desuden være tale om en virksomhed, som i forvejen dækkes på tilfredsstillende måde af de eksisterende pengeinstitutter. Man må gå ud fra, at dette synspunkt også gælder for en kommende dansk ordning.

Det vigtigste placeringsobjekt er for alle ordningerne *obligationer*. Der kan dog også ydes direkte lån i form af *gældsbevillinger til kommuner*, offentlige værker o.l. ATP har endvidere mulighed for at anbringe midler i *fast ejendom* inden for fire femtedele af ejendomsværdien. Placering i obligationer m.v. må antagelig også være dominerende for den kommende danske ordning.

Den svenske ordning og ATP giver mulighed for at yde tilbagelån til arbejdsgivere af en del af de indbetalte bidrag. Ved udgangen af 1966 var ca. 6,5 pct. af den svenske ordnings midler anvendt til tilbagelån. Pr. ultimo december 1966 havde ATP kun udlånt 10,8 mill. kr. som tilbagelån, d.v.s. godt 1 pct. af fondsmidlerne. Tilbagelån sker på den måde, at ATP anbringer de pågældende midler i debitors bank, der betaler højeste indlånsrente af midlerne. Banken

yder herefter lånet til debitor på almindelige markedsvilkår og på bankens egen risiko. Den hidtidige ringe interesse i Danmark skyldes måske, at lånene ydes via de private pengeinstitutter på sædvanlige markedsvilkår. Ordningen virker således nærmest som en beskedent likviditetsstøtte til det enkelte pengeinstitut, men indebærer derudover ikke nogen fordel for låntageren. Værdien af tilbagelånsordningen forekommer problematisk, men det må - så fremt den kommende ordning baseres på, at arbejdsgiveren helt eller delvis betaler lønmodtagerens tillægspensionsbidrag - antages, at der vil være en vis principiel interesse hos virksomhederne for, at der også her i landet gives mulighed for at opnå tilbagelån.

I modsætning til den svenske ordning har ATP herudover mulighed for at placere midler i *aktier, aktiecertifikater og fast ejendom*. Disse bestemmelser er identiske med dem, der gælder for danske forsikringselskaber og pensionskasser. ATP kan herefter placere indtil 15 pct. af sine midler i aktier og aktiecertifikater samt i fast ejendom ud over fire femtedele af ejendomsværdien. Placeringen i aktier er begrænset sådan, at der højst må placeres 1 pct. af fondens midler i et enkelt selskab, og således at der ikke må købes over 15 pct. af aktierne i et selskab. Baggrunden for denne ordning var, at man ønskede at give ATP samme mulighed som forsikringselskaber og pensionskasser for en vis værdisikring. ATP har indtil nu kun udnyttet disse placeringsmuligheder i begrænset omfang. Der er kun købt én ejendom (nemlig den, som benyttes af ATP's administration); aktiebeholdningen er væsentlig under det tilladte maksimum.

Det er ikke uden videre givet, at man ved den kommende danske ordning vil tillægge værdisikringssynspunktet så stor vægt som for ATP's vedkommende med hensyn til køb af fast ejendom, aktier m.v. Således kræver køb af fast ejendom i større omfang et betydeligt specialkendskab og administrationsapparat; specielt kendskab kræves også til aktiekøb i det omfang, fonden ville placere midler i aktier ud over en ret snæver kreds af kendte selskaber. Endvidere vil en aktiebesiddelse på 15 pct. af et selskabs aktiekapital undertiden få karakter af en direkte investering, hvilket vil kunne skabe en ubehagelig situation, f.eks. hvis der opstår stridigheder mellem forskellige aktionærgrupper. Det lille danske aktiemarked vil i øvrigt under de nugældende forhold næppe kunne forsyne en

stor fond med tilstrækkeligt materiale. (Kursværdien af samtlige børsnoterede aktier var ultimo 1965 ca. 6 mia. kr. Det teoretiske maksimum for en fonds aktiekøb vil derfor være 15 pct. heraf, d.v.s. ca. 900 mill. kr.). Det kan derfor måske være rimeligt at overveje, om man i den kommende ordning skal bibeholde muligheden for at foretage investeringer i aktier op til 15 pct. og i fast ejendom.

2. Skal fonden have pligt til at dække finansieringen af bestemte investeringer?

I praksis har det vist sig, at ATP's midler, selv uden specielle direktiver om placeringen, både geografisk og med hensyn til formål har fundet en meget bred placering. ATP gennemfører således en spredning - også geografisk - af sine obligationskøb og har ligeledes været en aktiv deltager ved emissionen af Københavns kommunes og Finansieringsinstituttet for Industri og Håndværks indenlandske lån.

Det oprindelige forslag til den norske ordning indeholder en bemærkning om, at midlerne bl.a. skulle udlånes til økonomisk tilbagestående egne af landet, medens den svenske ordning ligesom ATP ingen kanaliseringsregler indeholder. I praksis har den svenske ATP-ordning spredt sine investeringer over et bredt område.

For en kommende ordning kunne man teoretisk tænke sig, at det blev foreskrevet, at der ved midlernes anbringelse navnlig skulle tages hensyn til f.eks. nyt boligbyggeri og kommunale investeringer, investeringer i industri og håndværk eller investeringer i egnsudviklingsområder. For en jævn fordeling af midlerne vil sådanne udtrykkelige kanaliseringsregler imidlertid ikke være nødvendige, i særdeleshed ikke når man har et så homogent kapitalmarked som det danske, hvor køb på ét område hurtigt letter presset på andre områder. Detaillerede placeringsregler vil i øvrigt næppe på længere sigt være velegnede til at opfylde de skiftende finansieringsbehov.

Det vil ikke være nogen alvorlig hindring for en passende fordeling af fondens midler, at visse grupper af låntagere ikke umiddelbart synes at være i stand til at opfylde de formelle betingelser for at komme i betragtning, f.eks. fordi der er tale om mindre erhvervsvirksomheder, som ikke selv kan udstede børsnoterede obligationer. Der vil nemlig være en tendens til, at sådanne låntagerinteresser i det omfang, de

ikke har mulighed for at søge lån i allerede eksisterende institutter som Finansieringsinstituttet for Industri og Håndværk, skaber de nødvendige formelle rammer for at kunne udnytte den nye kreditmulighed. I Sverige er der således sket en kanalisering af fondens midler til vigtige investeringsområder gennem nye finansieringsinstitutter, som er oprettet med henblik på støtte fra fonden, bl. a. AB Företagskredit og AB Svensk Exportkredit. Det er ligeledes tænkeligt, at den styrkelse af obligationsmarkedet, som etableringen af en stor og voksende tillægspensionsfond vil indebære, vil skabe grundlag for, at større virksomheder - således som kendt fra f.eks. USA og Sverige - ser deres interesse i at emitte obligationer i eget navn. Under forudsætning af, at disse obligationer frembyder en tilfredsstillende sikkerhed, bør tillægspensionsfonden formentlig have lejlighed til at placere sine midler i obligationer af denne art.

3. Indflydelse på penge- og kapitalmarkedet.

Hvis den kommende ordning ligesom ATP formidler sine betalinger gennem banker og sparekasser, vil fondens transaktioner ikke få nogen betydning for kreditsystemets samlede likviditet. Fondens placeringer kan derimod få stor indflydelse på kapitalmarkedet, hvor fondens køb efterhånden kan blive en afgørende faktor. I Sverige, hvor nettotilgangen til obligationsmarkedet i 1965 lå på ca. 3,5 mia. sv. kr., overtager den svenske tillægspensionsfond for tiden godt halvdelen af alle nye obligationer. Da nettotilgangen til det danske obligationsmarked er relativt større (for tiden omkring 4 mia. kr. i markedsværdi pr. år), vil fondens køb næppe nå op på samme andel, men vil desuagtet styrke dette marked væsentligt. Teknisk set ville den kommende ordning ved at ændre den takt, hvori den køber obligationer m.v., kunne påvirke kurserne midlertidigt. ATP har hidtil fordelt sine køb jævnt uden at tage hensyn til forventninger om den kommende kursudvikling. Det forudsættes, at den kommende tillægspensionsordning administreres på samme måde.

Det ville således være uheldigt, hvis fonden udså obligationsskøb i forventning om kursfald i en situation, hvor myndighederne ønskede en stabilisering af kurserne, eller hvis fonden i

en situation med begrænsning af obligationsudbuddet gik over til at yde direkte lån til kommuner m.fl. De samme betænkeligheder vil ikke rejse sig, hvis fonden omlægger sine midler fra en art obligationer til en anden for at udnytte de små rentefordele, som ofte vil kunne opnås herved. Sådanne omlægninger vil tværtimod bidrage til at skabe et mere homogent obligationsmarked.

B. Fondens bestyrelse.

I Sverige er fondens bestyrelse adskilt fra den øvrige administration af tillægspensionsordningen. Ordningens midler er delt i tre fonde med hver sin bestyrelse på 9 medlemmer. Alle medlemmerne er udpeget af regeringen. Formanden er altid statsrepræsentant; de øvrige medlemmer udpeges efter forslag af de interesserede grupper. I Norge er der endnu ikke fastlagt bestemmelser for fondsforvaltningen, men det foreslås, at denne skal foregå decentraliseret. ATP har ingen særskilt fondsforvaltning. ATP's bestyrelse fastlægger retningslinierne for placeringspolitikken på de 4-6 årlige bestyrelsesmøder. Den løbende anbringelse af midlerne foretages af direktøren.

Da der bliver tale om administration af en meget betydelig fond, må den nødvendige sagkundskab i fondens ledelse sikres. En sådan sagkundskab er nødvendig både i bestyrelse og direktion, men i høj grad afhængig af de retningslinier, der lægges for placeringspolitikken. Dette vil kunne tale for, at fondens ledelse holdes adskilt fra administrationen af den øvrige del af tillægspensionsordningen. Fondsbestyrelsens sammensætning må i øvrigt bl.a. afhænge af, i hvilke aktiver midlerne skal anbringes. Det vil f.eks. være af betydning, i hvilket omfang fonden skal placere midler i aktier eller fast ejendom. Ved en passiv placeringspolitik vil der i første række stilles krav til direktionens sagkundskab.

Det vil være naturligt, at parterne - lønmodtagere og arbejdsgivere (selvstændige) - er repræsenteret i fondens bestyrelse. Under hensyn til den vægt, hvormed fonden efterhånden vil indgå på kapitalmarkedet, vil man finde det rimeligt, at også det offentlige er repræsenteret i bestyrelsen.

KAPITEL XIII

Finansiering og beregning for tillægspensionsordningens økonomi.

A. Finansieringen.

I udvalgets kommissorium er det forudsat, at tillægspensionsordningen skal hvile i sig selv uden tilskud fra det offentlige, samt at der skal være tale om et kombineret præmiereserve- og fordelingssystem.

Tillægspensionsordningen skal således hverken være et rent præmiereservesystem med fuld fondsmæssig dækning for ydelserne og en deraf følgende meget lang opbygningstid eller et rent fordelingssystem uden fondsopsamling, fra hvilket der eventuelt straks fra ordningens ikrafttræden kunne udbetales de fulde uafkortede ydelser. Et kombineret system, der delvis bygger på afkast af opsparede fondsmidler, giver i det lange løb mulighed for lavere bidrag (eller højere ydelser) end et rent fordelings-system, idet den del af de i ordningens opbygningsperiode indkrævede bidrag, der ikke er medgået til at dække de løbende udbetalinger, gennem sit renteafkast vil bidrage til ordningens finansiering. Endvidere giver fondsdannelsen på længere sigt mulighed for, at bidrag kan opkræves med forholdsvis ensartede satser fra år til år, uden at det er nødvendigt, at den samlede bidragsbetaling nøjagtig følger svingningerne i pensionsudgifterne, f.eks. som følge af mere kortvarige ændringer i antallet af pensionister.

Det vil være tilstrækkeligt, at der ved ordningens gennemførelse tages stilling til, hvor stor en fondsopsamling der skal tilstræbes inden for en begrænset årrække. Som det vil fremgå af kapitel XIV om ordningens samfundsøkonomiske virkninger, kan rent økonomiske hensyn tale for, at der i de første 15-20 år efter ordningens start foretages en betydelig opsamling af fondsmidler.

De afgørende faktorer, der - når det ende-

lige ydelsesniveau i øvrigt er fastlagt - bliver bestemmende for fondsopsamlingens størrelse på kortere sigt, vil for det første være det tempo, i hvilket pensionerne gradvis forhøjes til det endelige niveau, og for det andet bidragets størrelse fra starten og det tempo, hvori bidraget derefter forhøjes. Det er disse faktorer, der bestemmer, hvilken grad af henholdsvis præmiereserve- og fordelingssystem der skal anvendes ved finansieringen af tillægspensionsordningen.

De forskellige muligheder for fastsættelsen af pensionernes art og størrelse er behandlet i kapitlerne IV-VII, og specielt er det i kapitel V, afsnit D, drøftet, hvorledes pensionernes størrelse skal være i ordningens opbygningstid. Der er peget på, at pensionerne antagelig må forhøjes gradvis fra år til år over 20 eller 25 år indtil det endelige niveau.

Ved fastsættelsen af bidragssatsen kan det som udgangspunkt anføres, at denne ved et rent præmiereservesystem principielt straks fra starten skulle fastsættes til den størrelse, der på længere sigt ville give balance mellem indtægter og udgifter for ordningen. Ved et rent fordelingssystem ville bidraget derimod i de første år, hvor udgifterne bliver meget små, skulle fastsættes meget lavt, hvorefter det gradvist måtte forøges, indtil det efter en meget lang årrække ville nå den endelige størrelse. Ved det kombinerede system, som skal anvendes for tillægspensionen, må det antagelig forudsættes, at bidraget ligesom i Sverige og Norge ved ordningens start sættes forholdsvis lavt, og at det derefter gradvis forhøjes over en årrække af ikke helt ubetydelig længde, således at man sikrer, at bidragsbetalingen tilstrækkelig smidigt kan indpasses i samfundets økonomi.

Ved fastsættelsen af procenten i det første år kan det være vejledende, at Sverige begynd-

te med 3 pct. for en ordning med basisbeløb og maksimum nogenlunde svarende til den i kapitel IV omtalte mulighed 6, der forudsætter anvendt et basisbeløb på 7.608 kr.

Ved fastsættelsen af begyndelsesprocenten må det endvidere tages i betragtning, at lønmodtagere og arbejdsgivere til ATP i fuldt bidrag for en fuldt beskæftiget månedslønnet betaler 259,20 kr. om året. Omregnes dette til procent af den pensionsgivende indtægt (indtægt minus basisbeløb), bliver resultatet for forskellige indtægter:

	Ved basisbeløb 7.600 kr.	Ved basisbeløb 10.340 kr.	Ved basisbeløb 0 kr.
kr.	pct.	pct.	pct.
12.000 ...	5,9	15,6	2,2
18.000 ...	2,5	3,4	1,4
24.000 ...	1,6	1,9	1,1
30.000 ...	1,2	1,3	0,9

Såfremt det anses for ønskeligt, at bidraget allerede fra ordningens start sættes noget højere end det normale bidrag til ATP-ordningen, vil bidraget f.eks. under en ordning med basisbeløb 7.600 kr. kunne sættes til 3 eller 4 pct. i det første år.

Ved fastsættelsen af den takt, hvori bidragene skal forhøjes, vil det være naturligt at tage hensyn til, hvor mange år man ønsker, at det skal vare, inden bidraget når op på det niveau, som på længere sigt må anses for nødvendigt, for at ordningen kan komme i balance. I Sverige blev bidragssatsen forhøjet med 1 pct. om året i de første 5 år og med $\frac{1}{2}$ pct. om året i de næste 5 år, og det forudsættes, at den i løbet af ca. 15 år skal nå det niveau, der efter de foreliggende forudsætninger vil være tilstrækkeligt i en årrække fremover. I Norge er der truffet bestemmelse om, at de for 1967 fastsatte satser for arbejdsgiverbidrag og for medlemsbidrag for erhvervsindtægt skal forhøjes med henholdsvis 0,6 pct. og 0,4 pct. om året i hvert af de 3 år fra 1968 til 1970.

Udvalget har ikke, således som det fremgår af de tidligere kapitler i nærværende betænkning, kunnet tage endelig stilling til spørgsmålet om pensionernes art og størrelse, som er bestemmende for ordningens udgifter i de enkelte år. Det er naturligt, at udvalget derfor heller ikke har kunnet stille forslag om bidragets størrelse, som vil være afgørende for de indtægter, ordningen vil opnå i hvert enkelt år, og som sammen med de årlige udgifter vil bestemme fondsopsamlings størrelse.

Ved de foretagne beregninger har man, som det fremgår af afsnit B nedenfor, opstillet visse forudsætninger også om bidragets størrelse, og beregningerne viser bl.a., hvilken fondsopsamling der fremkommer under de valgte forudsætninger.

Selv om det må anses for givet, at resultaterne for de forskellige opstillede ordninger giver et temmelig sikkert grundlag for en sammenligning mellem disse, er det klart, at resultaterne på lidt længere sigt er behæftet med en betydelig usikkerhed, fordi mange forudsætninger utvivlsomt i den lange årrække, beregningerne vedrører, vil ændre sig på måder, som det i dag ikke er muligt at forudsige.

Uanset at de omhandlede beregninger er nødvendige og - på det givne grundlag - særdeles anvendelige for bedømmelsen af ordningens virkninger, må det anses for rigtigst ved ordningens indførelse kun at fastsætte bidragsprocenten for et kortere tidsrum, f.eks. for 5 år. Dette er i overensstemmelse med den i Sverige og Norge anvendte fremgangsmåde, hvor man i Sverige fastsatte satserne for en femårs periode og i Norge for en periode på 4 år. I løbet af en sådan periode vil det herefter på grundlag af de ved ordningen indvundne erfaringer være muligt at foretage fornyede beregninger til anvendelse ved den videre bidragsfastsættelse. Da en række grundlæggende faktorer, jfr. nedenfor under B.2., imidlertid fortsat vil være behæftet med stor usikkerhed, vil det også senere være hensigtsmæssigt med passende mellemrum at foretage nye beregninger, ud fra hvilke kommende ændringer i bidrags-satserne kan afgøres.

B. Forudsætninger for beregningerne.

Til belysning af tillægspensionsordningens økonomi, d.v.s. af bidragsindbetalinger, pensionsudbetalinger og fondsoplægninger er der foretaget forskellige beregninger baseret på en række forudsætninger, som i større eller mindre grad kan varieres. Forudsætningerne om ordningens indhold er valgt således, at de i videst muligt omfang kan vise de økonomiske virkninger af de valg mellem forskellige ordninger, som fremgår af de i de foregående kapitler opstillede forskellige muligheder.

Det har imidlertid været nødvendigt herved at indskrænke mulighederne, idet antallet af kombinationer ellers ville blive så stort, at det blev meget vanskeligt - eller umuligt - at til-

vejebringe den nødvendige oversigt over materialet.

I det følgende omtales under 1. de forskellige forudsætninger om selve tillægspensionsordningens struktur, herunder især spørgsmålet om personkredsen, om pensionernes størrelse og bidragsbetalingen. Under 2. behandles forudsætningerne om befolkningsudvikling, indtægtsforhold samt rente og prisniveau. I 3. omtales den beregningsmæssige forudsætning om økonomisk balance i tillægspensionsordningen.

1. Hovedforudsætningerne vedrørende selve opbygningen af tillægspensionsordningen angår *alderspensionen*, men disse suppleres dels med en række forudsætninger om *enkepension*, som i alle tilfælde regnes at skulle indgå i ordningen, dels med forskellige særlige forudsætninger vedrørende en eventuel tillægspension til invalider, enkemænd og børn.

Blandt forudsætningerne kan først nævnes størrelsen af basisbeløb, tillægspensionsprocent og maksimumsgrænse. For de to første af disse faktorer er regnet med følgende tre muligheder:

	Basisbeløb kr.	Tillægspensions- procent pct.
a.	7.600	50
b.	10.340	60
c.	0	35

Mulighederne a-c er (med en mindre afrunding) de i kapitel IV som løsning 6, 4 og 7 angivne. For alle løsninger er beregningerne foretaget med en maksimumsgrænse for pensionsgivende indtægt på henholdsvis 45.000 kr. og 30.000 kr.

Det er i alle tilfælde forudsat, at medlemskab af ordningen er obligatorisk, og at bidragsbetalingen finder sted i alderen 18-65 år inkl., samt at pensionsalderen er 67 år. Beregningerne er foretaget alternativt, henholdsvis under forudsætning af, at der gennemføres en regulering efter indtægtsniveau under hele pensionsudbetalingen, eller at denne regulering afbrydes og erstattes af en pristalsregulering ved pensionsudbetalingens begyndelse. Der er regnet med, at 2 pct. af indtægterne fra bidraget medgår til dækning af administrationsomkostninger, samt i øvrigt med, at ordningen træder i kraft fra 1. januar 1970, dog først med pensionsudbetalinger fra 1. januar 1972.

Fuld, uafkortet alderstillægspension er forudsat opnået efter 35 års optjeningsstid, medens selve pensionsstørrelsen bestemmes efter den

gennemsnitlige pensionsgivende indtægt i de 15 bedste år. Der regnes dog med, at alle personer, der efter deres alder ved ordningens ikrafttræden vil kunne opnå en medlemstid på 20 år, vil få adgang til uafkortet alderspension, og at denne nedsættes forholdsvis for dem, der er ældre ved ordningens begyndelse.

Udover alderstillægspensionen er der ved beregningerne forudsat indført en *enketillægspension*. Hovedforudsætningerne er her, at ordningen enten omfatter enker, der er fyldt 62 år (samme aldersgrænse som i Arbejdsmarkedets Tillægspension), eller kvinder, der bliver enker efter det fyldte 45. år, når de har 2 børn under 18 år, eller er fyldt 55 år (*enkepensionslovens* regler). Beregningerne går endvidere ud fra en enketillægspension på enten 50 eller 60 pct. af mandens egen tillægspension, eller af den tillægspension, han kunne have indtjent i tiden indtil pensionsalderen. Derudover belyses virkningerne, hvis enketillægspensionen skal kunne oppebæres sammen med egenpension, og hvis kun den højeste af de to pensioner kan oppebæres. Til supplerung er endvidere foretaget en særlig beregning, hvor det er forudsat, at enketillægspension kan ydes til alle enker uanset alder.

Beregningerne indeholder endvidere en belysning af virkningerne ved at indføre en *enke-mandspension* med udbetaling fra det fyldte 67. år.

Virkningerne ved at medtage *børnepension* belyses ved en ordning, hvor denne pension for hvert barn udgør 10 pct. af henholdsvis faderens eller moderens egenpension, og hvor udbetaling finder sted for børn under 18 år, når enten faderen, moderen eller begge forældre er døde.

Endelig indeholder beregningerne en belysning af, hvad virkningerne vil blive ved at medtage en *invalidetillægspensionsordning*. Forudsætningerne er her, jfr. kapitel I. A.2., at der samtidig enten ydes offentlig invalidepension eller kunne ydes en sådan, hvis pågældende ikke var afskåret herfra alene på grund af reglerne om, at invalidepension i alderen 60-67 år kun kan tildeles i klare tilfælde af svær invaliditet.

For personer med højeste offentlige invalidepension forudsættes tillægspensionen at være af samme størrelse som alderstillægspensionen, for personer med mellemste offentlige invalidepension $\frac{3}{4}$ heraf, og for personer med laveste offentlige invalidepension $\frac{3}{5}$ heraf. Selve inva-

lidetillægspensionen beregnes i øvrigt som den alderstillægspension, pågældende ville have opnået, hvis han i tiden indtil pensionsalderen havde haft samme pensionsgivende indtægt som hidtil.

Med hensyn til bidragsbetalingen er der regnet med, at der i ordningens første år anvendes en opkrævningsprocent på 4 ved den tidligere i kapitel IV omtalte mulighed 6 (basisbeløb 7.608 kr.), samt at procenten for de øvrige ordninger (mulighederne 4 og 7 med basisbeløb på henholdsvis 10.340 kr. og 0 kr.) fastsættes således, at der efter 5 års forløb med tilnærmelse er opsamlet det samme fondsbeløb som i det førstnævnte tilfælde. Det nævnte fondsbeløb er dog forskelligt efter den maksimumsgrænse (30.000 eller 45.000 kr.), der regnes med. Det er endvidere forudsat, at bidraget hvert år skal forhøjes lige meget (i de beregnede eksempler med 1 eller 0,5 pct.), indtil man efter omkring 10–15 års forløb når det niveau, der på længere sigt giver balance i ordningen.

2. Udover det under 1. nævnte er der ved beregningerne anvendt en række forudsætninger vedrørende befolkningsudviklingen, indtægtsforholdene og rentefoden.

a. *Dødeligheden.* En af de væsentligste forudsætninger for beregningen af en tillægspensionsordnings økonomi er dødeligheden. Det er velkendt, at dødeligheden igennem en lang årrække har udvist en faldende tendens, og at dette stadig gælder. Det må forventes, at dødeligheden stadig vil falde, og dette vil medføre

forøgede pensionsudgifter, idet en større del af befolkningen opnår pensionsalderen for alderspension, og pensionisterne lever længere som pensionister.

I den af det økonomiske sekretariat i 1964 udsendte redegørelse: »Den fremtidige befolkningsudvikling« er udarbejdet prognoser, dels under forudsætning af et fortsat fald i dødeligheden i samme takt som faldet i dødeligheden over perioden 1926-1960, dels under forudsætning af konstant dødelighed svarende til dødeligheden i årene 1956-60. Der er intet, der tyder på, at det indtil 1960 konstaterede fald i dødeligheden ikke skulle fortsætte i hvert fald i en årrække fremover. Det ville derfor næppe være forsvarligt alene at anvende dødelighedserfaringerne fra 1956-60 ved beregningerne over en kommende tillægspensionsordnings økonomi. Beregninger gennemført med en for hver alder konstant dødelighed, der er væsentligt lavere end den nuværende, giver på den anden side for store beregnede pensionsudgifter i opbygningstiden og derved en for lille fondsopsamling. Man har derfor i beregningerne forudsat en faldende dødelighed, hvor faldet i de kommende år er blevet bestemt som en jævn fortsættelse af dødelighedsudviklingen siden 1926. Fra år 2000 er dødeligheden regnet at være konstant.

De anvendte forudsætninger kan eksempelvis belyses i den følgende opstilling, der viser midlellelevetiden for mænd med forskellig alder dels i perioden 1926-60, dels i den periode for hvilken prognosen gælder:

Midlellelevetid for mænd.

Alder	1926/30	1936/40	1946/50	1956/60	1968	1978	1988	1998	2000 og derofter
20	49,6	50,3	52,2	53,1	54,3	55,5	56,6	57,7	58,0
40	32,0	32,2	33,8	34,3	35,4	36,5	37,5	38,6	38,9
60	15,9	16,0	17,1	17,3	18,4	19,2	20,0	20,8	21,0
80	5,1	5,2	5,6	5,8	6,4	6,8	7,2	7,6	7,7

b. *Fødselshyppigheden.* Ved opstillingen af den befolkningsprognose, der er anvendt ved beregningerne, indgår fødselshyppigheden som en forudsætning. Problemet i denne forbindelse er, at fødselshyppigheden igennem årene udviser betydelige svingninger, som kan gå ganske på tværs af alle forventninger.

Nærværende beregninger er foretaget ud fra den metode til forudsigelse af kommende fødselstal, som er udviklet i den foran nævnte redegørelse »Den fremtidige befolkningsudvik-

ling«. Som beregningsforudsætning er anvendt redegørelsens prognose I (midterprognosen), der forudsætter, at den samlede frugtbarhed konstant holder sig på 2.400 børn pr. 1.000 kvinder, svarende til erfaringerne fra de nyeste generationer, der er ved at afslutte deres føde-dygtige periode.

c. *Vandringer.* I »Den fremtidige befolkningsudvikling« blev udenlandske nettovandringer sat til 0.

Ved beregningerne vedrørende tillægspensionsordningerne er der ligeledes set bort fra virkningerne af vandringer til og fra udlandet, uanset at eksistensen af vandringer må have nogen indflydelse på ordningernes økonomi, selvom nettovandringerne er 0.

d. Ægteskabelig stilling m.v. Ved beregningerne i forbindelse med enketillægspensionen er det nødvendigt at indføre forudsætninger om sandsynligheden for, at de af ordningen omfattede mænd i de enkelte aldersklasser er gift, og om fordelingen af ægtepar efter aldersforskellen mellem mand og hustru.

Forudsætningerne herom er hentet fra de af pensionsforsikringsselskaberne pr. 1. januar 1966 indførte nye beregningsgrundlag for kollektive pensionsforsikringer.

e. Personer med løn- eller erhvervsindtægt. I beregningerne indgår forudsætninger om, hvor stor en del af befolkningen i aldersklassen 18 til 65 år der har løn- eller erhvervsindtægt. Til brug for tillægspensionsudvalget af 1963 blev der, bl.a. på grundlag af folketællingen 1960, udarbejdet et materiale, som gav de nødvendige oplysninger om erhvervshyppigheden i forskellige aldersklasser for henholdsvis mænd og kvinder. Dette materiale var opdelt på personer med lønindtægt og erhvervsindtægt.

Da der på nærværende tidspunkt ikke foreligger nyere folketællingsoplysninger, som lader sig anvende, er der ikke udarbejdet et ændret beregningsgrundlag, men materialet er sammenholdt med de nu foreliggende erfaringer i Arbejdsmarkedets Tillægspension. Der er ikke herved påvist nogen uoverensstemmelse imellem oplysningerne for mændenes vedkommende, men det har vist sig, at der er væsentlig flere kvinder i Arbejdsmarkedets Tillægspension end forudsat på grundlag af de oprindelige oplysninger. Dette må bl.a. ses på baggrund af udvikelsen i kvindernes erhvervsmæssige beskæftigelse siden 1960. De foreliggende 1963-tal er herefter justeret i overensstemmelse med den fundne forskel.

Der er ikke ved beregningerne taget hensyn til den ændring i befolkningens fordeling mellem løn- og erhvervsindtægt, som de kommende år antagelig vil bringe. Dette skyldes dels den store usikkerhed, der ville være forbundet hermed, dels at det er indtrykket, at virkningerne næppe vil være af væsentlig betydning for resultatet af beregningerne.

/. Indtægternes størrelse. Det er vanskeligt

fra den foreliggende indtægtsstatistik at fremskaffe de oplysninger, der er nødvendige for de omhandlede beregninger. Dette skyldes først og fremmest, at indtægtsstatistikken vedrører ansat indkomst, d.v.s. den totale indtægt - herunder f.eks. også formue- og pensionsindtægt - reduceret med de foretagne fradrag for skatter, kontingenter o.s.v. Hertil kommer, at indtægtsstatistikken normalt ikke indeholder oplysninger om indtægtsfordeling efter alder samt om indtægtsvariationer fra år til år. Endelig savnes oplysninger om gifte kvinders indtægtsforhold.

Man har derfor været henvist til som supplement at anvende oplysninger fra forskellige specialundersøgelser til dels af noget ældre karakter. Der kan i denne forbindelse henvises til Statistiske Efterretninger nr. 28 af 6. juni 1958 om indkomsternes fordeling efter de ansattes alder 1956/57 suppleret med nyere materiale direkte modtaget fra Danmarks Statistik, Statistiske Efterretninger nr. 28 af 9. juni 1959 om indkomstansættelser 1957/58 fordelt efter mindre- eller merindtægt i forhold til skatteåret 1956/57 og endelig Statistiske Efterretninger nr. 49 af 17. oktober 1959 om sammenligning mellem den ansatte og den samlede indkomst i skatteåret 1957/58 suppleret med nyere materiale modtaget fra Danmarks Statistik.

På grundlag af det tilvejebragte materiale er der for forskellige befolkningsgrupper konstrueret kurver over gennemsnitsindtægten i aldersklasserne 18 til 66 år. Herved fremkommer udtryk for, hvorledes den gennemsnitlige indtægt stiger med alderen. De enkelte gennemsnitsindtægter dækker dog over betydelige forskelle. For i rimeligt omfang at tage hensyn hertil er der indført en forudsætning om spredning omkring gennemsnitsindtægten for hver erhvervsgruppe i de enkelte aldre. Denne forudsætning er ikke baseret direkte på statistiske oplysninger, men den er afprøvet og afstemt ved, at man for året 1962 har sammenholdt den faktiske fordeling på indkomstklasserne med den fordeling, som fremkommer beregningsmæssigt ved benyttelse af de ovenfor omtalte forudsætninger.

Det fremgår af de foreliggende oplysninger, at man ikke kan regne med, at den enkelte persons indtægt har et helt regelmæssigt (stigende) forløb, efterhånden som han bliver ældre. Det kan af det foreliggende materiale slutes, at indtægtsnedgange på mindst 10 pct. af indtægten fra ét år til et andet år forekommer

meget hyppigt. På grund af reglen om, at pensionsstørrelsen bestemmes efter den gennemsnitlige pensionsgivende indtægt i de 15 bedste år, vil dette belaste tillægspensionsordningens økonomi mærkbart. Det er ikke muligt ud fra det foreliggende statistiske materiale at få noget sikkert talmæssigt udtryk for disse svingningers hyppighed, men der er regnet med udsving på 10 pct. af gennemsnitsindtægten for 10 pct. af befolkningen hvert år. Det er muligt, at man herved undervurderer virkningerne af disse svingninger.

Den omtalte metode er alene anvendt for den mandlige del af befolkningen. For den kvindelige del af befolkningen er det statistiske materiale for spinkelt - bl.a. fordi gifte kvinders indtægter ikke opgøres selvstændigt. Man har derfor valgt at antage, at kvindeindtægterne generelt kan sættes til $\frac{2}{3}$ af mandsindtægterne.

g. Rente, realindkomststigning og prisniveau. Ved beregningerne er forudsat en årlig stigning i realindkomsterne på 3 pct. samt en forrentning på $4\frac{1}{2}$ pct. p.a. Den forudsatte forrentning er efter de gældende forhold for lav, men da renteforudsætningen får overordentlig stor betydning, fordi beregningerne vedrører en periode på op imod 100 år, har man ment det nødvendigt at anlægge en forsigtig vurdering, som muligvis i det lange løb kan vise sig at være realistisk.

I det kortere løb modvirkes forskellen mellem den eksisterende rentesats og de nævnte $4\frac{1}{2}$ pct. af, at der i beregningerne er forudsat uændret prisniveau. Hvis forskellen netop svarer til den årlige prisstigning, vil disse to faktorer beregningsmæssigt opveje hinanden, således at de fundne værdier giver et realistisk udtryk for de forskellige økonomiske faktorer i tillægspensionsordningerne.

Til illustration af renteforudsætningens betydning er der foretaget enkelte særlige beregninger, hvor rentefoden er sat til $5\frac{1}{2}$ pct.

3. Ved beregningerne har det, som foran omtalt, blandt andet været hensigten at bestemme størrelsen af de bidrag, som er nødvendige for, at en tillægspensionsordning netop kan hvile i sig selv.

Dersom beregningerne var blevet foretaget under sådanne forudsætninger, at befolkningens størrelse og aldersfordeling ikke ændrede sig fra år til år og yderligere, at lønningerne ikke ændrede sig, så ville der være opnået balance

i det opstillede pensionssystem, hvis det opsamlende fond efter forløbet af et antal år forblev uforandret fra år til år.

Ved beregningerne er det imidlertid forudsat, at fødselshyppigheden har en sådan størrelse, at befolkningen fordobles på ca. 100 år (dødelighedsforudsætninger indgår også, men er af mindre betydning i forhold til forudsætningerne om fødselshyppigheden). Dette betyder, at der ikke er tilvejebragt balance, dersom det samlede fond - efter opbygningstiden - er uforandret fra år til år. Fonden vil i denne situation efterhånden miste sin betydning, og systemet vil gradvis nærme sig et fordelingssystem. Som betingelse for balance må kræves, at fonden *pr. indbygger* efter opbygningstiden holder sig konstant (i virkeligheden svinger fonden omkring et gennemsnitstal, fordi befolkningens aldersfordeling ikke er konstant, de store fødselsårsgange fra den sidste krig giver anledning til svingninger i befolkningssammensætningen langt ind i fremtiden).

Denne betingelse for, at balance er opnået, forudsætter imidlertid, at indkomsterne ikke ændrer sig. Ved beregningerne er det forudsat, at realindkomsten stiger med 3 pct. om året - og at prisniveauet er konstant. For at fonden ikke skal miste sin betydning, således at resultatet bliver en tilnærmelse til et rent fordelingssystem, må det derfor yderligere kræves, at fonden følger indkomstniveauet, d.v.s. at fonden *pr. indbygger* skal vokse med 3 pct. om året. Dette betyder, at fonden skal fordobles på $23\frac{1}{2}$ år og tidobles på 78 år.

I en særlig beregning er det vist, hvorledes dette fører til meget store fondsbeløb i nominelle kroner, selv om prisniveauet forudsættes uændret. I øvrigt er beregningerne gennemført således, at alle beløb er opgivet i »1965-realindkomstkrone«.

Man tænker sig, at der af fondens renteindtægt forlods reserveres 3 pct., således at fonden hvert år kan vokse i takt med realindkomsten. Den bliver så at sige realindkomstreguleret. En 1965-realindkomstkrone er altså en krone, der vokser med 3 pct. om året fra 1965. Da den faktiske forrentning som regel antages at være $4\frac{1}{2}$ pct., bliver de sidste $1\frac{1}{2}$ pct., der ved beregningerne anføres som »reduceret renteindtægt«, den sats, der er med til at bestemme, hvor lang tid det tager at nå en samlet fond, der giver ligevægt mellem ind- og udbetalinger.

Samtlige beregninger er blevet foretaget for en periode på omkring 100 års længde, idet man kun herigennem har kunnet konstatere, at systemet til slut kommer i ligevægt. Forholdet er det, at selv en forholdsvis lille - men varig - afvigelse fra balancepunktet altid før eller senere vil føre til enten, at fonden mister sin betydning - eventuelt bliver negativ - eller, at fonden begynder at vokse ud over alle grænser. Til yderligere sikkerhed for resultaterne er beregningerne i et enkelt tilfælde gennemført for en periode på 200 år. Da balance i alle tilfælde stort set er opnået omkring år 2020, er de tal-mæssige oplysninger i det følgende afsnit samt i bilag 7 kun vist indtil dette år.

C. Resultatet af beregningerne.

Beregninger af bidragsindbetaling, pensions-udbetaling, renteindtægt og fondsopsamling er, som omtalt foran under B.1., foretaget for en tillægspensionsordning opbygget under varierende forudsætninger med hensyn til ordningens indhold. Derimod er de under B.2. nævnte forudsætninger med enkelte undtagelser opretholdt uændret ved samtlige beregninger, ligesom den under B.3. nævnte balanceberegning i alle tilfælde er den samme.

Resultaterne af disse beregninger, der findes gengivet i tabellerne 1-30 i bilag 7, vil i det følgende blive belyst i forskellige opstillinger, der især har til formål at lette sammenligningen mellem de forskellige opstillede ordninger indbyrdes. Af hensyn til overskueligheden omtales under 1. alderstillægspensionen, under 2. **enke**-tillægspensionen, under 3. børnetillægspensionen og under 4. invalidetillægspensionen.

Da tillægspensionsordningen skal indeholde en enketillægspension, er en sådan ordning i alle tilfælde - bortset fra et enkelt - medtaget i de tilvejebragte opstillinger af resultaterne for alderstillægspensionen. Der er her af hensyn til sammenligneligheden konstant regnet med samme enketillægspension, og til eksempel er valgt en ordning, hvor enketillægspensionen udgør 50 pct. af mandens tillægspension, hvor enken har ret til både at få udbetalt enke- og egenpension, og hvor kredsen af berettigede til enketillægspension er den samme som efter ATP. Derimod er der hverken under 1. eller 2. regnet med eksistensen af børnetillægspension eller invalidetillægspension. Tillægspension til enkemænd er alene medregnet i et særligt eksempel under 2.

1. Alderstillægspension.

I de følgende tabeller er der for forskellige ordninger vist størrelsen af bidragsprocenter, de samlede bidragsindbetalinger og pensionsudbetalinger pr. år samt fondsstørrelser.

a. Bidragsprocenter.

Tabel 3. De endelige bidragsprocenter.

	B = 7.600 Tp. pct. = 50	B = 10.340 Tp. pct. = 60	B = 0 Tp. pct. = 35
Maksimum kr. 45.000			
Fuld reallønsreg...	17,0	21,4	11,2
Pristalsreg. efter			
67 år.	12,7	15,9	8,3
Maksimum kr. 30.000			
Fuld reallønsreg. ..	16,5	20,8	11,0

Ved beregningerne er det forudsat, at bidragsprocenterne i første år fastsættes til 4 ved ordninger med basisbeløb 7.600 kr., til $6\frac{1}{2}$ ved ordninger med basisbeløb 10.340 kr. og til $2\frac{1}{2}$ ved ordninger med basisbeløb 0 kr. For de to førstnævnte grupper af ordninger forhøjes bidraget herefter hvert år med 1 pct., indtil den endelige størrelse nås, medens forhøjelsen pr. år for den tredje gruppe ordninger er fastsat til $\frac{1}{2}$ pct.

Tabel 3 viser, at ændringer i maksimumsgrænsen for optjening af tillægspension fra 45.000 kr. til 30.000 kr. kun har meget ringe virkning på de endelige bidragsprocenter. Derimod viser tabellen, at spørgsmålet om reguleringen af de aktuelle tillægspensioner er af væsentlig betydning. Ændres forudsætninger fra fuld reallønsregulering (3 pct. årligt) til alene pristalsregulering fra det 67. år, falder de endelige bidragsprocenter med $\frac{1}{4}$.

Som omtalt under B.2.g. har beregningsforudsætningen været en rentefod på $4\frac{1}{2}$ pct. Ændres denne forudsætning til $5\frac{1}{2}$ pct., bliver den endelige bidragsprocent ved fuld reallønsregulering og under forudsætning af maksimumsgrænse 30.000 kr. 13,4 pct. og 8,9 pct. ved henholdsvis ordninger med basisbeløb 7.600 kr. og 0 kr. Den samme beregning giver for de samme ordninger, men med maksimumsgrænse 45.000 kr. og alene pristalsregulering fra det 67. år, endelige bidragsprocenter på 10,4 og 6,8 pct. Såfremt det altså er rimeligt at forudsætte, at rentefoden bliver $5\frac{1}{2}$ og ikke $4\frac{1}{2}$ (i begge tilfælde den nettoforrentning, der bliver tilbage efter fradrag af den årlige procentvise pristalsstigning), bliver de endelige bidragsprocenter nedsat med knapt $\frac{1}{5}$.

Endelig skal det bemærkes, at en ordning med basisbeløb 7.600 kr., maksimumsgrænse 45.000 kr. og fuld reallønsregulering vil få endelige bidragsprocenter på 13,4 pct., hvis enkepensionen tages bort. Dette betyder, at næsten $\frac{4}{5}$ af bidragene i det lange løb medgår til betaling af alderstillægspensionen.

De anførte endelige bidragsprocenter giver ikke mulighed for direkte at sammenligne ordninger med forskelligt basisbeløb, idet grundlaget for bidragsbetalingen er forskelligt, da basisbeløbet fratrækkes i den indtægt, hvoraf bidraget betales.

For at muliggøre en sådan sammenligning, har man i de følgende tabeller 3a-3c vist det endelige bidrag i procent af totalindtægten, når denne udgør henholdsvis 12.000 kr., 24.000 kr. og 36.000 kr.

Tabel 3a. De endelige bidrag i procent af totalindtægt 12.000 kr.

	B = 7.600 Tp. pct. = 50	B = 10.340 Tp. pct. = 60	B = 0 Tp. pct. = 35
Maksimum kr. 45.000			
Fuld reallønsreg. ..	6,2	3,0	11,2
Pristalsreg. efter			
67 år.	4,7	2,2	8,3
Maksimum kr. 30.000			
Fuld reallønsreg. ..	6,1	2,9	11,0

Tabel 3 b. De endelige bidrag i procent af totalindtægt 24.000 kr.

Maksimum kr. 45.000			
Fuld reallønsreg. ..	11,6	12,2	11,2
Pristalsreg. efter			
67 år.	8,7	9,0	8,3
Maksimum kr. 30.000			
Fuld reallønsreg. ..	11,3	11,8	11,0

Tabel 3 c. De endelige bidrag i procent af totalindtægt 36.000 kr.

Maksimum kr. 45.000			
Fuld reallønsreg. ..	13,4	15,3	11,2
Pristalsreg. efter			
67 år.	10,0	11,3	8,3
Maksimum kr. 30.000			
Fuld reallønsreg. ..	10,3	11,4	9,2

Medens ordningen med basisbeløb 0 kr. i alle tilfælde - bortset fra situationer, hvor indtægten overstiger maksimumsgrænsen - giver samme samlede bidragsprocent, fordi bidraget beregnes af hele indtægten, så er der væsentlige forskelle på resultatet for de to andre ordninger.

Ordninger med højt basisbeløb (10.340 kr.) medfører et lavt samlet bidrag for lave indtægter og til gengæld et højt samlet bidrag for høje indtægter (f. eks. 3,0 pct. af 12.000 kr., 15,3 pct. af 36.000 kr.). Ved 24.000 kr. i indtægt bliver det samlede bidrag næsten det samme uanset basisbeløbets størrelse. Ved indtægt 12.000 kr. er bidraget ved ordningen med basisbeløb 7.600 kr. væsentligt større end ved ordningen, hvor basisbeløb = 10.340 kr., men væsentligt lavere, end tilfældet er i en ordning, hvor basisbeløbet sættes til 0 kr. Ved indtægt 36.000 kr. bliver bidraget derimod for den nævnte ordning højere end ved basisbeløb = 0 kr., men lavere, end tilfældet er i ordninger med basisbeløb = 10.340 kr.

De anførte forskelle ved forskellige indtægter stemmer ganske overens med de forskelle i dækningsprocenter, som i kapitel IV blev konstateret for de nævnte ordninger.

Der foreligger ikke fra svensk side noget sikkert skøn over den endelige bidragsprocents størrelse, men fra tid til anden har været nævnt tallet 15 pct. Til sammenligning med de ovenfor anførte tal kan det oplyses, at dette tal svarer til 8,1 pct. af indtægter på 12.000 sv. kr., 11,6 pct. af indtægter på 24.000 sv. kr. og 12,7 pct. af indtægter på 36.000 sv. kr.

b. Samlet årligt bidrag. De samlede årligt opkrævede bidrag varierer kun forholdsvis lidt mellem de opstillede ordninger i de første år, hvilket må ses på baggrund af den opstillede forudsætning om, at de opsamlede fonds efter 5 års forløb skal være nogenlunde de samme for ordninger med samme maksimumsgrænse. Denne opsparing på 5 år andrager omkring 6 mia. kr., medens bidragsindbetalingen i det første år er på omkring 800 mill. kr.

Inden for hver af de enkelte grupper af ordninger (basisbeløb 7.600 kr., 10.340 kr. og 0 kr.) kommer hertil i de første 10-15 år det forhold, at man som udgangspunkt har taget samme bidragsprocent i begyndelsesåret (henholdsvis 4, $6\frac{1}{2}$ og $2\frac{1}{2}$ pct.) og har ladet denne procent vokse lige meget pr. år (henholdsvis med 1, 1 og $\frac{1}{2}$ pct.). Først når stigningen i bidragsprocenterne er ophørt for den ordning, der inden for sin gruppe bliver den »billigste«, viser forskellen i bidragsprocenter og samlet årligt bidrag sig ved, at der sker en fortsat stigning for de »dyrere« ordninger. Selv om de samlede pensionsudbetalinger er relativt begrænsede i den første periode, får den nævnte frem-

gangsmåde til virkning, at fondsopsamlingen (jfr. nedenfor under d) i den første periode vokser lidt langsommere for de »dyre« end for de »billige« ordninger.

Omkring år 2020, hvor ordningerne er i balance, beregnes de årlige bidragsindbetalinger at være følgende:

Tabel 4. Bidragsindbetaling i år 2020 i mill. kr.

	B = 7.600 Tp. pct. = 50	B = 10.340 Tp. pct. = 60	B = 0 Tp. pct. = 35
Maksimum kr. 45.000			
Fuld reallønsreg. ..	4.976	4.532	5.627
Pristalsreg. efter 67 år.	3.716	3.371	4.176
Maksimum kr. 30.000			
Fuld reallønsreg. ..	4.219	3.622	5.083

Det fremgår af tabellen, at den samlede bidragsindbetaling bliver størst ved de omhandlede ordninger med B = 0 kr., medens den bliver mindst ved ordningen med det store basisbeløb = 10.340 kr.

Såfremt renteforudsætningen kan ændres til 5½ pct., kan bidragsprocenterne nedsættes, og bidragsindbetalingen vil falde tilsvarende. Da pensionsudbetalingerne naturligvis ikke påvirkes heraf, betyder det, at renteindtægten kan dække en tilsvarende større del af udgifterne.

c. Samlet årlig pensionsudbetaling. Størrelsen af de årlige pensionsudbetalinger vil — som tilfældet var for bidragsindbetalingen - gradvist vokse. I den følgende tabel vises størrelsen henholdsvis i 1980 og 2020.

Tabel 5a. Pensionsudbetalingen i 1980 i mill. kr.

	B = 7.600 Tp. pct. = 50	B = 10.340 Tp. pct. = 60	B = 0 Tp. pct. = 35
Maksimum kr. 45.000			
Fuld reallønsreg. ..	367	339	399
Pristalsreg. efter 67 år.	344	318	374
Maksimum kr. 30.000			
Fuld reallønsreg. ..	309	271	359

Tabel 5b. Pensionsudbetalingen i år 2020 i mill. kr.

Maksimum kr. 45.000			
Fuld reallønsreg. ..	5.637	5.130	6.261
Pristalsreg. efter 67 år.	4.331	3.938	4.816
Maksimum kr. 30.000			
Fuld reallønsreg. . . .	4.786	4.108	5.665

På ganske samme måde som for bidrags-

indbetalingen viser pensionsudbetalingen de største udgifter ved den valgte ordning med basisbeløb = 0 og de mindste ved ordningen med basisbeløb = 10.340 kr. Tilsvarende viser tabellerne de samme karakteristiske forskelle, som allerede blev påvist foran under omtalen af de endelige bidragsprocenters størrelse.

d. Fondsopsamlingen. Da tillægspensionsordningens indtægter fra starten fastsættes således, at de i en årrække overstiger udgifterne, vil der efterhånden opstå en fond af væsentlig størrelse. Denne vil i året 2020 svare til ca. 12.000-16.000 kr. pr. indbygger for de ovenfor omtalte ordninger. Hvis forrentningen udgør 5½ pct., og bidragene som følge heraf reduceres, bliver beløbene dog noget mindre.

Størrelsen af de opsparede fonds kan for de forskellige ordninger opgøres som vist i tabel 6.

I overensstemmelse med, hvad der allerede er omtalt foran, ser man, at fondsoplægningen gennemgående er større ved ordninger med høj maksimumsgrænse end ved ordninger, hvor denne grænse er lav.

Medens fondsoplægningen i øvrigt i de første år er af omtrent samme størrelse ved alle ordningerne, hvilket må ses på baggrund af det fælles udgangspunkt for beregningerne, opstår der efterhånden en ikke ganske ubetydelig forskel. Dette må sammenholdes med, hvad der allerede er anført foran, d.v.s. at disse forskelle i fondsstørrelser direkte svarer til de forskelle i udgifter, der er mellem ordningerne. På grund af den anvendte beregningsmåde vil store samlede bidragsindbetalinger, store samlede pensionsudgifter og store fondsopsamlinger følges ad, ligesom lave indbetalinger, lave pensionsudgifter og lav fondsopsamling hører sammen.

Som et fælles træk for de anførte ordninger viser det sig, at fondene i løbet af de første 15 år vokser til omkring 16-18 mia. kr., hvorefter de i de næste 10 år vokser med næsten 30 mia. kr. Herefter aftager væksthastigheden, idet tilvæksten i næste 10-års periode bliver omkring 25 mia. kr. Denne reduktion fortsætter i de næste perioder, således at væksten i tiden 2010—2020 ligger på omkring 10 mia. kr.

Den nævnte udvikling afspejler de enkelte trin i opbygningsperioden. De første 15 år er den periode, hvor bidragsprocenten gradvist forhøjes, og hvor pensionsudbetalingerne har et meget begrænset omfang. Den næste 10-års periode adskiller sig fra den første periode ved, at bidragsprocenterne er nået op på den ende-

Tabel 6. Størrelsen af de opsamlede fonds i mill. kr.

	B = 7.600 Tp. pct. = 50		B = 10.340 Tp. pct. = 60		B = 0 Tp. pct. = 35	
	Fuld reallønsreg.	Pristalsreg. efter 67 år	Fuld reallønsreg.	Pristalsreg. efter 67 år	Fuld reallønsreg.	Pristalsreg. efter 67 år
Maksimum kr. 45.000						
År 1975.....	6.479	6.481	6.604	6.606	6.526	6.528
- 1980.....	18.301	18.295	17.065	17.123	17.493	17.561
- 1990.....	50.907	42.959	45.386	39.421	49.276	44.640
- 2000.....	76.867	60.786	68.681	55.440	78.273	64.687
- 2010.....	97.936	75.659	87.637	68.857	101.673	81.314
- 2020.....	110.205	83.636	98.604	76.029	115.306	91.101
Maksimum kr. 30.000						
År 1975.....	5.664	-	5.445	-	6.053	-
- 1980.....	16.023	-	14.093	-	16.247	-
- 1990.....	44.069	-	37.208	-	45.736	-
- 2000.....	66.266	-	55.978	-	72.156	-
- 2010.....	84.281	-	71.248	-	93.480	-
- 2020.....	94.817	-	80.110	-	105.963	-

lige størrelse, således at bidragsindtægten er vokset meget stærkt. Samtidig er pensionsudbetalingerne fortsat ret begrænsede, der er endnu en del i de ældre aldersklasser, der ikke får tillægspension, og det er de færreste af dem, der får tillægspension, som får den udbetalt uafkortet. I de følgende perioder bliver væksten i bidragsbetalingen stærkt begrænset, medens pensionsudbetalingerne vokser fra periode til periode, efterhånden som alle, der opnår pensionsalderen, er berettiget til fuld tillægspension.

Omkring år 2020 eller lidt senere vil alle i pensionsalderen være i den situation, at de har ydet bidrag med den endelige bidragsprocent i alle deres aktive år, hvilket betyder, at fonden derefter kun vokser under hensyn til udviklingen i befolkningstal, realindkomststigning og prisstigning.

Som omtalt i afsnit B. 2. g. er det ved beregningerne forudsat, at priserne er uændret, d.v.s. at alle udregninger er foretaget i nominelle (1965) kroner. Som modstykke hertil er der regnet med en relativ lav forrentning, nemlig 4½ pct. Såfremt der i stedet regnes med 5½ pct., reduceres fondsstørrelsen med et par procent, men hovedvirkningen heraf er dog den tidligere omtalte nedsættelse i de endelige bidragsprocenter.

Som omtalt foran i afsnit B. 3. er resultaterne ikke angivet i nominelle kroner, der efter de anvendte forudsætninger om realindtægtsstigning øges med 3 pct. om året. Dette må ses på baggrund af, at realindtægtsstigningen er af en så dominerende størrelse, at virkningerne af de enkelte faser i ordningernes opbygning helt ville blive overskygget.

For at vise tallene i nominelle kroner (altså i 1965-kroner med uændret købekraft), er der i bilag 7, tabel 15, gengivet beregningen for en ordning med basisbeløb 7.600 kr. (bilag 7, tabel 1). Det kan f. eks. ses, at fonden, der i år 2020 for denne ordning er angivet til ca. 110 mia. kr., i nominelle kroner er ca. 568 mia. kr., eller ca. 5 gange så stor, svarende til at en realindtægtsstigning på 3 pct. årlig på 55 år med tilnærmelse giver en femdobling. Alle tal - bortset fra renteindtægten - er i år 2020 5 gange så store som tallene i de øvrige angivne tabeller.

Tilsvarende bemærkes det, at tallene godt og vel fordobles ved angivelse i nominelle kroner i 1990.

2. Enketillægspension og tillægspension til enkemænd.

Ved den følgende gennemgang af, hvilke økonomiske virkninger der vil fremkomme for tillægspensionsordningen ved at indføre forskellige ordninger for enketillægspensionen, er forudsætningerne om maksimumsgrænsen, om reguleringsbestemmelser og om rentefod holdt uændret. Det er således forudsat, at maksimumsgrænsen udgør 45.000 kr., at reguleringen også under pensionsudbetalingen finder sted efter udviklingen i indkomstniveauet, og at rentefoden er 4½ pct. Virkningerne af at ændre disse forudsætninger er belyst foran under 1. og vil være de samme, uanset hvilken enketillægspensionsordning der vælges.

I de følgende opstillinger tages som udgangspunkt ordninger, hvor enketillægspensionen udgør 50 pct. af mandens tillægspension, og hvor

enken har ret til at få udbetalt både sin egen tillægspension og enketillægspension. Disse ordninger er sammenlignet under forudsætning af, at personkredsen enten er den samme som i ATP-loven, eller som i enkepensionsloven, eller at ordningerne medtager samtlige enker.

Derefter foretages sammenligninger, der har til formål at vise virkningerne ved at ændre forudsætningen om enkepensionens størrelse fra 50 til 60 pct. af mandens tillægspension og ved at ændre forudsætningen om, at enken kan modtage både sin egen tillægspension og enketillægspensionen, til, at enken kun kan oppebære den største af disse pensioner.

a. Bidragsprocenter.

Tabel 7. De endelige bidragsprocenter, når enketillægspensionen udgør 50 pct. af mandens tillægspension, og enken har ret til at få udbetalt både sin egen tillægspension og enketillægspension.

	B = 7.600 Tp. pct. = 50	B = 10.340 Tp. pct. = 60	B = 0 Tp. pct. = 35
Berettigede til enketillægspension:			
ATP-lovens regel. .	17,0	21,4	11,2
Enkepensionslovens regler.	17,7	22,3	11,7
Alle enker.	18,1	22,9	11,9

Personkredsen er mindst ved en ordning svarende til ATP-lovens, således at de endelige bidragsprocenter i dette tilfælde er de laveste. Anvendes reglerne i enkepensionsloven, stiger procenterne med ca. 1/20, medens stigningen bliver på ca. 1/15, hvis enketillægspensionen kan udbetales til alle enker.

For en indtægt på f.eks. 24.000 kr. svarer de anførte bidragsforskelle til en forskel i samlet årligt bidrag på omtrent 200 kr. imellem en ordning efter ATP-lovens regler og en ordning, hvor samtlige enker bliver berettigede til enkepension.

Tabellen viser, at forskellen i personkredsen for de opstillede enketillægspensionsordninger stort set har samme relative virkning for de endelige bidragsprocenter for tillægspensionsordninger med basisbeløb 7.600 kr., 10.340 kr. og 0 kr. Da denne overensstemmelse også gælder for størrelsen af det samlede årlige bidrag, for den årlige pensionsudbetaling og for fondsopsamlingen, er forskellene af hensyn til over-

skueligheden i de følgende tabeller alene belyst for en tillægspensionsordning med basisbeløb 7.600 kr.

Tabel 8. De endelige bidragsprocenter ved basisbeløb 7.600 kr., tillægspensionsprocent 50.

	ATP-lovens regler	Enkepensionslovens regler	Alle enker
Enkepension 50 pct.			
Ret til både enkepen- sion og egenpension ..	17,0	17,7	18,1
Kun ret til største pension.	16,2	16,9	17,3
Enkepension 60 pct.			
Ret til både enkepen- sion og egenpension ..	17,7	18,6	19,0
Kun ret til største pension.	16,8	17,6	18,0

Det fremgår af tallene, at en forhøjelse af enketillægspensionen fra 50 pct. til 60 pct. af mandens egen tillægspension vil medføre en forhøjelse i de endelige bidragsprocenter på knapt 1/20. Hertil svarer en årlig forhøjelse i bidragsbetalingen for en indtægt på 24.000 kr. med 100-150 kr.

Forskellen mellem de endelige bidragsprocenter ved enketillægspensionsordninger, der bestemmer, at enken skal have udbetalt både enketillægspensionen og sin egen tillægspension eller alene den højeste af disse, er omkring 1/20, svarende til en forskel i årligt bidrag på 130-160 kr. ved indtægt 24.000 kr.

Som det vil ses, er variationerne i tallene forholdsvis beskedne ved de anførte ændringer. Dette må imidlertid ses på baggrund af, at den del af det endelige bidrag, der går til betaling af enketillægspensionen, kun andrager ca. 1/5 af hele bidraget. Tager man alene bidraget til enketillægspensionen i betragtning, svarer hver af de foran nævnte variationer til mellem 1/3 og 1/4 af dette bidrag.

b. Samlet årligt bidrag. Ændringer i opbygningen af enketillægspensionsordningernes indhold vil, som det fremgår af afsnit l.b., side 118, ikke medføre nogen forskel i det samlede årlige bidrag i ordningens første 10-15 år.

I året 2020 vil det samlede årlige bidrag kunne opgøres, som vist i den følgende tabel 9.

En sammenligning med tabel 6 viser, at det samlede årlige bidrag i år 2020 varierer på samme måde som de endelige bidragsprocenter.

Tabel 9. Samlet årligt bidrag i mill. kr. i år 2020 ved basisbeløb 7.600 kr., tillægspensionsprocent 50.

	ATP-lovens regler	Enkepen-sionslovens regler	Alle enker
<i>Enkepension 50 pct.</i>			
Ret til både enkepen-sion og egenpension ..	4.976	5.176	5.285
Kun ret til største pension.	4.742	4.941	5.050
<i>Enkepension 60 pct.</i>			
Ret til både enkepen-sion og egenpension ..	5.193	5.435	5.566
Kun ret til største pension.	4.911	5.151	5.282

c. Samlet årlig pensionsudbetaling. Som omtalt ovenfor i afsnit I.e. om alderstillægspensionen vil den årlige pensionsudbetaling variere nogenlunde i takt med variationerne i de endelige bidragsprocenter, når man alene betragter ordninger med samme basisbeløb. Dette fremgår af den følgende tabel, der viser udbetalingerne i 1980 og i år 2020.

Den del af udbetalingerne, der medgår til dækning af udgifterne ved enketillægspensionen, vil være relativt høj i de første år, hvor udgifterne til alderstillægspensionen er ret beskedne.

Tabel 10a. Pensionsudbetalingen i 1980 i mill. kr.

	ATP-lovens regler	Enkepen-sionslovens regler	Alle enker
<i>Enkepension 50 pct.</i>			
Ret til både enkepen-sion og egenpension ..	367	394	413
Kun ret til største pension.	365	392	411
<i>Enkepension 60 pct.</i>			
Ret til både enkepen-sion og egenpension ..	370	403	426
Kun ret til største pension.	368	401	424

Tabel 10b. Pensionsudbetalingen i år 2020 i mill. kr.

	ATP-lovens regler	Enkepen-sionslovens regler	Alle enker
<i>Enkepension 50 pct.</i>			
Ret til både enkepen-sion og egenpension ..	5.637	5.843	5.954
Kun ret til største pension.	5.407	5.613	5.724
<i>Enkepension 60 pct.</i>			
Ret til både enkepen-sion og egenpension ..	5.852	6.100	6.233
Kun ret til største pension.	5.576	5.824	5.957

Efterhånden som udbetalingerne til alderstillægspensionen vokser i omfang, vil enketillægspensionens andel i udgifterne være relativt faldende, uanset at det beløb, der udbetales til denne gruppe, er stigende. I 1980 vil enketillægspensionens andel af udgifterne således være ca. 51/2 pct., medens den i år 2020 er faldet til godt 3 pct.

d. Fondsopsamlingen. Som omtalt foran side 119 vil fondsopsamlingen i de første år blive lidt mindre i de »dyrere« ordninger end i de »billigere«, men dette forhold ændres gradvist, efterhånden som bidragsprocenterne for alle ordninger kommer op på den endelige størrelse. Dette fremgår af den følgende tabel.

Tabel 11a. Størrelsen af de opsamlede fonds i 1980 i mill. kr.

	ATP-lovens regler	Enkepen-sionslovens regler	Alle enker
<i>Enkepension 50 pct.</i>			
Ret til både enkepen-sion og egenpension ..	18.301	18.191	18.107
Kun ret til største pension.	18.306	18.196	18.112
<i>Enkepension 60 pct.</i>			
Ret til både enkepen-sion og egenpension ..	18.289	18.157	18.057
Kun ret til største pension.	18.295	18.163	18.063

Tabel 11b. Størrelsen af de opsamlede fonds i år 2000 i mill. kr.

	ATP-lovens regler	Enkepen-sionslovens regler	Alle enker
<i>Enkepension 50 pct.</i>			
Ret til både enkepen-sion og egenpension ..	76.867	77.713	77.809
Kun ret til største pension.	73.932	74.948	75.088
<i>Enkepension 60 pct.</i>			
Ret til både enkepen-sion og egenpension ..	79.225	80.098	80.113
Kun ret til største pension.	75.888	76.958	77.079

Tabel 11c. Størrelsen af de opsamlede fonds i år 2020 i mill. kr.

	ATP-lovens regler	Enkepen-sionslovens regler	Alle enker
<i>Enkepension 50 pct.</i>			
Ret til både enkepen-sion og egenpension ..	110.205	111.432	111.585
Kun ret til største pension.	104.932	106.351	106.553
<i>Enkepension 60 pct.</i>			
Ret til både enkepen-sion og egenpension ..	114.523	115.837	115.909
Kun ret til største pension.	108.402	109.938	110.127

Som det fremgår af tabellen er der i år 2020 nogenlunde overensstemmelse mellem størrelsen af de opsamlede fondsbeløb og de endelige bidragsprocenter. Det bør imidlertid bemærkes, at forskellene i fondsstørrelserne er forholdsvis mindre end forskellene i bidragsprocenterne, og at sammenligningen viser, at overensstemmelsen ikke er fuldkommen. Dette må ses på baggrund af, at fondens størrelse i betydelig grad er afhængig af bidragsindbetalingen i ordningens første 20 år, medens de endelige bidragsprocenter, som tidligere nævnt, næsten udelukkende er bestemt af de endelige udgifter størrelse.

Under hensyn til det foran side 118-119 anførte er det klart, at de forskellige enkeordninger i større eller mindre grad (bestemt af, hvor »billige« eller »dyre« de er) vil belaste fonden i opbygningsperioden. Herigennem vil der som følge af enkeordningerne blive tale om en relativ fondsreduktion, men denne reduktion vil være størst ved ordninger, der er særlig dyre i opbygningsperioden, d.v.s. ved ordninger der lader enketillægspensionen omfatte særlig vide kredse.

e. Enkemandstillægspensionen. Mulighederne for at bedømme de økonomiske virkninger ved at indarbejde en enkemandstillægspension i ordningen er forholdsvis begrænsede. Dette skyldes dels, at de statistiske oplysninger om gifte kvinders indtægter er yderst mangelfulde, dels at der ikke foreligger noget anvendeligt forsikringsmæssigt grundlag. I det følgende er regnet med en enkemandspension fra det fyldte 67. år.

Antallet af enkemænd på 67 år og derover er ca. 50.000, medens antallet af enker på 62 år og derover (ATP-lovens enkepensionsordning) er ca. 145.000. Såfremt indtægtsforholdene var ganske de samme for gifte mænd og gifte kvinder, ville udgifterne til enkemandstillægspension herefter være ca. 35 pct. af udgifterne til enketillægspension med ATP-lovens personkreds. Denne procent må imidlertid reduceres, dels fordi kun ca. halvdelen af kvinderne mod næsten alle mændene kan forudsættes at komme ind under tillægspensionsordningen, dels fordi kvindernes indtægter kan forudsættes at være ca. $\frac{2}{3}$ af mændenes. Disse to forhold reducerer nævnte procent til ca. 12. Ved denne beregning er der ikke taget hensyn til, at kvindernes pensionsgivende indtægter i ordninger med basisbeløb vil være mindre end $\frac{2}{3}$ af mændenes pensionsgivende indtægter, så-

ledes at de nævnte 12 pct. skal reduceres yderligere.

Det må herefter skønnes, at en ordning, der giver ret til udbetaling både af enkemandstillægspension og af egen tillægspension, vil medføre en forhøjelse på ca. $\frac{1}{10}$ af de bidrag, udgifter og fondsbeløb, der vedrører enketillægspensionen. I forhold til de samlede bidrag, udgifter og fondsbeløb, som er omtalt i de foregående afsnit, svarer dette til en forøgelse på omkring $\frac{1}{50}$ som følge af indførelse af en enkemandstillægspension. (F.eks. vil den endelige bidragsprocent ved den i bilag 7, nr. 1, omhandlede ordning med basisbeløb 7.600 kr. blive forhøjet med 0,3-0,4).

Dersom ordningen kun skal give ret til udbetaling af den største af de to tillægspensioner - egen tillægspension eller enkemandstillægspension - reduceres tallene yderligere meget væsentligt, da langt størstedelen af mændene vil få ret til egen tillægspension, der er større end den mulige enkemandstillægspension. Man kan næppe tænke sig, at de samlede bidrag, udgifter og fondsbeløb ved en sådan ordning vil blive forøget med mere end i alt ca. 10 pct. af det foran nævnte tal på $\frac{1}{50}$.

3. Børnetillægspension.

Spørgsmålet om de økonomiske virkninger ved ud over alderstillægspension og enketillægspension at indbygge en børnetillægspension i ordningen lader sig på indeværende tidspunkt bedst besvare ved anvendelsen af forsikrings-selskabernes pensionsforsikringsgrundlag fra 1966. Ved anvendelse heraf vil der ved beregningen være taget hensyn til antallet af børn og disses fordeling efter alder samt til sandsynligheden for, at faderen og/eller moderen dør.

Det må herefter antages, at indførelse af en børnetillægspension på 10 pct. af den »forventede« alderspension vil medføre en forhøjelse på ca. 3 pct. af de bidrag, udgifter og fondsbeløb, der vedrører enketillægspensionen. I forhold til de samlede bidrag, udgifter og fondsbeløb, som er omtalt tidligere, svarer dette til en forøgelse på mellem V150 og V200 som følge af indførelse af børnetillægspension. (F.eks. vil den endelige bidragsprocent ved den i bilag 7, nr. 1, omhandlede ordning med basisbeløb 7.600 kr. blive forhøjet med ca. 0,1).

4. Invalidetillægspension.

De økonomiske virkninger ved at indarbejde en invalidetillægspension i tillægspensionsord-

ningen kan bedømmes dels direkte ud fra en sammenligning af den forventede kreds af berettigede til henholdsvis alders- og invalidetillægspension, dels ud fra pensionsforsikrings-selskabernes beregningsgrundlag, der bygger på de foreliggende erfaringer inden for disses ordninger.

Antallet af invalidepensionister samt folkepensionister i alderen 60-66 år, der er invalider, kan skønnes at være ca. 105.000 (ca. 52.000 mænd). Antallet af personer på 67 år og derover er ca. 443.000 (ca. 200.000 mænd). På grundlag af disse tal kommer man direkte til, at udgiften til en invalidetillægspension af samme størrelse som alders-tillægspensionen vil andrage 24 pct. (beregnet alene for mænd 26 pct.) af udgiften til alderstillægspensionen. Den omstændighed, at nogle invalidepensionister er blevet invalider før det fyldte 18. år, bevirker formentlig kun en betydningsløs reduktion i disse tal.

Medens antallet af ældre i årene fremover vil være stigende i forhold til den øvrige befolkning, må man antagelig gå ud fra, at invalidepensionisternes antal ikke vil vokse i forhold til befolkningen i aldersklasserne 18-66 år. Anvendes den tidligere i afsnit B.2. omtalte befolkningsprognose herefter til en beregning af antallet af invalide- og folkepensionister i de kommende år, fører dette til en reduktion af den nævnte procent på 24 (26) til 19 (21).

Som allerede anført, kan man endvidere bedømme forholdet mellem udgifterne til invalidetillægspension og alderstillægspension ud fra pensionsforsikringsselskabernes beregningsgrundlag, der blev taget i brug fra 1. januar 1966. Forudsættes anvendt en rentefod på 1,5 pct. (den reducerede renteindtægt), giver dette grundlag en udgift til invalidepension på ca. 19 pct. af udgiften til alderspension for en 20-årig mand og ca. 24 pct. for en 20-årig kvinde. Foretages beregningen under forudsætning af en rentefod på 2,5 pct. (den reducerede renteindtægt), bliver tallet 24 pct. (29 pct.). Denne forskel i tallene, der fremkommer ved at anvende de to tidligere omtalte renteforudsætninger på 4,5 og 5,5 pct. (med reduktion), stemmer godt overens med de bidragsforskelle, der er omtalt foran i afsnit I.a.

Ud fra de fundne resultater må det anses for rimeligt at anslå udgiften til en invalidetillægspension af samme størrelse som alderstillægspensionen til 19 pct. af udgiften til alderstillægspension. Herved er der - omend i meget begrænset omfang - taget hensyn til, at det fundne tal antagelig bør reduceres lidt, fordi indtægten stiger med alderen, og nogle invalide-

pensionister bliver invalider i en forholdsvis tidlig alder. Nogen egentlig beregning af denne korrektion, som formentlig er uden større betydning, har dog ikke kunnet foretages.

Den fundne procent skal imidlertid yderligere reduceres, fordi kun personer med højeste offentlige invalidepension skal have fuld invalidetillægspension, medens personer med mellemste offentlige invalidepension skal have $\frac{3}{4}$ tillægspension, og personer med laveste offentlige invalidepension $\frac{3}{5}$ tillægspension. Hvis man, som de foreliggende tal tyder på, kan gå ud fra, at ca. 30 pct. af invalidepensionisterne får højeste invalidepension, ca. 70 pct. mellemste invalidepension og kun ganske få laveste invalidepension, kan udgiften til invalidetillægspension herefter opgøres til ca. 16 pct. af udgiften til alderstillægspension.

Virkningerne ved indførelse af invalidetillægspension for de i de tidligere afsnit omtalte samlede bidragsprocenter bliver herefter generelt, at disse skal forhøjes med ca. $\frac{1}{8}$. Som eksempel kan nævnes, at den endelige bidragsprocent på 17,0 (bilag 7, nr. 1.) ved en ordning med basisbeløb 7.600 kr. skal forhøjes til 19,1 pct.

Medens indførelse af enkemandstillægspension og børnetillægspension har så begrænsede økonomiske virkninger, at **bidragsforhøjelsen** forårsaget af disse ordninger må antages at kunne vente, indtil bidraget når sin endelige størrelse, må indførelsen af invalidetillægspension antages at måtte medføre forhøjelse allerede fra ordningens ikrafttræden. Dette forekommer også rimeligt under hensyntagen til, at udgifterne til invalidetillægspension vil blive væsentlige hurtigt efter ordningens begyndelse, fordi en eventuel invalidetillægspension foreslås beregnet efter regler om »forventede« pensionspoints.

Da invalidetillægspensionen i langt mindre grad end alderstillægspensionen indeholder et opsparingsmoment, vil fondsopsamlingen ikke blive påvirket væsentligt ved indførelse af invalidetillægspension. Indtægterne fra bidragsforhøjelsen forbliver kun i tillægspensionsordningens fond en kort tid, inden de udbetales som invalidetillægspension.

KAPITEL XIV

Samfundsøkonomiske virkninger.

A. De økonomiske virkninger af en almindelig dansk tillægspensionsordning.

1. En almindelig tillægspensionsordning opbygget efter svensk mønster er en omfattende reform, idet der ved en sådan ordning på længere sigt vil blive overført mellem 5 og 10 pct. af de samlede indkomster fra den aktive befolkning til den ældre del af befolkningen. Såfremt reformen ikke i væsentlig grad påvirker tempoet i den økonomiske vækst, vil modstykket til den væsentlige forbedring af de ældre befolkningsgruppers økonomiske stilling antagelig blive, at væksten i de aktive befolkningsgruppers indkomst og dermed i deres forbrug vil komme til at foregå en del langsommere, end det ellers ville være tilfældet. Reformen vil således på længere sigt indebære en mærkbar udligning af forskellen i levestandard mellem de forskellige aldersgrupper.

Da bidragsbetalingen, hvad enten man vælger et bidragssystem, der delvis er baseret på arbejdsgiverbidrag, eller man vælger et system, der udelukkende er baseret på betaling af personlige bidrag, vil føles som en byrde af de bidragsbetalende, er man gået ud fra, at man i Danmark - ligesom det er tilfældet i Sverige og Norge - vil foretrække at lade bidragsprocenterne vokse gradvis igennem en opbygningsperiode. I Sverige vil man antagelig først i midten af 1970-erne nå op på den bidragsprocent, som ordningen på længere sigt skal baseres på.

Man har i det følgende forudsat, at der også her i landet i de første 15 år efter den almindelige tillægspensionsordnings ikrafttræden vil blive tale om en gradvis vækst i bidragsprocenternes størrelse. Såfremt den danske tillægspensionsordning træder i kraft i 1970, vil anvendelsen af en 15-årig overgangsperiode

være ensbetydende med, at tiden fra 1970 til 1985 vil få karakter af en opbygningsperiode for ordningen i den forstand, at bidragsbetalingen i denne periode vil udgøre en stigende del af indkomsten. Med anvendelse af de svenske retningslinier for udbetaling af tillægspensioner vil der blive tale om en gradvis vækst i pensionsudbetalingerne, idet der først efter 20 års forløb vil blive tale om udbetaling af uafkortet tillægspension til de pensionister, der på dette tidspunkt bliver pensionsberettiget. Udbetalingerne vil først, når alle berettigede personer over 67 år får uafkortet tillægspension, nå sit endelige niveau.

Der er på forhånd grund til at antage, at de økonomiske virkninger af en almindelig tillægspension vil være forskellige i den periode, hvor bidragsprocenterne er voksende, og i den efterfølgende tid. Årsagen til, at der kan være grund til en særskilt analyse af problemerne i opbygningsperioden, må søges i, at den stadige stigning i bidragsprocenterne kan øve en selvstændig indflydelse på indkomstudviklingen og indkomstfordelingen og derved indirekte på prisudviklingen. Desuden vil fondsopbygningen, hvis ordningen opbygges efter svensk mønster, få relativ størst betydning for kapitaldannelsen i den periode, hvor bidragsprocenterne er voksende, fordi de 20 første årgange, der opnår pensionsalder efter 1970, ikke vil være berettiget til at få udbetalt uafkortet tillægspension.

Man har i den efterfølgende fremstilling lagt hovedvægten på en diskussion af de økonomiske virkninger af den almindelige tillægspensionsordning i opbygningsperioden, idet de økonomiske tilpasningsproblemer for ordningen særlig vil gøre sig gældende i denne periode. Hertil kommer, at overvejelser om den økonomiske udvikling i årene efter 1985 nødvendigvis må få et stærkt spekulativt præg.

2. En af de vigtigste afgørelser i forbindelse med etableringen af en almindelig tillægspensionsordning vil være spørgsmålet om *størrelsen af den sandede pension*, som den enkelte vil opnå som kombineret virkning af folkepensionen og den almindelige tillægspension. Dette spørgsmål er nærmere belyst i kapitel IV. Det er i kommissoriet for udvalgets arbejde angivet, at ordningen, når den er fuldt udbygget, skal sikre dem, der er beskæftiget i erhvervslivet, en værdisikret pension sigtende imod 60 pct. af den enkeltes erhvervsindtægt over en vis årrække og inden for visse grænser. Da folkepensionen — bortset fra pensionstillægget — efter 1970 vil blive udbetalt med samme beløb til alle, vil pensionsdækningen for personer med særlig lave indkomster blive væsentligt højere end 60 pct., medens indførelsen af en maksimumsgrænse for adgangen til at indtjene tillægspension efter svensk og norsk mønster vil medvirke til, at den samlede offentlige pension for de høje indtægter vil blive mindre end de 60 pct.

Ved socialforskningsinstituttets undersøgelse »De ældres levevilkår I. Indkomsterne« (København 1965) er det konstateret, at de ældre i ret betydeligt omfang har formue- og pensionsindtægter, der supplerer folkepensionen. Selv om de supplerende pensionsindtægters betydning antagelig vil formindskes en del efter indførelsen af en almindelig tillægspensionsordning, vil sikringen af en 60 pct.s offentlig pensionsdækning for store befolkningsgrupper være ensbetydende med, at forskellen i indtægt i forhold til indtægten i de aktive år bliver ret lille. Betydningen af denne forskel vil yderligere formindskes, når der tages hensyn til den nedgang i indkomstskatten, der fremkommer ved en indkomstnedgang. De i almindelighed mindre forsørgerbyrder for pensionister vil ligeledes bidrage til at formindskes den nedgang i levestandard, der følger med en indtægtsnedgang.

Udjævningen af indtægtsforskellen må antages at formindskes de yngre aldersgruppers tilskyndelse til at foretage en opsparing direkte med henblik på alderdommen. Som det er påpeget i afsnit E nedenfor, vil denne virkning antagelig særlig påvirke pensionsopsparingen, som ikke mindst spiller en betydelig rolle for lønmodtagernes langsigtede opsparing.

3. En følge af det ovenfor anførte vil være, at en tillægspensionsordning opbygget som et

rent fordelingssystem, d.v.s. et system, hvor man år for år kun opkræver, hvad der er nødvendigt til finansiering af det enkelte års udbetalinger, må antages at føre til en nedgang i opsparingen. For at undgå en sådan forventet nedgang i den samlede opsparing valgte man i Sverige at opbygge en ordning, der indebar en fondsopsamling og dermed en opsparing af meget betydelig størrelsesorden. Den svenske ordning er imidlertid ikke baseret på et præmiereservesystem af den type, der anvendes i private pensionsforsikringsselskaber, idet man trods fondsopbygningen ikke sigter mod en aktuarmæssig dækning af de bidragydendes pensionskrav.

Ved udgangen af 1965 udgjorde den svenske tillægspensionsfonds samlede aktiver 10,4 mia. sv. kr., efter at fondens aktiver i løbet af 1965 var blevet forøget med 3,2 mia. sv. kr. Fondsopsamlingen i tillægspensionsfonden svarede i 1965 til ca. 3 pct. af bruttonationalproduktet, og i det svenske langtidsprogram for perioden 1966-70 er det i et regneeksempel anslået, at fondsopsamlingen i 1970 vil udgøre ca. 4 pct. af bruttonationalproduktet.

Under forudsætning af, at den almindelige tillægspensionsordning i Danmark opbygges efter tilsvarende retningslinier som i Sverige, vil der ligeledes, særlig i de første 15-20 år, efter at ordningen er trådt i kraft, blive tale om en meget betydelig fondsopbygning. Også i den derefter følgende periode vil der ske en betydelig fondsopsamling, idet der først på et væsentligt senere tidspunkt vil blive tale om udbetaling af uafkortet tillægspension til samtlige berettigede. Som det vil fremgå af det efterfølgende, er der grund til at tro, at 1970'erne vil blive en periode præget af betydelige investeringsbehov i forhold til de disponible ressourcer af arbejdskraft. Løsningen af det samfundsøkonomiske balanceproblem, som en virkeliggørelse af et omfattende investeringsprogram i 1970'erne kan skabe, vil blive lettet, såfremt der i kraft af oprettelsen af en tillægspensionsfond sker en forøgelse af den samlede indenlandske opsparing, idet en vækst i opsparingsandelen vil betyde, at en mindre del af arbejdsstyrken vil blive beskæftiget ved fremstilling og distribution af forbrugsvarer.

Virkningen på den samlede opsparing vil, som erfaringerne fra Sverige i årene 1960-65 har vist, jfr. afsnit B nedenfor, afhænge af en række faktorer. Uanset hvordan man vælger at finansiere bidragene til den almindelige tillægs-

pension, må det - som allerede anført - antages, at etableringen af ordningen på visse områder vil være ledsaget af en tendens til nedgang eller stagnation i den andel af de samlede indkomster, der ud over opsparringen i tillægspensionsfonden anvendes til privat opsparring. Virkningen på den private opsparingskvote vil i betydeligt omfang blive bestemt af, hvorledes finansieringen af den almindelige tillægspension påvirker indkomstfordelingen mellem virksomhederne og lønmodtagerne. I Sverige, hvor lønmodtagernes bidrag fuldt ud betales af arbejdsgiverne, har der i perioden 1960-64 vist sig en tendens til, at den kontant udbetalte løn har udgjort en konstant andel af den samlede indkomst, således at betalingerne til tillægspensionsfonden har formindsket den andel af indkomstmassen, der har været disponibel for virksomhederne, og det må antages, at virksomhedernes andel af den samlede opsparring ligeledes er blevet mindre. Der foreligger statistiske oplysninger, som viser, at aktieselskabernes andel af den samlede opsparring er gået tilbage. Den andel, som den samlede private opsparring med tillæg af fondsopsamlingen i tillægspensionsfonden har udgjort af den samlede indkomst, er kun forøget i moderat omfang siden indførelsen af tillægspensionsordningen, jfr. tabel 13 i afsnit B.

Da der i første halvdel af 1960'erne i Sverige er sket en vækst af den andel af bruttonationalproduktet, der er anvendt til investeringer, har den moderate stigning i den private opsparingskvote, der er sket i de første 5 år af tillægspensionsfondens eksistens, været utilstrækkelig til at sikre den samfundsøkonomiske balance, og man har derfor sideløbende med opbygningen af fonden fundet det nødvendigt via statsfinanserne at gennemføre en forøgelse af den offentlige opsparring målt som andel af bruttonationalproduktet.

Selv om meget kan tyde på, at der i 1970'erne - som allerede nævnt - vil blive tale om et stort investeringsbehov i Danmark, er det ikke givet, at det økonomiske forløb kommer til at blive af samme type som i Sverige i 1960'erne. Rent økonomiske hensyn kan imidlertid tale for, at man i opbygningsperioden under hensyntagen til det ønskelige i, at forhøjelsen af bidragsprocenterne sker gradvis, sigter mod at opnå en relativ stor fondsopbygning, således at en forøgelse af investeringerne lettere kan forenes med opretholdelse af den samfundsøkonomiske balance.

Som erfaringerne fra Sverige har vist, er det ikke givet, at fondsopsamlingen i tillægspensionsfonden vil forøge den samlede opsparring i et sådant omfang, at man ud fra et hensyn til den samfundsøkonomiske balance vil finde det hensigtsmæssigt at reducere den relative betydning af den opsparring, der finder sted via statsfinanserne. Under forudsætning af, at bidragene til tillægspensionsordningen - således som det er tilfældet i Sverige - er fradragsberettigede ved opgørelse af den skattepligtige indtægt, samt under forudsætning af, at tillægspensionsfonden som sådan ikke skal betale indkomstskat, vil den umiddelbare virkning for de offentlige finanser af indførelsen af en almindelig tillægspensionsordning være, at indkomstskattegrundlaget reduceres med et beløb svarende til den samlede bidragsbetaling med fradrag af de udbetalte tillægspensioner. Der er imidlertid ikke noget i vejen for, at staten og kommunerne kan imødegå provenuvirkningen af denne formindskelse af skattegrundlaget ved at forhøje de anvendte udskrivningsprocenter eller ved på anden måde at skærpe beskattningen.

En tillægspensionsfond opbygget efter svensk mønster vil blive en meget væsentlig faktor på *kapitalmarkedet*. Den svenske tillægspensionsfonds køb svarede i 1965 til ca. 60 pct. af nettoforøgelsen i mængden af langfristede obligationer m.v. på det offentlige svenske kapitalmarked. I afsnit F har man omtalt nogle af de problemer, der knytter sig til den strukturændring på det danske kapitalmarked, som etableringen af en stor tillægspensionsfond vil indebære.

4. Hvis man vil søge at bedømme behovet for indenlandsk opsparring under opbygningsperioden for tillægspensionsfonden, må man søge at vurdere udsigterne for udviklingen i den samlede efterspørgsel og dermed i investeringerne i denne periode.

I det følgende tages udgangspunkt i *den forventede befolkningsudvikling*, idet tendenserne her kan bedømmes med nogenlunde sikkerhed, medens der knytter sig stor usikkerhed til den bedømmelse af udviklingen i de offentlige investeringer, de erhvervsmæssige investeringer og i boligbyggeriet, som man har forsøgt i dette afsnit.

Som det vil fremgå af afsnit C nedenfor om befolkningsudviklingen, vil der i årene fra 1970 til 1985 efter alt at dømme blive tale om en ret beskeden vækst i antallet af personer i de erhvervsaktive aldersklasser. Den relative stigning

i arbejdsstyrken må i denne periode antages at blive væsentligt mindre end i 1960'erne og ligeledes væsentligt mindre, end den efter de foreliggende befolkningsprognoser vil blive i de sidste 15 år af århundredet. Variationerne i den forventede tilvækst i hele befolkningen er betydeligt mindre, idet der særlig i 1970'erne regnes med en ret stærk forøgelse i antallet af personer under 18 år, og der vil tillige i fortsættelse af udviklingen i 1960'erne blive tale om en relativ stærk vækst i antallet af personer over 67 år.

En befolkningsudvikling af den anførte type kan - selv under forudsætning af opretholdelse af den nuværende høje beskæftigelsesgrad - gøre det vanskeligt at opretholde den vækstrate i bruttonationalproduktet, der har præget den forløbne del af 1960'erne. Vanskeligheden ved at skønne over tempoet i den tekniske udvikling og dennes virkning på størrelsen af produktionen pr. arbejdstime er imidlertid en afgørende usikkerhedsfaktor ved bedømmelsen af den økonomiske udvikling i 1970'erne.

Det synes på forhånd sandsynligt, at den relativt stærke stigning i antallet af unge og i antallet af personer over 67 år vil fremkalde en tendens til en relativ hurtig vækst i de offentlige udgifter. Umiddelbart vil der blive tale om voksende driftsudgifter til undervisningsformål, sundhedsvæsen og folkepension, men i tilslutning hertil må der påregnes at melde sig betydelige investeringsbehov på de anførte områder. De udarbejdede treårsbudgetter for statsfinanserne dækker kun tiden frem til 1970, således at videregående overslag over udviklingen i *de offentlige investeringer* må blive rent skønsmæssige. Meget tyder imidlertid på, at investeringerne i trafik anlæg og i institutioner for den højere undervisning vil blive meget omfattende i 1970'erne. Desuden vil en eventuel overgang til bygning af reaktordrevne kraftstationer øge de i forvejen betydelige kapitalkrav, som udbygningen af elforsyningen stiller.

En bedømmelse af udviklingen i *de erhvervmæssige investeringer* er overordentlig vanskelig. Erfaringen synes at vise, at udviklingen i disse investeringer er stærkt påvirket af variationerne i den samlede efterspørgsel, og en eventuel svagere vækstrate i 1970'erne kan derfor tænkes at betinge en forholdsvis moderat stigning i de erhvervmæssige investeringer. Den tekniske udvikling har imidlertid på mange erhvervsområder medført en tendens til øget anvendelse af realkapital pr. beskæftiget. Hertil

kommer, at en tendens henimod øget automatisering inden for produktion og omsætning antagelig vil komme til at gøre sig gældende med større styrke i 1970'erne, ikke mindst hvis danske erhvervsvirksomheder skal konkurrere på et større europæisk marked. En sådan automatisering kan tænkes at føre til væsentligt forøgede investeringsbehov inden for erhvervslivet. Hvis der i 1970'erne bliver tale om et efterspørgselspres i den danske økonomi, kan den forholdsvis lille tilgang af arbejdskraft endvidere stimulere virksomhedernes interesse for at formindske anvendelsen af menneskelig arbejdskraft ved øget anvendelse af maskiner.

For *boligbyggeriet* er det tænkeligt, at udviklingen i befolkningens alderssammensætning særlig i årene efter 1975 kan medføre en vis formindskelse af efterspørgselspresset. Udviklingen i boligbyggeriet er imidlertid i meget høj grad bestemt af den offentlige boligpolitik i vid forstand, og det er derfor ikke givet, at befolkningsudviklingen kommer til at øve en afgørende indflydelse på omfanget af disse investeringer.

Trods den meget store usikkerhed, der knytter sig til en bedømmelse af udviklingen i investeringerne i opbygningstiden for tillægspensionsfonden, forekommer det overvejende sandsynligt, at den økonomiske og tekniske udvikling under forudsætning af en opretholdelse af den nuværende høje beskæftigelsesgrad vil komme til at medføre et stort investeringsbehov inden for både den offentlige og den private sektor.

Ved en sammenknytning af udviklingen i investeringsbehovet med udviklingen i den indenlandske opsparing må der tages hensyn til udviklingen i saldoen på vare- og tjenestebalancen over for udlandet. I Økonomisk Årsoversigt 1966 er det angivet som et mål for den økonomiske politik at sikre ligevægt på vare- og tjenestebalancen ved udgangen af 1960'erne. Hvis man forudsætter, at man ligeledes i 1970'erne vil sigte imod at opretholde ligevægt på vare- og tjenestebalancen over for udlandet, betyder dette, at en forøgelse af investeringsandelen i forhold til situationen ved midten af 1960'erne vil forudsætte, at den indenlandske opsparingskvote skal forøges relativt mere end investeringsandelen.

5. Ved udarbejdelsen af denne principbetænkning har man med hensyn til *finansieringsformen* foretaget et alternativt oplæg, idet man

både har søgt at belyse virkningerne af en finansieringsform, hvor lønmodtagernes bidrag til ordningen helt eller delvis betales af arbejdsgiverne, og virkningerne af en bidragsordning, hvor ikke blot de selvstændige erhvervsdrivende, men også lønmodtagerne betaler personlige bidrag til ordningen. I afsnit D har man nærmere drøftet de økonomiske virkninger af de alternative finansieringsformer.

Hvis man i lighed med den i Sverige anvendte ordning beslutter, at *arbejdsgiverne fuldt ud skal afholde lønmodtagernes bidrag til den almindelige tillægspension*, indebærer dette ikke nødvendigvis, at byrden ved finansieringen af tillægspensionsordningen udelukkende kommer til at påhvile arbejdsgiverne. Pålæggelsen af et arbejdsgiverbidrag, der over opbygningsperioden med anvendelsen af svensk forbillede kan tænkes at vokse til 8-9 pct. af lønsummen, vil komme til at indgå som et vigtigt element i lønpolitikken og vil påvirke arbejdsgivernes indstilling til lønkrav både ved overenskomstfornyelser og i tiden mellem overenskomstfornyelserne.

I almindelighed er der grund til at antage, at en forøgelse af de indirekte lønomkostninger vil føre til en tilsvarende formindskelse af de kontante lønstigninger, som arbejdsgiverne er villige til at acceptere. Såfremt opbygningsperioden for tillægspensionsordningen, således som det har været tilfældet i Sverige, bliver en periode præget af et betydeligt efterspørgselspres, er det imidlertid tænkeligt, at en anvendelse af en finansiering baseret på arbejdsgiverbidrag i hvert fald i kortere perioder kan føre til en stærkere stigning i de samlede lønudgifter, end man ellers ville have haft. En sådan forstærket stigning i lønomkostningerne vil imidlertid påvirke arbejdsgivernes priskalkulationer, og medmindre konkurrence fra udenlandske virksomheder øver væsentlig indflydelse på afsætningsforholdene, vil konsekvensen af den forstærkede vækst i lønomkostningerne antagelig blive en forhøjelse af varepriserne, således at en del af byrden ved bidragsbetalingen derved bliver overvæltet på forbrugerne og dermed til dels på lønmodtagerne. En finansiering baseret på arbejdsgiverbidrag vil derfor have lighedspunkter med en finansiering, der var baseret på en omsætningsafgift. I modsætning til prisforhøjelser fremkaldt af en omsætningsafgift vil de prisforhøjelser, der fremkommer i kraft af en anvendelse af en finansiering med arbejdsgiverbidrag, indgå i beregningen af re-

guleringspristallet på linie med andre prisforhøjelser og dermed føre til en forhøjelse af pengelønningerne, således at der vil ske en vis tilbagevæltning på arbejdsgiverne. Den endelige fordeling mellem lønmodtagere og selvstændige erhvervsdrivende vil således fremkomme som resultatet af en langvarig og kompliceret tilpasningsproces.

Konkurrenceforholdene kan som nævnt for nogle brancher bevirke, at der ikke er mulighed for at gennemføre en prisforhøjelse, og i så fald kan konsekvensen af de forøgede lønomkostninger blive en nedgang i virksomhedernes overskud og dermed muligvis på længere sigt være ensbetydende med en stagnation eller tilbagegang i de pågældende brancher.

Erfaringerne fra Sverige i perioden 1960 til 1964 kan som tidligere omtalt tyde på, at arbejdsgiverne i denne periode hverken via lønpolitikken eller via prispolitikken har været i stand til at hindre, at der er sket en nedgang i den andel af den samlede indkomst, der har været disponibel for virksomhederne og deres ejere til forbrug og opsparring.

Det er ikke muligt på forhånd at bedømme, hvorledes en anvendelse af en finansiering af lønmodtagernes bidrag ved arbejdsgiverbidrag vil påvirke byrdefordelingen ved bidragsbetalingen mellem lønmodtagere og selvstændige erhvervsdrivende her i landet. Byrdefordelingen vil i opbygningsperioden først og fremmest afhænge af beskæftigelsessituationen og af konkurrenceforholdene på de indenlandske og udenlandske varemærker.

På længere sigt må det anses for sandsynligt, at en del af byrden vil komme til at påhvile lønmodtagerne, enten fordi de udbetalte pengelønninger vil stige noget svagere, end de ellers ville være steget, eller fordi varepriserne stiger noget mere, end de ellers ville være steget.

I det omfang *bidragsbetalingen til den almindelige tillægspension får form af personlige bidrag*, vil finansieringen komme til at minde om en finansiering via den personlige indkomstbeskatning. Det antages i almindelighed, at en indkomstbeskatning ikke øver nogen væsentlig indflydelse på pris- og løndannelsen. Som anført i afsnit D kan man imidlertid ikke udelukke, at en bestemmelse om, at der gennem opbygningsperioden skal betales gradvis voksende pensionsbidrag, i praksis kan komme til at øve en indflydelse på de lønkrav, som lønmodtagernes organisationer fremsætter, og i det omfang sådanne forøgede krav imødekom-

mes, kan der også ad denne vej blive tale om en påvirkning af lønudviklingen og derved indirekte om en påvirkning af prisniveauet.

6. Hvis man regner med perioden fra 1970 til 1985 som en opbygningsperiode for den almindelige tillægspensionsordning, kan man sammenfattende sige, at den ret ringe tilgang til arbejdsstyrken i denne periode kan komme til at betyde, at den økonomiske vækst vil blive noget svagere end i 1960'erne. Erfaringerne fra de vestlige industrilande i 1950'erne og 1960'erne har vist, at der i perioder med høj beskæftigelse normalt er sket en gradvis vækst i levestandarden for det store flertal af befolkningen. Selv om der i en del lande, heriblandt Danmark, har været en tendens til, at væksten i det private forbrug er foregået i et langsommere tempo end væksten i den samlede produktion, således at investeringerne og det offentlige konsum har beslaglagt en voksende del af nationalindkomsten, må det under forudsætning af, at den høje beskæftigelse opretholdes i årene efter 1970, påregnes, at der også i denne periode vil ske en fortsat stigning i levestandarden. Med udsigt til en måske noget lavere vækstrate i den samlede produktion i perioden fra 1970 til 1985 kan hensynet til at sikre en vis moderat stigning i de erhvervsaktives levestandard tale for, at man i lighed med forholdene i Sverige lader væksten i pensionsbidragene foregå gradvis over en periode på 15 til 20 år.

Det forekommer sandsynligt, at investeringsbehovet ikke mindst inden for den offentlige sektor vil ligge højt i opbygningsperioden, og hensynet til betalingsbalancen over for udlandet kan derfor tale for, at man inden for rammerne af en gradvis forhøjelse af bidragsprocenterne sigter mod, at der i denne periode sker en betydelig fondsopsamling i tillægspensionsfonden. Forudsætningen for, at en sådan fondsopsamling med en gradvis forhøjelse af bidragsprocenterne kan finde sted, er, at man er villig til at acceptere, at retningslinierne for udbetaling af tillægspensioner i de første 15-20 år afpasses efter de samfundsøkonomiske hensyn. Det må påregnes, at fondsopsamlingen i tillægspensionsfonden i nogen grad vil blive modsvaret af en relativ tilbagegang i andre opsparingsformer, ikke mindst i den private pensionsopsparing. Nettoeffekten på den samlede opsparing af fondsopsamlingen i tillægspensionsfonden vil, som det vil fremgå af det foregå-

ende, ikke mindst afhænge af udviklingen i indkomstdelingen mellem lønmodtagerne og de selvstændige erhvervsdrivende.

7. *Efter afslutningen af overgangsperioden*, d.v.s. på det tidspunkt, hvor bidragsprocenten har nået sit maksimum, og/eller på det tidspunkt, hvor tillægspensionen udbetales uafkortet til alle personer, der er fyldt 67 år, må det antages, at pris- og indkomstdannelsen stort set vil have tilpasset sig tillægspensionsreformen. Fra dette tidspunkt vil den tendens til udjævning af levestandarden over livsforløbet, der er omtalt i indledningen, gøre sig gældende fuldt ud. Under forudsætning af, at den almindelige tillægspensionsordning ikke opbygges efter præmiereservesystemet, må det antages, at tillægspensionsfondens betydning for den samlede opsparing og dermed for kapitalmarkedet bliver relativt mindre i tiden efter opbygningsperioden end i selve opbygningsperioden. Selv med kendskab til den maksimale bidragsprocent vil man imidlertid ikke, selv om de udarbejdede befolkningsprognoser viser sig at holde stik, på forhånd kunne foretage nogen sikker bedømmelse af størrelsen af den årlige fondsopsamling i tillægspensionsfonden på langt sigt, idet denne, da bidragene automatisk vil vokse i takt med indkomsterne, kan blive væsentligt påvirket af den årlige stigningstakt i realindkomsterne.

Man har imidlertid ikke anset det for formålstjenligt at forsøge at gennemføre en nærmere analyse af de økonomiske virkninger af en almindelig tillægspensionsordning for årene efter afslutningen af opbygningsperioden, fordi en sådan undersøgelse ifølge sagens natur vil få et meget spekulativt præg.

I de efterfølgende afsnit har man foretaget en nærmere omtale af:

- B. Udviklingen i Sverige.
- C. Befolkningsudviklingen.
- D. Finansieringsformen for tillægspensionsordningen.
- E. Tillægspensionsordningens indflydelse på den private opsparing.
- F. Tillægspensionsordningens indflydelse på kapitalmarkedsforholdene.

B. De økonomiske virkninger af tillægspensionsordningen i Sverige.¹⁾

1. Hovedtrækkene i den svenske tillægspensionsordning, der trådte i kraft i 1960, er beskrevet i kapitel II og i bilag 4.

Indbetalingen af tillægspensionsbidrag er sket på grundlag af følgende bidragssatser, der angiver bidraget i procent af den pensionsgivende indtægt:

1960	3,0
1961	4,0
1962	5,0
1963	6,0
1964	7,0
1965	7,5
1966	8,0

I de kommende år vil bidragssatsen blive yderligere forhøjet, således at den i 1969 vil udgøre 9½ pct. af den pensionsgivende indtægt. Der er endnu ikke truffet politisk beslutning om bidragsprocentens størrelse i årene efter 1969. Det har imidlertid hidtil været forudsat, at bidragsprocenten i løbet af første halvdel af 1970'erne ville blive forøget til 12 pct.

I 1965 udgjorde Allmänna Pensionsfondens samlede indtægter 3.410 mill. sv. kr., hvad der svarede til godt 3 pct. af bruttonationalproduktet. Af de samlede indtægter i 1965 androg bidragene 2.905 mill. sv. kr., medens renteindtægterne androg 505 mill. sv. kr.

Udbetalingen af tillægspensionen blev først indledt i 1963 og har i årene 1963, 1964 og 1965 udgjort henholdsvis 36 mill. sv. kr., 102 mill. sv. kr. og 153 mill. sv. kr. Selv om udbetalingerne af tillægspension vil stige ret hurtigt i de kommende år, forventes udbetalingerne i 1970 at være mindre end tillægspensionsfondens renteindtægter, således at de indgåede tillægspensionsbidrag fuldt ud vil bidrage til den fortsatte fondsopsamling.

Den svenske tillægspensionsordning er baseret på en kombination af et præmiereserve- og et fordelingsystem. Da udbetalingen af tillægspensioner i løbet af 1970'erne ventes at stige relativt stærkere end tillægspensionsfondens ind-

tægter, vil den årlige fondsopsamling på længere sigt blive af relativt mindre betydning end i 1960'erne og 1970'erne.

2. Som baggrund for den efterfølgende diskussion af de økonomiske virkninger af indførelsen af den almindelige tillægspensionsordning i Sverige har man nedenfor anført enkelte hovedtal til belysning af den økonomiske vækst og udviklingen i den samfundsøkonomiske balance.

Den årlige vækstrate i bruttonationalproduktet i Sverige opgjort i faste priser har i perioden fra 1960 til 1965 udgjort 5,1 pct. imod 3,6 pct. i den foregående femårsperiode. I Danmark har de tilsvarende vækstrater været henholdsvis 4,9 pct. og 4,7 pct., medens de årlige vækstrater for samme 2 femårsperioder i Norge, hvor den almindelige tillægspensionsordning først træder i kraft i 1967, har udgjort henholdsvis 5,2 pct. og 3,2 pct.

Den årlige vækst i forbrugerpriserne i Sverige var i perioden 1960-65 stort set af samme størrelse som i perioden 1955-60 i modsætning til forholdene i Danmark, hvor priserne i perioden 1960-65 klart steg stærkere end i perioden 1955-60. Den relative vækst i de udbetalte lønninger har derimod - ligesom i Danmark - været stærkere i den forløbne del af 1960'erne end i sidste halvdel af 1950'erne. De svenske lønomkostninger er herudover blevet påvirket af væksten i tillægspensionsbidragene, der for lønmodtagerne har haft form af arbejdsgiverbidrag. Væksten i de indirekte lønomkostninger - der først og fremmest kan føres tilbage til arbejdsgiverbidragene til tillægspensionsordningen - svarede i årene 1963-65 til mellem 15 og 20 pct. af den samlede stigning i timelønnen for industriarbejdere i Sverige.

Sveriges løbende betalingsbalance over for udlandet har både i sidste halvdel af 1950'erne og i første halvdel af 1960'erne udvist en udtalt stabilitet, idet de løbende indtægter og udgifter stort set har svaret til hinanden. I 1965 er der imidlertid fremkommet et underskud på betalingsbalancens løbende poster på ca. 1.500 mill. sv. kr., og i 1966 har der ligeledes været et betydeligt underskud på den løbende betalingsbalance.

3. I perioden fra 1960 til 1965 har den økonomiske hovedvirkning af den svenske tillægspensionsordning været, at man igennem opkrævning af tillægspensionsbidrag har begrænset de disponible indkomster. Provenuet af de

¹⁾ En redegørelse for de økonomiske virkninger af den almindelige tillægspensionsordning i Sverige findes i en af det svenske finansdepartement i februar 1967 udsendt publikation med titlen »Långtidsfinansiella perspektiv«. Denne redegørelse er efter anmodning fra finansdepartementet udarbejdet af chefen for konjunkturinstitutet, professor Börje Kragh.

indkomne bidrag med tillæg af indtjente rente-indtægter er stort set blevet anvendt til køb af obligationer og til ydelse af langfristede lån. Der er derfor grund til at formode, at hovedvirkningen af den svenske tillægspensionsordning i årene 1960 til 1965 har vist sig i relation til den øvrige opsparing og i relation til forholdene på kapitalmarkedet.

Når man i Sverige valgte at lade tillægspensionsordningen bygge på opsamlingen af en betydelig tillægspensionsfond, var hovedformålet hermed ikke at opnå en forøgelse af den inden-

landske bruttoopsparing. Det fremgår af de svenske pensionsbetænkninger fra 1950 og 1955, at man især motiverede fondsopsamlingen med, at man ved en fondsopsamling regnede med at kunne imødegå den tendens til fald i den øvrige opsparing, specielt den private pensionsopsparing, som man antog ville fremkomme som resultat af den almindelige tillægspensionsordning.

Som det vil fremgå af tabel 12, har *opsparingskvoten i Sverige* i 1960'erne ligget på et højere niveau, end det var tilfældet i 1950'erne.

Tabel 12. Bruttoopsparing i Danmark og Sverige som andel af bruttonationalproduktet i markedspriser.

Danmark			Sverige		
Brutto-opsparingen ¹⁾	Bruttonationalproduktet i markedspriser ¹⁾	Kol. 1 i pct. af kol. 2	Brutto-opsparingen ¹⁾	Bruttonationalproduktet i markedspriser ¹⁾	Kol. 4 i pct. af kol. 5
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
mill. kr.			mill. sv. kr.		
1950-54	4.220	24.704	17,1	7.811	36.358
1955-59	6.284	33.029	19,0	11.164	51.607
1960-62	9.424	46.034	20,5	16.646	68.792
1963-65	13.110	61.897	21,2	21.606	89.445
					24,2

¹⁾ Ekskl. udgifter til reparation og vedligeholdelse af faste anlæg m.v.

Ved en sammenligning af udviklingen i Sverige og Danmark vil det fremgå, at udviklingen i opsparingsandelen er forløbet ret parallelt. Når den relative vækst i opsparingsandelen har været noget stærkere i Danmark end i Sverige, må dette ses på baggrund af, at der i Danmark har været en mere udtalt forskel mellem en stærk økonomisk ekspansion i tiden siden 1958 og en ret svag økonomisk vækst i årene fra 1951 til 1958, end det har været tilfældet i Sverige. Man har i Sverige i første del af opbygningsperioden for tillægspensionsordningen utvivlsomt som tilsigtet undgået, at opsparingskvoten gik ned, medens det næppe er muligt at foretage nogen sikker bedømmelse af, i hvilket omfang indførelsen af tillægspensionsordningen har bidraget til at forøge opsparingskvoten udover det niveau, som man i Sverige ville have opnået med samme økonomiske vækst uden en fondsopsamling i tillægspensionsfonden. Med samme økonomiske vækstrate ville der formentlig i Sverige - ligesom det skete i Danmark — også uden indførelsen af tillægspensionsordningen være sket en stigning i opsparingskvoten under 1960'ernes gunstige konjunkturforhold.

Udviklingen i opsparingskvoten i Sverige

over de sidste 10 år har været præget af, at der fra 1959 til 1960 skete en niveauforskydning, der bl.a. kan føres tilbage til den stramning af finanspolitikken, der fandt sted i 1960 i kraft af indførelsen af den almindelige omsætningsafgift. I de efterfølgende år, hvor fondsopsamlingen i tillægspensionsfonden har været stærkt voksende, har opsparingskvoten svinget omkring det niveau, som man nåede op på i 1960. I årene fra 1960 til 1965 har der været en tendens til, at væksten i fondsopsamlingen i tillægspensionsfonden er blevet ledsaget af en ret svag vækst i den private opsparing, der skyldes en stagnation i aktieselskabernes opsparing.

4. Medens det er vanskeligt at bedømme, i hvilket omfang fondsopsamlingen i tillægspensionsfonden i Sverige har påvirket udviklingen i den samlede opsparingskvote, er der ikke tvivl om, at opbygningen af tillægspensionsfonden har øvet en betydelig indflydelse på *opsparingens sammensætning*.

Da bidragene til tillægspensionsordningen er fradragsberettigede ved opgørelse af den skattepligtige indtægt, vil indførelsen af en almindelig tillægspensionsordning under forudsætning

Tabel 13. Sammensætningen af bruttoopsparingen ¹⁾ i Sverige.

	Offentlig opsparing	Fondsopsamling i tillægs- pensionsfonden	Personlig opsparing ²⁾	Selskabs- opsparing m. v.	I alt brutto- opsparing ¹⁾	Bruttonational- produktet i markedspriser ¹⁾
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	mill. sv. kr.					
1950-54	1.696	—	1.068	5.047	7.811	36.358
1955-59	2.652	—	2.331	6.181	11.164	51.607
1960-62	4.608	940	3.902	7.196	16.646	68.792
1963-65	6.084	2.541	5.597	7.384	21.606	89.445
	Kol. 1 i pct. af kol. 5		Kol. 2 i pct. af kol. 5	Kol. 3 i pct. af kol. 5	Kol. 4 i pct. af kol. 5	
	pct.					
1950-54	21,7		—	13,7	64,6	
1955-59	23,7		—	20,9	55,4	
1960-62	27,7		5,6	23,5	43,2	
1963-65	28,1		11,8	25,9	34,2	
	Kol. 1 i pct. af kol. 6		Kol. 2 i pct. af kol. 6	Kol. 3 i pct. af kol. 6	Kol. 4 i pct. af kol. 6	
	pct.					
1950-54	4,7		—	2,9	13,9	
1955-59	5,1		—	4,5	12,0	
1960-62	6,7		1,4	5,7	10,4	
1963-65	6,8		2,8	6,3	8,3	

1) Ekskl. udgifter til reparation og vedligeholdelse af faste anlæg.

2) »Hushållssparande« efter svensk terminologi.

af, at tillægspensionsfonden i sig selv ikke er skattepligtig i den periode, hvor de løbende indbetalinger til fonden overstiger de løbende udbetalinger, gennem sine virkninger på indkomstskattegrundlaget i sig selv føre til en tendens til fald i den offentlige opsparing. Denne tendens er i Sverige i årene fra 1960 til 1965 blevet imødegået gennem en skærpeelse af den statslige beskatning, således at den statslige opsparing i 1960'erne har udgjort knapt 15 pct. af den samlede opsparing imod en andel på 8-9 pct. i 1950'erne. Modstykket til den forøgede offentlige opsparing og den betydelige fondsopsamling i tillægspensionsfonden har været en markant nedgang i den øvrige private opsparrings andel af den samlede opsparing. Beregnet som andel af bruttonationalproduktet synes den private opsparing - bortset fra fondsopsamlingen i tillægspensionsfonden — at have ligget lavere i den forløbne del af 1960'erne end i 1950'erne, og den private opsparringsandel defineret på denne måde udviste en nedadgående tendens i årene fra 1960 til 1965. Den private opsparing med tillæg af opsparringen i tillægspensionsfonden har i 1960'erne stort set udgjort samme andel af bruttonationalproduktet som i anden halvdel af 1950'erne.

Under drøftelserne forud for indførelsen af

den svenske tillægspensionsreform var der regnet med, at den personlige opsparing kunne tænkes at blive påvirket i nedadgående retning af den udvidede alderdomssikring, der ville blive skabt gennem tillægspensionsordningen. Selv om den relative betydning af den opsparring, der foregår gennem de private forsikrings-selskaber i Sverige, er blevet formindsket efter indførelsen af tillægspensionsordningen, viser professor Kragh's undersøgelser, at den andel af husholdningernes disponible indkomst, der er blevet opsparet, lå på et lidt højere niveau i første halvdel af 1960'erne end i sidste halvdel af 1950'erne.

Tilbagegangen i den private opsparrings (ekskl. tillægspensionsopsparingen) relative betydning i Sverige i årene siden 1960 synes at have været koncentreret omkring selskabsopsparingen. Allerede i 1950'erne var der i Sverige en tendens til, at denne opsparringsforms fremtrædende betydning for den samlede opsparing blev noget afsvækket, og denne tendens er fortsat i 1960'erne. Tilsvarende tendenser kan genfindes i flere andre europæiske industrilande. Nedgangen må antagelig ses som en konsekvens af et fald i den gennemsnitlige profitmargin i erhvervslivet, idet mange virksomheder under frie internationale konkurrenceforhold ikke

fuldt ud har været i stand til at imødegå virkningerne af de ret betydelige stigninger i lønomkostningerne ved prisforhøjelser og/eller nedsættelse af produktionsomkostningerne gennem rationalisering. Som resultat af denne udvikling har der været en tendens til, at en voksende andel af investeringerne inden for svensk erhvervsliv er blevet finansieret gennem låneoptagelse. I det svenske langtidsprogram »Svensk Ekonomi 1966-70«, som finansdepartementet udsendte i 1965, har man angivet et regneeksempel vedrørende udviklingen i finansieringsforholdene, hvorefter en tendens til øget

anvendelse af lånefinansiering inden for erhvervslivet fortsat antages at ville gøre sig gældende i anden halvdel af 1960'erne.

5. Blandt de forskellige opsparingsformer har indførelsen af tillægspensionsordningen i Sverige mest direkte øvet indflydelse på *den private forsikringsopsparing*. Forsikringsopsparingen svarede i 1950'erne i Sverige til ca. 13 pct. af den samlede private opsparing, medens den private forsikringsopsparings andel i Danmark i samme periode svarede til godt 9 pct. af den private opsparing.

Tabel 14. Forsikringsopsparingen i Sverige.

Privat forsikringsopsparing	Nettoforøgelse af tillægspensionsfondens aktivmasse	Samlet forsikringsopsparing	Samlet privat bruttoopsparing ¹⁾	Kol. 1 i pct. af kol. 4	Kol. 2 i pct. af kol. 4	Kol. 3 i pct. af kol. 4
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
mill. sv. kr.				pct.		
1950-54	860	—	860	14,1	—	14,1
1955-59	1.007	—	1.007	11,8	—	11,8
1960-62	959	940	1.899	8,0	7,8	15,8
1963-65	1.433	2.541	3.974	9,2	16,4	25,6

1) Ekskl. reparation og vedligeholdelse af faste anlæg m. v.

Der er næppe tvivl om, at de langstrakte forhandlinger om tillægspensionsordningen i anden halvdel af 1950'erne øvede en vis dæmpende indflydelse på nytægningen af private livs- og pensionsforsikringer i Sverige. Selv om den private forsikrings relative betydning for den samlede opsparing - og for den private opsparing - har været mindre i første halvdel af 1960'erne end i 1950'erne, har tilkomsten af tillægspensionsordningen i årene fra 1963 og fremefter medført en væsentlig forøgelse i den samlede forsikringsopsparing i forhold til såvel den samlede opsparing som til den samlede private opsparing.

Virkningerne af tillægspensionsordningen på det private livs- og pensionsforsikringsvæsen var særlig udtalte i årene 1960-62, hvor der i stort omfang skete en tilpasning af de eksisterende private forsikringer til de nye forhold. Udviklingen siden 1963 har vist, at der selv under den omfattende tillægspensionsordning er et arbejdsfelt for de private forsikringsselskaber bl.a. ved øget anvendelse af dødsfaldsforsikringer som led i gruppelivsforsikringsordninger af forskellig art, ligesom der bl.a. i de grupper, hvis indtægter ligger over tillægspensionsordningens maksimumsindtægt, fortsat har været interesse for en supplerende forsikringsdækning.

Selv om forholdene for de private svenske forsikringsselskaber har stabiliseret sig siden 1962, er der ikke på nuværende tidspunkt tegn på, at den opsparing, der foregår i de private forsikringsselskaber, vil få samme betydning for opsparingen, som den havde i første halvdel af 1950'erne. I det foran omtalte regneeksempel fra det svenske langtidsprogram for perioden 1966-70 er det anslået, at de private forsikringsselskabers forholdsmæssige betydning som finansieringskilde vil være lidt lavere i 1970 end i 1964, men denne tilbagegang ventes mere end opvejet gennem væksten i tillægspensionsfondens aktivmasse.

I årene 1960 til 1963 synes den private forsikringsopsparing i Danmark -i modsætning til tidligere - relativt set at have været af stort set samme betydning for den samlede private opsparing som i Sverige, men også i Danmark har den private forsikringsopsparing i begyndelsen af 1960'erne været af relativt mindre betydning for den private opsparing end i 1950'erne.

6. Tillægspensionsfonden blev straks fra sin begyndelse i 1960 en vigtig faktor på *det svenske kapitalmarked*. Nettoforøgelsen i tillægspensionsfondens aktiver har udgjort følgende beløb:

	Mill. sv. kr.
1960.	471
1961.	719
1962.	1.631
1963.	1.944
1964.	2.517
1965.	3.162

Medens den årlige nettostigning i langfristet låntagning via det organiserede kapitalmarked i de sidste år af 1950'erne svingede mellem 700 og 1.100 mill. sv. kr., skete der i første halvdel af 1960'erne en stærk stigning i den langfristede låntagning over kapitalmarkedet. I 1964 udgjorde nettostigningen i langfristede lån således over 4 mia. sv. kr. I årene 1963 og 1964 svarede væksten i tillægspensionsfondens beholdninger af langfristede værdipapirer til knapt 50 pct. af nettotilgangen af langfristede værdipapirer. I 1965 androg nettotilvæksten af langfristede værdipapirer på det svenske kapitalmarked knapt 3,5 mia. sv. kr., medens tillægspensionsfondens beholdning af værdipapirer af denne art steg med 2,1 mia. sv. kr.

Efterspørgslen efter langfristede lån fra kommunerne, boligbyggeriet og erhvervslivet har særligt i årene siden 1963 været meget stor, og det har derfor trods den vækst i værdipapirkøbene, der er fremkommet i kraft af indbetalingerne til tillægspensionsfonden, periodevis været nødvendigt at begrænse udbudet af nye obligationer ved den emissionskontrol, der administreres af Sveriges Riksbank. Kombinationen af ret stramme likviditetsforhold og en be-

tydelig efterspørgsel efter langfristede lån har bevirket, at obligationsrenten, der var vigende i tiden fra 1961 til begyndelsen af 1963, i tiden frem til udgangen af 1966 viste en opadgående tendens.

For de svenske forretningsbanker har 1960'erne periodevis været præget af en ret anspændt likviditetssituation, og erhvervslivets og byggeriets voksende behov for banklån har bevirket, at bankerne i mindre omfang end i sidste halvdel af 1950'erne har været købere af obligationer.

Tillægspensionsfondens udlån omfatter både udlån til offentlige organer, til boligformål og lån til finansiering af erhvervsinvesteringer.

Som et led i den pengepolitiske stramning blev der - særlig i 1963 - af den svenske statsgældsforvaltning gennemført en omlægning, således at de langfristede statslån er kommet til at udgøre en større andel af statsgælden end tidligere. Denne omlægning er blevet lettet ved den forøgelse af markedet for langfristede obligationer, der er opstået i kraft af tillægspensionsfondens placeringer.

Bl.a. som resultat af befolkningstilvæksten i de større byområder er de kommunale investeringer i løbet af 1960'erne kommet til at udgøre en voksende andel af de samlede investeringer i Sverige. Kommunerne har i betydelig udstrækning måttet lånefinansiere deres investeringsprojekter. Tillægspensionsfonden har i 1965 ydet godt 525 mill. sv. kr. af sine nettoudlån til svenske kommuner, og af fondens samlede midler er ca. 15 pct. udlån til kommunale formål.

Tabel 15. Sammensætningen af nettostigningen i udlånene fra den svenske tillægspensionsfond.

	1960		1961		1962		1963		1964		1965	
	mill. sv. kr.	pct.	mill. sv. kr.	pct.	mill. sv. kr.	pct.	mill. sv. kr.	pct.	mill. sv. kr.	pct.	mill. sv. kr.	pct.
Statsobligationer m. v.	135	29	31	4	72	4	259	13	265	11	279	9
Kommuneobligationer	61	13	93	13	188	12	323	17	474	19	533	17
Boligbyggeri	173	37	432	60	671	41	702	36	1.044	41	1.224	39
Landbrug	15	3	25	4	34	2	92	5	84	3	99	3
Andre erhverv	87	18	181	25	602	37	443	23	508	20	746	23
Udenlandske obligationer .	—	—	16	2	9	1	50	2	3	—	8	—
Arbejdsgiverlån m. v.	—	—	3	—	55	3	75	4	145	6	289	9
I alt	471	100	719	100	1.631	100	1.944	100	2.517	100	3.162	100

Finansieringen af boligbyggeriet i Sverige er normalt ikke i samme omfang som i Danmark foregået via obligationsmarkedet, men udviklingen på det svenske kapitalmarked i 1960'erne

har dog medført, at en voksende andel af boligbyggeriet er blevet finansieret ved hjælp af obligationslån. Af tillægspensionsfondens midler var ved udgangen af 1965 41 pct. placeret i

udlån til boligbyggeri, og fonden købte i årene fra 1963 til 1965 mellem 40 og 55 pct. af netto-tilgangen af langfristede boligobligationer.

Den svenske tillægspensionsfond har ikke adgang til at købe aktier. Tillægspensionsfondens deltagelse i dækningen af *erhvervslivets finansieringsbehov* finder derfor sted ved udlån enten til finansieringsinstitutioner af forskellig art eller ved køb af obligationer udstedt af større industriforetagender m.v. i eget navn. I de sidste år af 1950'erne androg emissionen af langfristede industrilån af denne type under 100 mill. sv. kr. om året, medens nettotilgangen af lån af denne art i årene siden 1963 har udgjort over 500 mill. sv. kr. En del af erhvervslivets voksende lånebehov har således kunnet dækkes gennem optagelse af obligationslån, hvoraf en meget væsentlig andel er købt af tillægspensionsfonden. Fonden kan desuden via de private pengeinstitutter yde lån til arbejdsgivere svarende til 50 pct. af de indbetalte arbejdsgeberbidrag.

Tillægspensionsfondens betydning for det svenske kapitalmarked kan illustreres ved at sige, at nettostigningen i fondens aktiver i de seneste år har andraget større beløb end den samlede nettotilgang af langfristede lån på det svenske kapitalmarked i slutningen af 1950'erne. Under den økonomiske ekspansion, der har præget 1960'erne, har behovet for langfristet låntagning været stærkt stigende, og i midten af 1960'erne synes situationen at være den, at tillægspensionsfonden rundt regnet har aftaget ca. halvdelen af det fremkomne materiale af langfristede fast forrentede værdipapirer. Ved tilrettelæggelse af fondens købspolitik synes der - for at sikre, at der fortsat kan bestå et alsidigt sammensat værdipapirmarked for private obligationskøbere - at være lagt vægt på, at tillægspensionsfonden normalt kun har overtaget en andel af de emitterede lån. Selv om man ved administrationen af tillægspensionsfonden har søgt at sikre en fri kursdannelse på obligationsmarkedet, er det indlysende, at en køber, der aftager ca. halvdelen af det fremkomne obligationsmateriale, uundgåeligt vil få stor indflydelse på afsætningsforholdene på obligationsmarkedet.

I de nærmeste år er der udsigt til en fortsat hurtig vækst i tillægspensionsfondens aktiver, og selv om det langfristede finansieringsbehov - under forudsætning af en fortsat økonomisk ekspansion i Sverige - ligeledes må antages at stige, er det sandsynligt, at tillægspensionsfon-

dens relative betydning som kilde for langfristet finansiering vil vokse i de kommende år.

C. Befolkningsudviklingen.

1. Ved en bedømmelse af den økonomiske udvikling i Danmark på længere sigt er det naturligt at tage udgangspunkt i den forventede befolkningsudvikling. Da en almindelig tillægspensionsordning antagelig vil komme til at omfatte så godt som alle personer i landet, der er 67 år eller derover, knytter der sig en meget direkte interesse til udviklingen i antallet af personer i de ældre aldersklasser. Da der er tale om en reform, der vil have vidtgående økonomiske virkninger, er det imidlertid tillige af betydelig interesse at belyse udviklingen i antallet af personer i den arbejdsdygtige alder. Der knytter sig et betydeligt element af vilkårlighed til fastsættelsen af den nedre aldersgrænse for »den arbejdsdygtige alder«, idet uddannelsesiden varierer betydeligt og tillige må antages at ændre sig med tiden. Man har imidlertid her valgt at gå ud fra en aldersgrænse på 18 år, som man ved udarbejdelsen af denne principbetænkning har forudsat vil blive den nedre aldersgrænse for bidragsbetaling til tillægspensionsordningen.

2. I det følgende har man på grundlag af to af de befolkningsprognoser, som er indeholdt i publikationen »Den fremtidige befolkningsudvikling«, som Det økonomiske Sekretariat udsendte i 1964, søgt at belyse *den forventede befolkningsudvikling* i perioden fra 1965 til år 2000. Man har taget udgangspunkt i prognose I A og I B i den nævnte publikation. I begge disse prognoser er der regnet med samme frugtbarhed for de enkelte generationer af fødedygtige kvinder, som man har konstateret for kvinder født i begyndelsen af 1920'erne. Man har endvidere - nogenlunde i overensstemmelse med forholdene i den forløbne del af 1960'erne - forudsat, at udvandring og indvandring opvejer hinanden. Med hensyn til dødelighedsforholdene har man i prognose I A forudsat, at der i resten af århundredet vil ske en fortsat nedgang i dødeligheden i de enkelte aldersklasser, medens det i prognose I B er forudsat, at dødelighedsforholdene i resten af århundredet vil svare til de dødelighedsforhold, som man har konstateret i 1956-60.

Efter prognose I A skulle folketallet ved år 2000 udgøre 6,03 millioner, medens prognose I B fører til et befolkningstal på 5,76 millioner.

Forskellen i forudsætningen med hensyn til dødelighedsudviklingen påvirker skønnene over antallet af personer over 67 år, d.v.s. hovedbestandsdelen af de kommende modtagere af tillægspension, ret stærkt. Det er imidlertid et fælles træk for de to prognoser, at tilvæksten i antallet af personer over 67 år i perioden fra 1965 til 1980 er relativt stærkere end væksten i antallet af personer i de yngre aldersklasser. 1980'erne vil efter prognoserne komme til at betegne en overgangsperiode med en mere balanceret udvikling for de enkelte aldersgrupper, medens der i 1990'erne skulle blive tale om en tilbagegang i de ældre generationers andel af befolkningen.

Som et særligt træk for 1970'erne forventes der - som eftervirkning af de store fødselsår-gange i 1940'erne - i dette tiår at ske en ret kraftig vækst i antallet af personer under 18 år.

Udviklingen i antallet af personer i alderen fra 18 til 66 år, der under den gjorte forudsætning med hensyn til nettoindvandringen er afgørende for udviklingen i arbejdsstyrken og derved indirekte af betydning for produktionsudviklingen, er præget af en beskedent tilvækst i perioden fra 1970 til 1985, medens den relative tilvækst i årene fra 1985 til 2000 skulle blive af nogenlunde samme omfang som i sidste halvdel af 1960'erne.

Tabel 16. Procentvis befolkningstilvækst 1965–2000.

	Fra 1965 til 1970 pct.	Fra 1970 til 1975 pct.	Fra 1975 til 1980 pct.	Fra 1980 til 1985 pct.	Fra 1985 til 1990 pct.	Fra 1990 til 1995 pct.	Fra 1995 til 2000 pct.
<i>Prognose IA:</i>							
0 – 17 år	1,3	4,8	4,7	3,4	0,9	1,8	3,5
18 – 66 år	3,9	2,5	1,7	2,5	3,6	4,2	4,3
67 år –	12,4	11,5	11,3	6,0	5,3	2,0	÷ 0,6
I alt	4,0	4,1	3,6	3,2	3,0	3,3	3,5
<i>Prognose IB:</i>							
0 – 17 år	1,0	4,4	4,2	3,0	0,5	1,3	2,9
18 – 66 år	3,7	2,2	1,4	2,1	3,1	3,7	3,7
67 år –	10,6	9,2	8,7	3,3	2,5	÷ 0,9	÷ 3,5
I alt	3,6	3,5	3,0	2,5	2,3	2,5	2,7

Tabel 17. Procentvis aldersfordeling 1965–2000.

	1965 pct.	1970 pct.	1975 pct.	1980 pct.	1985 pct.	1990 pct.	1995 pct.	2000 pct.
<i>Prognose IA:</i>								
0 – 17 år	28,6	27,9	28,1	28,4	28,4	27,8	27,4	27,4
18 – 66 år	61,8	61,8	60,8	59,7	59,4	59,7	60,2	60,7
67 år –	9,6	10,3	11,1	11,9	12,2	12,5	12,4	11,9
<i>Prognose IB:</i>								
0 – 17 år	28,7	27,9	28,2	28,5	28,7	28,1	27,8	27,9
18 – 66 år	61,8	61,9	61,1	60,2	59,9	60,4	61,1	61,7
67 år –	9,5	10,2	10,7	11,3	11,4	11,5	11,1	10,4

Hvis man ser på udviklingen i befolkningens alderssammensætning vil man se, at der efter begge prognoser forudses en vækst i de ældres andel af befolkningen i årene frem til 1990, hvorefter forventes at ske et fald i de ældres andel. De unge aldersklasser forventes i tiden efter 1970 at udgøre en forholdsvis konstant

andel af befolkningen, idet der dog i tiden efter 1985 forventes at ske et svagt fald i andelen. Da der her er tale om et skøn over udviklingen for endnu ikke fødte generationer, knytter der sig dog betydelig usikkerhed til denne del af prognoserne.

De arbejdsdygtige aldersgruppers andel vil

gennem hele perioden svinge omkring 60 pct., men andelen ventes at aftage i tiden fra 1965 til 1985 for derefter påny at vokse i de sidste 15 år af århundredet.

D. Finansieringen af den almindelige tillægspension.

1. I Sverige og Norge er finansieringen af den almindelige tillægspensionsordning baseret på, at selvstændige erhvervsdrivende betaler personlige bidrag til tillægspensionsordningen, medens lønmodtagernes bidrag fuldt ud betales af virksomhederne som arbejdsgiverbidrag. Da der i begge lande er regnet med en betydelig fondsopsamling, vil der ved siden af de indbetalte bidrag blive tale om betydelige renteindtægter.

Ved etableringen af en dansk tillægspensionsordning kan man som omtalt i kapitel VIII enten basere finansieringen på de samme principper, der er anvendt i Sverige, eller man kan vælge et system, hvorefter både selvstændige erhvervsdrivende og lønmodtagere betaler personlige bidrag. Som en mellemløsning kunne man tænke sig, at finansieringen af lønmodtagernes bidragsbetalinger — således som det f. eks. er tilfældet inden for Arbejdsmarkedets Tillægspension - blev baseret på en kombination af arbejdsgiverbidrag og bidrag fra lønmodtagerne.

2. Såfremt man her i landet i lighed med ordningen i Sverige vælger at lade *lønmodtagernes bidrag* til den almindelige tillægspension få form af *et arbejdsgiverbidrag*, vil dette være ensbetydende med, at den overvejende del af de indbetalte bidrag til ordningen vil komme til at få denne form. I 1963 udgjorde lønmodtagernes skattepligtige indkomst således ca. 75 pct. af den skattepligtige indkomst for de erhvervsmæssigt beskæftigede skatteydere.

Som finansieringsform har arbejdsgiverbidrag, der virker som en lønskat, en del træk tilfælles med en generel omsætningsskat, idet den af virksomhederne vil blive søgt overvæltet på priserne.

I det omfang, arbejdsgiverbidragene fremkalder en prisforhøjelse, vil dette øve indflydelse på reguleringspristallet, og da der med varierende vægt indgår danske lønomkostninger i næsten alle reguleringspristallets poster, vil det ikke være muligt at holde arbejdsgiverbidrag

uden for beregningen. For de indirekte afgifter har man siden 1. april 1963 i det omfang, en nøjagtig beregning af afgifternes prisvirkning er mulig, set bort fra disse afgifter ved beregning af reguleringspristallet. For de erhverv - specielt væsentlige dele af industrien - der enten på eksportmarkederne eller ved salg på hjemmemarkedet arbejder i umiddelbar konkurrence med udenlandske virksomheder, er det imidlertid tænkeligt, at der ikke eller kun i begrænset omfang er basis for en overvæltning på varepriserne. I så fald vil den umiddelbare virkning ved indførelse af et forhøjet arbejdsgiverbidrag blive et formindsket overskud for de berørte virksomheder.

Indirekte afgifter, der fastsættes som en andel af varens pris, vil i modsætning til arbejdsgiverbidrag påhvile dansk fremstillede og importerede varer med samme vægt. Ved etablering af et indirekte afgiftssystem er man i stand til at friholde eksportproduktion for afgiftsbetaling, medens denne ved anvendelse af en finansiering ved arbejdsgiverbidrag vil blive belastet på samme måde som produktion til hjemmemarkedet. Det er tænkeligt, at en finansiering af den almindelige tillægspensionsordning ved hjælp af arbejdsgiverbidrag i kraft af sin virkning på lønudviklingen kan virke som et forstærket incitament til arbejdsgiverne til at rationalisere deres produktion.

Det afgørende moment for en bedømmelse af arbejdsgiverbidragenes økonomiske virkninger på længere sigt vil være spørgsmålet om den indflydelse, som en anvendelse af arbejdsgiverbidrag vil have på udviklingen i virksomhedernes samlede lønomkostninger. Fra arbejdsgivernes synspunkt vil pligten til at betale et arbejdsgiverbidrag, der med visse modifikationer udgør en fast andel (i opbygningsperioden dog antagelig år for år en stigende andel) af de udbetalte lønninger, være en lønomkostning på linie med de kontant udbetalte lønninger. I 1965 udgjorde arbejdsgiverbidragene til sygelønsordningen, Arbejdsmarkedets Tillægspension, lovpligtig ulykkesforsikring, invalideforsikringen og arbejdsløshedsforsikringen tilsammen ca. 2,5 pct. af den gennemsnitlige timefortjeneste. Til belysning af den indflydelse, som indførelsen af en almindelig tillægspensionsordning vil have på de indirekte lønomkostninger, kan det nævnes, at arbejdsgiverbidraget i den svenske tillægspensionsordning i løbet af ordningens første 10 år vil stige til 91½ pct. af den pensionsgivende løn, hvad der

især i kraft af bundfradragene vil svare til godt 6 pct. af den samlede lønsam. Man må derfor gå ud fra, at indførelsen af et lignende system i Danmark i væsentlig grad vil påvirke arbejdsgivernes vilje til og mulighed for at acceptere lønforhøjelser, således at den årlige vækst i de udbetalte lønninger under i øvrigt uændrede vilkår skulle blive mindre end tidligere.

Da den kommende tillægspensionsordning vil komme til at hvile på en lov, vil en tillægspensionsordning, der for lønmodtagerne finansieres ved arbejdsgiverbidrag, imidlertid næppe øve nogen væsentlig indflydelse på lønmodtagerorganisationernes lønkrav i forbindelse med overenskomstfornyelser. Dersom der bliver tale om, at de samlede lønstigninger i forbindelse med overenskomstfornyelser på arbejdsmarkedet bliver større i kraft af en anvendelse af arbejdsgiverbidrag til finansiering af den almindelige tillægspensionsordning, kan virkningen heraf blive, at de ikke-overenskomstmæssige lønstigninger inden for de enkelte overenskomstperioder bliver mindre, end de ellers ville være blevet.

Som det er påpeget i betænkning nr. 421 om »Inflationens årsager«, der blev afgivet i maj 1966, vil det i et samfund med stor samhandel med udlandet som det danske, hvis man ønsker at opretholde faste vekselkurser over for udlandet, ikke på længere sigt være muligt at opretholde et lønstigningstempo, der afviger væsentligt fra udviklingen i de øvrige europæiske lande. Såfremt de danske industrivirksomheders indirekte lønomkostninger forøges relativt kraftigt, må det derfor antages, at omkostningsvirkningen heraf på længere sigt vil blive opvejet gennem en svagere vækst i de udbetalte lønninger.

For kortere perioder, hvor der er et særlig stærkt efterspørgselspres, kan man imidlertid ikke udelukke, at de samlede lønstigninger vil blive forøget i kraft af større indirekte lønomkostninger, idet der i en sådan situation vil være et betydeligt pres for at opnå en relativt kraftig stigning i de udbetalte lønninger. De foreliggende oplysninger om den økonomiske udvikling i Sverige i årene 1960-64 - der for en stor del var en periode præget af en stærk efterspørgsel efter arbejdskraft - tyder på, at den relative stigning i de samlede udbetalte lønninger i denne periode var noget stærkere end stigningen i andre former for indkomst (ekskl. tillægspensionsbidrag), således at fondsopsamlingen i tillægspensionsfonden i betydelig grad

har været modsvaret af en formindskelse af virksomhedernes andel af de samlede indkomster. Sandsynligheden for, at anvendelsen af arbejdsgiverbidrag som finansieringsgrundlag for tillægspensionsordningen i visse perioder skal fremkalde tendenser til relativ kraftig stigning i de samlede lønomkostninger, er antagelig størst i de første 10-15 år, hvor bidragsprocenten med anvendelse af svensk forbillede vil være gradvis voksende. Hvis man forudsætter, at bidragsbetalingen til en almindelig dansk tillægspensionsordning indledes i 1970, må man således regne med, at de indirekte lønomkostningers andel af de samlede lønomkostninger vil være voksende i tiden frem til 1980-85.

Det er ikke muligt på forhånd at have nogen sikker mening om, hvorvidt efterspørgslen efter arbejdskraft i årene fra 1970 til 1985 - eller i en del af denne periode - vil være så kraftig, at der er udsigt til, at en finansiering af tillægspensionsordningen med gradvis voksende arbejdsgiverbidrag vil fremkalde en tendens til, at væksten i lønomkostningerne her i landet vil blive stærkere end i de øvrige europæiske lande. Den omstændighed, at væksten i antallet af personer i aldersgruppen 18-66 år vil være forholdsvis ringe i årene fra 1970 til 1985, jfr. den nærmere omtale af befolkningsudviklingen i afsnit C, kan blive en faktor, der øger sandsynligheden for, at der i opbygningsperioden for tillægspensionsordningen periodevis kan blive tale om et stærkt efterspørgselspres på arbejdsmarkedet. Såfremt Danmark i begyndelsen af 1970'erne bliver medlem af et udvidet europæisk økonomisk fællesskab, vil den dermed følgende integrationsproces formentlig føre til, at ændringerne i det danske omkostningsniveau selv på kort sigt kun kommer til at vise ret små variationer i forhold til udviklingen i omkostningsniveauet i de vigtigste af partnerlandene. En forøget økonomisk integration må antages at mindske sandsynligheden for, at væksten i de danske lønomkostninger bliver stærkere end i de vigtigste samhandelslande.

Alt i alt må man konkludere, at der er en vis mulighed for, at en finansiering af lønmodtagernes bidrag til den almindelige tillægspensionsordning ved arbejdsgiverbidrag i dele af opbygningstiden kan fremkalde tendenser til stærkere stigning i de samlede lønomkostninger og dermed til en stærkere stigning i prisniveauet, end man ville få uden anvendelse af denne finansieringsform.

På langt sigt må man under frie samhandelsforhold med opretholdelse af konstante valutakurser og med fuld beskæftigelse derimod regne med, at en pålæggelse af større indirekte lønmodkostninger for arbejdsgiverne vil føre til en tilsvarende nedsættelse af stigningen i de udbetalte lønninger.

3. Som alternativ kan man tænke sig, at lønmodtagerne - på tilsvarende måde som de selvstændige erhvervsdrivende — selv betaler deres bidrag i form af *en afgift, der betales som en fast procentdel af den pensionsgivende indtægt*. En sådan finansieringsform vil ikke direkte øve nogen indflydelse på reguleringspristallet, idet direkte skatter og pensionsforsikringspræmier ikke medregnes ved beregning af dette pristal. Det forudsættes normalt, at direkte skatter ikke i sig selv påvirker løn- og prisudviklingen. På baggrund af, at der har været en tradition for, at arbejdsgiverne betalte en væsentlig del af præmierne til den pensionsmæssige sikring af de ansatte medarbejdere, kan man ikke udelukke, at anvendelse af en på forhånd fastsat skala med jævnt stigende bidragsprocenter til en almindelig tillægspensionsordning fra lønmodtagerne vil fremkalde et pres for, at stigningen i disse bidrag kompenseres ved større overenskomstmæssige lønstigninger, end man ellers ville kræve. Selv om lønmodtagerorganisationerne opnår en sådan forøgelse af de overenskomstmæssige lønforbedringer, vil det ligesom ovenfor kun være i en periode med et i almindelighed stærkt efterspørgselspres efter arbejdskraft, at der som resultat af den anvendte bidragsform vil blive tale om en acceleration af væksten i de samlede lønomkostninger.

I det omfang man vælger at anvende blandede finansieringsformer, vil de økonomiske virkninger af disse ordninger på en gang blive præget af de tendenser, der foran er nævnt i forbindelse med omtalen af de to »rene« formler for finansiering af lønmodtagernes bidrag til tillægspensionsordningen.

E. Virkningerne på den private opsparing.

1. Fondsopsamlingen i den svenske tillægspensionsfond svarede i 1965 til ca. 3 pct. af bruttonationalproduktet. Overført til danske forhold ville en fondsopsamling på 3 pct. af bruttonationalproduktet have været ensbetydende med en fondsopsamling på godt 2,2 mia. kr.

Ved en diskussion om *virkningerne af ind-*

førelsen af en almindelig tillægspensionsordning på opsparingen (i det efterfølgende defineret som bruttoopsparing ekskl. udgifter til reparation og vedligeholdelse) kan det være naturligt at tage udgangspunkt i opsparingens sammensætning, som man har belyst i tabel 18.

Tabel 18. *Sammensætningen af bruttoopsparingen* ¹⁾ i Danmark.

	Offentlig op- sparing	Personlig opsparing	Selskabsop- sparing m.v.	I alt brutto- opspar- ing
	1	2	3	4
	mill. kr.			
1950-54	967	2.226	1.027	4.220
1955-59	1.705	2.873	1.706	6.284
1960-62	2.206	4.756	2.462	9.424
1963-65	3.596	5.982	3.532	13.110
	Kol. 1 i pct. af kol. 4	Kol. 2 i pct. af kol. 4	Kol. 3 i pct. af kol. 4	
1950-54	22,9	52,8	24,3	
1955-59	27,1	45,7	27,2	
1960-62	23,4	50,5	26,1	
1963-65	27,4	45,6	27,0	

i) Ekskl. udgifter til reparation og vedligeholdelse af faste anlæg.

Selv om der i enkelte år i perioden 1950-64 har været ret betydelige afvigelser fra det normale niveau, har den offentlige opsparing (staten, kommunerne og de sociale forsikringsordninger) normalt udgjort ca. 25 pct. af den samlede opsparing.

De selvstændige landbrugeres opsparing, der i tabel 18 indgår som en del af den personlige opsparing, udgjorde i første halvdel af 1950'erne fra 10 til 20 pct. af den samlede opsparing, medens andelen i 1960'erne er faldet til ca. 5 pct. Lønmodtagernes andel af den samlede opsparing synes derimod at have udgjort en voksende andel af den samlede opsparing. Bl.a. på grund af vanskeligheder med at opgøre lønmodtagernes andel af forsikringsopsparingen er det vanskeligt at give nøjagtige tal for udviklingen i lønmodtageropsparingens relative betydning, men skønsmæssigt kan det anslås, at lønmodtagernes andel af den samlede opsparing er vokset fra knapt 10 pct. i 1950'erne til 13-14 pct. omkring midten af 1960'erne. Den resterende del af den samlede opsparing, der har udgjort ca. 55 pct. af opsparingen, har helt overvejende haft form af opsparing af indkomster indtjent ved selvstændig erhvervsvirksomhed inden for byerhvervene. Aktieselskabernes opsparing har udgjort ca. 25 pct. af den samlede op-

sparing, medens de øvrige byerhvervsgruppers opsparring har udgjort ca. 30 pct.

Målt i forhold til indkomsten er der ikke tvivl om, at lønmodtagernes opsparingskvote er væsentlig lavere end de selvstændige erhvervsdrivendes. Statistisk Departements forbrugsundersøgelse for lønmodtagerhusstande viste for 1955 en opsparingsandel af husholdningernes samlede udgifter på 4,6 pct., medens opsparingsandelen ved den tilsvarende undersøgelse i 1963 er beregnet til 6,7 pct. For de selvstændige erhvervsdrivende - herunder de selvstændige landmænd - kan det anslås, at opsparingskvoten udgør 25-30 pct. af den samlede indkomst. Den marginale opsparingskvote, der angiver forholdet mellem en given indkomstændring og den tilsvarende ændring i opsparringen, kan ikke angives med samme sikkerhed, men det må antages, at også denne kvote normalt er væsentligt større for de selvstændige erhvervsdrivende end for lønmodtagerne.

2. Spørgsmålet om tillægspensionsfondens betydning for den offentlige opsparring er snævert forbundet med fondens betydning for statens finanspolitik. Som omtalt i afsnit A er der i Sverige i første halvdel af 1960'erne sideløbende med fondsopsamlingen i tillægspensionsfonden sket en stramning i statens finanspolitik. Man kan ikke udelukke, at der også i Danmark i opbygningsperioden for tillægspensionsfonden kan blive behov for at føre en stram finanspolitik, men man har ikke anset det for frugtbart på nuværende tidspunkt at gisne om, hvorledes indførelsen af en almindelig tillægspensionsordning vil påvirke finanspolitikken i 1970'erne. I det efterfølgende har man derfor udelukkende behandlet spørgsmålet om tillægspensionsordningens indflydelse på den private opsparring.

Spørgsmålet om betydningen af fondsopsamlingen i tillægspensionsfonden for *den private opsparring* vil bl.a. afhænge af, om der i kraft af finansieringsformen for tillægspensionsbidragene sker en ændring i relationerne mellem lønindkomster og indkomster indtjent ved selvstændig erhvervsvirksomhed. I en situation med betydeligt efterspørgselspres og deraf følgende mangel på arbejdskraft er det muligt, at en finansiering ved arbejdsgiverbidrag - således som det stort set synes at have været tilfældet i Sverige i perioden 1960—64 — vil være ledsaget af en tendens til, at lønkvoten, ekskl. tillægspensionsbidrag, forbliver uændret. Som

følge af forskellen mellem den marginale opsparingskvote henholdsvis for selvstændige erhvervsdrivende og for lønmodtagere vil en sådan udvikling i givet fald indebære, at en del af fondsopsamlingen i tillægspensionsfonden opvejes af en nedgang i aktieselskabernes og de selvstændige erhvervsdrivendes opsparring. Sandsynligheden for en vis nedgang i den private erhvervsopsparring relative omfang vil antagelig især i opbygningsperioden være større ved anvendelse af en finansiering ved arbejdsgiverbidrag end under en finansieringsordning, hvor både lønmodtagere og selvstændige erhvervsdrivende på egen hånd betaler deres bidrag. En sikker vurdering af effekten på den private opsparring af de to finansieringsformer er imidlertid ikke mulig, bl.a. fordi virkningen vil være stærkt afhængig af arbejdskraftsituationen i den periode, hvor indbetalingerne finder sted.

3. Den væsentlige forbedring af den økonomiske situation for fremtidige generationer af pensionister, som tillægspensionsordningen vil indebære, må antages at formindske befolkningens incitament til at foretage en alderdomsopsparring. Ifølge socialforskningsinstituttets publikation »Den private alderdomssikring«, der blev udsendt i 1965, spiller hensynet til alderdomssikringen en vigtig - men dog ingenlunde dominerende — rolle som *opsparingsmotiv* for befolkningen mellem 21 og 61 år.

For de *selvstændige erhvervsdrivende* må opsparring med henblik på finansiering af investeringer i egen virksomhed antages at være et dominerende opsparingsmotiv. Den forbedrede alderdomssikring, der vil opnås gennem den almindelige tillægspensionsordning, vil antagelig derfor kun øve en begrænset indflydelse på disse grupperes tilskyndelse til at foretage en opsparring, og opsparingsvirkningen af en eventuel nedgang i præmiebetalingen til livs- og pensionsforsikringer vil derfor sandsynligvis i vidt omfang blive opvejet af en øget opsparring til finansiering af egne investeringer. Det må her tages i betragtning, at der inden for mange erhvervsområder i kraft af den tekniske og økonomiske udvikling er en tendens til, at kapitalkravene for virksomhederne er voksende.

For *lønmodtagerne* kan forholdene derimod tænkes at ligge anderledes. Statistisk Departements undersøgelse »Opsparring i lønmodtagerhusstande 1955« (København 1960) viser, at betalingen af livs- og pensionsforsikringspræmi-

er i 1955 svarede til ca. halvdelen af lønmodtagernes nettoopsparing (ekskl. de udbetalte sparebeviser) i dette år. Som det var at vente, var forsikringsopsparingen af relativt største betydning for funktionærgrupperne, medens præmiebetalingen på livsforsikringer for landbrugets medhjælpere kun udgjorde ca. 25 pct. af nettoopsparingen. En tilsvarende undersøgelse er endnu ikke foretaget på grundlag af den i 1963 gennemførte forbrugsundersøgelse. Da lønmodtagernes andel af den samlede opsparing synes at være steget med ca. 50 pct. fra 1955 til 1963, medens *den samlede forsikringsopsparing* har udgjort en svagt faldende andel af den samlede opsparing, må det antages, at forsikringsopsparingen relative betydning for lønmodtagernes opsparing er noget mindre i dag end for 10 år siden.

De svenske erfaringer synes at tyde på, at indførelsen af tillægspensionsordningen har haft en mærkbar negativ indflydelse på den private forsikringsopsparing, men i kraft af tillægspensionsordningen er den samlede forsikringsopsparing steget kraftigt, ligesom den personlige opsparing i kraft af en stigning i andre former for opsparing end den private forsikringsopsparing er steget lidt stærkere end indkomsterne. Såfremt man ønsker at undgå en stærk reduktion i den private forsikringsopsparing som resultat af indførelsen af tillægspensionsordningen, vil dette antagelig bl.a. kunne opnås, såfremt der i de første år under tillægspensionsordningen kun udbetales tillægspensioner af en begrænset størrelse. Der er endvidere grund til at antage, at fastsættelsen af maksimumsgrænsen for bidragsbetalingen til tillægspensionsordningen vil have stor betydning for de private livs- og pensionsforsikringssekskabers muligheder for at opbygge et supplerende marked for tegning af livs- og pensionsforsikringer.

4. På længere sigt, hvor udbetalingen af tillægspensioner får større betydning, vil tillægspensionsordningen indebære en vis *omfordeling af indkomst* fra erhvervsaktive til pensionister, hvad der normalt vil være ensbetydende med en omfordeling af indtægt fra personer med en højere gennemsnitsindtægt til personer med en lavere gennemsnitsindtægt. En sådan omfordeling af indkomst antages i almindelighed at påvirke opsparingskvoten i nedadgående retning. Efterhånden som de ældres økonomiske stilling i kraft af tillægspensionsordningen forbedres, er der imidlertid mulighed for, at deres

opsparingskvote vil vokse, og da deres forsørgerforpligtelser typisk vil være væsentligt mindre end de erhvervsaktives forsørgerforpligtelser, er det tænkeligt, at selve indkomstomfordelingen til fordel for de ældre generationer kun i ret begrænset omfang vil påvirke den samlede personlige opsparingstilbøjelighed. Det må i denne forbindelse tages i betragtning, at særlig de yngre årgange af folkepensionister, d.v.s. generationerne mellem 67 og 75 år, ud over pensionsindtægten ofte har indtægter fra lønnet arbejde eller selvstændig erhvervsvirksomhed. De ældres økonomiske forhold er belyst i socialforskningsinstitutets publikation »De ældres levevilkår«, der blev udsendt i 1965. I det omfang, tillægspensionsordningen indebærer en begrænsning af de selvstændige erhvervsdrivendes andel af de personlige indkomster, må omfordelingen af indkomst til fordel for de ældre antages at have en vis formindskende virkning på den personlige opsparing.

5. Som to specielle danske problemer, der har betydning for en bedømmelse af en almindelig tillægspensionsordnings betydning for opsparingen, skal nævnes forholdene omkring den fond, der er opsamlet af *Arbejdsmarkedets Tillægspension*, og den opsparing, der finder sted ved indbetaling i henhold til indekskontrakter. Såfremt betalingen af bidrag til Arbejdsmarkedets Tillægspension ophører pr. 31. marts 1970, kan det anslås, at Arbejdsmarkedets Tillægspensionsaktiver - under forudsætning af, at de nuværende indbetalingsbestemmelser opretholdes uændret indtil da - vil udgøre ca. 2,3 mia. kr. Hvis man vælger at gennemføre en udlodning af denne fond til pensioner over en længere årrække, vil disponeringen over den samlede fond kun få en ret begrænset indflydelse på den samlede opsparing.

Såfremt adgangen til at tegne *indekskontrakter* standses på det tidspunkt, hvor bidragsbetalingen til den almindelige tillægspension indledes, må det antages, at indbetalingen af bidrag på indeksskonti i en vis periode efter standningen af nytegningen af indekskontrakter vil overstige værdien af udbetalingerne med tillæg af statens indeksstillæg. De første indekskontrakter vil komme til udbetaling i 1972, men i de første år efter 1972 vil antallet af 67-årige indekskontraktindehavere være forholdsvis begrænset. Virkningen på opsparingen af en eventuel standsning af adgangen til at tegne indekskontrakter lader sig ikke bedømme på nuvæ-

rende tidspunkt, idet den bl.a. vil afhænge af den årlige nettotilgang i de kommende år og af prisudviklingen, der er bestemmende både for indbetalingsforpligtelsen og for størrelsen af statens indekstillaeg. En standsning af adgangen til at tegne indekstraktater må antages at virke i retning af en formindskelse af den private opsparing, men virkningerne af en afvikling af indekstraktatordningen vil imidlertid fordele sig over et langt tidsrum, således at virkningen på den samlede opsparing i det enkelte år må antages at være af forholdsvis begrænset størrelsesorden.

6. Sammenfattende kan det siges, at tillægspensionsordningen vil have en vis negativ indflydelse på den øvrige private opsparing. Denne virkning kommer bl.a. frem i relation til livs- og pensionsforsikringselskaberne samt pensionskasserne, hvis relative betydning for opsparingen antagelig vil formindskes. Den eventuelle afvikling af den af Arbejdsmarkedets Tillægspension opsamlede fond kan ligeledes blive en faktor, der virker formindskende på opsparingen. Virkningen på den samlede private opsparing vil imidlertid først og fremmest afhænge af den udvikling i relationerne mellem løn- og virksomhedsindtægt, der vil ske som resultat af indbetalingerne til tillægspensionsfonden. Såfremt der ikke sker en mærkbar forskydning af indkomstrektionerne mellem lønmodtagere og andre erhvervsaktive befolkningsgrupper, må det antages, at den samlede private opsparing med tillæg af fondsopsamlingen i tillægspensionsfonden beregnet som andel af nationalindkomsten vil blive forøget gennem indførelsen af en almindelig tillægspensionsordning efter svensk mønster. Som erfaringerne fra Sverige i årene fra 1960 til 1964 synes at vise, kan en eventuel forskydning af indkomstrektionerne mellem selvstændige erhvervsdrivende og lønmodtagere, der kan tænkes at fremkomme i tilslutning til indførelsen af en almindelig tillægspensionsordning, bevirke, at en væsentlig del af fondsopsamlingen i tillægspensionsfonden modsvares af en nedgang i virksomhedernes opsparing.

F. Virkningerne på kapitalmarkedsforholdene.

1. I kapitel XII om fondsforvaltningen har man drøftet en række af de problemer, der knytter sig til opbygningen af en betydelig tillægspensionsfond efter svensk mønster. I det efterfølgende har man indledningsvis set bort fra til-

lægspensionsfondens eventuelle placering af midler i aktier og fast ejendom og regnet med, at fonden ligesom den svenske tillægspensionsfond - bortset fra en mindre del ydet i form af arbejdsgiverlån m.v. - udelukkende vil placere sine midler i fast forrentede langfristede obligationer m.v.

Såfremt en dansk tillægspensionsfond i 1965 havde placeret 90 pct. af sine midler i obligationer, ville dette med udgangspunkt i den i afsnit E opstillede forudsætning om fondsopsamlingens relative størrelse være ensbetydende med, at fonden i 1965 ville have købt obligationer for 2 mia. kr. Et køb af denne størrelse ville svare til ca. 40 pct. af markedsværdien af nettotilgangen af obligationer i 1965, medens den svenske tillægspensionsfond i 1965 ved at købe obligationer og »förlagsbevis« for 2,1 mia. sv. kr. købte ca. 60 pct. af nettotilgangen af denne type værdipapirer i Sverige.

2. Selv med et stort og aktivt obligationsmarked som det danske vil en *tillægspensionsfond* af samme relative størrelse i forhold til indkomsterne som i Sverige i løbet af få år komme til at indtage en dominerende stilling på kapitalmarkedet. Da det af hensyn til fleksibiliteten på obligationsmarkedet kan være ønskeligt at undgå, at Nationalbanken og tillægspensionsfonden bliver helt dominerende på markedet, vil det være en fordel, hvis der til enhver tid findes et aktivt obligationsmarked uden for tillægspensionsfonden. Såfremt udviklingen i årene efter 1970 bliver præget af en fortsat økonomisk ekspansion, skulle der være udsigt til, at udbudet af nye obligationer kan blive væsentligt større end tillægspensionsfondens køb, og obligationsmarkedet vil i så fald fortsat kunne være et marked præget af mange købere og mange sælgere.

3. Ved *placeringen af sine midler* vil det være naturligt, at *tillægspensionsfonden* søger at dække finansieringsbehovet over et bredt investeringsområde. Opbygningen af en tillægspensionsfond, hvis midler overvejende placeres i obligationer, må antages at skabe lettere finansieringsforhold på investeringsområder som boligbyggeri, landbrug, kommunale investeringer og investeringer foretaget af koncessionerede selskaber, idet lånefinansieringen på disse områder normalt overvejende har haft karakter af fast forrentede langfristede lån.

Indførelsen af tillægspensionsordningen kan derimod - måske ikke mindst hvis den for lønmodtagernes vedkommende baseres på betaling af arbejdsgiverbidrag - eventuelt skabe et forøget finansieringsbehov for byerhvervene, idet erhvervsvirksomhedernes muligheder for selv at finansiere deres investeringer muligvis vil blive formindsket i kraft af indbetalingerne til tillægspensionsfonden. For at give erhvervslivet mulighed for at drage fordel af et mere aktivt kapitalmarked kan der - ikke mindst med sigte på at lette de mindre virksomheders finansieringsproblemer - tænkes at blive behov for en udbygning af de eksisterende erhvervsmæssige finansieringsinstitutioner eller eventuelt for etablering af nye finansieringsinstitutioner, ligesom en øget anvendelse af obligationslån ud-

stedt i de store erhvervsvirksomheders eget navn kan blive aktuel.

Såfremt tillægspensionsfonden - ligesom Arbejdsmarkedets Tillægspension, men i modsætning til den svenske tillægspensionsfond - får adgang til at købe *aktier*, kan der også ad denne vej tilføres byernes erhvervsvirksomheder kapital. Da det danske aktiemarked er af meget begrænset størrelse, vil fonden selv ved at placere en mindre del af sine aktiver i aktier kunne få en dominerende stilling som aktiekøber. Da mange aktieselskaber foretrækker at dække deres kapitalbehov ved optagelse af lån frem for ved udvidelse af aktiekapitalen, er det tvivlsomt, om tillægspensionsfondens eventuelle aktiekøb vil fremkalde en væsentlig forøgelse i udbudet af nyt aktiemateriale.

Socialministeriets skrivelse af 21. januar 1964.

I henhold til § 5 i lov nr. 69 af 13. marts 1963 om forlængelse af kollektive overenskomster nedsatte regeringen i april samme år et udvalg sammensat på den i loven angivne måde, der fik til opgave - bl. a. på baggrund af de af hovedorganisationernes efterlønsudvalg tilvejebragte oplysninger samt de i udlandet, herunder især Norge og Sverige, gennemførte tillægspensionsordninger - at udarbejde forslag til en tillægspensionsordning så vidt muligt omfattende hele arbejdsmarkedet og baseret på indbetalinger fra arbejdsgivere og lønmodtagere. Udvalget skulle afgive indstilling senest 1. december 1963.

Det af udvalget forberedte forslag til lov om arbejdsmarkedets tillægspension, der med enkelte redaktionelle ændringer af arbejdsministeren blev forelagt folketinget i dets møde den 12. december 1963, omfatter den langt overvejende del af landets lønmodtagere. Forslaget hviler på et ugentligt bidrag på 5,40 kr., hvoraf arbejdsgiveren betaler $\frac{2}{3}$ og lønmodtageren $\frac{1}{3}$, og i konsekvens heraf ydes tillægspensionen med et ensartet beløb ved pensionsalderens indtræden alene afhængig af lønmodtagerens anciennitet som medlem af ordningen. Forslaget omfatter kun alderspension.

Gennemførelsen af det forelagte lovforslag vil være en vigtig social landvinding. Det er imidlertid regeringens opfattelse, at det må undersøges, på hvilken måde folkepensionen og den foreslåede tillægspensionsordning vil kunne indpasses i en videregående ordning, der omfatter hele befolkningen.

Regeringen har derfor besluttet at nedsætte et udvalg, som skal have til opgave at belyse virkningerne af og udarbejde forslag om en tillægspensionsordning med de samme væsentlige træk som den svenske tillægspensionsordning, tilpasset den danske folkepension og det danske skattesystem, og således at både lønmodtagere

og selvstændige erhvervsdrivende kan omfattes af ordningen.

For så vidt angår virkningerne skal udvalget belyse de almindelige samfundsøkonomiske konsekvenser af ordningen, herunder navnlig af den forudsatte fondsdannelse samt tillige de fordelingspolitiske og beskatningsmæssige virkninger af ordningen.

Under overvejelserne om forslag til en sådan videregående tillægspensionsordning kan udvalget lægge til grund, at den almindelige tillægspensionsordning skal udgøre en overbygning på folkepensionen, og at pensionsordningen foruden alderspension i hvert fald skal omfatte enkepension. Udvalget skal endvidere overveje, på hvilken måde en sådan ordning kan værdisikres. I forbindelse med folkepensionen bør den almindelige tillægspension, når ordningen er fuldt udbygget, sikre dem, der beskæftiges i erhvervslivet, en værdisikret pension sigtende mod 60 pct. af den enkeltes erhvervsindtægt over en vis årrække og inden for visse grænser, jfr. den svenske ordning. Under udvalgets overvejelser skal det endvidere forudsættes, at tillægspensionsordningen kan hvile i sig selv ved et kombineret præmiereserve- og fordelings-system og uden tilskud fra det offentlige.

For så vidt angår tilpasningen af den foreslåede tillægspension for arbejdsmarkedet til en sådan videregående tillægspensionsordning må udvalget overveje, om og under hvilke nærmere vilkår det vil være hensigtsmæssigt at søge den foreslåede tillægspension for arbejdsmarkedet udvidet til - eventuelt i en kortere eller længere overgangstid - at dække selvstændige erhvervsdrivende med ydelser svarende til dem, der indeholdes i lovforslaget om arbejdsmarkedets tillægspension og finansieret uden tilskud fra det offentlige. Lovforslag må i givet fald udarbejdes herom.

Det bemærkes, at det sæt af problemer, der

knytter sig til tjenestemændenes og dermed ligestilledes adgang til almindelig tillægspension, ikke ønskes behandlet af udvalget, men vil blive taget op til særskilt behandling. Det forudsættes i øvrigt, at udvalget holder sig i forbindelse med det udvalg, som finansministeren har nedsat den 18. juni 1963, og som har til opgave at belyse de problemer, som gennemførelsen af fuld folkepension vil rejse for stats-tjenestemændene m. v.

Det er fundet hensigtsmæssigt, at et snævert udvalg beskæftiger sig med den ovenfor stillede opgave. Professor, dr. polit. Erik Hoffmeyer og rådsformand P. Ørding, Forsikringsrådet, er anmodet om at indtræde i udvalget som medlemmer. Udvalget kommer i øvrigt til at bestå af

2 repræsentanter for socialministeriet og finansministeriet samt af 1 repræsentant for arbejdsministeriet, handelsministeriet, indenrigsministeriet og økonomiministeriet. Det er endvidere hensigten til sin tid at anmode formanden for Arbejdsmarkedets Tillægspension om at tiltræde udvalget. Yderligere er professor, dr. phil. E. Sparre Andersen anmodet om at yde udvalget bistand.

Det forudsættes, at de af tillægspensionsordningen berørte hovedorganisationer og erhvervsorganisationer får lejlighed til at gøre deres synspunkter gældende under udvalgets arbejde.

Udvalget vil få fornøden sekretariatsbistand og bemyndiges til at tilkalde særligt sagkyndige i det omfang, det måtte vise sig nødvendigt.

Socialministeriets skrivelse af 3. juni 1965.

I skrivelse af 21. januar 1964 om udvalgets nedsættelse fik udvalget til opgave at belyse virkningerne af og at udarbejde forslag til en tillægspensionsordning med de samme væsentlige træk som den svenske tillægspensionsordning. I skrивelsen er det bl. a. udtalt, at udvalget skal lægge til grund, at den almindelige tillægspensionsordning skal udgøre en overbygning på folkepensionen.

Siden da har det norske sosialdepartement i en indstilling til Stortinget, Stortingsmelding nr. 75 af 17. april 1964 »Om folkepension«, gjort rede for de hovedprincipper, som efter sosialdepartementets opfattelse bør lægges til grund for en folkepensionsordning med ydelser gradueret efter arbejdsindtægt. Ordningen skal

tillige omfatte grunntrygdene - der svarer til folke-, invalide- og enkepension her i landet — og der skal gælde en fælles finansieringsordning for grundpension og tillægspension. Efter de foreliggende oplysninger forventes det, at stortingsbehandlingen af principforslaget er afsluttet inden sommerferien i år, og at lovfor-slag kan fremsættes til efteråret og derefter behandles i Stortinget.

I denne anledning skal man anmode udvalget om at inddrage under sine overvejelser om den kommende tillægspensionsordning her i landet ikke blot den gældende svenske ordning, men også de synspunkter, der ligger til grund for den kommende norske ordning.

Kaj Bundvad (sign.)

E. Arntzen (sign.)

Pensionsordninger for tjenestemænd og andre ansatte.

A. Tjenestemandspensioner.

I det følgende redegøres for statstjenestemændenes pensionsret, der senest er fastlagt i lov nr. 154 af 7. juni 1958 om lønninger og pensioner m. v. til statens tjenestemænd. Pensionsreglerne for statstjenestemænd gælder også for tjenestemænd i folkeskolen og folkekirken. Lignende regler gælder for kommunalt ansatte tjenestemænd.

Pensionssikringen efter tjenestemandsløven omfatter tjenestemanden selv, hans enke og efterladte mindreårige børn. Endvidere kan fraskilte hustruer på visse betingelser bevare retten til at få tillagt enkepension efter tjenestemanden.

Egenpension opnås, når afgang fra tjenestemandsstillingen finder sted på grund af alder, svagelighed eller anden tjenestemanden utilregnelig årsag. En tjenestemand er således berettiget til afskedigelse med pension, når han er fyldt 67 år, og er forpligtet til at søge sin afsked fra udgangen af den måned, hvori han fylder 70 år. For visse tjenestemandsstillinger gælder dog lavere aldersgrænser. Svageligheds-pension opnås, når tjenestemanden afskediges, fordi han på grund af svigtende helbred er ude af stand til at bestride tjenesten.

Hustruens ret til *enkepension* kan betragtes som afledet af mandens pensionsmæssige stilling. Adgangen til enkepension er således betinget af, at manden ved dødsfaldet enten oppebar pension eller var i tjenesten og havde erhvervet pensionsalder til opnåelse af ordinær egenpension. Det er endvidere en betingelse, at ægteskabet ikke er indgået efter mandens 60. år eller på hans dødsleje, eller efter at han var afskediget med pension.

En tjenestemandsenke er afskåret fra at få udbetalt enkepension, såfremt hun selv oppebærer løn som tjenestemand eller egen tjenestemandspension. En enke, som er tjenestemand,

kan dog til enhver tid vælge at oppebære enkepension imod at opgive sin tjenestemandsstilling uden egenpension.

En tjenestemandens hustru, hvis ægteskab ophæves ved skilsmisse, kan bevare retten til enkepension, såfremt ægteskabet har bestået i mindst 5 år. Det er dog en forudsætning, at der ved skilsmissen er fastslået underholdspligt for manden, og at skilsmissebevillingen eller dommen indeholder en udtrykkelig bemærkning om hustruens ret til enkepension. Såfremt der ved tjenestemandens død efterlades enke og fraskilt hustru, der begge er berettiget til enkepension, eller eventuelt flere pensionsberettigede, fraskilte hustruer, deles enkepensionen mellem de berettigede efter forholdet mellem det antal år, hver af dem har været gift med tjenestemanden.

Reglerne om *børnepension* angår mindreårige børn, over for hvilke tjenestemanden har forsørgelsespligt i forhold til det offentlige.

Børnepension ydes oftest i form af et tillæg til egenpension eller enkepension. Undertiden ydes pensionen som en selvstændig pensionsydelse, f.eks. til forældreløse børn.

Bortset fra børnepensioner opgøres tjenestemandspensionens *størrelse* individuelt på grundlag af den enkelte tjenestemand's lønningsindtægt på afgangstidspunktet og i forhold til den erhvervede pensionsalder.

Den lønningsindtægt, som kommer i betragtning ved pensionsberegning, er lig med tjenestemandens sidst opnåede løn (uden dyrtids- og overenskomstillæg) inden for den lønningsklasse, hvortil vedkommende tjenestemandsstilling er henført, forhøjet med eventuelle pensionsgivende, personlige tillæg, men uden hensyn til ferietillæg, stedtillæg, bestillingstillæg og biindtægter. Ved pensionsopgørelsen indgår imidlertid kun en mindre del - for egenpensioner 4.000 kr. og for enkepensioner 6.000 kr. — af denne lønningsindtægt fuldt ud i beregningsgrundlaget. Af den overskydende del medreg-

nes efter en aftrappet skala fra 95 pct. til 70 pct. — og for enkepensioners vedkommende fra 95 pct. til 55 pct. - således at de dele af lønningsindtægten, der medtages, er af aftagende størrelse, jo højere lønningsindtægten er.

Af den således opgjorte pensionsindtægt beregnes pensionen herefter som en procentdel, hvis størrelse er bestemt af tjenestemandens opnåede pensionsalder, hvorved forstås det tidsrum, i hvilket den pågældende har været fastansat i pensionsberettigende tjenestemandsstilling i 5 år efter sit fyldte 30. år. Pensionsalder indtjenes således tidligst fra det fyldte 35. år og kan ikke forøges ved tjeneste ud over det tidspunkt, ved hvilket tjenestemanden er pligtig at søge sin afsked. For egenpension udgør pensionsprocenten fra 50 pct. ved en pensionsalder under 10 år og indtil 75 pct. ved højeste pensionsalder, medens pensionsprocenten til beregning af enkepension varierer efter pensionsalderen fra 35 pct. (ved en pensionsalder under 7 år) til 56 pct. Pensionsberegningssystemet er udformet på den måde, at der til opnåelse af højeste pension udkræves en pensionsalder på 32 år, således at højeste pension efter de almindelige regler tidligst kan opnås samtidig med, at retten til at søge afsked med alderspension indtræder ved tjenestemandens fyldte 67. år. For enkepensionister er adgangen til at opnå højeste enkepension betinget af mindst 25 års

ægteskab, og også anvendelsen af de højere pensionsprocenter, som svarer til en pensionsalder på 20 år og derover, er betinget af, at ægteskabet har haft en vis længere varighed.

De pensionsbeløb, der fremkommer ved beregning i overensstemmelse med de oven for nævnte regler, er undergivet dyrtids- og overenskomstregulering efter samme sæt af regler, som ifølge lønningslovens kapitel 5 finder anvendelse for tjenestemandsløn.

Tjenestemandspensionens størrelse er afpasset under hensyn til, at den kan suppleres med folkepensionens mindstebeløb fra det 67. år. Størrelsen af den samlede efterlønssydelse fra det offentlige, som herved vil kunne opnås, er belyst i nedenstående tabel, der for et udsnit af tjenestemandsstillinger viser størrelsen pr. 1. oktober 1966 af højeste egenpension og enkepension, suppleret med folkepensionens mindstebeløb, samt størrelsesforholdet mellem den samlede efterlønssydelse og de samtidig gældende lønninger (inkl. stedtillæg efter højeste sats) på sluttrinnet i vedkommende lønningsklasse. Til illustration har man valgt at belyse forholdene for pensionister fra tjenestemandsstillinger i 3. lkl. (portører og postbude), 7. lkl. (håndværkere), 9. lkl. (assistenter), 15. lkl. (overassistenter), 21. lkl. (overkontrollører), 24. lkl. (ekspeditionssekretærer), 26. lkl. (kontorchefer) og 29. lkl. (departementschefer).

Størrelsesforholdet mellem tjenestemandsløn og tjenestemandspension samt enkepension med tillæg af folkepensionens mindstebeløb pr. 1/10 1966.

Lønnings- klasse	Slutløn 1.-10.-1966	Højeste egenpension + folkepension efter satsen for ægtepar 1.980 kr.		Højeste egenpension + folkepension efter satsen for enlige 1.320 kr.		Højeste enkepension + folkepension efter satsen for enlige 1.320 kr.	
		kr.	pct. af løn	kr.	pct. af løn	kr.	pct. af løn
3.	25.875	19.353	75	18.693	72	15.159	59
7.	27.403	20.116	73	19.456	71	15.767	58
9.	28.859	21.010	73	20.350	71	16.514	57
15.	34.928	23.384	68	22.724	66	19.236	55
21.	46.352	29.267	63	28.607	62	21.690	47
24.	52.278	33.221	63	32.461	62	24.753	47
26.	60.975	38.592	63	37.932	62	26.966	44
29.	81.752	47.951	59	47.291	58	33.099	40

Efter den i 1965 gennemførte lovændring har tjenestemændene adgang til tillægspension fra Arbejdsmarkedets Tillægspension på linie med andre lønmodtagere. For den kreds af tjenestemænd, der er indtrådt ved ordningens start, vil tillægspensionerne andrage 600 kr. årlig ved 1 års anciennitet og f.eks. 696 kr. årlig

ved 5 års anciennitet og 960 kr. årlig ved 10 års anciennitet. Når disse pensioner medregnes, vil det betyde, at pensionsprocenterne for tjenestemænd vil udvise en større spredning end angivet i tabellen. Med en tillægspension på 600 kr. årlig vil de pensionsprocenter, der svarer til kolonne 3, således variere mellem 77 og 59.

De til kolonne 5 svarende procenter vil variere mellem 75 og 59. Med en tillægspension på 960 kr. årlig vil procenterne svarende til kolonne 3 variere mellem 78 og 60, og svarende til kolonne 5 mellem 75 og 59. Adgangen til enkepension fra Arbejdsmarkedets Tillægspension vil først blive aktuel i 1974, da det kræves, at den afdøde havde mindst 10 års anciennitet. Enkepensionen udgør halvdelen af mandens egenpension og ved en enkepension på 480 kr. årlig — svarende til ovennævnte egenpension på 960 kr. årlig ved 10 års anciennitet - vil procenterne i kolonne 7 variere mellem 61 og 41.

Antallet af statstjenestemænd og aspiranter udgør ca. 64.000. Hertil kommer de ved folkeskolen og folkekirken ansatte tjenestemænd og aspiranter, der udgør i alt ca. 32.000. Antallet af kommunalt ansatte tjenestemænd kendes ikke nøjagtigt, men udgør formentlig 30-35.000 personer.

B. Andre pensionsordninger for offentligt ansatte.

Foruden de egentlige tjenestemandspensionsordninger findes der for de under det offentlige ansatte andre aflønningsformer, der indeholder en pensionsordning. De vigtigste af disse skal nævnes i det følgende:

1. *Fastansatte arbejdere og håndværkere ved statsbanerne*, i alt ca. 2.800 personer, er undergivet alle i loven om lønninger og pensioner m.v. til statens tjenestemænd (lønningsloven) fastsatte almindelige bestemmelser med undtagelse af lønningsbestemmelserne, ligesom de er undergivet de for tjenestemænd gældende pensionsbestemmelser.

De pågældende har således tjenstemandsrettigheder, herunder pensionsret, men uagtet at deres lønning ikke - således som for tjenestemænd — er fastsat til en fast årlig sum, men beregnes ugentlig, daglig, pr. time efter akkord, er de i følge lønningsloven i pensionsmæssig henseende henført til 3. og 7. lønningsklasse.

2. *Civile funktionærer, håndværkere og arbejdere ved hæren og søværnet samt visse militære befalingsmænd* er omfattet af pensionsordningen i civilarbejderloven (lov nr. 157 af 7. juni 1958).

Dette personale, i alt ca. 10.000 personer i hæren, søværnet og flyvevåbnet samt ved forsvarets forskellige institutioner og virksomheder,

er enten antaget med tjenstemandslignende løn eller med tarifløn i henhold til arbejderoverenskomsterne.

Pensionsordningen indebærer, at de af loven omfattede personer, når de ved afskedigelsen har tilbagelagt mindst 15 tjenesteår i staten efter det fyldte 20. år, uanset om beskæftigelsen i perioder måtte have været afbrudt, er berettiget til pension efter de for tjenestemænd gældende regler med nærmere fastsatte afvigelser, herunder at grundpensionen fastsættes til et beløb, der er 10 pct. lavere end det beløb, der ydes tjenestemænd i tilsvarende stillinger.

Undtaget fra ordningen er et fåtal personer, der i henhold til overenskomst eller aftale er berettiget til pension m.v., hvortil staten har ydet tilskud som bidrag til pensionskasse, forsikring, opsparing eller lignende.

3. *Ansatte ved statsinstitutioner med særlig status og statsunderstøttede virksomheder.*

Denne gruppe af medarbejdere, der, når de bliver pensionerede, har pensionsret som tjenestemænd, omfatter personalet ved institutioner inden for børneforsorgen og særforsoeren, Finseminstitutet, Det danske Hedeselskab, Danmarks Radio, Det kgl. Teater, handels- og tekniske skoler m.fl.

Ved disse institutioner er ansat et ret stort antal personer, i alt ca. 15.000.

Pensionsordningerne bygger på statsunderstøttede pensionskasser og fonds, der oprindeligt oprettedes som private pensionskasser af det pågældende personale, men som i tidens løb har udviklet sig til kasser med pensionsordninger, der svarer til den for statstjenestemænd gældende pensionsordning.

4. Størstedelen af det i øvrigt i staten ansatte personale er *overenskomstlønnede* kontorfunktionærer, faglærte og ufaglærte arbejdere og deltids- eller sæsonbeskæftigede arbejdere (i alt ca. 65.000).

De pågældende har efter hidtidig praksis haft adgang til understøttelse af statskassen ved afsked efter mindst 15 års tjeneste efter det 30. år, når afskedigelsen skyldes alder - 70 år - eller svagelighed. For flertallets vedkommende har understøttelsen været ydet som supplement til indtægtsreguleret invalide- eller folkepension, medens ansatte i overordnet stilling ved særskilt bevilling for det enkelte tilfælde har kunnet opnå en pensionslignende understøttelse, der i forbindelse med folkepension højst har

kunnet udgøre $\frac{2}{3}$ af tjenestemandspension + folkepension for tjenestemænd i tilsvarende stilling.

En mindre personalegruppe, bl.a. læger, civilingeniører, teknikumingeniører, arkitekter, magistre (cand. mag.er), jurister, økonomer, konstruktører, tekniske tegnere, maskinmestre, styrmænd, dyrlæger, farmaceuter, fysioterapeuter og sygeplejersker, i alt ca. 9.000 personer, er ligeledes ansat på overenskomstmæssige vilkår.

Gruppen adskiller sig fra den foran omtalte derved, at staten efter overenskomsten har forpligtet sig til at yde tilskud til en pensionsforsikring eller en pensionskasse, hvilket svarer til det uden for staten almindeligt gældende for denne personalegruppe. Statens bidrag udgør højst 10 pct. af lønnen og de ansattes eget bidrag 4–6 pct. Det er i overenskomsterne fastsat, at der ikke ud over de ordinære statsbidrag ydes tilskud til de pågældendes pensionering eller understøttelse.

5. Svarende til den foran for statsbanerne beskrevne ordning er der i *Københavns kommune ca. 3.000 varigt beskæftigede arbejdere og håndværkere*, der har været ansat senest fra det 35. år, og som er berettiget til pension som tilsvarende tjenestemænd i 5. og 10. lønningsklasse. De således ansatte betaler bidrag af samme størrelse som de tilsvarende tjenestemænd.

6. For størstedelen af *det i øvrigt i kommunerne ansatte personale*, bortset fra kommunale tjenestemænd, jfr. foran under A, gælder der ingen generelle pensions- eller efterlønsordninger. Dette personale omfatter hovedsagelig overenskomstmæssigt aflønnede handels- og kontorfunktionærer, arbejds-mænd, smede og maskinarbejdere, gartnere og gartnerimedhjælper og kedel- og maskinpassere, hvis lønninger er fastsat på grundlag af lønniveauet i det private erhvervsliv.

Der findes dog i de fleste kommuner for sådant personale, hvis beskæftigelse hos kommunen har været af en vis varighed, en eller anden understøttelsesordning, normalt i form af en supplementsydelse til folkepensionen. Eksempelvis kan nævnes, at Københavns kommune yder alle, der ikke i forvejen har en pensionsret, og som har gjort tjeneste i kommunen mindst 15 år efter det fyldte 30. år en sådan understøttelse. Denne understøttelse, der dyrtidsreguleres, andrager for tiden 1.200 kr. årligt for personer

med 15 års tjeneste og 2.000 kr. årligt for personer med 30 års tjeneste.

Om antallet af personer, der er omfattet af sådanne ordninger, haves ikke tilgængelige oplysninger, men det er oplyst, at der for tiden i København er ca. 6.000 beskæftigede, der har mulighed for at komme ind under understøttelsesordningen.

7. Ligesom inden for staten findes der inden for kommunerne en persongruppe, bl.a. jurister, cand. polit.er, arkitekter, civilingeniører, teknikumingeniører, konstruktører, tekniske tegnere, læger, sygeplejersker, et mindre antal dyrlæger m.v., der alle er ansat på *overenskomstmæssige vilkår*, hvorefter kommunerne forpligter sig til at yde bidrag til en pensionsforsikring eller en pensionskasse.

Kommunernes bidrag til disse pensionsordninger udgør i overensstemmelse med statens bidrag til den tilsvarende gruppes pensionsordning 10 pct. af lønnen og de ansattes eget bidrag 4–6 pct.

Antallet af de af denne ordning omfattede kommunalt ansatte personer kan anslås til mindst 25.000.

C. Pensionsordninger ved koncessionerede virksomheder.

1. Inden for *koncessionerede virksomheder* så som privatbaner, telefonselskaber, Det danske Luftfartsselskab, Københavns Havnevæsen, De danske Spritfabrikker og De danske Sukkerfabrikker findes der som hovedregel pensionsordninger eller efterlønsordninger. Det er dog ikke alle ansatte, der er omfattet af pensionsordningerne, idet disse normalt kun omfatter de personer, der har en til tjenestemænd svarende status.

Sådan status indehaves oftest af det administrative personale, men der findes også eksempler på, at andet personale har tjenestemandstatus, således inden for telefonselskaberne de ved centraltjenesten ansatte telefonistinder og dele af arbejdsstyrken.

Personale, der har en status svarende til tjenestemænd, er normalt berettiget til alders-, enke- og børnepension.

Pensionen udredes normalt af den koncessionerede virksomhed, eventuelt med tilskud fra det offentlige, og til dækning af pensionsudgifterne betaler tjenestemændene som regel 4 pct. eller 5 pct. af deres lønningsindtægt. Der findes

dog eksempler på, at personer under ordningen, der ikke har fast løn, f.eks. arbejdere i Københavns havn, får pensionsbidraget beregnet i forhold til en bestemt skalaløn.

Pensionen ydes normalt efter samme principper, som er gældende for pensioner til statens tjenestemænd, herunder forholdet til seneste lønindtægt og dyrtidsregulering.

Antallet af personer i denne gruppe kan anslås til ca. 12.000 (heraf ca. 6.700 i telefonselskaberne).

2. For andre ansatte gælder der som regel ingen pensionsordning. Dog findes der også inden for dette område eksempler på efterlønsordninger, der nærmest har karakter af en supplementsunderstøttelse.

Ordningerne, der normalt kræver ansættelse over et længere tidsrum, omfatter normalt ansættelser inden for funktionærområdet.

Ydelserne, der i overensstemmelse med tjenestetidens længde for tiden normalt varierer mellem ca. 1.000 kr. og 2.000 kr. om året, er dyrtidsreguleret, men intervallerne for disse reguleringer er ikke altid de samme som f.eks. gælder for reguleringer af statspensioner.

Oplysninger om pensionsforhold i ikke-kommunale elværker, andelsselskaber og andre tilsvarende virksomheder viser, at der på dette område i næsten alle tilfælde findes pensionsordninger for funktionærer, men ikke for arbejdere.

Elværkernes pensionsordninger, der noget varierende tilvejebringes gennem en pensionskasse eller forsikringsselskab, sigter normalt mod en pension på 60 pct. af slutlønnen, idet det samlede bidrag andrager 12-14 pct. af bruttolønnen. Enkelte elværker har en pensionsordning efter regler svarende til tjenestemænd.

For andelsselskaberne er ordningerne som hovedregel oprettet på forsikringsmæssig basis i form af en pensionsforsikring tegnet i Andels-Pensionsforeningen. Størrelsen af den tilsikrede pension afhænger af størrelsen af de indbetalte pensionsbidrag - normalt i alt 12 pct. af lønnen - og der er således i reglen ikke noget bestemt forhold mellem slutløn og pension.

Såvel andelsselskaber som elværker supplerer i et vist omfang frivilligt pensionen med »dyrtidsregulering« over driften eller af pensionsreguleringsfonds. I visse tilfælde findes der for de ansatte ved siden af pensionsforsikringen en kapitalforsikring.

Antallet af personer i denne gruppe kan an-

slås til godt 8.000, heraf noget over 5.000 i andelsselskaberne.

Pensionsordningerne i andelsselskaberne ligner de private virksomheders pensionsordninger, der omtales i det følgende afsnit.

D. Private pensionsordninger.

Der er i kapitel IV til betænkningen af 1963 om Arbejdsmarkedets Tillægspension samt i Socialforskningsinstituttets publikation nr. 19/1965, Den private alderdomssikring, kapitel 4, afsnit A, gjort rede for de private pensionsordninger.

Selv om der er tale om et særdeles broget billede, er det dog muligt at sammenfatte situationen så meget, at medens det er almindeligt inden for private virksomheder, hvor der findes en pensionsordning, at denne omfatter de højere funktionærer, er det undtagelsen, at de funktionærer, der lønmæssigt er på niveau med arbejderne, er omfattet, og det er meget sjældent, at arbejderne er dækket af en pensionsordning.

I modsætning til, hvad der normalt gælder for tjenestemandspensionerne, forudsætter en egentlig pensionssikring inden for de private virksomheders område, at pensionen hviler på forsikringsmæssig basis, enten i et forsikringsselskab eller gennem en pensionskasse, eller på en kombination af disse to former. Pensionsordningerne kan være oprettet lokalt eller ved kollektiv overenskomst. I begge tilfælde anvendes præmiereservesystemet, og det hvad enten pensionsforsikringen er tilvejebragt gennem et forsikringsselskab eller en pensionskasse, og hvad enten pensionskassen er oprettet for én eller flere virksomheder eller dækker en bestemt kategori af funktionærer, ansat hos mange forskellige arbejdsgivere (som f.eks. Pensionskassen for Værkstedsfunktionærer i Jernindustrien i Danmark).

Det er overvejende almindeligt, at både den pensionsforsikrede og arbejdsgiveren betaler bidrag til pensionsforsikringen, omend der også er eksempler på, at bidraget betales alene af arbejdsgiveren. Bidragene til pensionsordningen er normalt fastsat til en bestemt procentdel af lønnen. Procentsatsen varierer stærkt fra ordning til ordning, men de fleste arbejder dog med procentsatser på i alt 12 pct. eller 15 pct. af bruttolønnen, heraf ofte 4 pct., respektive 5 pct. fra lønmodtageren. Der findes dog også ordninger, hvor satsen er betydeligt højere.

Medens tjenestemandspensionen som nævnt altid er en løbende ydelse, findes der inden for de private virksomheder pensionsordninger, der helt eller delvis er baseret på kapitalforsikringer, d.v.s. at der er sikret den pågældende et vist engangsbeløb ved fratræden fra arbejde. Beslægtet hermed er opsparingsordninger, der enten kan optræde selvstændigt eller udgøre en del af en pensionsordning, f.eks. beregnet for personer, der ved ordningens oprettelse eller ved deres indtræden i pensionsberettiget stilling er i så fremrykket en alder, at en egentlig pensionsforsikring enten ville blive uforholdsmæssig dyr eller give en uforholdsmæssig lille pension.

I hvert fald hvor der er tale om en egentlig pensionsordning, d.v.s. hvilende på forsikringsmæssig basis og med udbetaling af månedlig pension, er alderspensionen den hyppigst forekommende ydelse, ofte kombineret med invalide-, og/eller enke-, og/eller børnepension.

Pensionerne træder normalt i kraft mellem det 65. og 70. år for mænd og noget tidligere for kvinder.

Med hensyn til pensionernes størrelse spænder de private pensionsordninger videre end tjenestemandspensionerne i den forstand, at der inden for deres kreds findes pensioner, som er større end de højeste tjenestemandspensioner, men der findes også, og det er det hyppigst forekommende, pensioner, som i hvert fald for så vidt angår den forsikringsmæssigt dækkede del af pensionen er betydeligt lavere end tjenestemandspension for tilsvarende stillinger.

Denne store spændvidde inden for de private pensionsordninger afspejler til en vis grad den større løndifferentiering, som findes inden for det private erhvervsliv, men skyldes vel også dels, at nogle pensionsordninger fra starten har haft et andet sigte end tjenestemandspensionsordningerne - nemlig blot at yde et supplement til aldersrente eller folkepension - dels den udvikling af lønninger og priser, som har fundet sted, og som har skabt værdifasthedsvanskeligheder for blot lidt ældre pensionsordninger hvilende på et rent præmiereservesystem.

Disse vanskeligheder har man i mange tilfælde søgt at imødegå - og i nogle tilfælde overvundet - dels ved at forhøje bidragene til den forsikringsmæssige pension, dels ved at virksomheden over driften år for år bevilger tillæg til de pensioner, som udbetales til tidligere funktionærer i virksomheden. Derfor giver oplysninger om den del af pensionen, som

alene vedrører den på forsikringsmæssig basis hvilende pension, kun et ufuldstændigt billede af de pensioner (inkl. tillæg), som faktisk udbetales inden for det private erhvervsliv. I de ret hyppigt forekommende tilfælde, hvor der ved pensionsbidragets oprindelige fastsættelse er sigtet mod, at pensionen til sin tid skal udgøre en bestemt procentdel af slutlønnen - f. eks. 60 pct. - er det derfor heller ikke muligt generelt at fastslå, hvorvidt den pension (inkl. eventuelle tillæg), der udbetales, svarer til det oprindelige sigte.

Det af Tillægspensionsudvalget af 1963 i 1963 udarbejdede skøn over antallet af personer i private virksomheder, der er omfattet af pensionsordninger, er søgt å jour-ført på grundlag af de i forsikringsrådets beretning for året 1964 om de statsanerkendte pensionskasser samt på grundlag af nogle i 1965 af forsikringsrådet indhentede oplysninger om antallet af pensionsforsikrede gennem kollektive pensionsforsikringer tegnede i de 5 største forsikringselskaber.

Der findes lidt under 300 godkendte pensionskasser, repræsenterende godt 63.000 tjenstgørende medlemmer. Antallet af pensionsforsikrede i de 5 største forsikringsselskaber, der svarer til ca. 95 pct. af samtlige pensionsforsikringspolicer, udgør ca. 65.000. Det samlede antal pensionsforsikrede i pensionskasser og forsikringsselskaber udgør herefter 128.000. Der kan dog være et mindre antal personer, der som omfattet af begge grupper er »gængangere«.

Antallet af aktuelle egenpensionister i pensionskasserne udgør ca. 8.500, og deres gennemsnitlige pension fra pensionskasserne (ekskl. eventuelle tillæg, der ikke hviler på forsikringsmæssig basis), udgjorde 7.150 kr.

Om antallet af personer, der er pensionsforsikrede i form af kapitalbeløb opsparet i et penge- eller forsikringsinstitut, foreligger der ikke nye oplysninger siden den i 1961 foretagne undersøgelse omfattende de to største livsforsikringsselskaber og de tre største banker, der viste, at sådanne ordninger inden for dette område omfatter i alt godt 32.000 personer. Tallet må antages nu at være højere, formentlig 40.000.

De foran nævnte tal, der udgør i alt 168.000 personer, omfatter pensionsforsikringerne i landet som helhed. I dette tal indgår imidlertid de i de foran under B og C nævnte pensions-

ordninger, der er baseret på pension fra en privat pensionskasse eller gennem tegning i et forsikringselskab. Når der ses bort fra disse,

kan det samlede antal, der er dækket af private virksomheders pensionsordninger, anslås til 125.000-130.000 personer.

Pensionsordningen i Sverige.

Den almindelige, offentlige pensionsordning i Sverige er fastlagt i lov af 25. maj 1962 om allmän försäkring. Loven omfatter grundpensioner, der benævnes folkepensioner, og tillægspensioner. Der redegøres her i korte træk for folkepensionsordningen og noget mere udførligt for tillægspensionsordningen.

A. Folkepensionen.

Folkepensionen omfatter alderspension, invalidepension og familiepension (enke- og børnepension). Endvidere ydes forskellige tillæg, børnetillæg, hustrutillæg, kommunalt boligtillæg og invaliditetstillæg.

1. Alderspension.

Ret til alderspension, der ydes uden indtægtsregulering, foreligger fra og med den måned, hvori pågældende fylder 67 år. Efter begæring kan alderspensionen udbetales tidligere, dog ikke før den måned, hvori pågældende fylder 63 år. Hvis pågældende har ret til både folkepension og tillægspension, er det en betingelse, at begge pensioner begæres udbetalt fra samme tidspunkt. Pensionen nedsættes med 0,6 pct. for hver måned, som er tilbage, indtil pågældende fylder 67 år. Hvis pension er begæret straks fra 63 års alderen, bliver alderspensionen således 71,2 pct. af det normale. Ved udsættelse af begæringen ud over det 67. år, forhøjes pensionen tilsvarende med 0,6 pct. for hver måned. Der tages dog ikke hensyn til udsættelse ud over den måned, hvori pågældende fylder 70 år, og den højeste alderspension udgør derfor 121,6 pct. af normalbeløbet.

Alderspensionens størrelse er ligesom de øvrige folkepensionsyndelser fastsat i procent af basisbeløbet, som udgør 4.000 sv. kr. udtrykt i pengeværdien i 1957. Det er det samme basisbeløb, der anvendes ved tillægspensionsordning.

gen. *Pr. 1. januar 1967 udgør basisbeløbet 5.500 sv. kr.*

Alderspensionen udgør for en enlig og for en gift pensionist, hvis ægtefælle ikke er pensionsberettiget, 90 pct. af basisbeløbet og for hver af to pensionsberettigede ægtefæller 67½ pct. af basisbeløbet. Efter prisniveauet pr. 1. januar 1967 svarer dette til for en enlig 4.950 sv. kr. årlig og for et ægtepar 7.425 sv. kr. årlig. Pensionerne bliver dog først gradvis forhøjet til dette niveau i en overgangstid, som udløber senest i 1968.

Alderspension kan forhøjes med børnetillæg, hustrutillæg og kommunalt boligtillæg, jfr. nærmere nedenfor; disse tillæg kan dog ikke ydes sammen med alderspension, førend pensionisten er fyldt 67 år.

2. Invalidepension og andre ydelser til invaliderede.

a. Invalidepension.

Invalidepension (förtidspension) ydes til en person, hvis arbejdsevne varigt er nedsat med mindst 50 pct. Pensionen ydes tidligst fra 16 års alderen og indtil den måned, hvori pågældende fylder 67 år, hvorefter han overgår til alderspension. Personer, der er begyndt at oppebære alderspension inden 67 års alderen, kan ikke overgå til invalidepension.

Fuld invalidepension, der udgør samme beløb som alderspension ved 67 års alderen, ydes, når arbejdsevnen er nedsat så meget, at der ikke eller næsten ikke resterer nogen del deraf. Hvis arbejdsevnen er nedsat i mindre grad, men alligevel med væsentlig mere end halvdelen, ydes ⅔ invalidepension. Ellers ydes ⅓ invalidepension.

Til invalidepension ydes de samme tillæg som til alderspension.

b. Invaliditetstillæg.

Invaliditetstillæg ydes i forbindelse med invalidepension, hvis pensionisten har behov for personlig bistand eller er blind. Det er en betingelse, at behovet eller blindheden er opstået inden 63 års alderen, men tillægget kan i så fald ydes også efter, at pensionisten er overgået til alderspension. Tillægget ydes endvidere i forbindelse med delvis invalidepension, hvis pensionisten har erhvervsarbejde eller er under uddannelse og på grund af invaliditeten har særlige udgifter i forbindelse hermed, f.eks. til befordring.

Invaliditetstillægget udgør 30 pct. af basisbeløbet, d.v.s. for tiden 1.650 sv. kr. årlig.

c. Invaliditetserstatning.

Invaliditetserstatning udbetales til personer, der ikke oppebærer pension. Erstatningen ydes ved blindhed, der er opstået inden 63 års alderen, og endvidere ved anden betydelig invaliditet, når den pågældende udfører erhvervsarbejde eller er under uddannelse og på grund af invaliditeten har betydelige merudgifter, f.eks. til befordring.

Invaliditetserstatningen udgør ved blindhed 60 pct. og ellers enten 60 pct. eller 30 pct. af basisbeløbet, for tiden 3.300 sv. kr. eller 1.650 sv. kr. årlig, afhængig af behovet og udgifternes størrelse.

Invaliditetserstatning ydes endvidere til handicappede børn i form af et plejebidrag. Bidraget ydes indtil barnets 16. år, og det udgør 60 pct. af basisbeløbet, for tiden 3.300 sv. kr. årlig.

3. Familiepension.

Familiepension består af enkepension og børnepension.

Ret til *enkepension* har en enke, som ved mandens død enten er fyldt 36 år og har været gift med ham i mindst 5 år eller har børn under 16 år i hjemmet. Ophører enken at have børn under 16 år i hjemmet, stilles enken som om, mandens død var indtrådt på dette tidspunkt.

For en enke, som har børn under 16 år i hjemmet eller ved mandens død, jfr. foran, var fyldt 50 år, udgør pensionen samme beløb som alderspensionen for en enlig fra 67 års alderen, efter de foran nævnte satser 4.950 sv. kr. årlig. Hvis enken ved mandens død, jfr. foran, var under 50 år, nedsættes pensionen med $\frac{1}{15}$ for

hvert år, hvormed enkens alder ved mandens død er under 50 år. En enke, der er 36 år ved mandens død og ikke har børn under 16 år i hjemmet, får således $\frac{1}{15}$ af alderspensionen for en enlig. Enkepension ydes uden indtægtsregulering, såfremt manden er død efter 30. juni 1960.

Retten til enkepension ophører ved indgåelse af nyt ægteskab, men retten indtræder påny, hvis ægteskabet opløses inden 5 år. Ved 67 års alderen overgår enken til alderspension.

Børnepension udbetales til børn under 16 år, som har mistet deres far eller mor eller begge forældre.

Børnepensionen udgør for hvert barn 25 pct. af basisbeløbet, for forældreløse børn dog 35 pct. af basisbeløbet, eller for tiden henholdsvis 1.375 sv. kr. årlig og 1.925 sv. kr. årlig.

4. Børnetillæg.

Til alderspension og invalidepension ydes børnetillæg for hvert barn under 16 år. Børnetillæg ydes ikke i forbindelse med enkepension, men i sådanne tilfælde har barnet normalt ret til børnepension. Børnetillæg ydes heller ikke i forbindelse med alderspension, som oppebæres inden 67 års alderen, eller sammen med pension til en gift kvinde.

Børnetillægget udgør 25 pct. af basisbeløbet eller for tiden 1.375 sv. kr. årlig. Hvis barnet har ret til børnepension, udgør børnetillægget dog kun 10 pct. af basisbeløbet, eller for tiden 550 sv. kr. årlig. Hvis invalidepensionen er nedsat til $\frac{2}{3}$ eller $\frac{1}{3}$, nedsættes børnetillægget til samme brøkdel. Børnetillægget er ikke indtægtsreguleret. Hvis den berettigede derimod oppebærer tillægspension, gælder den særlige fradragsregel, at børnetillægget nedsættes med halvdelen af det beløb, hvormed tillægspensionen overstiger det halve basisbeløb.

5. Hustrutillæg og kommunalt boligtillæg.

Reglerne om hustrutillæg og kommunalt boligtillæg (bostadstillæg) findes i en særlig lov af 25. maj 1962.

Hustrutillæg ydes til en gift kvinde, hvis ægtefælle oppebærer folkepension i form af alderspension eller invalidepension. Det er en betingelse, at hustruen er fyldt 60 år og ikke selv oppebærer folkepension, samt at ægteskabet har varet i mindst 5 år. Når særlige grunde foreligger, kan der bevilges hustrutillæg, selv om hustruen endnu ikke er fyldt 60 år, eller ægtefællerne har været gift i mindre end 5 år.

Hustrutillægget udgør forskellen mellem ægteparpension og pensionen til en enlig, idet der regnes med pensionssatserne, når pension begæres af 67-årige. Efter de foran nævnte satser udgør hustrutillægget således 2.475 sv. kr. årlig. Hustrutillægget er indtægtsreguleret sammen med et eventuelt boligtillæg, jfr. nedenfor.

Kommunalt boligtillæg ydes sammen med folkepension i form af alderspension, invalidepension og enkepension. Kommunerne fastsætter selv tillæggets størrelse og de nærmere betingelser for tillægget; de i loven fastsatte regler for tillæggets regulering efter indtægt kan dog ikke fraviges. I de forskellige kommuner ydes tillæggene stort set enten som et generelt tillæg til alle pensionister uden hensyn til pensionistens faktiske boligudgifter, eller i forhold til pensionistens boligudgifter eller ved en mellemform, således at der dels ydes et fast beløb og dels et beløb i forhold til boligudgiften. Satserne for boligtillæg varierer stærkt - fra et par hundrede og op til flere tusinde sv. kr. om året.

Hustrutillæg og kommunalt boligtillæg reguleres efter pensionistens andre indtægter udover folkepensionen. Også eventuel tillægspension medregnes til indtægten. Indtægter udover 1.700 sv. kr. årlig for enlige og 2.400 sv. kr. årlig for ægtepar bevirker fradrag i det samlede tillæg. Fradraget udgør $\frac{1}{3}$ af den overskydende indtægt indtil 2.400 sv. kr. for enlige og 3.400 sv. kr. for ægtepar. Ved indtægter herover fradrages $\frac{2}{3}$ af det overskydende i tillæggene. Fradraget foretages først i boligtillægget og derefter i hustrutillægget.

6. Pensionsansøgning og udbetaling.

Ansøgning om pension skal indgives til og behandles af den almindelige forsikringskasse, som pågældende er indskrevet i. Spørgsmål om de indtægtsregulerede ydelser behandles af et forsikringsnævn, som findes for hver kommune, og som er et organ under forsikringskassen. Pensionerne udbetales månedsvis af Riksförsäkringsverket gennem postvæsenet med maskinelt fremstillede pensionsanvisninger.

7. Udgifterne og finansieringen.

Udgifterne til folkepension afholdes af staten; den enkelte kommune afholder dog selv udgifterne til kommunale boligtillæg.

Til delvis dækning af statens udgifter til folkepension opkræves en *folkepensionsafgift*. Bestemmelserne herom findes i lov af 25. maj

1962. Afgiften betales fra det år, hvori man fylder 18 år, til og med det år, hvori man fylder 66 år. Afgift betales dog ikke for personer, der oppebærer folkepension i form af alderspension eller invalidepension.

Folkepensionsafgiften udgør 4 pct. af den del af indkomsten, hvoraf statsskatten beregnes. Afgiften opkræves dog højst med 1.200 sv. kr. årlig.

B. Tillægspensionen.

1. Grundlaget for retten til tillægspension.

a. Den pensionsgivende indtægt.

Retten til pension er baseret på arbejdsindtægten, idet den pensionsgivende indtægt beregnes hvert år på grundlag af den årlige indtægt ved ansættelsesforhold, d.v.s. den årlige lønindtægt og den årlige indtægt ved selvstændigt erhvervsarbejde.

Til *lønindtægt* henregnes kontant løn, herunder provision, tantieme, løn under sygdom, løn i ferie og overarbejdsbetaling samt pensionsbidrag, som fradrages i pågældendes løn (derimod ikke arbejdsgiverbidrag til pension). Endvidere medregnes naturalier i form af kost eller logi, men ikke andre naturalydelser. For at forenkle beregningen skal udgifter, som lønmodtageren har haft i forbindelse med sin ansættelse, kun trækkes fra, hvis de - efter fradrag af eventuelt tilskud fra arbejdsgiveren - overstiger 500 kr. årlig. Hvis lønnen fra en og samme arbejdsgiver udgør mindre end 300 kr. på et år, betragtes den som indtægt af erhvervsarbejde, og arbejdsgiveren er fritaget for at svare bidrag. Denne særrregel skyldes, at man har fundet det upraktisk at påligne arbejdsgiverbidrag, når det drejer sig om sådanne små lønudgifter, f.eks. for tilfældigt arbejde i private husholdninger. Løn fra en arbejdsgiver, der er bosat i udlandet, eller fra en udenlandsk virksomhed tages kun i betragtning, hvis den ansatte er beskæftiget i Sverige ved en fast ejendom eller en dér beliggende virksomhed. Der tages ikke hensyn til løn ved beskæftigelse hos diplomatiske repræsentationer i Sverige. For svenske statsborgere kan løn fra en udenlandsk arbejdsgiver, herunder udenlandske legationer i Sverige, dog tages i betragtning, hvis staten, den udenlandske legation eller et svensk moderselskab over for Riksförsäkringsverket påtager sig forpligtelse til at betale bidraget til forsikringen.

Til *indtægt af erhvervsarbejde* henføres ind-

tægt af en i Sverige dreven virksomhed, indtægt af en i Sverige beliggende landbrugsejendom, der bruges af den pågældende selv, samt indtægter ved arbejde, der udføres for en andens regning, når der ikke foreligger et ansættelsesforhold. Inden for hver af tre grupper ses der bort fra indtægter, som ikke tilsammen overstiger 500 kr. inden for et år. Med henblik på de vanskeligheder, der kan opstå ved afgørelsen af, om der foreligger et ansættelsesforhold, er der adgang for parterne til at træffe aftale om, at vederlaget skal betragtes som almindelig lønindtægt (det såkaldte »likställighetsavtal«) med den virkning, at den, for hvis regning arbejdet er udført, har pligt til at betale bidrag til forsikringen som en arbejdsgiver.

For selvstændige erhvervsdrivende lægges nettoindtægten til grund ved fastsættelsen af den pensionsgivende indtægt. Dette indebærer, at eventuelt afkast af den i virksomheden indestående egenkapital indgår i beregningen af den pensionsgivende indtægt.

Formueindtægter, herunder indtægter af udlejningsejendomme og af landbrugsejendomme, som pågældende ikke selv driver, samt pensionsindtægter, giver ikke ret til pension.

For en *gift kvinde*, der har lønindtægter ved arbejde for fremmede eller selvstændig erhvervsindtægt, vil der særskilt blive beregnet pensionsgivende indtægt. Også i de tilfælde, hvor mand og hustru i fællesskab forestår driften af en erhvervsvirksomhed, som begge ægtefæller er medejer af, vil der blive beregnet pensionsgivende indtægt for hver af ægtefællerne af halvdelen af virksomhedens nettooverskud, idet ægtefællerne ligeledes vil blive skatteansat hver for sig. Hvis hustruen udfører arbejde i den manden tilhørende virksomhed, vil der derimod alene blive beregnet pensionsgivende indtægt for manden, da hustruen ikke er særskilt skatteansat af nogen del af virksomhedens nettooverskud. Det kan i denne forbindelse oplyses, at indkomsten ved skatteansættelsen opgøres for hver ægtefælle for sig, selv om ægtefæller i Sverige i princippet er undergivet sambeskatning.

Den pensionsgivende indtægt er lig med summen af lønindtægt og indtægt ved erhvervsarbejde efter fradrag af det såkaldte basisbeløb og af beløb ud over en maksimumsgrænse. For ægtefæller, der begge har løn- og/eller erhvervsindtægter, foretages fradragene i hver ægtefælles indtægt for sig.

Basisbeløbet, der er den nedre grænse for

optjening af pensionsrettigheder, er af grundlæggende betydning for beregningerne inden for forsikringen. Basisbeløbet er fastsat til 4.000 sv. kr. ved priseniveauet for september 1957, og det reguleres efter det månedligt udarbejdede pristal. Ved ordningens start i januar 1960 udgjorde basisbeløbet 4.200 sv. kr. Basisbeløbet pr. 1. januar 1966, der anvendes ved optjening af pensionsrettigheder i 1966, udgør 5.300 sv. kr. Pr. 1. august 1966 udgør basisbeløbet 5.500 sv. kr. Fradraget i løn- og erhvervsindtægter af et beløb svarende til basisbeløbet må ses i sammenhæng med, at folkepensionen som nævnt ovenfor skal beregnes som en procentdel af basisbeløbet. Folkepensionen giver således pensionsmæssig dækning for den del af en persons årsindtægt, der ikke overstiger basisbeløbet.

Den øvre grænse for pensionsgivende indtægt, *maksimumsgrænsen*, udgør $7\frac{1}{2}$ gange basisbeløbet, d.v.s. 30.000 sv. kr. ved pensionspristallet i 1957 og 39.750 sv. kr. efter reguleringen pr. 1. januar 1966. Den højeste pensionsgivende indtægt i 1966 udgør således 39.750 sv. kr. ÷ 5.300 sv. kr. lig med 34.450 sv. kr. Med et basisbeløb på 5.500 sv. kr., som gælder pr. 1. august 1966, vil den øvre grænse ligge på 41.250 sv. kr., og den højeste pensionsgivende indtægt vil udgøre 35.750 sv. kr.

I tilfælde af at den forsikrede har *blandede indtægter*, indtægter fra lønarbejde og fra erhvervsarbejde, skal beregningen af den pensionsgivende indtægt foretages således, at de to indtægtsarter holdes adskilte, og skattemyndigheden skal altid sørge for, at lønindtægten reduceres med basisbeløbet, jfr. følgende eksempel, der forudsætter et basisbeløb på 5.500 kr.: Lønindtægt 4.000 kr. og indtægt ved selvstændigt erhvervsarbejde 5.000 kr., i alt 9.000 kr. Den pensionsgivende indtægt bliver (9.000 kr. ÷ 5.500 kr.) 3.500 kr., der fordeler sig med 0 kr. på pensionsgivende lønindtægt og 3.500 kr., der hidrører fra indtægt ved erhvervsarbejde. Beløb udover maksimumsgrænsen skal 1 første række trækkes fra i indtægt af erhvervsarbejde.

Den pensionsgivende indtægt beregnes af den lokale skattemyndighed på grundlag af de oplysninger om størrelsen af den samlede løn- og erhvervsindkomst, som anvendes ved ansættelsen af den forsikredes indkomstskat til staten for det enkelte år. De skattefradrag, som gælder efter svensk lovgivning, er uden betydning for beregningen af den pensionsgivende indtægt.

Skattebilletten skal indeholde oplysning om størrelsen af den pensionsgivende indtægt til underretning for den forsikrede.

b. Aldersgrænser for indtjening af pensionsret.

Pensionsrettigheder kan erhverves fra og med det kalenderår, hvori den forsikrede fylder 16 år, til og med det kalenderår, hvori han fylder 65 år. Indtjeningen af pensionsret og bidragspligten ophører således fra 1 til 2 år inden opnåelse af den normale pensionsalder på 67 år.

c. Adgang til undtagelse fra ordningen.

Tillægspensionsordningen er obligatorisk for al lønindtægt. I den oprindelige lov om försäkring for allmän tillægspension af 28. maj 1959 var der åbnet adgang til ved kollektiv aftale at træffe overenskomst om undtagelse fra forsikringen for grupper af lønmodtagere. Den kollektive aftale skulle være indgået inden den 1. juli 1961, og den skulle have virkning fra ordningens start i 1960. Ved aftalen skulle lønmodtageren være sikret ret til alders-, invalide- og familiepension. Der blev ikke i loven opstillet krav om pensionsniveauet eller om pensionsordningens udformning i øvrigt, men dette blev overladt til parterne. Bestemmelsen blev ikke benyttet, og den er ikke medtaget i den gældende lov om allmän försäkring.

Indtægt af erhvervsarbejde er ligeledes automatisk omfattet af ordningen, men for sådan indtægt er der adgang til individuelt at begære undtagelse fra ordningen. Undtagelsen har den virkning, at indtægten af erhvervsarbejde ikke medtages ved beregningen af den pensionsgivende indtægt, og at der ikke skal betales tillægspensionsbidrag for denne indtægt. Undtagelsen gælder al indtægt ved erhvervsarbejde og kan således ikke begrænses til visse dele af denne indtægt. Begæring sker på særlige blanketter, der indsendes til forsikringskassen. Undtagelsen har herefter virkning fra og med året efter, at begæringen er indsendt.

Begæring om undtagelse har visse begrænsende virkninger for den pågældendes fremtidige stilling i forholdet til tillægspensionsordningen. For det første kan begæringen vel tilbagekaldes, men tidligst med virkning fra det årsskifte, hvor indtægten har været undtaget i 5 år, og den samme person kan ikke senere påny begære indtægt af erhvervsarbejde undtaget fra ordningen. For det andet har und-

tagelsen visse virkninger for beregningen af tillægspensionen, udover at den pågældende indtægt ikke er pensionsgivende. Da 30 års pensionsberettigende indkomst giver adgang til fuld pension, kan en forsikret i relativ lang tid inden pensionsalderens indtræden opfylde dette vilkår for fuld pension. Man har imidlertid villet undgå, at selvstændige erhvervsdrivende skulle anmelde undtagelse, når de havde erhvervet tilstrækkelig mange år til opnåelse af fuld pension, og derved unddrage sig bidragsbetalingen for den resterende del af tiden. Der foretages derfor en reduktion af ydelserne i forhold til den tid, pågældende har stået uden for ordningen, og denne reduktion sker, uanset om pågældende har opnået fuld anciennitet. Da man imidlertid har ønsket at tage hensyn til personer, som hovedsagelig lever af lønmodtagerindtægt, men som ønsker at anmelde undtagelse for så vidt angår mindre indtægter ved erhvervsarbejde, er reglen udformet således, at der ved reduktionen kun tages hensyn til år, hvori den forsikrede på grund af undtagelsen slet ikke opnår pensionspoints eller mister mere end 1 point. En biindtægt kan således nå en størrelse svarende til basisbeløbet uden at få konsekvenser for pensionsretten.

For gifte personer er det en betingelse, at ægtefællen giver sit samtykke til undtagelsen.

2. Pensionsniveauet og reguleringsbestemmelser.

Tillægspensionen skal — når det efter en periode på 20 år fra ordningens start vil være muligt at have erhvervet fuld anciennitet — udgøre 60 pct., *tillægspensionsprocenten*, af den gennemsnitlige pensionsgivende indtægt i de 15 »bedste« år. Til registrering af pensionsop-tjeningen anvendes et pointsystem, som samtidig gør det muligt at sikre værdifasthed af de op-tjente rettigheder på en let og overskuelig måde. Pensionspoints beregnes for hvert år som den pensionsgivende indtægt — d.v.s. den del af arbejdsindtægten, der ligger over det pr. 1. januar gældende basisbeløb og indtil $7\frac{1}{2}$ gange basisbeløbet - divideret med basisbeløbet. Hvis en forsikret f.eks. har haft en arbejdsindtægt på 24.000 sv. kr. i 1966, hvor basisbeløbet pr. 1. januar udgør 5.300 sv. kr., er den pensionsgivende indtægt 24.000 sv. kr. — 5.300 sv. kr. = 18.700 sv. kr., og antallet af pensionspoints for dette år bliver $18.700 : 5.300 = 3,53$.

Når pensionsretten bliver aktuel, beregnes pensionen ud fra de gennemsnitlige pensions-

Tabel 19. Den samlede pension i form af folkepension og tillægspension ved fuld optjeningstid.

Årlig indtægt	Folkepension		Tillægspension	Samlet pension		Samlet pension i pct. af indtægten	
	enlige	ægtepar		enlige	ægtepar	enlige	ægtepar
sv. kr.	sv. kr.	sv. kr.	sv. kr.	sv. kr.	sv. kr.	pct.	pct.
8.000	4.950	7.425	1.500	6.450	8.925	81	112
12.000	4.950	7.425	3.900	8.850	11.325	74	94
16.000	4.950	7.425	6.300	11.250	13.725	70	86
20.000	4.950	7.425	8.700	13.650	16.125	68	81
24.000	4.950	7.425	11.100	16.050	18.525	67	77
30.000	4.950	7.425	14.700	19.650	22.125	66	74
36.000	4.950	7.425	18.300	23.250	25.725	65	72
41.250	4.950	7.425	21.450	26.400	28.875	64	70

points, som vedkommende har opnået i de 15 år med de højeste pointstal, multipliceret med det gældende basisbeløb samt med tillægspensionsprocenten (60 pct.). Værdifastheden opnås ved, at basisbeløbet til enhver tid reguleres efter udsvingene i prisindekset for forbrugsvarer. Herved opnås en automatisk pristalsregulering ikke alene af de indtjente pensionsrettigheder indtil tidspunktet for pensioneringen, men også af de løbende pensionsudbetalinger i det tidsrum, hvor pensionen oppebæres. Pristalsreguleringen gælder tillige for folkepensionen, som også er sat i forhold til basisbeløbet.

Der er derimod ikke i den svenske lovgivning bestemmelser om regulering af folkepension og tillægspension efter stigninger i realindtægter eller lignende. Stigende realindtægter vil dog - så længe de holder sig under maksimum for tillægspension - føre til en højere tillægspension, især på grund af reglen om, at pensionen skal beregnes ud fra indtægten i de 15 »bedste« år.

I tabel 19 er vist størrelsen af den samlede pension i form af folkepension og tillægspension ved fuld optjeningstid og ved forskellige indtægter. Det er forudsat, at indtægten er konstant, og at basisbeløbet ligeledes er konstant og lig med basisbeløbet pr. 1. august 1966, 5.500 sv. kr., samt at folkepensionen udgør for en enlig 90 pct. af basisbeløbet og for et ægtepar 135 pct. af basisbeløbet.

3. Alderstillægspensionen.

a. Pensionsalderen.

Ret til alderspension foreligger både for mænd og for kvinder fra og med den måned, hvori den forsikrede fylder 67 år. Efter begæring kan alderspensionen udbetales tidligere, dog ikke før den måned, hvori den forsikrede

fylder 63 år. I så fald nedsættes pensionen med 0,6 pct. for hver måned, som er tilbage, indtil pågældende fylder 67 år, og pensionen udbetales med denne nedsættelse - der således højst kan udgøre 28,8 pct. - også efter at pågældende er fyldt 67 år. Ved udsættelse af begæringen om tillægspension udover det 67. år forhøjes pensionen tilsvarende med 0,6 pct. for hver måned. Der tages dog ikke hensyn til udsættelse udover den måned, hvori pågældende fylder 70 år, og den største forhøjelse af pensionerne udgør således 21,6 pct. For folkepensionen gælder tilsvarende regler om pensionsalder og om nedsættelse og forhøjelse af pensionen ved begæring inden eller efter 67 års alderen. Hvis pensionisten har ret til både folkepension og tillægspension, skal begge former for pension udtages på samme tidspunkt.

b. Optjeningstid for uafkortet pension.

Det er en betingelse for uafkortet pension, at der er godskrevet pensionspoints i mindst 30 år. For hvert år, der mangler heri, fradrages $\frac{1}{30}$ i pensionen.

Når optjeningstiden i Sverige er blevet sat så forholdsvis lavt som 30 år, skyldes det først og fremmest, at der for stats- og kommunalt ansatte i almindelighed blev krævet 30 års tjenestetid for ret til uafkortet alderspension. Endvidere blev der henvist til, at dette krav også var almindeligt inden for andre eksisterende pensionsordninger. Endelig blev det fremhævet, at der på grund af reglen om basisbeløbet som minimumsgrænse for pensionsgivende indtægt kun beregnes pensionspoints, når der i det enkelte år har været udført erhvervsarbejde i ikke alt for ubetydelig udstrækning, og at det derfor bedre kan forsvares kun at kræve 30 år til erhvervelse af fuld pension.

c. 15 års reglen.

Pensionens størrelse fastsættes på grundlag af den pensionsgivende indtægt i de 15 bedste år, d.v.s. de år, hvori den optjente pensionsret - udtrykt i pensionspoints - har været størst. Perioden på 15 år svarer således til halvdelen af det åremål på 30 år, der forlanges for at opnå ret til uafkortet pension. Reglen er blevet begrundet med, at pensionerne derved i højere grad følger indtægtsniveauet i perioder med stigende velstand. Endvidere er der henvist til, at der opnås en vis overensstemmelse med eksisterende pensionsordninger, hvor pensionen sættes i forhold til lønnen i den sidste del af den aktive tid.

d. Pensionernes størrelse i ordningens opbygningsstid.

For at opnå at tillægspensionen hurtigere når en antagelig størrelse, gælder kravet om en optjeningsstid på 30 år ikke for personer, der ved ordningens ikrafttræden 1. januar 1960 var 36 år eller derover. For den, der på dette tidspunkt var 45 år eller mere, kræves således i princippet kun 20 pointsår for at opnå uafkortet pension. For den, der ved ordningens ikrafttræden var mellem 36 år og 44 år (begge inkl.), forøges de 20 år med 1 år for hvert år, pågældende var under 45 år (altså 21 år for den 44-årige, 22 år for den 43-årige o.s.v.).

Disse regler indebærer, at personer, som ved ordningens ikrafttræden var fra og med 36 år til og med 45 år, kan opnå uafkortet pension, såfremt de erhverver pensionspoints i hvert af årene fra og med 1960 til og med det år, hvori

de fylder 65 år. Reglerne indebærer endvidere, at nedsættelse af pensionen ved manglende antal pointsår sker med en anden brøk end $\frac{1}{30}$. Personer, der ved ordningens ikrafttræden var 45 år, får således pensionen afkortet med $\frac{1}{20}$ for hvert manglende år; for personer på 44 år afkortes $\frac{1}{21}$, for personer på 43 år $\frac{1}{22}$ o.s.v.

Personer, som ved ordningens ikrafttræden var fra og med 46 år til og med 63 år, får altid pensionen nedsat. Personer, som dengang var 46 år, får $\frac{19}{20}$ af uafkortet pension, personer på 47 år får $\frac{18}{20}$, personer på 48 år får $\frac{17}{20}$ o.s.v. til og med personer på 63 år, som får $\frac{2}{20}$ af uafkortet pension. For hvert manglende pointsår nedsættes pensionen i disse tilfælde med $\frac{1}{20}$. Det kræves dog for at opnå pension, at der er erhvervet pensionspoints i mindst 3 år, eller for personer, der ved ordningens ikrafttræden var 63 år, i mindst 2 år.

Personer, som fyldte 67 år i 1963, opnåede således pension på grundlag af deres pensionsgivende indtægt i 1960 og 1961, og de første tillægspensioner begyndte at løbe fra den 1. januar 1963, 3 år efter ordningens ikrafttræden. Personer, som ved ordningens ikrafttræden var fyldt 64 år, kan ikke opnå pension.

For personer, der ved ordningens ikrafttræden var 45 år eller derover, bliver pensionen 50 pct. højere, end hvis den skulle beregnes efter reglen om en optjeningsstid på 30 år. For aldersgrupperne fra 44 år og ned til 36 år aftager forhøjelsen gradvis.

I tabel 20 er vist størrelsen af den samlede pension i form af folkepension og tillægspension for personer, der var fyldt 45 år ved ordningens ikrafttræden den 1. januar 1960, og

Tabel 20. Den samlede pension i form af folkepension og tillægspension ved en indtægt på 24.000 sv. kr. årlig.

Alder ved ordningens start	Antal år med pensions-optjening	Tillægs-pension	Samlet pension		Samlet pension i pct. af indtægten	
			enlige	ægtepar	enlige	ægtepar
		sv. kr.	sv. kr.	sv. kr.	pct.	pct.
63	2	1.110	6.060	8.535	25	36
61	4	2.220	7.170	9.645	30	40
59	6	3.330	8.280	10.755	35	45
57	8	4.440	9.390	11.865	39	49
55	10	5.550	10.500	12.975	44	54
53	12	6.660	11.610	14.085	48	59
51	14	7.770	12.720	15.195	53	63
49	16	8.880	13.830	16.305	58	68
47	18	9.990	14.940	17.415	63	73
45	20	11.100	16.050	18.525	67	77

som har haft en konstant indtægt på 24.000 sv. kr. årlig i alle år til og med det år, hvori de fylder 65 år. Som i tabel 19 forudsættes det for sammenlignelighedens skyld, at basisbeløbet er konstant 5.500 sv. kr. allerede fra ordningens start, og at folkepensionen er for en enlig 4.950 sv. kr. årlig og for et ægtepar 7.425 sv. kr. årlig.

4. Familiepension.

Tillægspension i form af familiepension ydes til en efterladt hustru og til efterladte børn. Ret til enkepension for den efterlevende hustru forudsætter, at ægtefællen ved sin død *enten* havde ret til tillægspension i form af invalidepension eller alderspension *eller* ville have været berettiget til invalidepension fra ordningen, hvis han på dette tidspunkt i stedet var blevet uarbejdsdygtig.

Enkepension ydes, såfremt ægteskabet har været i mindst 5 år og er indgået senest ved den forsikredes fyldte 60. år. Disse betingelser kræves dog ikke opfyldt, hvis den forsikrede har efterladt sig børn i ægteskabet (selv voksne børn).

Retten til enkepension ophører ved indgåelse af nyt ægteskab, men retten indtræder påny, hvis ægteskabet opløses inden 5 år. Der er ikke ret til enkepension for en fraskilt hustru, men regler herom er under overvejelse.

Enkepensionen udgør, hvis der er efterladt pensionsberettigede børn, 35 pct., og ellers 40 pct. af den afdødes egenpension — enten den invalide- eller alderspension, som afdøde oppebar ved dødsfaldet, eller den invalidepension, som han ville have oppebåret, hvis han havde været invalid. Invalidepensionen er i princippet af samme størrelse som den alderspension, som den forsikrede ville få fra 67 års alderen, hvis han fortsat havde været erhvervsmæssigt beskæftiget indtil da. Selv om ægtefællens død er indtruffet, inden han har opnået fuld pensionsanciennitet, vil enkepensionen derfor normalt blive beregnet i forhold til den pensionsanciennitet, som manden kunne have erhvervet, hvis han havde nået pensionsalderen.

Enkepensionen kan oppebæres fuldt ud ved siden af den alderspension, som enken måtte have ret til fra 67 års alderen på grundlag af de af hende selv optjente pensionsrettigheder.

Børnepension ydes til børn under 19 år og udgør 15 pct. af afdødes egenpension, hvis afdøde har efterladt sig en enke og et barn. Hvis afdøde ikke efterlader sig en pensionsberettiget enke, udgør børnepensionen til ét barn

40 pct. af afdødes egenpension. Dette gælder også, når en kvinde efterlader sig barn og ægtefælle. Selv om begge forældre er døde, kan børnene dog kun oppebære pension efter en af forældrene. For hvert barn ud over det første forhøjes satsen med 10 pct.

5. Invalidepension.

Invalidepension (förtidspension) ydes dels i form af folkepension (d.v.s. den offentlige grundpension) og dels i form af tillægspension. Pensionen ydes en forsikret, der rammes af en nedsættelse af arbejdsevnen med mindst 50 pct. inden den måned, hvori han fylder 67 år. En forsikret, der allerede oppebærer alderspension (som tidligst kan udtages fra den måned, hvori han fylder 63 år), kan dog ikke overgå til invalidepension. Invaliditetsbegrebet er det samme for tillægspensionen som for folkepensionen, og inden for begge pensionsformer ydes fuld invalidepension, når arbejdsevnen er nedsat så meget, at der ikke eller næsten ikke resterer nogen del deraf, d.v.s. at arbejdsevnen skal være nedsat med mindst $\frac{5}{6}$. Der ydes $\frac{2}{3}$ invalidepension, hvis arbejdsevnen er nedsat i mindre grad, men alligevel med væsentlig mere end halvdelen, d.v.s. at arbejdsevnen skal være nedsat med mindst $\frac{2}{3}$, men ikke med $\frac{5}{6}$. Er arbejdsevnen nedsat med mindst $\frac{1}{2}$, men ikke med $\frac{2}{3}$, ydes $\frac{1}{3}$ invalidepension. Endvidere kan der ydes tidsbegrænset pension i form af sygebidrag, hvis nedsættelsen af erhvervsevnen ikke er varig.

Fuld invalidepension svarer i princippet til størrelsen af den alderspension, som den forsikrede ville få fra 67 års alderen, såfremt han ikke var blevet invalid, men fortsat havde været i beskæftigelse.

Fuld invalidepension i form af folkepension er derfor af samme størrelse som alderspensionen i form af folkepension, d.v.s. efter det endelige pensionsniveau 90 pct. af basisbeløbet, som for tiden er 5.500 kr. årlig.

Invalidetillægspension beregnes efter følgende regler: Hvis den pågældende har ret til sygedagpenge efter en sats, der mindst svarer til en årsindtægt ved erhvervsarbejde lig med det gældende basisbeløb ved årets begyndelse, og har erhvervet pensionspoints for mindst ét år, eller hvis den pågældende har fået godskrevet pensionspoints for 3 af de 4 nærmest foregående år, beregnes der pensionspoints for de resterende år til og med det år, hvori han fylder 65 år. Disse pensionspoints udgør, hvad der er gun-

stigst for den forsikrede: enten middeltallet af de to højeste pointstal i de nærmest foregående 4 år eller middeltallet af den forsikredes pensionspoints i alle årene fra hans 16. år til og med året inden pensioneringen, dog således at der alene regnes med den bedste halvdel af disse år. Det kan således være tilstrækkeligt for at kunne opnå invalidetillægspension, at vedkommende ved erhvervsarbejde har erhvervet pensionspoints for ét år. Invalidepension efter disse regler forudsætter, at den pågældende ved 67 års alderen kunne opnå ret til alderspension, d.v.s. at summen af de år, i hvilke pågældende faktisk har fået godskrevet points, og de resterende år til og med det år, hvori pågældende fylder 65 år, skal være mindst 3 år.

Hvis betingelserne for at få beregnet points for fremtiden ikke er opfyldt, beregnes invalidepensionen efter de faktisk godskrevne pensionspoints efter samme regler som beregning af alderspension fra 67 års alderen.

De første invalidetillægspensioner kom til udbetaling i 1963 for invaliditetstilfælde, der var indtrådt i 1962.

6. Finansieringen.

Tillægspensionsordningen finansieres ved bidrag, der indgår i allmänna pensionsfonden. Også fondsmidlernes forrentning anvendes til at bestride udgifterne ved forsikringen. Bidraget for lønindtægter betales af arbejdsgiverne, og bidraget for erhvervsindtægter betales af den forsikrede selv. Pensionsbidraget udgør en fastsat procentdel af den pensionsgivende indtægt.

Arbejdsgiverens bidrag beregnes under ét som et *kollektivt* bidrag for de af ham beskæftigede lønmodtagere i årets løb. Bidraget beregnes af hans samlede lønudgifter, inkl. natu- ralydelser til kost og logi, efter fradrag dels af et beløb svarende til det gældende basisbeløb ganget med det gennemsnitlige antal lønmodtagere hos ham i årets løb, og dels for hver lønmodtager den del af hans løn, der overstiger 7½ gange basisbeløbet ved årets begyndelse. Der ses ved beregningen af bidrag bort fra lønmodtagere, hvis løn i årets løb har været mindre end 300 kr., og fra lønmodtagere, som ved årets begyndelse var fyldt 65 år.

Enhver arbejdsgiver, der i årets løb har udbetalt løn med mere end 300 kr. til en ansat, har pligt til inden udgangen af januar måned i det følgende år at afgive nærmere oplysninger

herom til brug for beregningen af arbejdsgiverbidrag. Oplysningerne skal gives på en særlig formular, som i 2 eksemplarer skal afleveres til de lokale skattemyndigheder.

Såfremt en arbejdsgiver ikke er fremkommet med disse oplysninger, eller kan de ikke tilvejebringes på grund af mangler ved bogføring m.v., skal bidraget beregnes ud fra, hvad der under hensyn til de foreliggende omstændigheder som f.eks. virksomhedens art og størrelse må anses for rimeligt.

Arbejdsgivernes bidrag beregnes og opkræves af Riksförsäkringsverket sammen med arbejdsgivernes bidrag til sygeforsikringen og ulykkesforsikringen. Hvis en arbejdsgivers bidrag for et år ikke overstiger 1.000 kr., opkræves bidraget dog sammen med arbejdsgiverens skat. For en arbejdsgiver, der blot har én normallønnethelårsbeskæftiget, vil bidraget komme over denne grænse, således at det opkræves af Riksförsäkringsverket.

Bidrag for *indtægt af erhvervsarbejde* beregnes af den del af denne indtægt, der er pensionsgivende, og bidraget opkræves sammen med skatten. Indbetales skatter og tillægspensionsbidraget kun delvis, anvendes de indbetalte beløb først til dækning af tillægspensionsbidraget. Er tillægspensionsbidraget ikke fuldt erlagt inden for den fastsatte tid, afskrives bidraget for det pågældende år, og pågældende anses herefter for at have anmeldt undtagelse fra tillægspensionsordningen for dette år. Dette medfører som hovedregel, at tillægspensionen til sin tid bliver nedsat.

Bidragene til tillægspensionsordningen skal sammen med forsikringens øvrige indtægter være tilstrækkelige til at bestride pensions- og forvaltningsomkostningerne samt til den fondsdannelse, der findes nødvendig. Bidragenes størrelse fastsættes ved lov for en årrække ad gangen.

Ved ordningens gennemførelse blev i 1959 fastsat følgende procentsatser for bidrag til tillægspension:

For året 1960: 3 pct. af pensionsgivende indtægt

- - 1961:4 -
- - 1962:5 -
- - 1963:6 -
- - 1964:7 -

I 1963 blev fastsat følgende procentsatser for de næste 5 år:

For året 1965: 7 1/2 pct. af pensionsgiv. indtægt

- - 1966:8
- - 1967:81/2 -
- - 1968:9
- - 1969:9V2 -

Lovforslaget om bidragssatsen for tiden fra 1970 skal fremsættes senest i 1968, og det påhviler Riksförsäkringsverket hvert 5. år at udarbejde forslag til bidragssatserne for de kommende år.

Da ordningen i sin tid blev gennemført, blev det beregnet, at bidraget for lønmodtagere ville udgøre følgende procentsatser af den samlede lønindtægt, idet man ved beregningen gik ud fra en stigning i realindkomsterne på 1 1/2 pct. om året:

For året 1960: 1,9 pct. af samlet lønindtægt

- - 1961: 2,6 -
- - 1962: 3,3 -
- - 1963: 4,0 -
- - 1964: 4,7 -

Ved fastsættelsen i 1963 af bidragssatserne for 1965-69 blev det beregnet, at det samlede bidrag vil andrage følgende procentsatser af den samlede indtægt, idet man her forudsatte en stigning i realindtægterne på 3 pct. om året:

For året 1965: 4,9 pct. af samlet indtægt

- - 1966: 5,3 -
- - 1967: 5,6 -
- - 1968: 6,0 -
- - 1969: 6,4 -

Riksförsäkringsverket har givet udtryk for, at det må anses for nødvendigt, at bidraget på 9 1/2 pct. i 1969 i løbet af en kortere årrække, f.eks. indtil 1974, successivt forhøjes til 12 pct. Et bidrag af denne størrelse regner man med vil være tilstrækkeligt i de nærmeste årtier under forudsætning af, at pensionsfondens rentefkast ikke vil være under 4-5 pct. p.a., og at realindtægterne fortsat vil stige med 3 pct om året. Da det kan være tvivlsomt, om det er realistisk at regne med, at realindkomsterne i meget lang tid vil blive ved med at stige 3 pct. om året, finder man det troligt, at et bidragsniveau på 12 pct. er det lavest tænkelige på længere sigt.

7. Fondsforvaltningen.

a. Fondsanbringelsen.

Fondens midler skal anvendes til udlån til offentlige og private investeringer. Udlånene

sker hovedsagelig gennem de allerede eksisterende kreditinstitutter, og der er lagt vægt på, at fonden skal have en fri og selvstændig stilling og forvaltes i forsikringstagernes interesse. Midlernes placering skal opfylde kravene om betryggende sikkerhed, god forrentning og tilfredsstillende likviditet.

Fondens midler skal placeres i obligationer, indlånsbeviser og lignende, men ikke i aktier. Midlerne kan således anbringes i stats- eller kommuneobligationer eller obligationer, der er garanterede af staten eller en kommune, i obligationer udstedt af realkreditinstitutioner (svarende til de danske kredit- og hypotekforeninger) eller i forskrivninger, der er udfærdiget af staten, en kommune, riksbanken, en bank, en sparekasse eller en anden anerkendt kreditinstitution. Endvidere kan midlerne anbringes i 1 forskrivninger fra kreditinstitutioner efter reglerne om tilbagelån. Arbejdsgivere, som fremlægger bevis for at have betalt tillægspensionsbidrag, kan således gennem banker og andre pengeinstitutter opnå lån på indtil halvdelen af de bidrag, som de har indbetalt i det foregående kalenderår. Ansøgninger om sådanne lån behandles helt efter de gængse regler, således også med hensyn til kreditværdighed. Rentesatsen beror på aftale i det enkelte tilfælde, og lånene skal tilbagebetales i løbet af 10 år. Pengeinstituttet har ret til at modtage et tilsvarende lån fra fondsstyrelsen.

Pr. 31. december 1965 beløb fonden sig til 10.442,9 mill. sv. kr. Midlerne var fordelt på følgende måde mellem forskellige grupper af låntagere:

Lån til boliger var overvejende anbragt i obligationer udstedt af realkreditinstitutter. Lån til landbrug var udelukkende anbragt i obligationer udstedt i Allmänna Hypotekbanken. Lån til kommuner var anbragt dels i obligationer udstedt af kommuner eller kommunale låneinstitutter og dels i direkte lån. Lån til næringslivet var anbragt dels i obligationer udstedt af industriforetagender (ca. 900 mill. sv. kr.) og af kraftværk (ca. 400 mill. sv. kr.), dels i såkaldte förlagsbevis udstedt af industriforetagender (ca. 230 mill. sv. kr.) og af banker (ca. 320 mill. sv. kr.) og dels som lån til næringslivet gennem de såkaldte hypotekaktiebolag (ca. 570 mill. sv. kr.).

Under forudsætning af, at realindkomsterne stiger med 3 pct. og leveomkostningerne med 2 pct. om året, at fondens forrentning er 4 pct. om året, og at bidragsprocenten successivt for-

	1. fondsstyrelse		2. fondsstyrelse		3. fondsstyrelse		I alt	
	Mill. sv. kr.	Pct.	Mill. sv. kr.	Pct.	Mill. sv. kr.	Pct.	Mill. sv. kr.	Pct.
Statsobligationer	338,4	11,7	455,2	8,1	185,8	9,5	979,4	9,4
Lån til boliger	1.118,0	38,7	2.314,1	41,3	813,1	41,7	4.245,2	40,7
Lån til landbrug	75,4	2,6	121,6	2,2	152,4	7,8	349,4	3,3
Lån til kommuner	907,1	31,4	557,0	10,0	208,5	10,7	1.672,6	16,0
Lån til næringslivet ...	440,7	15,2	1.546,0	27,6	579,6	29,7	2.566,3	24,6
Udenlandske obligatio- ner	11,8	0,4	43,2	0,8	9,0	0,5	64,0	0,6
Tilbagelån	1,1	—	562,4	10,0	1,1	0,1	564,6	5,4
Bank- og postgiro- tilgodehavender	0,9	—	0,3	—	0,2	—	1,4	—
I alt	2.893,4	100	5.599,8	100	1.949,7	100	10.442,9	100

højes til 12, er det beregnet, at fonden vil andrage i 1975 ca. 60 milliarder sv. kr. og i 1980 ca. 100 milliarder sv. kr.

b. Fondens bestyrelse.

Pensionsfonden forvaltes af 3 selvstændige fondsstyrelser.

Første fondsstyrelse forvalter de arbejds-giverbidrag, der indkommer fra stat og kommune og andre arbejdsgivere, der repræsenterer almene interesser, f.eks. selskaber, foreninger og stiftelser, i hvilke stat og kommune har en afgørende indflydelse. Denne styrelse råder over ca. 30 pct. af pensionsfonden.

Anden fondsstyrelse forvalter de arbejds-giverbidrag, der kommer ind fra store og medlemstore arbejdsgivere, hvorved forstås virksomheder og andre arbejdsgivere, der i det enkelte afgiftsår har beskæftiget 20 eller flere helårsarbejdere. Denne fondsstyrelse råder over ca. 50 pct. af pensionsfonden.

Tredie fondsstyrelse forvalter dels arbejds-

giverbidrag fra de arbejdsgivere, der beskæftiger færre end 20 helårsarbejdere, dels de bidrag, som selvstændige næringsdrivende m.fl. skal erlægge. Ca. 20 pct. af pensionsfonden står til denne fondsstyrelses disposition.

Til hver fondsstyrelse henføres endvidere afkastningen af de midler, som styrelsen forvalter.

Hver fondsstyrelse består af 9 medlemmer og et tilsvarende antal suppleanter, der alle udnævnes af kongen.

Formanden for de enkelte fondsstyrelser er i alle tilfælde statsrepræsentant, og i første fondsstyrelse er der endvidere 2 andre statsrepræsentanter. De øvrige medlemmer og suppleanter udpeges af regeringen efter forslag fra de interesserede grupper - bidragsyderne og de forsikrede - og styrelserne er i øvrigt sammensat på en sådan måde, at ingen enkelt gruppe har majoritet i nogen af styrelserne.

Repræsentationen i de enkelte fondsstyrelser fremgår af følgende oversigt:

Fondsstyrelse	Staten	Kommunerne	Antal medlemmer			I alt
			Arbejdsgivere	Selvstændige næringsdrivende	Lønmodtagere	
Første fondsstyrelse	3	3	—	—	3	9
Anden	1	—	4 ¹⁾	—	4	9
Tredie	1	—	2	2	4	9

1) heraf 1 repræsentant for Kooperationen.

For hver fondsstyrelse udnævner kongen 4 revisorer. 2 af disse udnævnes efter samråd med de organisationer, der har ret til at stille forslag om medlemmer til fondsstyrelserne. Fondens regnskab skal godkendes af kongen.

8. Den øvrige administration.

Folkepensionen (d.v.s. de offentlige grundpensioner i form af alderspension, invalidepension, enkepension og børnepension) og tillægspensionen er knyttet sammen med sygeforsik-

ringen i den offentlige forsikring under en fælles administration, der består af følgende led:

- a. De offentlige forsikringskasser (lokalt organ).
- b. De lokale skattemyndigheder (lokalt organ for tillægspension).
- c. Riksförsäkringsverket (centralt organ).
- d. Kungl. Försäkringsdomstolen (appelinstans).

a. De offentlige forsikringskasser.

Der findes i alt 27 forsikringskasser, en for hver landstingskommune (svarer nærmest til en amtskommune) og en for hver af byerne Stockholm, Göteborg og Malmö. Disse kasser har et vekslende antal lokalkontorer.

Forsikringskassernes ledelse består af en styrelse på 7 medlemmer, hvis formand udpeges af kongen, samt af en direktør, der udpeges af Riksförsäkringsverket efter forhandling med kassens styrelse. Kasserne er ikke statslige organer, men anses for selvstændige offentligretlige organer, som følger særlige for disse fastsatte regler, og som varetager visse statslige opgaver. Kassernes status er forskellig for sygeforsikringen og for pensionsordningerne. Inden for sygeforsikringen har de et selvstændigt økonomisk ansvar for virksomheden, medens de inden for pensionsområdet er rene forvaltningsorganer uden økonomisk ansvar for pensionsordningerne og oppebærer betaling for de udgifter, som denne forvaltning medfører for dem.

Forsikringskasserne registrerer alle oplysninger om de forsikrede og om pensionsmodtagere inden for kassens område. Fra de lokale skattemyndigheder modtager kasserne oplysning om den enkelte forsikredes pensionsgivende indtægt for hvert år og udregner på grundlag heraf hans pensionspoints, der noteres i kassens pensionsregister.

Alle andragender om udbetaling af pension (folkepension og tillægspension) skal indgives til forsikringskassen, som skal tage stilling til sagen. Dette gælder også andragender om invalidepension, hvor sagen skal forelægges en for hver forsikringskasse oprettet pensionsdelegation, bestående af 5 medlemmer, hvoraf de 2 er læger. Forespørgsler om den enkeltes pensionsrettigheder skal ligeledes rettes til forsikringskasserne.

Udbetalingen af folkepension og tillægspension, som efter loven om allmän försäkring regnes som én pension, sker derimod ved Riks-

försäkringsverkets foranstaltning. De nødvendige oplysninger til brug ved den centraliserede udbetaling indsendes af kasserne til verkets tekniske afdeling, der bearbejder dem til optagelse i datasystemet.

Forsikringskasserne har intet at gøre med beregningen og opkrævningen af tillægspensionsbidrag.

b. De lokale skattemyndigheder.

De lokale skattemyndigheder beregner hvert år den pensionsgivende indtægt, som lægges til grund for retten til tillægspension, og videregiver disse oplysninger til vedkommende forsikringskasse til brug for registrering af pensionspoints i pensionsregistret.

I sammenhæng med beregningen af den pensionsgivende indtægt beregner skattemyndighederne endvidere de tillægspensionsbidrag, som de forsikrede selv skal erlægge for pensionsgivende indtægt ved selvstændig erhvervsvirksomhed, og skattemyndighederne forestår opkrævningen af disse bidrag, der betales sammen med skatterne.

Endelig påhviler det de lokale skattemyndigheder at kontrollere de fra arbejdsgivere modtagne oplysninger til brug ved beregningen af arbejdsgiverbidragene. De således kontrollerede oplysninger indsendes til Riksförsäkringsverket, der fastsætter og opkræver arbejdsgiverbidragene. Er bidraget beregnet til 1.000 kr. eller derunder, opkræves det dog sammen med vedkommende arbejdsgivers skat.

c. Riksförsäkringsverket.

Riksförsäkringsverket er den offentlige forsikrings centrale organ og udøver tilsyn med de offentlige forsikringskasser, som skal følge de anvisninger, der meddeles dem af verket.

Riksförsäkringsverket er appelinstans for klager over forsikringskassernes afgørelser og for klager over de lokale skattemyndigheders afgørelser om beregning af pensionsgivende indtægter og af eget bidrag. Verket foretager de forsikringstekniske beregninger, udbetaler pensioner samt foretager udregning og opkrævning af arbejdsgiverbidrag (jfr. dog foran om skattemyndighedernes medvirken). I disse sager er verket 1. instans.

Riksförsäkringsverket er en statsinstitution, der ledes af en verkstyrelse bestående af verkets generaldirektør som formand og dets overdirektør og souschef som viceformand samt

5 andre medlemmer, der hver har sin stedfortræder.

Verket har 3 afdelinger, en administrativ afdeling, en forsikringsafdeling og en klageafdeling.

d. Kungl. försäkringsdomstolen.

Riksförsäkringsverkets afgørelser som ap-pelinstans og som 1. instans kan indbringes for försäkringsdomstolen. Endvidere kan verket selv indbringe sine afgørelser for försäkringsdomstolen til prøvelse.

Domstolen, hvis afgørelser er endelige, består af en præsident og mindst 4 andre juridiske medlemmer, der er heldagsbeskæftigede ved domstolen, samt 4 ikke-juridiske medlemmer. De ikke-juridiske dommere, der har hvervet som bierhverv, skal have særlig indsigt i arbejdsforhold eller besidde anden særlig værdifuld viden for domstolen. De ikke-juridiske dommere udpeges for 4 år ad gangen, og for hver udpeges en suppleant. Endvidere er der til domstolen knyttet læger, som afgiver udtalelse i medicinske spørgsmål.

Pensionsordningen i Norge.

Den almindelige, offentlige pensionsordning i Norge er fastlagt i lov om folketrygd af 17. juni 1966. Loven, der træder i kraft den 1. januar 1967, indeholder regler om en kombineret pension, som består af grundpension og tillægspension. Her omtales først grundpensionen; der redegøres dernæst for tillægspensionen og herunder omtales også den fælles finansiering og den fælles administration af pensionerne.

A. Grundpensionen.

Grundpension ydes som alderspension, invalidepension, pension til efterladt ægtefælle og pension til efterladte børn. Endvidere ydes forskellige tillæg, børnetillæg, ægtefællertilæg, kommunale tillægssydler og ydelser til invaliderede.

1. Alderspensionen.

Ret til alderspension indtræder både for mænd og for kvinder fra og med den måned, hvori vedkommende fylder 70 år. Der er ikke adgang til alderspension fra en tidligere alder, og der ydes ikke ventetillæg ved udsættelse af begæringen.

Alderspensionens størrelse er ligesom de øvrige grundpensioner fastsat i forhold til et *grundbeløb*, som udgør 5.400 n. kr. ved lovens ikrafttræden den 1. januar 1967. Dette grundbeløb anvendes tillige ved beregning af tillægspensionen, jfr. nærmere nedenfor.

Grundpensionen for en enlig og for en gift pensionist, hvis ægtefælle ikke oppebærer pension, er lig med grundbeløbet på 5.400 n. kr. årlig pr. 1. januar 1967. For hver af to pensionsberettigede ægtefæller er grundpensionen 75 pct. af grundbeløbet. Pr. 1. januar 1967 udgør grundpensionen til et ægtepar således 8.100 n. kr. årlig, når begge ægtefæller har ret til pension. Grundpensionen ydes uden indtægtsregulering.

Ved loven om folketrygd er indført den nyordning, at man skal have været forsikret efter loven i mindst 40 år for at opnå ret til den fulde grundpension. Alle, der er bosat i Norge, er forsikrede, og den tid, hvori vedkommende har været bosat i Norge inden 1. januar 1967, tages også i betragtning som forsikringstid. Har vedkommende været forsikret i mindre end 40 år, ydes en forholdsmæssig nedsat pension. Der kræves mindst 3 års forsikringstid mellem 16 års alderen og 70 års alderen for at få ret til grundpension.

Ud over grundpensionen kan der ydes forskellige tillæg, jfr. nærmere nedenfor.

2. Invalidepension og andre ydelser til invaliderede.

a. Invalidepension.

Invalidepension ydes til en person, hvis erhvervsevne er varig nedsat med mindst 50 pct. Pensionen ydes tidligst fra 18 års alderen.

Fuld invalidegrundpension er af samme størrelse som aldersgrundpensionen. I princippet kræves ligeledes 40 års forsikringstid som betingelse for at få den fulde grundpension, men tiden indtil 70 års alderen medregnes ved fastsættelse af forsikringstiden.

Invalidepensionen gradueres forholdsmæssigt efter invaliditetsgraden. Hvis erhvervsevnen er nedsat med mindst $\frac{2}{3}$ kan pension (inkl. en eventuel tillægspension) dog ikke sættes lavere end den fulde grundpension.

Til invalidepension ydes de samme tillæg som til alderspension.

Invalidepensionisten overgår til alderspension ved opnåelse af 70 års alderen.

b. Særydelser til invaliderede.

Til invaliderede kan ydes grunnstønad og hjelpstønad. Ydelserne kan udbetales såvel til

invaliddepensionister som til andre invaliderede, og de kan udbetales samtidigt eller hver for sig. Ydelserne udbetales kun til personer, der bliver berettigede inden 70 års alderen, men udbetalingen kan fortsætte efter denne alder.

Grunnstønad ydes til en invalideret, der på grund af invaliditeten har ekstraudgifter af betydning. Ydelsen udgør 12 pct. af grundbeløbet eller pr. 1. januar 1967 648 n. kr. årlig. Den kan i særlige tilfælde forhøjes til 18 pct. eller til 24 pct. af grundbeløbet, pr. 1. januar 1967 henholdsvis 972 n. kr. og 1.296 n. kr. årlig.

Hjelpetønad ydes til en invalideret, der på grund af invaliditeten må have tilsyn og pleje eller hjælp i hjemmet. Ydelsen udgør 20 pct. af grundbeløbet, eller pr. 1. januar 1967 1.080 n. kr. årlig.

3. Pension til efterladte.

Efter den nye norske lovgivning gælder der i princippet en lige ret for mænd og for kvinder til at opnå pension som *efterladt ægtefælle*. Ret til en sådan pension foreligger, hvis ægteskabet har varet i mindst 5 år, eller hvis den efterlevende har eller har haft børn med afdøde eller forsørger afdødes børn.

Der gælder ingen nedre aldersgrænse for den efterladte ægtefælles ret til pension, men pensionen gradueres efter vedkommendes forventede arbejdsindtægter. Den fulde grundpension til en efterladt ægtefælle svarer til grundbeløbet, og en pension af denne størrelse ydes, hvis vedkommende ikke kan forventes at opnå en årlig arbejdsindtægt, som overstiger det halve grundbeløb. Ved højere forventet arbejdsindtægt nedsættes pensionen med 40 pct. af den overskydende indtægt.

Retten til pension som efterladt ægtefælle bortfalder ved indgåelse af nyt ægteskab.

Ved 70 års alderen overgår pensionisten til alderspension.

Børnepension ydes til børn under 18 år, når en af forældrene eller begge forældre er døde.

Børnepensionen udgør for det første barn 40 pct. af grundbeløbet, eller pr. 1. januar 1967 2.160 n. kr. årlig, og for hvert af de øvrige børn 25 pct. af grundbeløbet, eller pr. 1. januar 1967 1.350 n. kr. årlig, således at pensionen anses for givet med lige store beløb til hvert af børnene. Forældreløse børn har dog ret til pension af samme størrelse som en efterladt ægtefælle, således at det første barn opnår det fulde grundbeløb, det næste barn 40 pct. af

grundbeløbet og hvert af de følgende børn 25 pct. af grundbeløbet.

4. Børnetillæg.

Til alderspension og invalidepension ydes børnetillæg for hvert barn under 18 år, som pensionisten forsørger. Der ydes dog ikke børnetillæg, hvis barnet har ret til børnepension.

Børnetillægget udgør 25 pct. af grundbeløbet, eller pr. 1. januar 1967 1.350 n. kr. årlig. Er invalidepensionen nedsat i forhold til invaliditetsgraden, nedsættes børnetillægget tilsvarende. Nedsættelse af pensionen, fordi kravet om 40 års forsikringstid ikke er opfyldt, påvirker dermed ikke børnetillægget.

5. Ægtefællertillæg.

Til alders- og invalidepensionister, som forsørger en ægtefælle, der ikke oppebærer pension, ydes et ægtefællertillæg. For invalidepensionister er det normalt en betingelse for at opnå tillægget, at ægtefællen er fyldt 60 år. Tillægget udgør 50 pct. af pensionistens grundpension, eller pr. 1. januar 1967 2.700 n. kr. årlig, såfremt pensionisten har ret til fuld grundpension.

6. Kommunale tillægsydelser.

Kommunerne kan træffe bestemmelse om ydelse af tillæg til pensionerne, og det antages, at en del kommuner fortsat vil yde sådanne tillæg, særlig til pensionister, der ikke har indtægter eller kun har små indtægter ud over grundpensionen. Tillæggene skal afholdes fuldt ud af kommunen, og kommunen kan selv bestemme, efter hvilke regler de skal ydes.

B. Tillægspensionen.

1. Grundlaget for retten til tillægspension.

a. Den pensionsgivende indtægt.

Tillægspensionen skal beregnes på grundlag af de indtægter, der skyldes den sikredes personlige arbejdsindsats. Den pensionsgivende indtægt omfatter lønindtægt og indtægt ved selvstændigt erhvervsarbejde. Denne opdeling har betydning for bidragsbetalingen, jfr. nedenfor.

Lønindtægt omfatter løn og anden godtgørelse for arbejde i offentlig eller privat tjeneste, herunder honorarer, tantieme, provision, drikkepenge m.m. Endvidere medregnes værdien af naturalydelser efter de af skattemyndighederne fastsatte satser. De fradrag, der fo-

retages ved skatteligningen, f.eks. for transport til og fra arbejdspladsen, er uden betydning. Større udgifter, som den ansatte har haft ved selve arbejdet, skal derimod trækkes fra.

Erhvervsindtægt omfatter indtægt ved selvstændig erhvervsvirksomhed og godtgørelse for arbejde uden for tjenesteforhold. For at indtægt ved selvstændig erhvervsvirksomhed skal blive pensionsgivende, kræves det, at vedkommende personlig deltager i driften. Der bygges på det skatteretlige begreb næringsindtægten, d.v.s. nettofortjenesten, idet der dog ikke foretages fradrag for virksomhedens renteudgifter. I stedet foretages et fast fradrag på 10 pct. af næringsindtægten uden hensyn til størrelsen af den faktiske renteudgift, som den enkelte næringsdrivende har haft. Bortset herfra tages der ikke hensyn til, at en del af næringsindtægten i realiteten ofte må betragtes som forrentning af den i virksomheden anbragte kapital.

Ordningen er *fuldt obligatorisk*, og der er således ingen adgang til at undtage indtægter fra ordningen hverken for grupper af lønmodtagere eller for personer med selvstændigt erhvervsarbejde.

Formueindtægter, pensioner og lignende ydelser medregnes ikke til den pensionsgivende indtægt.

For ægtefæller, der begge har indtægter, fastsættes pensionsgivende indtægt særskilt for hver ægtefælle for sig. I de tilfælde, hvor to ægtefæller arbejder i en virksomhed, som en af dem eller de begge i fællesskab ejer, vil indtægten på linie med reglerne i skattelovgivningen blive regnet som pensionsgivende for den af ægtefællerne, som har ydet den største arbejdsindsats i virksomheden. Har ægtefællernes arbejdsindsats været lige stor, regnes indtægten som pensionsgivende for manden.

Kun den del af indtægten, der ligger over det såkaldte *grundbeløb*, tages i betragtning ved optjening af ret til tillægspension. Grundbeløbet, der svarer til grundpensionen for en enlig, er fastsat til 5.400 n. kr. pr. 1. januar 1967. For pensionsgivende indtægt gælder endvidere en *maksimal begrænsning* på 8 gange grundbeløbet, eller 43.200 n. kr. pr. 1. januar 1967. For ægtefæller, der begge har pensionsgivende indtægt, gælder dette maksimum for hver ægtefælle for sig. Fradraget for grundbeløbet ved optjening af tillægspension hviler ligesom efter den svenske ordning på den betragtning, at grundpensionen skal give pensionsmæssig dæk-

ning for den del af indtægten, der svarer til grundbeløbet.

Hvis den sikrede har såvel lønindtægter som erhvervsindtægter, skal lønindtægten anses som den nederste del af indtægten ved fradrag af grundbeløb og af beløb over maksimumsgrænsen.

Den pensionsgivende indtægt skal beregnes hvert år af ligningsmyndigheder i forbindelse med skatteligningen på grundlag af selvangivelserne, men særlige indtægtsfradrag, som gælder efter skattelovgivningen, tages ikke i betragtning ved beregning af den pensionsgivende indtægt. Ligningsmyndighederne skal hvert år underrette den forsikrede om den pensionsgivende indtægt, der er fastsat for dette år.

b. Aldersgrænser for indtjening af pensionsret.

Pensionsgivende indtægt skal fastsættes for hvert kalenderår fra og med det år, hvori den forsikrede fylder 17 år og til og med det år, hvori han fylder 69 år. De samme aldersgrænser gælder for betaling af medlemsbidrag. Indtjening af pensionsret og bidragspligten ophører således ved udgangen af det kalenderår, som ligger umiddelbart inden opnåelsen af den normale pensionsalder på 70 år.

2. Pensionsniveauet og reguleringsbestemmelser.

Tillægspensionen skal udgøre 45 pct., *tillægspensionsprocenten*, af den gennemsnitlige pensionsgivende indtægt i de 20 bedste år for personer, der har opnået fuld anciennitet i ordningen. Dette niveau skal kunne opnås fra 1987, 20 år efter ordningens start.

Der skal anvendes et procentsystem til registrering af pensionsoptjeningen ligesom efter den svenske ordning. Pensionspoints beregnes hvert år fra 1967 på følgende måde: Først trækkes grundbeløbet fra indtægten, der endvidere reduceres med den del, der ligger over maksimumsgrænsen. Derefter divideres den resterende indtægt med grundbeløbet. Hvis en forsikret f.eks. har en indtægt i 1967 på 24.000 n. kr., hvor grundbeløbet udgør 5.400 n. kr., er antallet af pensionspoints $(24.000 - 5.400) : 5.400 = 3,33$.

Når to ægtefæller begge har fået godskrevet pensionspoints, skal pointstallet for de enkelte år forøges med 1 for den af ægtefællerne, som har fået godskrevet pensionspoints i det laveste

antal år. Pointstallet kan dog ikke herved forøges ud over de maksimale 7 points pr. år. Disse regler skyldes, at man så vidt muligt har ønsket at stille ægtepar lige, uanset om indtægten er erhvervet af den ene eller af begge ægtefællerne, idet man har villet udligne, at der i den sidstnævnte situation foretages fradrag for grundbeløbet i begge ægtefællers indtægter inden beregningen af pensionspoints.

Til sin tid bliver pensionen beregnet ud fra de gennemsnitlige pensionspoints, som vedkommende har opnået i de 20 bedste år, multipliceret med det grundbeløb, der gælder på udbetalingstidspunktet, samt med tillægspensionsprocenten (45 pct.). Da grundbeløbet skal reguleres i takt med det almindelige indtægtsniveau i samfundet, vil både de indtjente pensionsrettigheder og de løbende pensioner blive reguleret i takt med velstandsudviklingen i samfun-

det. Det har været overvejet at gennemføre en ordning, hvorefter grundbeløbet skulle reguleres automatisk i takt med indkomstudviklingen. Men i stedet er man foreløbig blevet stående ved en regel om, at der af stortinget skal træffes beslutning om ændringer i grundbeløb samtidigt med, at der gennemføres ændringer i det almindelige indtægtsniveau i samfundet, f.eks. ved overenskomstfornyelser. Reguleringen får endvidere betydning for grundpensionerne, som ligeledes er sat i forhold til grundbeløbet.

I tabel 21 er vist størrelsen af den samlede pension i form af grundpension og tillægspension ved fuld optjeningstid og ved forskellige indtægter. Det er forudsat, at indtægten er konstant, og at grundbeløbet ligeledes er konstant og lig med grundbeløbet pr. 1. januar 1967, 5.400 n. kr.

Tabel 21. Den samlede pension i form af grundpension og tillægspension ved fuld optjeningstid.

Årlig indtægt	Grundpension		Tillægspension	Samlet pension		Samlet pension i pct. af indtægten	
	enlige	ægtepar		enlige	ægtepar	enlige	ægtepar
n. kr.	n. kr.	n. kr.	n. kr.	n. kr.	n. kr.	pct.	pct.
8.000	5.400	8.100	1.170	6.570	9.270	82	116
12.000	5.400	8.100	2.970	8.370	11.070	70	92
16.000	5.400	8.100	4.770	10.170	12.870	64	80
20.000	5.400	8.100	6.570	11.970	14.670	60	73
24.000	5.400	8.100	8.370	13.770	16.470	57	69
30.000	5.400	8.100	11.070	16.470	19.170	55	64
36.000	5.400	8.100	13.770	19.170	21.870	53	61
43.200	5.400	8.100	17.010	22.410	25.110	52	58

3. AIderstillægspension.

a. Pensionsalderen.

Ret til alderspension i form af grundpension og tillægspension indtræder ved det fyldte 70. år både for mænd og for kvinder. Der er ikke adgang til at udtage alderspension før tiden, og der ydes ikke ventetillæg ved udskydelse af begæringen.

b. Optjeningstid for uafkorte t pension.

For at opnå uafkortet pension kræves det, at der er godskrevet pensionspoints i mindst 40 år; ved et lavere antal pointår bliver tillægspensionen forholdsmæssigt reduceret.

Den almindelige optjeningstid både i offentlige og i private pensionsordninger i Norge er 30 år. Fellesordningen for tar if festet Pensjon har imidlertid en optjeningstid på 2000 uger

(nær 40 år). Ved forslaget om en optjeningstid på 40 år blev der henvist til, at det er berettiget at stille strenge krav for optjening af fuld pension, når det drejer sig om en almindelig pensionsordning, hvor ethvert arbejdsforhold betinger pensionsret og bidragspligt, således at den enkelte ved skifte af arbejdsplads kan bygge videre på allerede optjente pensionsrettigheder. Herved må det også erindres, at pensionsalderen i Norge på 70 år giver mulighed for en forholdsvis lang optjeningstid.

c. 20-års reglen.

Pensionen beregnes på grundlag af gennemsnittet af de 20 højeste pointstal, som vedkommende har fået godskrevet.

I Norge var det oprindelig tanken at udmåle pensionen efter indtægten i de 15 bedste

år ligesom i Sverige. Det blev imidlertid gjort gældende, at reglen medfører, at personer med stigende eller svingende indtægter vil få en højere pension i forhold til pensionsbidraget end personer med konstante indtægter, samt at denne virkning særlig vil være til fordel for personer i de højere indtægtsgupper. Efter nærmere overvejelser fandt man, at 15-års reglen ville give et noget for snævert beregningsgrundlag, og det blev foreslået, at der i stedet anvendes en 20-års regel.

d. Pensionernes størrelse i ordningens opbygningstid.

Hvis kravet om, at der skal være godskrevet pensionspoints i mindst 40 år for at opnå uafkortet tillægspension, skulle gælde fuldt ud fra ordningens start, ville alene personer under 30 år den 1. januar 1967 have mulighed for at opnå uafkortet pension. For at give mulighed for forholdsvis højere pensioner også for personer over denne alder, og for at pensionsordningen hurtigere kan få fuld effekt, er der givet andre regler for personer over 30 år ved ordningens start. For den, der på dette tidspunkt er 49 år og derved kræves i princippet 20 år med pensionspoints som betingelse for at få uafkortet pension. For den, der ved ordningens start er mellem 30 år og 48 år (begge inkl.), forøges de 20 år med 1 år for hvert år, pågældende er under 49 år (altså 21 år for den 48-årige, 22 år for den 47-årige o.s.v.).

Disse regler betyder, at alle under 50 år vil have mulighed for at optjene uafkortet pension, såfremt de erhverver pensionspoints i hvert

af årene fra og med 1967 og til og med året, hvori de fylder 69 år. Ved et manglende antal pointsår vil pensionerne endvidere blive nedsat med en anden brøk end $\frac{1}{40}$. Personer, der ved ordningens start er 49 år, får således pensionen afkortet med $\frac{1}{20}$ for hvert manglende år; for personer på 48 år afkortes $\frac{1}{21}$, for personer på 47 år $\frac{1}{22}$ o.s.v.

Personer, som ved ordningens start er fra og med 50 år til og med 67 år, får altid pensionen nedsat. Personer, som er 50 år, kan højst få $\frac{19}{20}$ af uafkortet pension, personer på 51 år kan få $\frac{18}{20}$, personer på 52 år $\frac{17}{20}$ o.s.v., til og med personer på 67 år, som kan få $\frac{2}{20}$ af uafkortet pension. For hvert manglende pointsår nedsættes pensionen i disse tilfælde med $\frac{1}{20}$. Det kræves dog for at opnå tillægspension, at der er erhvervet pensionspoints i mindst 3 år, eller for personer, der ved ordningens start var 67 år, i 2 år.

Personer, som fylder 70 år i 1969, vil således opnå pension på grundlag af deres indtægter i 1967 og 1968, og de første alderstillægspensioner begynder at løbe fra 1. januar 1969, 2 år efter ordningens start. Personer, der er fyldt 68 år den 1. januar 1967, kan ikke opnå tillægspension.

Den kortere optjeningstid - 20 år for de 19 ældste årgange og fra 21 år til 39 år for de følgende 19 årgange — gælder dog ikke for den del af indtægten, der ligger over 5 gange grundbeløbet eller for 1967 over 27.000 kr. Dette svarer til 4 pensionspoints. For de overskydende pensionspoints indtil maksimum på 7 pensionspoints beregnes tillægspensionen efter en optjeningstid på 40 år, således at denne del

Tabel 22. Den samlede pension i form af grundpension og tillægspension ved en indtægt på 24.000 n. kr. årlig.

Alder ved ordningens start	Antal år med pensions-optjening	Tillægspension	Samlet pension		Samlet pension i pct. af indtægten	
			enlige	ægtepar	enlige	ægtepar
		n. kr.	n. kr.	n. kr.	pct.	pct.
67	2	837	6.237	8.937	26	37
65	4	1.674	7.074	9.774	30	41
63	6	2.511	7.911	10.611	33	44
61	8	3.348	8.748	11.448	36	48
59	10	4.185	9.585	12.285	40	51
57	12	5.022	10.422	13.122	43	55
55	14	5.859	11.259	13.959	47	58
53	16	6.696	12.096	14.796	50	62
51	18	7.533	12.933	15.633	54	65
49	20	8.370	13.770	16.470	57	69

af tillægspensionen nedsættes med $\frac{1}{40}$ for hvert manglende år.

For personer, der ved ordningens start er 49 år eller derover, og som skal have hele pensionen beregnet efter en optjenings tid på 20 år, bliver pensionen dobbelt så stor, som hvis den skulle have været beregnet efter en optjenings tid på 40 år. For aldersgrupperne fra 48 år og ned til 30 år aftager forhøjelsen gradvis.

I tabel 22 er vist størrelsen af den samlede pension i form af grundpension og tillægspension for personer, der er fyldt 49 år ved ordningens start den 1. januar 1967, og som har haft en konstant indtægt på 24.000 n. kr. årlig i alle år til og med det år, hvori de fylder 69 år. Det forudsættes endvidere, at grundbeløbet er konstant og lig med grundbeløbet pr. 1. januar 1967, 5.400 n. kr.

4. Pension til efterladte.

Som omtalt foran under grundpensionen gælder der efter nyordningen i princippet en lige ret for mænd og kvinder til at opnå pension som *efterladt ægtefælle*. Det er en betingelse for at få pension som efterladt ægtefælle, at ægteskabet har varet i mindst 5 år, eller at den efterlevende har eller har haft børn med afdøde eller forsørger afdødes børn.

Tillægspension til en efterladt ægtefælle udgør 55 pct. af den tillægspension, som den afdøde oppebar, eller som han ville have haft ret til som invalidepension ved fuld invaliditet, idet der herved også regnes med de pensionsrettigheder, som den afdøde ville have indtjent i tiden indtil opnåelse af pensionsalderen med den samme arbejdsindtægt som hidtil. Har den efterladte ikke nået pensionsalderen på 70 år, gradueres pensionen sammen med grundpensionen efter vedkommendes forventede arbejdsindtægter. Den fulde pension ydes, hvis vedkommende ikke kan forventes at opnå en årlig arbejdsindtægt, som overstiger det halve grundbeløb. Ved højere forventet arbejdsindtægt nedsættes pensionen med 40 pct. af den overskydende indtægt, således at pensionen eventuelt falder helt bort, og det må derfor antages, at der kun i ret få tilfælde vil blive ydet pension til enkemænd, som ikke har nået pensionsalderen.

Ved 70 års alderen overgår pensionisten til alderspension. En efterlevende ægtefælle, der har nået pensionsalderen, har imidlertid ligeledes i princippet ret til 55 pct. af den afdødes tillægspension. Samtidig nedsættes vedkommen-

des egen tillægspension til 55 pct. af denne. Såfremt den efterlevende ægtefælles egen tillægspension er større end 55 pct. af summen af egen tillægspension og den afdødes ægtefælles tillægspension, udbetales dog alene egen tillægspension fuldt ud.

Disse regler medfører, at retten til andel i den afdødes ægtefælles tillægspension alene får væsentlig betydning for den efterlevende, der har nået pensionsalderen, såfremt den afdødes tillægspension er lige så stor eller større end den efterlevendes egen tillægspension. Som følge heraf vil enkemænd, der har nået pensionsalderen, ikke i større udstrækning få andel i den afdødes ægtefælles tillægspension.

Retten til pension som efterladt ægtefælle bortfalder ved indgåelse af nyt ægteskab.

Til en fraskilt, som ikke har indgået nyt ægteskab, kan der efter en konkret bedømmelse bevilges pension efter reglerne for en efterladt ægtefælle, når den tidligere ægtefælle afgår ved døden.

Børnepension til efterladte børn under 18 år ydes normalt alene i form af grundpensionen, jfr. foran. Til forældreløse børn ydes der dog tillægspension til det første barn af samme størrelse som den største tillægspension, som en af forældrene kunne have opnået efter reglerne for en efterladt ægtefælle. Til de følgende børn ydes grundpensioner, således at de samlede pensionsbeløb deles lige med børnene.

Tillægspension til efterladte kan ydes, såfremt dødsfaldet er indtrådt efter den 1. januar 1967, og den afdøde efter dette tidspunkt har haft arbejdsindtægt, som på årsbasis overstiger grundbeløbet. I et vist omfang skal der tages hensyn til indtægtens størrelse inden lovens ikrafttræden, og da der endvidere skal regnes med de fremtidige pensionsrettigheder, som afdøde kan antages at ville have indtjent indtil opnåelse af pensionsalderen, kan pensionerne til efterladte straks komme op på de fulde beløb, når den afdøde var under 50 år.

5. Invalidepension.

Som omtalt foran ydes invalidepension (uførepension) til en person, hvis erhvervsevne er varigt nedsat med mindst 50 pct.

Fuld invalidetillægspension skal i princippet svare til alderstillægspensionen, og der skal derfor regnes med fremtidige pensionspoints for hvert år, indtil vedkommende fylder 69 år, såfremt han opfylder en af følgende betingelser

på det tidspunkt, da erhvervsevnen blev nedsat: enten havde en arbejdsindtægt, som på årsbasis svarer til grundbeløbet, eller havde fået godskrevet pensionspoints for det nærmest foregående kalenderår, eller havde fået godskrevet pensionspoints for mindst tre af de nærmest foregående 4 kalenderår.

De fremtidige pensionspoints sættes lig med gennemsnittet af pointstallene for samtlige kalenderår fra og med det år, hvori vedkommende fyldte 17 år, til og med året førend det år, hvori erhvervsevnen blev nedsat, således at der dog ses bort fra de år, indtil halvdelen af samtlige år, hvori vedkommende ikke har fået godskrevet pensionspoints, eller hvori pointstallet har været lavest. Hvis det fremtidige pointstal derved bliver større, skal der i stedet regnes med gennemsnittet af pointstallene for de 3 sidste år inden det år, hvori erhvervsevnen blev nedsat.

Hvis vedkommende ikke opfylder betingelserne for at få tillagt fremtidige pensionspoints, beregnes pensionen alene på grundlag af de faktisk optjente points.

Invalidepensionen gradueres forholdsmæssigt efter invaliditetsgraden. Hvis erhvervsevnen er nedsat med mindst $\frac{2}{3}$, kan den samlede pension - grundpension og tillægspension - dog ikke sættes lavere end den fulde grundpension, og hvis erhvervsevnen er nedsat med mere end $\frac{1}{2}$, kan der efter omstændighederne ydes fuld invalidepension, grundpension og tillægspension.

Når en invalidepensionist fylder 70 år, overgår han til alderspension. Hvis han har haft fuld invalidepension og ikke har optjent points ved siden af pensionen, bliver alderspensionen af samme størrelse som invalidepensionen, idet der hvert år er blevet godskrevet pensionspoints svarende til de ansatte points, som har været anvendt ved beregningen af invalidetillægspensionen. Har han haft en nedsat invalidepension, er alene godskrevet en forholdsmæssig del af de ansatte pensionspoints, idet det forudsættes, at han har kunnet optjene points ved siden af pensionen.

Der kan ydes invalidetillægspension, såfremt erhvervsevnen er blevet nedsat efter ordningens start den 1. januar 1967, og vedkommende efter dette tidspunkt har haft en arbejdsindtægt, som på årsbasis overstiger grundbeløbet. Ved pensionsberegningen kan der i så fald tages hensyn til indtægtens størrelse i de seneste år inden 1967, i den udstrækning dette er nødvendigt for at få et beregningsgrundlag på 4 år.

6. Finansieringen.

Udgifterne til grundpensioner og tillægspensioner skal finansieres under ét ved medlemsbidrag fra de forsikrede, ved bidrag fra arbejdsgiverne og ved tilskud fra staten og kommunerne. Dette bygger på den hidtidige finansiering af grundpensionerne ved medlemspræmier og ved tilskud fra arbejdsgiverne og fra staten og kommunerne.

De hidtidige medlemspræmier bliver ændret til bidrag, som fastsættes i procent af arbejdsindtægten. Der skal dog ikke svares bidrag af den del af indtægten, som overstiger maksimumsgrænsen for pensionsgivende indtægt på 8 gange grundbeløbet eller 43.200 n. kr. pr. 1. januar 1967. Er den forsikredes årlige arbejdsindtægt under 4.000 n. kr., opkræves intet bidrag, og bidraget må ikke udgøre mere end 25 pct. af den del af årsindtægten, som ligger over 4.000 n. kr.

Den udgiftsforøgelse, som skyldes indførelsen af tillægspension, skal for lønmodtageres vedkommende bæres fuldt ud af arbejdsgiverne, der skal betale bidrag, som fastsættes som en procentdel af lønnen. Udgiftsforøgelsen for selvstændige erhvervsdrivendes vedkommende skal bæres af de pågældende selv ved en forhøjelse af egetbidraget. For visse erhvervsgrene, fiskeri og landbrug, overvejes det at finansiere merudgifterne ved afgifter på produktionen. Eventuelle regler herom kommer dog ikke til at gælde fra ordningens start, men først fra et senere tidspunkt.

Størrelsen af bidrag og tilskud fastsættes af stortinget, og der er foreløbig truffet bestemmelse om satserne for årene 1967 til 1970.

I 1967 sættes bidraget for arbejdsgivere til 7 pct. af lønnen, og medlemsbidragene sættes for lønindtægt til 4 pct. og for erhvervsindtægt til 5,4 pct. Arbejdsgiverbidraget og medlemsbidraget for erhvervsindtægt skal forhøjes med henholdsvis 0,6 pct. og 0,4 pct. om året, således at satserne i 1970 vil blive henholdsvis 8,8 pct. og 6,6 pct. Når det samlede bidrag for lønindtægt er betydelig større end bidraget for erhvervsindtægt, må det ses i sammenhæng med, at arbejdsgiverne efter den hidtidige ordning har betalt en væsentlig del af udgifterne til grundpensioner, medens medlemspræmierne hidtil har været ens for lønmodtagere og for selvstændige erhvervsdrivende. Endvidere kan det bemærkes, at arbejdsgiverne vil kunne fratrække bidraget for lønindtægt som en driftsudgift ved indtægtsopgørelsen til brug ved

skatteansættelsen. Medlemsbidraget skal derimod ikke kunne fratrækkes ved opgørelsen af den skattepligtige indtægt, og denne forskel er begrundelsen for, at arbejdsgiverbidraget forhøjes med 0,6 pct. om året i de nærmeste år, medens medlemsbidraget for erhvervsindtægt kun forhøjes med 0,4 pct. om året.

Det er forudsat, at arbejdsgiverbidrag og bidrag for erhvervsindtægt skal forhøjes gradvis også efter 1970.

Det samlede offentlige tilskud er fastsat til 1,6 pct. af de indtægter, hvoraf bidragene beregnes. Tilskuddet, der skal stige til 1,7 pct. i 1970, skal udredes med halvdelen af staten og halvdelen af kommunerne.

Indtægterne fra bidrag og tilskud skal anvendes til finansiering af de løbende pensionsudgifter, og resten skal overføres til folketrygdfonden. Ved fastsættelsen af bidrags- og tilskudssatserne for 1967-70 har det været en forudsætning, at fondsopsamlingen mindst skulle erstatte den nedgang i den øvrige opsparring, som så forventes på grund af ordningens gennemførelse. I 1967 forventes det, at der vil blive overført ca. 360 mill. n. kr. til folketrygdfonden, og den samlede fondsopsamling indtil 1970 er under visse forudsætninger beregnet til ca. 2,4 milliarder n. kr.

Fonden skal forvaltes selvstændigt, eventuelt decentraliseres, men der er endnu ikke fastsat nærmere regler for fondsforvaltningen.

7. Administration.

I folketrygden, som skal administreres samlet, indgår pensionsydelse, der bygges op af grundpension og tillægspension, og trygden skal også omfatte revalidering, sygehjælp, arbejdsløshedsunderstøttelse, ulykkesforsikring m. m. Administrationen af folketrygden skal bestå af følgende led:

- a. Trygdekasserne (lokalt organ).
- b. Skattemyndigheder (lokalt organ).
- c. Fylkenævn og trygdesekretariater (lokalt organ for fylket).
- d. Rikstrygdeverket (centralt organ).
- e. Trygderetten (appellinstans).

a. Trygdekasserne.

I hver af landets kommuner skal der være mindst én offentlig trygdekasse. Rikstrygdeverket kan dog med socialdepartementets samtykke bestemme, at flere kommuners trygdekasser slås sammen.

Trygdekassen er oprettet som et lokalt organ for sygeforsikringen, og den varetager tillige ulykkesforsikringen, alderstrygden, invalidestrygden, revalideringen m.v. I henhold til en aftale sluttet med arbejdsmarkedets hovedorganisationer har trygdekasserne endvidere været lokalt organ for Feilesordningen for tariffestet Pension (FTP).

Trygdekassen, der er et selvstændigt organ, ledes af et styre på 5 medlemmer, som vælges af kommunalbestyrelsen.

Andragende om pension skal indgives til vedkommende trygdekasse. Afgørelser i pensions-sager træffes af Rikstrygdeverket, men verket kan bemyndige fylkenævn eller trygdekasser til at afgøre disse sager. Det er ikke oplyst, i hvilket omfang afgørelserne vil blive lagt ud til de lokale organer.

Trygdekassens afgørelse kan indbringes for Rikstrygdeverket.

Som nævnt er administrationen af FTP på lokalt plan henlagt til trygdekasserne. Dette indebærer, at indmelding i FTP sker gennem trygdekasserne, hvortil tillægspensionspræmien ligeledes indbetales. Ligeledes sker pensionens udbetaling ved trygdekassernes foranstaltning.

b. Skattemyndighederne.

Den pensionsgivende indtægt og medlemsbidraget skal beregnes af ligningsmyndighederne i forbindelse med skatteligningen på grundlag af selvangivelserne og andre ligningsdokumenter. Medlemsbidraget og arbejdsgiverbidraget skal opkræves af skattemyndighederne.

Arbejdsgiverne skal selv beregne arbejdsgiverbidraget samtidig med, at de beregner kildeskattetilsvaret for de ansatte. En gang om året skal arbejdsgiverne foretage indberetning om grundlaget for bidragsberegningen til skattemyndighederne, som kontrollerer beregningen.

Reglerne om skatteansættelse og skattebetaling finder tilsvarende anvendelse for bidragene, og afgørelser om beregning af pensionsgivende indtægt og om beregning af bidrag kan påklages til de overordnede ligningsmyndigheder.

c. Fylkenævn og trygdesekretariater.

Fylkenævnene består af fylkelægen, i Oslo og Bergen af stadslægen, eller af en af fylkelægens eller stadslægens assisterende læger, og mindst 2 andre medlemmer. Nævnets medlemmer udnævnes af socialdepartementet. Trygde-

sekretariatet skal bl.a. tilrettelægge de sager, som skal forelægges nævnet.

Fylkenævnene skal bl.a. tage stilling til spørgsmål om, hvorvidt der foreligger invaliditet, og hvor stor invaliditetsgraden er, og nævnene skal behandle sager om revalidering.

d. Rikstrygdeverket.

Rikstrygdeverket, der er et statsligt organ, er centralt overordnet organ for trygdekasserne, fylkenævn og trygdesekretariater, og verket ansætter trygdekassernes forretningsførere og revisorer. Verket ledes af en bestyrelse på 5 medlemmer, hvoraf det ene er trygdedirektøren, medens de 4 andre udpeges af kongen for 4 år ad gangen.

Verket fører kontrol med de lokale organers ledelse og virksomhed, og verket er appelinstans for klager over trygdekassernes og fylkenævnenes afgørelser.

Med hensyn til Feilesordningen for tariffestet Pensjon (FTP) er verket centralorgan for den tekniske administration og varetager registrering af den optjente pensionsret for medlemmerne, samt er appelinstans for de af trygdekasserne trufne afgørelser.

e. Trygderetten.

Der er fremsat lovforslag om en fælles ankeinstans - trygderetten - for de sociale ordninger (trygder), og herunder også for pensions-sager.

Retten skal bestå af en formand, en næstformand og et antal andre faste medlemmer, som alle udnævnes af kongen. Formanden og næstformanden skal opfylde betingelserne for at være højesteretsdommer, mindst ét medlem skal være læge og mindst ét medlem skal have kyndighed i revalidering. Endvidere skal der udnævnes et almindeligt udvalg af lægmænd og et særligt udvalg af sagkyndige lægmænd. Fra disse udvalg skal der af retten udtages medlemmer til at indtræde i retten ved behandling af de enkelte sager.

De almindelige domstole kan efterprøve lovmæssigheden af rettens afgørelser.

For så vidt angår FTP er der nedsat et særligt ankenævn bestående af 5 medlemmer, hvoraf de 2 udpeges af Norsk Arbejdsgiverforening og LO i Norge, og de 3 af Oslo byret. Formanden, der skal være den ene af disse 3, skal opfylde de betingelser, der kræves for at være dommer, medens de 2 andre skal være arbejdsgiver og lønmodtager under Feilesordningen.

Pensionsdækningen i procent af tidligere indkomst i Sverige og Norge og efter de i kapitel IV omtalte mulige ordninger her i landet, nr. 1 til 7, jfr. figur 3–5 i kapitel IV.

Dækningsprocenter for ægtepar.

Indkomst	Sverige	Norge	Danmark						
			Nr. 1	Nr. 2	Nr. 3	Nr. 4	Nr. 5	Nr. 6	Nr. 7
			Tp. pct. = 45 B = 12.773	Tp. pct. = 40 B = 11.370	Tp. pct. = 21,1 B = 0	Tp. pct. = 60 B = 10.340	Tp. pct. = 55 B = 9.098	Tp. pct. = 50 B = 7.608	Tp. pct. = 34,2 B = 0
kr. pr. år	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
6.000	131	140	156	156	177	156	156	156	190
9.000	107	108	104	104	125	104	104	112	138
12.000	95	92	78	80	99	86	91	96	112
15.000	88	83	69	72	83	81	84	87	97
18.000	84	77	65	67	73	77	79	81	86
21.000	80	72	62	63	66	75	76	76	79
24.000	78	69	60	60	60	73	73	73	73
27.000	76	66	58	58	56	72	71	71	69
30.000	74	64	57	56	52	70	69	68	65
33.000	73	62	56	55	49	70	68	67	62
36.000	72	61	55	53	47	69	67	65	60
39.000	71	60	54	52	45	68	66	64	58
42.000	67	59	54	51	43	67	65	63	56

Dækningsprocenter for enlige.

Indkomst	Sverige	Norge	Danmark						
			Nr. 1	Nr. 2	Nr. 3	Nr. 4	Nr. 5	Nr. 6	Nr. 7
			Tp. pct. = 45 B = 12.773	Tp. pct. = 40 B = 11.370	Tp. pct. = 21,1 B = 0	Tp. pct. = 60 B = 10.340	Tp. pct. = 55 B = 9.098	Tp. pct. = 50 B = 7.608	Tp. pct. = 34,2 B = 0
kr. pr. år	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
6.000	90	95	103	103	124	103	103	103	138
9.000	80	78	69	69	90	69	69	77	103
12.000	75	70	52	54	73	60	65	70	86
15.000	72	65	48	51	62	60	63	66	76
18.000	70	62	48	49	56	60	62	63	69
21.000	68	59	47	48	51	60	61	61	64
24.000	67	57	47	47	47	60	60	60	60
27.000	67	56	47	46	44	60	59	59	57
30.000	66	55	47	46	42	60	59	58	55
33.000	65	54	46	45	40	60	59	57	53
36.000	65	53	46	45	38	60	58	57	51
39.000	65	53	46	44	37	60	58	56	50
42.000	61	53	46	44	36	60	58	56	49

Beregninger foretaget for tillægspensionsudvalget af 1964

af

professor, dr. phil. Erik Sparre Andersen.

1.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.

Basisbeløb: 7.600 kr.

Tillægspensionsprocent: 50 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.

Udbetaling af både enke- og egenpension.

ATP-lovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.
Fondens forrentning: 4½ pct.

Bidragssats: 1970 4 pct.

Stigning 1 pct. årlig indtil 17 pct. i 1983.

Derefter 17,0 pct.

År	Bidragssats ind- betaling mill. kr.	Pensions- ud- betaling mill. kr.	Reduceret rente- indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. ind- bygger kr.
1971	834	0	6	840	167
1972	1.058	4	20	1.914	377
1973	1.278	16	37	3.213	627
1974	1.501	36	57	4.736	917
1975	1.726	65	81	6.479	1.244
1980	2.885	367	245	18.301	3.387
1990	4.023	1.689	714	50.907	8.805
2000	4.432	3.191	1.094	76.867	12.376
2010	4.770	4.326	1.403	97.936	14.752
2020	4.976	5.637	1.587	110.205	15.574

2.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.

Basisbeløb: 10.340 kr.

Tillægspensionsprocent: 60 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.

Udbetaling af både enke- og egenpension.

ATP-lovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.
Fondens forrentning: 4½ pct.

Bidragssats: 1970 6½ pct.

Stigning 1 pct. årlig indtil 20½ pct. i 1984.

Derefter 21,4 pct.

År	Bidragssats ind- betaling mill. kr.	Pensions- ud- betaling mill. kr.	Reduceret rente- indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. ind- bygger kr.
1971	971	0	7	978	194
1972	1.139	4	22	2.136	420
1973	1.300	15	40	3.461	676
1974	1.463	33	61	4.952	959
1975	1.628	60	83	6.604	1.268
1980	2.478	339	230	17.065	3.158
1990	3.657	1.548	636	45.386	7.850
2000	4.032	2.914	978	68.681	11.058
2010	4.353	3.946	1.255	87.637	13.201
2020	4.532	5.130	1.420	98.604	13.935

3.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.
Basisbeløb: Uden basisbeløb.
Tillægspensionsprocent: 35 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.
Udbetaling af både enke- og egenpension.
ATP-lovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.
Fondens forrentning: $4\frac{1}{2}$ pct.

Bidragssats: 1970 $2\frac{1}{2}$ pct.
Stigning $\frac{1}{2}$ pct. årlig indtil 11 pct. i 1987.
Derefter 11,2 pct.

Ar	Bidragssind-betaling mill. kr.	Pensionsud-betaling mill. kr.	Reduceret rente-indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. ind-bygger kr.
1971	903	0	7	910	181
1972	1.098	4	21	2.025	399
1973	1.289	17	39	3.336	651
1974	1.482	39	59	4.838	937
1975	1.676	70	82	6.526	1.253
1980	2.671	399	235	17.493	3.237
1990	4.565	1.858	688	49.276	8.522
2000	5.020	3.526	1.113	78.273	12.603
2010	5.379	4.788	1.455	101.673	15.315
2020	5.627	6.261	1.660	115.306	16.295

4.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.
Basisbeløb: 7.600 kr.
Tillægspensionsprocent: 50 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.
Udbetaling af både enke- og egenpension.
ATP-lovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter pristal.
Fondens forrentning: $4\frac{1}{2}$ pct.

Bidragssats: 1970 4 pct.
Stigning 1 pct. årlig indtil 12 pct. i 1978.
Derefter 12,7 pct.

Ar	Bidragssind-betaling mill. kr.	Pensionsud-betaling mill. kr.	Reduceret rente-indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. ind-bygger kr.
1971	834	0	6	840	167
1972	1.058	4	20	1.914	377
1973	1.278	16	37	3.213	627
1974	1.501	35	57	4.737	917
1975	1.726	63	81	6.481	1.245
1980	2.818	344	245	18.295	3.386
1990	3.004	1.470	606	42.959	7.430
2000	3.310	2.563	867	60.786	9.787
2010	3.562	3.344	1.084	75.659	11.397
2020	3.716	4.331	1.205	83.636	11.820

5.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.
Basisbeløb: 10.340 kr.
Tillægspensionsprocent: 60 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.
Udbetaling af både enke- og egenpension.
ATP-lovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter pristal.
Fondens forrentning: $4\frac{1}{2}$ pct.

Bidragssats: 1970 $6\frac{1}{2}$ pct.
Stigning 1 pct. årlig indtil $15\frac{1}{2}$ pct. i 1979.
Derefter 15,9 pct.

Ar	Bidragssind-betaling mill. kr.	Pensionsud-betaling mill. kr.	Reduceret rente-indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. ind-bygger kr.
1971	971	0	7	978	194
1972	1.139	4	22	2.136	420
1973	1.300	15	40	3.462	676
1974	1.463	33	61	4.953	959
1975	1.628	59	84	6.606	1.269
1980	2.478	318	230	17.123	3.169
1990	2.720	1.347	556	39.421	6.818
2000	2.999	2.340	791	55.440	8.926
2010	3.238	3.049	987	68.857	10.372
2020	3.371	3.938	1.095	76.029	10.744

6.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.
Basisbeløb: Uden basisbeløb.
Tillægspensionsprocent: 35 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.
Udbetaling af både enke- og egenpension.
ATP-lovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter pristal.
Fondens forrentning: $4\frac{1}{2}$ pct.

Bidragssats: 1970 $2\frac{1}{2}$ pct.
Stigning $\frac{1}{2}$ pct. årlig indtil 8 pct. i 1981.
Derefter 8,3 pct.

Ar	Bidragssind-betaling mill. kr.	Pensionsud-betaling mill. kr.	Reduceret rente-indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. ind-bygger kr.
1971	903	0	7	910	181
1972	1.098	4	21	2.025	399
1973	1.289	17	39	3.336	651
1974	1.482	38	59	4.839	937
1975	1.676	69	82	6.528	1.254
1980	2.671	374	236	17.561	3.250
1990	3.387	1.618	628	44.640	7.721
2000	3.725	2.834	922	64.687	10.415
2010	3.991	3.703	1.165	81.314	12.248
2020	4.176	4.816	1.312	91.101	12.874

7.

Maksimumsbeløb: 30.000 kr.
Basisbeløb: 7.600 kr.
Tillægspensionsprocent: 50 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.
Udbetaling af både enke- og egenpension.
ATP-lovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.
Fondens forrentning: 4½ pct.

Bidragssats: 1970 4 pct.
Stigning 1 pct. årlig indtil 16 pct. i 1982.
Derefter 16,5 pct.

År	Bidrag-indbetaling mill. kr.	Pensions-udbetaling mill. kr.	Reduceret rente-indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. indbygger kr.
1971	729	0	5	734	146
1972	924	3	17	1.672	329
1973	1.117	13	32	2.808	548
1974	1.312	30	50	4.139	801
1975	1.508	55	71	5.664	1.088
1980	2.519	309	214	16.023	2.965
1990	3.413	1.430	618	44.069	7.622
2000	3.761	2.705	944	66.266	10.670
2010	4.041	3.670	1.207	84.281	12.696
2020	4.219	4.786	1.365	94.817	13.400

8.

Maksimumsbeløb: 30.000 kr.
Basisbeløb: 10.340 kr.
Tillægspensionsprocent: 60 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.
Udbetaling af både enke- og egenpension.
ATP-lovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.
Fondens forrentning: 4½ pct.

Bidragssats: 1970 6½ pct.
Stigning 1 pct. årlig indtil 20½ pct. i 1984.
Derefter 20,8 pct.

År	Bidrag-indbetaling mill. kr.	Pensions-udbetaling mill. kr.	Reduceret rente-indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. indbygger kr.
1971	800	0	6	806	160
1972	938	3	19	1.760	346
1973	1.071	12	33	2.852	557
1974	1.206	26	50	4.082	790
1975	1.342	48	69	5.445	1.046
1980	2.041	271	190	14.093	2.608
1990	2.924	1.238	522	37.208	6.435
2000	3.224	2.332	797	55.978	9.013
2010	3.477	3.158	1.020	71.248	10.732
2020	3.622	4.108	1.153	80.110	11.321

9.

Maksimumsbeløb: 30.000 kr.
Basisbeløb: Uden basisbeløb.
Tillægspensionsprocent: 35 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.
Udbetaling af både enke- og egenpension.
ATP-lovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.
Fondens forrentning: 4½ pct.

Bidragssats: 1970 2½ pct.
Stigning ½ pct. årlig indtil 11 pct. i 1987.
Derefter 11,0 pct.

År	Bidrag-indbetaling mill. kr.	Pensions-udbetaling mill. kr.	Reduceret rente-indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. indbygger kr.
1971	837	0	6	843	167
1972	1.018	4	20	1.877	370
1973	1.195	15	36	3.093	604
1974	1.374	35	55	4.486	869
1975	1.554	63	76	6.053	1.162
1980	2.474	359	218	16.247	3.007
1990	4.126	1.676	639	45.736	7.910
2000	4.537	3.186	1.026	72.156	11.618
2010	4.855	4.329	1.338	93.480	14.081
2020	5.083	5.665	1.525	105.963	14.975

10.

Maksimumsbeløb: 30.000 kr.
Basisbeløb: 7.600 kr.
Tillægspensionsprocent: 50 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.
Udbetaling af både enke- og egenpension.
ATP-lovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.
Fondens forrentning: 5½ pct.

Bidragssats: 1970 4 pct.
Stigning 1 pct. årlig indtil 13 pct. i 1979.
Derefter 13,4 pct.

År	Bidrag-indbetaling mill. kr.	Pensions-udbetaling mill. kr.	Reduceret rente-indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. indbygger kr.
1971	729	0	9	737	146
1972	924	3	29	1.687	332
1973	1.117	13	54	2.845	555
1974	1.312	30	85	4.211	815
1975	1.508	55	120	5.784	1.111
1980	2.519	309	369	16.683	3.087
1990	2.765	1.430	982	42.110	7.283
2000	3.047	2.705	1.466	62.017	9.985
2010	3.274	3.670	1.866	78.550	11.832
2020	3.418	4.786	2.111	88.385	12.491

11.

Maksimumsbeløb: 30.000 kr.
 Basisbeløb: Uden basisbeløb.
 Tillægspensionsprocent: 35 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.
 Udbetaling af både enke- og egen-
 pension.
 ATP-lovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.
 Fondens forrentning: 5½ pct.

Bidragssats: 1970 2½ pct.
 Stigning ½ pct. årlig indtil 8½ pct. i
 1982.
 Derefter 8,9 pct.

Ar	Bidrag- ind- betaling mill. kr.	Pensions- ud- betaling mill. kr.	Reduceret rente- indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. ind- bygger kr.
1971	837	0	10	847	168
1972	1.018	4	33	1.894	373
1973	1.195	15	60	3.134	612
1974	1.374	35	92	4.565	884
1975	1.554	63	129	6.184	1.188
1980	2.474	359	376	16.939	3.135
1990	3.358	1.676	1.072	46.090	7.971
2000	3.693	3.186	1.649	69.838	11.245
2010	3.952	4.329	2.126	89.514	13.484
2020	4.137	5.665	2.419	101.297	14.315

12.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.
 Basisbeløb: 7.600 kr.
 Tillægspensionsprocent: 50 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.
 Udbetaling af både enke- og egen-
 pension.
 ATP-lovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter pristal.
 Fondens forrentning: 5½ pct.

Bidragssats: 1970 4 pct.
 Stigning 1 pct. årlig indtil 10 pct. i
 1976.
 Derefter 10,4 pct.

Ar	Bidrag- ind- betaling mill. kr.	Pensions- ud- betaling mill. kr.	Reduceret rente- indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. ind- bygger kr.
1971	834	0	10	844	168
1972	1.058	4	33	1.931	380
1973	1.278	16	62	3.256	636
1974	1.501	35	97	4.818	933
1975	1.726	63	137	6.619	1.271
1980	2.300	344	403	18.004	3.332
1990	2.452	1.470	932	39.837	6.890
2000	2.702	2.563	1.322	55.849	8.992
2010	2.908	3.344	1.653	69.534	10.474
2020	3.033	4.331	1.839	76.938	10.873

13.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.
 Basisbeløb: Uden basisbeløb.
 Tillægspensionsprocent: 35 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.
 Udbetaling af både enke- og egen-
 pension.
 ATP-lovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter pristal.
 Fondens forrentning: 5½ pct.

Bidragssats: 1970 2½ pct.
 Stigning ½ pct. årlig indtil 6½ pct. i
 1978.
 Derefter 6,8 pct.

Ar	Bidrag- ind- betaling mill. kr.	Pensions- ud- betaling mill. kr.	Reduceret rente- indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. ind- bygger kr.
1971	903	0	11	914	182
1972	1.098	4	35	2.043	402
1973	1.289	17	65	3.380	660
1974	1.482	38	99	4.924	953
1975	1.676	69	139	6.670	1.281
1980	2.592	374	405	18.227	3.373
1990	2.765	1.618	995	42.550	7.359
2000	3.040	2.834	1.432	60.523	9.745
2010	3.258	3.703	1.802	75.809	11.419
2020	3.408	4.816	2.030	84.955	12.006

14.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.
 Basisbeløb: 7.600 kr.
 Tillægspensionsprocent: 50 pct.

Uden enkepension.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.
 Fondens forrentning: 4½ pct.

Bidragssats: 1970 4 pct.
 Stigning 1 pct. årlig indtil 13 pct. i
 1979.
 Derefter 13,4 pct.

Ar	Bidrag- ind- betaling mill. kr.	Pensions- ud- betaling mill. kr.	Reduceret rente- indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. ind- bygger kr.
1971	834	0	6	840	167
1972	1.058	4	20	1.914	377
1973	1.278	15	37	3.214	627
1974	1.501	34	57	4.738	917
1975	1.726	62	81	6.483	1.245
1980	2.885	347	245	18.361	3.398
1990	3.162	1.531	625	44.379	7.676
2000	3.484	2.735	898	62.910	10.129
2010	3.750	3.538	1.118	77.989	11.748
2020	3.911	4.559	1.242	86.195	12.181

15.**Beregning i nominelle kr.**

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.

Basisbeløb: 7.600 kr.

Tillægspensionsprocent: 50 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.

Udbetaling af både enke- og egenpension.

ATP-lovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.
Fondens forrentning: 4½ pct.

Bidragssats: 1970 4 pct.

Stigning 1 pct. årlig indtil 17 pct. i 1983.

Derefter 17,0 pct.

År	Bidrag-ind-betaling mill. kr.	Pensions-ud-betaling mill. kr.	Rente-indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. ind-bygger kr.
1971	996	0	22	1.018	202
1972	1.301	5	75	2.389	470
1973	1.619	20	143	4.131	806
1974	1.959	47	228	6.271	1.214
1975	2.320	87	332	8.836	1.697
1980	4.495	571	1.161	28.937	5.355
1990	8.423	3.536	4.552	108.176	18.709
2000	12.473	8.978	9.377	219.517	35.344
2010	18.038	16.360	16.150	375.878	56.620
2020	25.288	28.648	24.551	568.434	80.332

16.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.

Basisbeløb: 7.600 kr.

Tillægspensionsprocent: 50 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.

Udbetaling af både enke- og egenpension.

Enkepensionslovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.
Fondens forrentning: 4½ pct.

Bidragssats: 1970 4 pct.

Stigning 1 pct. årlig indtil 17 pct. i 1983.

Derefter 17,7 pct.

År	Bidrag-ind-betaling mill. kr.	Pensions-ud-betaling mill. kr.	Reduceret rente-indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. ind-bygger kr.
1971	834	0	6	840	167
1972	1.058	5	20	1.912	376
1973	1.278	18	37	3.209	626
1974	1.501	40	57	4.728	915
1975	1.726	72	81	6.463	1.241
1980	2.885	394	243	18.191	3.366
1990	4.185	1.776	717	51.151	8.847
2000	4.611	3.334	1.106	77.713	12.513
2010	4.962	4.521	1.419	99.063	14.922
2020	5.176	5.843	1.604	111.432	15.748

17.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.

Basisbeløb: 10.340 kr.

Tillægspensionsprocent: 60 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.

Udbetaling af både enke- og egenpension.

Enkepensionslovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.
Fondens forrentning: 4½ pct.

Bidragssats: 1970 6½ pct.

Stigning 1 pct. årlig indtil 21½ pct. i 1985.

Derefter 22,3 pct.

År	Bidrag-ind-betaling mill. kr.	Pensions-ud-betaling mill. kr.	Reduceret rente-indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. ind-bygger kr.
1971	971	0	7	978	194
1972	1.139	5	22	2.134	420
1973	1.300	17	40	3.458	675
1974	1.463	37	61	4.944	957
1975	1.628	67	83	6.589	1.265
1980	2.478	365	228	16.961	3.139
1990	3.813	1.631	635	45.316	7.838
2000	4.204	3.050	984	69.161	11.136
2010	4.540	4.131	1.265	88.365	13.311
2020	4.726	5.326	1.431	99.408	14.048

18.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.

Basisbeløb: Uden basisbeløb.

Tillægspensionsprocent: 35 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.

Udbetaling af både enke- og egenpension.

Enkepensionslovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.
Fondens forrentning: 4½ pct.

Bidragssats: 1970 2½ pct.

Stigning ½ pct. årlig indtil 11½ pct. i 1988.

Derefter 11,7 pct.

År	Bidrag-ind-betaling mill. kr.	Pensions-ud-betaling mill. kr.	Reduceret rente-indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. ind-bygger kr.
1971	903	0	7	909	181
1972	1.098	6	21	2.023	398
1973	1.289	20	39	3.332	650
1974	1.482	43	59	4.829	935
1975	1.676	78	82	6.510	1.250
1980	2.671	428	233	17.377	3.216
1990	4.743	1.950	680	48.777	8.436
2000	5.216	3.677	1.114	78.374	12.619
2010	5.588	4.993	1.460	102.024	15.368
2020	5.847	6.479	1.666	115.717	16.353

19.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.

Basisbeløb: 7.600 kr.

Tillægspensionsprocent: 50 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.

Udbetaling af både enke- og egenpension.

Til alle enker.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.

Fondens forrentning: 4½ pct.

Bidragssats: 1970 4 pct.

Stigning 1 pct. årlig indtil 18 pct. i 1984.

Derefter 18,1 pct.

År	Bidrag-ind-betaling mill. kr.	Pensions-ud-betaling mill. kr.	Reduceret rente-indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. ind-bygger kr.
1971	834	1	6	839	167
1972	1.058	6	20	1.911	376
1973	1.278	20	37	3.206	626
1974	1.501	44	57	4.721	914
1975	1.726	77	81	6.450	1.239
1980	2.885	413	242	18.107	3.351
1990	4.273	1.838	717	51.142	8.845
2000	4.708	3.428	1.108	77.809	12.528
2010	5.067	4.623	1.421	99.200	14.943
2020	5.285	5.954	1.607	111.585	15.769

20.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.

Basisbeløb: 10.340 kr.

Tillægspensionsprocent: 60 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.

Udbetaling af både enke- og egenpension.

Til alle enker.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.

Fondens forrentning: 4½ pct.

Bidragssats: 1970 6 pct.

Stigning 1 pct. årlig indtil 22 pct. i 1986.

Derefter 22,9 pct.

År	Bidrag-ind-betaling mill. kr.	Pensions-ud-betaling mill. kr.	Reduceret rente-indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. ind-bygger kr.
1971	897	1	7	903	179
1972	1.063	6	21	1.980	390
1973	1.224	19	38	3.222	629
1974	1.386	41	57	4.625	895
1975	1.551	72	78	6.181	1.187
1980	2.398	384	216	16.047	2.969
1990	3.911	1.690	609	43.537	7.530
2000	4.313	3.140	959	67.371	10.847
2010	4.657	4.228	1.239	86.508	13.031
2020	4.848	5.431	1.403	97.451	13.772

21.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.

Basisbeløb: Uden basisbeløb.

Tillægspensionsprocent: 35 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.

Udbetaling af både enke- og egenpension.

Til alle enker.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.

Fondens forrentning: 4½ pct.

Bidragssats: 1970 2½ pct.

Stigning ½ pct. årlig indtil 11½ pct. i 1988.

Derefter 11,9 pct.

År	Bidrag-ind-betaling mill. kr.	Pensions-ud-betaling mill. kr.	Reduceret rente-indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. ind-bygger kr.
1971	903	1	7	909	181
1972	1.098	7	21	2.022	398
1973	1.289	22	39	3.328	650
1974	1.482	47	59	4.821	933
1975	1.676	84	82	6.496	1.248
1980	2.671	448	232	17.289	3.199
1990	4.840	2.015	673	48.310	8.355
2000	5.322	3.776	1.108	77.993	12.558
2010	5.703	5.101	1.455	101.660	15.313
2020	5.966	6.596	1.660	115.340	16.300

22.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.

Basisbeløb: 7.600 kr.

Tillægspensionsprocent: 50 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.

Udbetaling alene af den største af pensionerne.

ATP-lovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.

Fondens forrentning: 4½ pct.

Bidragssats: 1970 4 pct.

Stigning 1 pct. årlig indtil 16 pct. i 1982.

Derefter 16,2 pct.

År	Bidrag-ind-betaling mill. kr.	Pensions-ud-betaling mill. kr.	Reduceret rente-indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. ind-bygger kr.
1971	834	0	6	840	167
1972	1.058	4	20	1.914	377
1973	1.278	16	37	3.213	627
1974	1.501	36	57	4.736	917
1975	1.726	65	81	6.479	1.244
1980	2.885	365	245	18.306	3.387
1990	3.834	1.663	697	49.676	8.592
2000	4.225	3.100	1.053	73.932	11.904
2010	4.546	4.161	1.341	93.627	14.103
2020	4.742	5.407	1.511	104.932	14.829

23.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.
 Basisbeløb: 7.600 kr.
 Tillægspensionsprocent: 50 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.
 Udbetaling alene af den største af pensionerne.
 Enkepensionslovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.
 Fondens forrentning: 4½ pct.

Bidragssats: 1970 4 pct.
 Stigning 1 pct. årlig indtil 16 pct. i 1982.
 Derefter 16,9 pct.

År	Bidrag-indbetaling mill. kr.	Pensions-udbetaling mill. kr.	Reduceret rente-indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. indbygger kr.
1971	834	0	6	840	167
1972	1.058	5	20	1.912	376
1973	1.278	18	37	3.209	626
1974	1.501	40	57	4.728	915
1975	1.726	72	81	6.464	1.241
1980	2.885	392	243	18.196	3.367
1990	3.995	1.750	703	50.081	8.662
2000	4.402	3.243	1.067	74.948	12.067
2010	4.737	4.355	1.360	94.934	14.300
2020	4.941	5.613	1.531	106.351	15.030

24.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.
 Basisbeløb: 7.600 kr.
 Tillægspensionsprocent: 50 pct.

Enkepension: 50 pct. af mandens pension.
 Udbetaling alene af den største af pensionerne.
 Til alle enker.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.
 Fondens forrentning: 4½ pct.

Bidragssats: 1970 4 pct.
 Stigning 1 pct. årlig indtil 17 pct. i 1983.
 Derefter 17,3 pct.

År	Bidrag-indbetaling mill. kr.	Pensions-udbetaling mill. kr.	Reduceret rente-indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. indbygger kr.
1971	834	1	6	839	167
1972	1.058	6	20	1.911	376
1973	1.278	20	37	3.206	626
1974	1.501	44	57	4.721	914
1975	1.726	77	81	6.450	1.239
1980	2.885	411	242	18.112	3.352
1990	4.082	1.812	703	50.114	8.667
2000	4.498	3.338	1.069	75.088	12.090
2010	4.841	4.457	1.363	95.118	14.328
2020	5.050	5.724	1.534	106.553	15.058

25.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.
 Basisbeløb: 7.600 kr.
 Tillægspensionsprocent: 50 pct.

Enkepension: 60 pct. af mandens pension.
 Udbetaling af både enke- og egenpension.
 ATP-lovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.
 Fondens forrentning: 4½ pct.

Bidragssats: 1970 4 pct.
 Stigning 1 pct. årlig indtil 17 pct. i 1983.
 Derefter 17,7 pct.

År	Bidrag-indbetaling mill. kr.	Pensions-udbetaling mill. kr.	Reduceret rente-indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. indbygger kr.
1971	834	0	6	840	167
1972	1.058	4	20	1.914	377
1973	1.278	16	37	3.213	627
1974	1.501	36	57	4.736	917
1975	1.726	65	81	6.478	1.244
1980	2.885	370	244	18.289	3.384
1990	4.198	1.720	726	51.804	8.960
2000	4.626	3.282	1.128	79.225	12.756
2010	4.978	4.484	1.453	101.468	15.284
2020	5.193	5.852	1.649	114.523	16.184

26.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.
 Basisbeløb: 7.600 kr.
 Tillægspensionsprocent: 50 pct.

Enkepension: 60 pct. af mandens pension.
 Udbetaling af både enke- og egenpension.
 Enkepensionslovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.
 Fondens forrentning: 4½ pct.

Bidragssats: 1970 4 pct.
 Stigning 1 pct. årlig indtil 18 pct. i 1984.
 Derefter 18,6 pct.

År	Bidrag-indbetaling mill. kr.	Pensions-udbetaling mill. kr.	Reduceret rente-indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. indbygger kr.
1971	834	0	6	840	167
1972	1.058	5	20	1.912	376
1973	1.278	19	37	3.208	626
1974	1.501	41	57	4.726	915
1975	1.726	74	81	6.459	1.241
1980	2.885	403	243	18.157	3.360
1990	4.394	1.825	727	51.962	8.987
2000	4.841	3.454	1.140	80.098	12.897
2010	5.210	4.718	1.470	102.669	15.465
2020	5.435	6.100	1.668	115.837	16.370

27.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.
Basisbeløb: 7.600 kr.
Tillægspensionsprocent: 50 pct.

Enkepension: 60 pct. af mandens pension.
Udbetaling af både enke- og egen-
pension.
Til alle enker.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.
Fondens forrentning: $4\frac{1}{2}$ pct.

Bidragssats: 1970 4 pct.
Stigning 1 pct. årlig indtil 19 pct. i
1985.
Derefter 19,0 pct.

Ar	Bidrag- ind- betaling mill. kr.	Pensions- ud- betaling mill. kr.	Reduceret rente- indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. ind- bygger kr.
1971	834	1	6	839	167
1972	1.058	7	20	1.910	376
1973	1.278	21	37	3.204	625
1974	1.501	46	57	4.717	913
1975	1.726	80	81	6.444	1.238
1980	2.885	426	241	18.057	3.341
1990	4.500	1.899	726	51.858	8.969
2000	4.959	3.567	1.140	80.113	12.899
2010	5.336	4.840	1.471	102.729	15.474
2020	5.566	6.233	1.669	115.909	16.380

28.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.
Basisbeløb: 7.600 kr.
Tillægspensionsprocent: 50 pct.

Enkepension: 60 pct. af mandens pension.
Udbetaling alene af den største af
pensionerne.
ATP-lovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.
Fondens forrentning: $4\frac{1}{2}$ pct.

Bidragssats: 1970 4 pct.
Stigning 1 pct. årlig indtil 16 pct. i
1982.
Derefter 16,8 pct.

Ar	Bidrag- ind- betaling mill. kr.	Pensions- ud- betaling mill. kr.	Reduceret rente- indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. ind- bygger kr.
1971	834	0	6	840	167
1972	1.058	4	20	1.914	377
1973	1.278	16	37	3.213	627
1974	1.501	36	57	4.736	917
1975	1.726	65	81	6.478	1.244
1980	2.885	368	244	18.295	3.385
1990	3.970	1.689	708	50.501	8.734
2000	4.375	3.173	1.081	75.888	12.219
2010	4.708	4.285	1.382	96.492	14.535
2020	4.911	5.576	1.561	108.402	15.320

29.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.
Basisbeløb: 7.600 kr.
Tillægspensionsprocent: 50 pct.

Enkepension: 60 pct. af mandens pension.
Udbetaling alene af den største af
pensionerne.
Enkepensionslovens regler.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.
Fondens forrentning: $4\frac{1}{2}$ pct.

Bidragssats: 1970 4 pct.
Stigning 1 pct. årlig indtil 17 pct. i
1983.
Derefter 17,6 pct.

Ar	Bidrag- ind- betaling mill. kr.	Pensions- ud- betaling mill. kr.	Reduceret rente- indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. ind- bygger kr.
1971	834	0	6	840	167
1972	1.058	5	20	1.912	376
1973	1.278	19	37	3.208	626
1974	1.501	41	57	4.726	915
1975	1.726	73	81	6.460	1.241
1980	2.885	401	243	18.163	3.361
1990	4.164	1.794	713	50.846	8.794
2000	4.589	3.345	1.096	76.958	12.391
2010	4.938	4.519	1.402	97.902	14.747
2020	5.151	5.824	1.583	109.938	15.536

30.

Maksimumsbeløb: 45.000 kr.
Basisbeløb: 7.600 kr.
Tillægspensionsprocent: 50 pct.

Enkepension: 60 pct. af mandens pension.
Udbetaling alene af den største af
pensionerne.
Til alle enker.

Regulering af de aktuelle pensioner: Efter realløn.
Fondens forrentning: $4\frac{1}{2}$ pct.

Bidragssats: 1970 4 pct.
Stigning 1 pct. årlig indtil 18 pct. i
1984.
Derefter 18,0 pct.

Ar	Bidrag- ind- betaling mill. kr.	Pensions- ud- betaling mill. kr.	Reduceret rente- indtægt mill. kr.	Fond mill. kr.	Fond pr. ind- bygger kr.
1971	834	1	6	839	167
1972	1.058	7	20	1.910	376
1973	1.278	21	37	3.204	625
1974	1.501	46	57	4.717	913
1975	1.726	80	81	6.444	1.238
1980	2.885	424	242	18.063	3.343
1990	4.270	1.868	712	50.841	8.793
2000	4.705	3.458	1.097	77.079	12.410
2010	5.063	4.641	1.405	98.073	14.773
2020	5.282	5.957	1.586	110.127	15.563

